seria Didactica

Nicolae Felecan

SINTAXA LIMBII ROMÂNE
TEORIE. SISTEM. CONSTRUCȚIE

DACIA
EDUCAȚIONAL

Nicolae Felecan

SINTAXA LIMBII ROMÂNE
TEORIE. SISTEM. CONSTRUCȚIE

Scanned with OKEN Scanner

Colecția: DACIA EDUCAȚIONAL
Seria: Didactica
Coordonator: Miron Ionescu

Coperta: **Valeriu Guțu**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

FELECAN, NICOLAE
Sintaxa limbii române: Teorie.Sistem.Construcție/ Nicolae Felecan – Cluj-Napoca: Dacia, 2002
316p.; 14,5x20,5 cm – (Dacia Educațional. Seria Didactica)
ISBN: 973-35-1421-7

811.135.1'367

© **Editura Dacia**
Cluj-Napoca 3400, str. Ospătăriei nr. 4, tel./fax: 064/42 96 75
e-mail: edituradacia@hotmail.com, www.edituradacia.ro
București: Oficiul poştal 15, sector 6
str. General Medic Emanoil Severin nr. 14
tel. 01/315 89 84, fax: 01/315 89 85
Satu Mare, 3600, B-dul Lalelei R13 et. VI ap. 18
tel. 061/76 91 11; fax: 061/76 91 12
Căsuța poştală 509; Piața 25 octombrie nr. 12
www.multiarea.ro
Baia Mare, 4800, str. Victoriei nr. 146
tel./fax: 062/21 89 23

Redactor şi tehnoredactor: Alexandra Rednic
Culegere computerizată: Nistorică Ildiko-Adriana
Comanda nr. 4767

Scanned with OKEN Scanner

Nicolae Felecan

SINTAXA LIMBII ROMÂNE
TEORIE. SISTEM. CONSTRUCȚIE.

A publicat studii şi articole din domeniul lingvisticii române şi latine, în reviste de specialitate din ţară şi străinătate. A coordonat volumul ***La ceas aniversar***, editura Universităţii de Nord, Baia Mare, 2001 şi este redactor responsabil al Buletinului Ştiinţific al Universităţii de Nord, Seria A, Fascicula Filologie.

Cărţi publicate:

- **Graiul, etnografia şi folclorul zonei Chioar,** Baia Mare, 1983 (în colaborare); Lucrare distinsă cu premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române.
- **Paronimia în limba română**, Editura Gutinul, Baia Mare, 1993.
- **ghid practic pentru predarea şi învăţarea limbii latine**, Editura Umbria, Baia Mare, 1994.
- **Dicţionar de paronime**, Editura Vox, Bucureşti, 1995.
- **Dicţionar de omonime**, Editura Vox, Bucureşti, 1996 (în colaborare cu Gh. Bulgăr).
- **Probleme de vocabular şi de exprimare corectă**, Editura Vox, Bucureşti, 1999.
- **Dicţionar de omonime lexicale şi gramaticale**, Editura Vox, Bucureşti, 2001.

Cuvânt înainte

Prezenta lucrare a fost concepută ca un manual de sintaxă a limbii române la îndemâna tuturor celor ce vor să-şi completeze cunoştinţele în acest domeniu. La originea ei se află cursul ţinut la Facultatea de Litere a Universităţii de Nord Baia Mare, începând cu anul universitar 1990 – 1991.

Elaborarea opusului nu s-a născut din nevoia de a umple un gol. În ultimul timp au apărut o sumedenie de lucrări, care cuprind şi probleme de sintaxă sau numai de sintaxă. Din păcate, majoritatea acestora merg pe linia unui autor consacrat, dar având multe scăpări faţă de modelul utilizat. Noi ne-am străduit să stabilim o legătură explicită între ceea ce se ştie, datorită instrucţiei lingvistice din şcoala generală, şi ceea ce urmează a fi cunoscut. Experienţele cognitive propuse de studiile recente pledează pentru o pluralitate a descrierilor şi a explicaţiilor, pentru toleranţă cognitivă, ceea ce nu înseamnă arbitrarul opiniei, căci toleranţa presupune respectul faţă de ideea de coerenţă internă, adică de noncontradicţie.

În prezentarea materialului am pornit de la modelul oferit de *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, elaborată sub egida Academiei Române, coroborat cu opiniile exprimate în cele mai recente lucrări de specialitate, îndeosebi ale specialiştilor care au avut şi au un cuvânt de spus în acest domeniu. Prin urmare, în lucrarea de faţă am urmat ordinea „firească"de succesiune a unităţilor sintactice şi a relaţiilor dintre ele, relevând mereu funcţiile actualizate şi mijloacele de exprimare. Problemele controversate le-am evidenţiat prin trimiteri bibliografice şi le-am prezentat cât mai clar cu putinţă, exprimându-ne şi punctul de vedere propriu, călăuziţi de principiul consecvenţei lingvistice.

Toate faptele reliefate le-am ilustrat, în general, prin exemple excerptate din operele literare, convinşi că astfel vom contribui la o mai bună înţelegere a textului literar în ansamblu.

Scanned with OKEN Scanner

Suntem însă convinşi că s-au putut strecura şi erori, pentru care rămânem răspunzători, şi vom fi bucuroşi pentru toate observaţiile îndreptăţite ale lectorilor.

Ne facem o datorie de onoare din a aduce calde mulţumiri colegului nostru, lector dr. Ştefan Vişovan, care a avut amabilitatea de a citi lucrarea în manuscris şi de a ne propune unele sugestii în susţinerea unor puncte de vedere, prof. univ. dr. Vasile D. Ţâra de la Universitatea de Vest Timişoara pentru aprecierea de ansamblu asupra întreprinderii noastre, precum şi Editurii Dacia din Cluj-Napoca, în mod special domnului director general Ion Vădan pentru bunăvoinţa cu care a primit oferta de publicare.

Nicolae Felecan

Baia Mare, 27 ianuarie 2002

Scanned with OKEN Scanner

Obiectul de studiu al sintaxei

Conceptul de sintaxă şi obiectul său de studiu s-au modificat în decursul timpului. Varietatea semnificaţiilor a fost şi este generată, în mare măsură, de poziţia din care cercetătorii abordează studiul fenomenelor lingvistice.„Tabloul pe care îl oferă stadiul actual al cercetărilor în materie de sintaxă, afirma Sorin Stati, e atât de complex şi de contradictoriu, încât a devenit o cvasiimposibilitate să discerni ce e valoros şi adevărat nou în fiecare punct de vedere"[1]. Este ceea ce, mai înainte, lingvistul francez Antoine Meillet (1866-1936) afirma că „fiecare secol îşi are gramatica filozofiei sale"[2].

Trăsătura de bază a disciplinei rămâne însă cea cuprinsă în însuşi termenul de sintaxă, format în greaca veche, din elementele συν (*syn*) „împreună (cu)" şi τάξις (*taxís*) „aşezare, ordine, aranjament". Deci sintaxa înseamnă „aşezare împreună, construcţie", idee la care ne duce şi verbul grec *syntasso* „a construi".

Primul care formulează explicit obiectul de studiu al sintaxei a fost Priscian din Cezareea, la începutul secolului VI p. Ch. , în vasta operă, 18 cărţi, *Institutio de arte gramatica*. Potrivit gramaticianului latin, obiectul sintaxei îl constituie „aranjamentul cuvintelor în vederea construirii unei vorbiri perfecte" („ordinatio dictionum ad constructionem orationis perfectae").

În decursul timpului, obiectul sintaxei s-a conturat mai bine şi a căpătat noi valenţe[3], dar sensul iniţial a rămas neschimbat, dovadă definiţiile din lucrări recente (româneşti):

> „Sintaxa studiază regulile de îmbinare a cuvintelor în unităţi sintactice" (Dimitriu, 1982: 7).

---

[1] *Teorie şi metodă în sintaxă*, Bucureşti, 1967, p. 5.
[2] *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris, 1921, p. 60.
[3] Pentru istoricul problemei, vezi: N. Drăganu, *Istoria sintaxei*, Bucureşti, 1945; Sorin Stati, *Teorie şi metodă în sintaxă*, Bucureşti, 1967; Em. Vasiliu, Sanda Golopentia Eretescu, *Sintaxa transformaţională a limbii române*, Bucureşti, 1969; *Tratat de lingvistică generală*, Bucureşti, 1971; Valeria Guţu-Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti, 1973; Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa limbii române, Partea I. Sintaxa grupului verbal*, Bucureşti, 1976; Ion Diaconescu, *Sintaxa limbii române I. Unităţile sintactice*, Bucureşti, 1992; Emil Ionescu, *Manual de lingvistică generală*, Bucureşti, Ediţia a II-a, revizuită, Editura All, Bucureşti, 1997, p. 156-183.

Scanned with OKEN Scanner

„Sintaxa înseamnă îmbinarea cuvintelor în enunțuri (propoziții și fraze). Partea gramaticii în care se cercetează și se stabilesc regulile de îmbinare a cuvintelor și regulile de îmbinare a propozițiilor în frază se numește de asemenea sintaxă". (Coteanu, 1990: 219).

„Sintaxa este partea gramaticii care se ocupă cu studiul unităților sintactice, al relațiilor care se stabilesc între ele, al funcțiilor pe care le actualizează și al mijloacelor cu ajutorul cărora se exprimă" (Diaconescu, 1992: 15).

„Sintaxa este partea gramaticii care cuprinde reguli privitoare la aranjarea, îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze". (Bejan, 1995: 269)[4].

---

[4] Pot fi consultate și alte lucrări de sintaxă sau, mai generale, de gramatica limbii române, precum: Samuel Micu, *Elementa linguae daco-romaniae sive valahicae*, 1780. (Prima gramatică tipărită scrisă însă în limba latină pentru a avea o arie mai largă de circulație în argumentarea latinității limbii române); Enache Văcărescu, *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orânduelilor gramaticii românești*, 1787; Ion Budai Deleanu, *Fundamenta gramaticae linguae romanicae*, 1828; Ion Heliade Rădulescu, *Gramatica românească*, 1828; Timotei Cipariu, *Gramatica limbii române. Partea I Analitica*, 1868, *Partea II Sintetica*, 1877 (ambele lucrări premiate de Academia Română); H. Tiktin, *Gramatica română pentru învățământul secundar. Teorie și practică*. Partea I: *Etimologia*, Partea II: *Sintaxa*, Iași, 1891; ed. II, 1895, ed. III, revăzută de I. A. Candrea, București, 1945; Alexandru Philippide, *Gramatica elementară a limbii române*, Iași, 1897; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956. *Gramatica limbii române, I, II*, 1954; (revizuită și adăugită), 1963; (tiraj nou), 1966 (GA). Mariano Baffi, *Introduzione alla studio della lingua romena*, Roma 1952; N. I. Barbu, *Sintaxa limbii române după metoda istorico-stilistică*, București, 1944; I. A. Candrea, *Cours complet de grammaire roumaine*, Paris, 1930; N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, București 1945; Al. Graur, *Gramatica azi*, București 1973; Pop Sever, *Grammaire roumaine*, Berne, 1948; Sextil Pușcariu, *Limba română, vol. I. Privire generală*, București 1940, ed. II, București, 1976; Al. Rosetti, J. Byck, *Gramatica limbii române*, ed. II, București 1945; Kristian Sandfeld, Hedwig Olsen, *Syntaxe roumaine*, Paris, 1936, II, 1960, III, 1962. L. Tesnière, *Eléments de syntaxe structurale*, Paris, 1956; E. Vasiliu, Sanda Golopentia, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, 1969. Noam Chomsky, *Aspects de la théorie syntaxique*, Paris, Editions du Seuil, 1978.

Cf. și Gh. Bulgăr, *Tendințe în sintaxa limbii române literare contemporane*, în LR, 4, 1962, p. 411-420; Iorgu Iordan, *Paralele romanice în domeniul sintaxei*, în SCL, 2, 1959, p. 163; Iorgu Iordan, *Tendințe sintactice în limba română actuală*, în SCL, 6, 1966, p. 609-622; Sorin Stati, *Omonimia sintactică*, în LL, 11, 1966, p. 387-395; Sorin Stati, *Homonymie, synonimie et equivalence en syntaxe*, în RRL, 2, 1966, p. 133-146.

Scanned with OKEN Scanner

Unităţile sintactice

Din definiţia dată sintaxei, „partea gramaticii care cuprinde regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziţii şi fraze" (GA II: 7), reiese că ea operează cu două unităţi de bază: propoziţia şi fraza, situate într-un sistem organizat ierarhic: fraza, unitate de rang superior, întrucât este alcătuită din cel puţin două propoziţii, şi propoziţia, unitate de rang inferior. La rândul ei, propoziţia este alcătuită din cuvinte care, îndeplinind anumite funcţii, devin unităţi sintactice de rang inferior propoziţiei.

Orientările structuraliste, în dorinţa consolidării criteriului sintetic de analiză, au introdus încă doi termeni: enunţul şi sintagma.

Pentru o corectă întrebuinţare, încercăm, pe baza studiilor de specialitate, să definim fiecare din aceste unităţi sintactice.

Enunţul (derivat regresiv de la *enunţa*) este un termen, mai mult generic, rezultat al actului de comunicare, de enunţare şi definit totdeauna din perspectiva emiţătorului (Diaconescu, 1992: 97). După observaţia lui Chomsky (1978: 13), enunţul relevă performanţa, adică „întrebuinţarea efectivă a limbii în situaţii concrete."

> „Enunţul este o comunicare întreagă, de-sine-stătătoare, un text care poate fi înţeles de cititor fără să simtă nevoia unor completări." (Stati, 1972: 14).
>
> „Prin enunţ se înţelege o secvenţă fonică (un flux sonor), limitată prin pauze şi caracterizată printr-un contur intonaţional şi care poartă o anumită informaţie semantică, reprezintă deci o comunicare." (Guţu-Romalo, 1973: 29).
>
> Delimitarea enunţurilor în interiorul textului este „o operaţie aproape mecanică... graţie punctuaţiei. Enunţul începe cu un cuvânt cu iniţială majusculă: la sfârşitul enunţului se pune un semn principal de punctuaţie." (Stati, 1972: 11, Guţu-Romalo, 1973: 29).

Din această perspectivă, structura enunţului nu diferă de cea a frazei şi a propoziţiei, deoarece el poate apărea ca o succesiune de propoziţii şi fraze, ca o frază, ca o propoziţie sau ca un cuvânt sau un grup de cuvinte folosite, de obicei, în situaţii contextuale specifice.

Scanned with OKEN Scanner

Fraza (din fr. *phrase*, lat. *phrasis*) este „unitatea sintactică superioară propoziției, alcătuită dintr-o îmbinare de două sau mai multe propoziții. ...Îmbinarea propozițiilor într-o frază se poate realiza cu ajutorul raporturilor de coordonare și subordonare. ...Există fraze alcătuite numai prin coordonare..., numai prin subordonare sau prin împletirea raporturilor de coordonare și subordonare, fie în sensul că fraza are mai multe propoziții principale coordonate între ele, fie în sensul că subordonatele aceleiași propoziții sunt coordonate între ele, fie și într-un sens și în altul." (GA II: 229-230).

Tipuri de fraze:

- **alcătuite numai din propoziții coordonate:**

  „Ispitele lumii sunt multe și de tot felul, dar nu sunt spre folosul omului/; averea ademenește pe om/, și-apoi îl scârbește/, așa și bobul de mărgăritar e mai mare și mai de preț decât bobul de orez/, dar sparge dinții." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

- **alcătuite numai prin subordonare:**

  „Dar eu râd, [căci mi-am adus aminte de un prieten], [carele mi-a spus][că, [dacă- oi trece pe la Hanu-Ancuței], să beau o oală cu vin...]." (Sadoveanu, *Hanu Ancuței*).

- **alcătuite prin coordonare și subordonare:**

  „Mai lasă-mă oleacă, zicea el necăjit; și[când te-oi striga], să vii iar, [să mă asculți]; și [de n-oi ști nici atunci], apoi dracul să mă ieie."
  (Creangă, *Amintiri din copilărie*).
  „Apoi [fără să ne zbatem], ...mi-i da șeisprezece lei /...și / ți-oi duce-o...ca pe palmă/, [că, [după cum vezi], căruța acum am adus-o de la încălțat] și [i-am tras și o unsoare de cele a dracului], [de are să meargă] [cum îi sucala]." (Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*).

Propoziția (din fr. *proposition*, lat. *propositio, – onis*)

O definiție acceptată de toți specialiștii nu s-a dat încă[5], deoarece la realizarea ei concură, simultan și solidar, mai mulți factori, structurali, psihologici, de modalitate, prozodici, stilistici, care-i conferă un caracter eterogen, cu multiple și variate posibilități de organizare și exprimare. (Diaconescu, 1992: 120)

[5] Până prin anii 1930-1935 s-au dat peste 300 de definiții ale propoziției, vezi Stati, 1967: 155.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziţia este un concept deosebit de complex, iar definiţiile date nu acoperă toate cazurile particulare de realizare, ci evidenţiază doar una sau alta din caracteristicile ei:

„Unitatea de bază a sintaxei este propoziţia. Cea mai mică unitate a sintaxei care poate apărea de-sine-stătătoare şi care comunică prin cuvinte cu indici de predicaţie, o judecată logică sau o idee cu caracter afectiv şi volitional." (GA II: 7, 17).

„Cea mai mică unitate sintactică... care presupune întotdeauna un singur predicat." (Şerban, 1975: 27).

„Un grup de cuvinte organizate în jurul unui predicat." (Stati, 1972: 19, cf. şi Coteanu, 1982: 14).

„Unitatea sintactică de bază care în principiu este alcătuită dintr-o îmbinare de cuvinte prin care se transmite o judecată sau voinţa vorbitorului ori se cer informaţii." (Dimitriu, 1982: 13).

„Ca unitate sintactică superioară sintagmei şi inferioară frazei, propoziţia se defineşte în primul rând, prin predicaţie (din lat. *praedicare* „a arăta, a afirma public"). Prin acest act se validează calitatea de propoziţie, se conferă „unei secvenţe de semne putere comunicativă." (Diaconescu, 1992: 100).

Clasificarea propoziţiilor

Gramaticile clasifică propoziţiile în categorii şi subcategorii, în funcţie de anumite criterii, şi anume:

- după scopul comunicării: *enunţiative* (propriu-zise, optative, imperative, potenţiale, dubitative) şi *interogative* (propriu-zise, optative, potenţiale, dubitative),
- după afectivitate: *afective sau exclamative* (cele care exprimă şi starea de spirit a vorbitorului, atitudinea lui de admiraţie, plăcere, surprindere, indignare, regret etc.) şi *neafective* sau *neexclamative* (cele care nu lasă să se vadă starea de spirit a vorbitorului),
- după formă sau calitate: *afirmative* şi *negative*,
- după înţeles: *principale şi secundare*,
- după relaţia dintre ele: *regente* şi *subordonate*,
- după structura sau alcătuirea lor: *neanalizabile* şi *analizabile*,
- după calitatea părţilor componente: *simple şi dezvoltate*,

Scanned with OKEN Scanner

- după numărul părților componente: *monomembre*, *bimembre* și *plurimembre*,
- după natura predicatului: *verbale* și *nonverbale*.

Sintagma (cf. fr. *syntagme*, gr. *syntagma* „lucru pus la un loc cu altul", din *syn* „împreună" + *tagma* „rând, șir") este o grupare alcătuită din cel puțin două cuvinte cu sens lexical deplin și reprezentând cea mai mică unitate sintactică în interiorul căreia se poate stabili un raport sintactic." (Avram, 1997: 300).

De exemplu, în enunțul „E un soi de bulb turnat dintr-un metal foarte ușor." (Oțoiu, *Coaja lucrurilor*), sintagmele pot fi următoarele: *e un bulb* (are statut de propoziție), *un soi de bulb*, *bulb turnat*, *turnat dintr-un metal*, *metal foarte ușor*.

Partea de propoziție este unitatea sintactică cu care se operează în analiza sintactică a propoziției. Ea este alcătuită, de obicei, dintr-un singur cuvânt din categoria părților de vorbire cu sens lexical deplin sau dintr-un cuvânt de acest fel însoțit de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională (*pe* scaun, *de pe* scaun, *în fața* scaunului). Există și părți de propoziție dezvoltate, constituite din îmbinări de două sau mai multe cuvinte cu sens lexical de sine stătător (*acum câțiva ani*, *de aici încolo*). Ion Diaconescu (1992: 56) arăta că validarea calității de parte de propoziție depinde de trei condiții, și anume:

(1) Segmentul cu statut de parte de propoziție trebuie să aibă autonomie semantică, în virtutea căreia își exercită funcția referențială.

(2) Să se integreze în nivelul superior pe baza unei relații de determinare.

(3) Să actualizeze la acest nivel o funcție sintactică.

De fapt definițiile date părții de propoziție conțin, implicit, aceste trăsături:

> „Partea de propoziție nu este o unitate în cadrul căreia se stabilește un raport sintactic, ci ea se află într-un raport sintactic cu alte elemente...; cuvintele din cadrul unei îmbinări se găsesc, desigur, între ele, într-un raport sintactic, dar, ca parte de propoziție, îmbinarea în ansamblu este într-un raport sintactic față de restul propoziției." (GA II: 8; Avram, 1997: 300).
>
> „Se înțelege prin parte de propoziție acea unitate formată dintr-un cuvânt sau din mai multe, care, la un loc, în mod unitar, exprimă un

Scanned with OKEN Scanner

raport sintactic îndeplinind o anumită funcţie în propoziţie." (Nicolescu, 1970: 12).

„Partea de propoziţie – unitatea sintactică inferioară propoziţiei, indivizibilă la nivelul funcţiei sintactice, care în principiu este alcătuită din unul sau mai multe cuvinte ce comunică – direct sau indirect – o singură noţiune şi se constituie într-o singură funcţie sintactică în interiorul propoziţiei." (Dimitriu, 1982: 80-81).

„Partea de propoziţie este definitorie pentru celelalte unităţi sintactice de nivel superior, fiind cea din urmă unitate sintactică care se degajă în operaţia de analiză şi prima unitate de la care se porneşte în operaţia de sinteză." (Diaconescu, 1992: 56).

Definirea părţii de propoziţie este importantă, deoarece conduce la clarificarea altor două probleme, şi anume: delimitarea părţilor de vorbire care pot satisface calitatea de parte de propoziţie de cele care nu satisfac cerinţele necesare şi raportul dintre cuvânt, parte de vorbire şi parte de propoziţie.

Delimitarea părţilor de vorbire, din perspectiva criteriului sintactic, în funcţionale şi afuncţionale, îşi găseşte justificarea în stabilirea inventarului de cuvinte auxiliare. Intră în categoria de „auxiliar" toate cuvintele care nu satisfac, integral, cele trei condiţii menţionate, indiferent de poziţia pe care o ocupă în paradigma din care fac parte. De pildă, un substantiv în vocativ nu poate fi parte de propoziţie, fiindcă vocativul este un caz nerelaţional şi, prin urmare, nu este angajat într-o relaţie de determinare de tip structural, prin care să se integreze în nivelul superior cu o funcţie sintactică. Alte cuvinte nu au sens deplin sau, prin structurile pe care le generează, îşi pierd din calităţile iniţiale. Din această perspectivă, putem vorbi de următoarele categorii de auxiliare:

- **Auxiliare morfologice,** care cuprind:
  - **articolul,** morfem al determinării,
  - **pronumele reflexiv,** morfem al diatezei reflexive,
  - **verbele auxiliare:** *a fi, a avea, a vrea,* morfeme analitice ale modurilor şi timpurilor verbale compuse,
  - **unele adverbe,** morfeme în componenţa gradelor de comparaţie.
- **Auxiliare sintactice:**

Scanned with OKEN Scanner

- **prepozițiile și locuțiunile prepoziționale**, mijloace analitice de exprimare a raportului de determinare, la nivel de propoziție,
- **conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale**, mijloace de exprimare a raportului de determinare la nivel de frază sau, a celui de coordonare, la ambele nivele (propoziție și frază).

- **Auxiliare morfosintactice:**
  - **morfeme modale:** - *a* în paradigma infinitului,
    - *de* în paradigma supinului,
    - *să* în paradigma conjunctivului.
  - **mărci ale unei relații de determinare:**
    - *a, de* – prepoziții,
    - *să* – conjuncție.
- **Auxiliare lexicale**: cuvinte care intră în structura unităților perifrastice, având o poziție fixă: *a* treia *oară*, *câte* doi, câte *și mai câte* etc.
- **Auxiliare semantice**: unele adverbe considerate fără autonomie semantică și numite din această cauză „semiadverbe", dar care, prin semnificația lor virtuală, impun o valoare specifică cuvântului pe lângă care stau, precum:
  - de negație: *nu, nici,*
  - de restricție: *doar, decât, numai,*
  - de întărire: *chiar, mai ales,*
  - de cumul: *și, mai și,*
  - de continuitate: *încă, mai, tot,*
  - de aproximație: *cam, circa, între, la, peste, aproximativ.*

Raportul dintre cuvânt, parte de vorbire și parte de propoziție este, de asemenea, important a fi cunoscut, deoarece fiecare din aceste noțiuni reprezintă o unitate de bază la anumite nivele lingvistice. *Cuvântul* este unitatea relevantă la nivel lexical, *partea de vorbire* este unitate la nivel morfologic („morfologia are ca obiect de studiu părțile de vorbire"), și *partea de propoziție* este unitate la nivel sintactic, „definitorie pentru celelalte unități sintactice de nivel superior." Dintre acestea, sfera cea mai largă de extensie o are cuvântul. În forma în

Scanned with OKEN Scanner

care apare în dicţionare, el poate aparţine oricărui nivel lingvistic: morfologic şi sintactic. Părţile de vorbire desemnează clase de cuvinte, marcate fiecare printr-un ansamblu de trăsături comune, cu relevanţă la nivel morfologic. Ele se organizează în sisteme pe baza unor relaţii de tip paradigmatic. Părţile de propoziţie se realizează ca unităţi cu relevanţă la nivel sintactic, pe baza raporturilor sintactice. Practic, în realizarea enunţurilor, raportul dintre cele trei unităţi apare:

- **ca o relaţie de egalitate (sau de corespondenţă)**, în care numărul părţilor de propoziţie este egal cu cel al părţilor de vorbire şi cu cel al cuvintelor: *Elevul studios are multe satisfacţii* (cinci cuvinte, cinci părţi de vorbire (două substantive, un verb şi două adjective) şi cinci părţi de propoziţie (subiect, predicat, un complement direct şi două atribute)).
- **ca o relaţie de nonegalitate (sau de noncorespondenţă)**, în care cele trei concepte sunt, numeric, diferite: *Ursul din poveste a fost păcălit de o vulpe* [nouă cuvinte, şapte părţi de vorbire (trei substantive, un verb, două prepoziţii, un articol nehotărât) şi numai patru părţi de propoziţie (subiect, predicat, un complement de agent şi un atribut substantival)].

Ideea care se desprinde de aici este că toate părţile de propoziţie sunt părţi de vorbire şi toate părţile de vorbire sunt cuvinte, în timp ce nu toate cuvintele sunt părţi de vorbire şi nu toate părţile de vorbire sunt părţi de propoziţie.

Bibliografie

Ioana Anghel ş.a., *Topica propoziţiilor principale în fraza beletristică română contemporană (aspecte, statistice şi informaţional)*, în SCL 6, 1966, p. 661-681.

Mioara Avram, *Cu privire la clasificarea propoziţiilor după structură*, în „Culegere de studii", vol III 1962, p. 23-30.

Mioara Avram, *Despre corespondenţa dintre propoziţiile subordonate şi părţile de propoziţie*, în SG, I, 1956, p. 141-164.

Mioara Avram, *Contragerea propoziţiilor şi dezvoltarea părţilor de propoziţie*, în LL, II, 1978, p. 261-267.

Gh.Buţă, *Principiul corespondenţei cu părţile de propoziţie în predarea subordonatelor*, în PGS, 1967, p. 82-89.

Scanned with OKEN Scanner

Ion Diaconescu, *Observaţii pe marginea corespondenţei dintre părţile de propoziţie şi propoziţiile subordonate* în LL, 1, 1982, 25-36.
Gh. N. Dragomirescu, *Sintaxa şi stilistica propoziţiilor independente*, Braşov 1939.
Elena Carabulea, *Clasificarea propoziţiilor după sensul comunicării*, în LR, 4, 1962, p. 366-374.
Maria Gvasnâi, *Despre enunţ*, în LL, 4, 1974, p. 653-659.
Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propoziţiilor principale*, în SG, I, 1956, p. 121, 139.
Al. Graur, *Părţile principale ale propoziţiei*, în LL, 1962, p. 47-52.
Valeria Guţu Romalo, *Despre clasificarea părţilor secundare de propoziţie*, în LR, 1, 1963, p. 25-35.
Luminiţa Lăzărescu, *Echivalenţa sintactică*, în „Omagiu Vasile Arvinte", 1977, p. 155-160.
Rodica Ocheşanu, *Observaţii asupra propoziţiilor interogative indirecte*, în SG, III, 1961, p. 151-159.
Sorin Stati, *Contribuţii la studiul definiţiei şi calsificării propoziţiilor*, în SCL, 1955, p. 289-309.
Sorin Stati, *Sintagma şi sistemul sintactic al limbii*, în SCL, 1957, p. 431-452.
Sorin Stati, *Noţiunea de funcţie în gamatică*, în LL, 14, 1967, p. 127-134.
Vasile Şerban, *Teoria şi topica propoziţiei în română contemporană*, Bucureşti, 1974.
Ecaterina Teodorescu, *Unităţile sintactice (clasificare, modalităţi de realizare)*, în AUI, 28/29, 1982/1983, p. 161-164.
Laura Vasiliu, *Părţile de propoziţie multiple*, în SG, III, 1961, p. 79-91.
Petru Zugun, *Semantica gramaticală a enunţului*, în AUI, 27, 1981, p. 7-16.

Scanned with OKEN Scanner

Raporturile sintactice

Raporturile sintactice sau relaţiile sintactice vizează legăturile de natură gramaticală existente între doi termeni. Până în prezent, în literatura de specialitate nu există consens nici în privinţa numărului şi nici a denumirilor acestora. Diversitatea de opinii poate fi motivată atât prin perspectiva conceptuală sau metodologică din care acestea sunt investigate, cât şi prin insuficienţa operaţională a criteriilor de delimitare a lor[6].

Soluţia cea mai apropiată de realitate este aceea care stabileşte cinci raporturi sintactice: de coordonare, de subordonare, de interdependenţă (sau de inerenţă), apozitiv şi explicativ.

(1) Raportul de coordonare

Raportul de coordonare reprezintă o egalitate între două sau mai multe unităţi sintactice care stau pe acelaşi plan; nu depind formal una de alta şi nu se lămuresc una pe alta.

„Coordonarea este raportul dintre două sau mai multe unităţi sintactice (părţi de propoziţie, propoziţii, fraze) care stau pe acelaşi plan". (GA II: 240).

„oordonarea este relaţia care se stabileşte între unităţi sintactice referenţiale situate pe aceeaşi axă de ordonare sau pe acelaşi plan" (Diaconescu, 1992: 43).

Sub aspectul formei, coordonarea foloseşte două procedee: juxtapunerea (sau parataxa) şi joncţiunea (sau hipotaxa).

Juxtapunerea asociază în serii coordonative două sau mai multe unităţi sintactice fără vreun element de relaţie. Delimitarea lor se face prin virgulă. Cel mai adesea juxtapunerea se împleteşte cu joncţiunea:

„- Fătul meu! ...fii inimă vitează! ...nu te lăsa! fii stâlp ţeapăn casei noastre..."(Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău*).

„Misiunea poeziei este ...de a înălţa adevărul, dreptatea, de a nobila libertatea..." (Bolliac, *Misiunea literaturii*).

---

[6] Pentru această problemă se pot consulta: Iordan, 1956; Dimitriu, *Observaţii în legătură cu raporturile sintactice*, în AUI, 20, 1974, p. 9-22; Cristina Călăraşu, *Despre tipurile de relaţie în limba română*, în SCL, 1, 1977, p. 37-47; Dimitriu, 1982: 111-144; Diaconescu, 1993.

Scanned with OKEN Scanner

„Ca un vis, ca o părere se coborî de pe stâncă mândra albă fată, naltă, mlădioasă ca o trestioară, cu părul de aur, cu ochi de balaur, ruptă din soare, ca Ileana Cosânzeana." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

„Cu asta se hrănesc mai mult humuleştenii, răzaşi fără pământuri şi cu negustoria din picioare: vite, cai, porci, oi, brânză, lână, oloi, sare *şi* făină de păpuşoi; sumane mari, genunchere şi sărdace; iţari, bernevici, cămeşoaie, lăicere şi scorţuri înflorite; ştergare de buragic alese şi alte lucruri, ce le duceau lunea în târg de vânzare sau joia pe la mănăstirile de maici, cărora le vine cam peste mână târgul." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Trec anii, trec lunile-n goană
Şi-n zbor săptămânile trec." (Topârceanu, *Balada chiriaşului grăbit*).

Joncţiunea se realizează cu ajutorul conjuncţiilor şi al locuţiunilor conjuncţionale coordonatoare, pe care gramaticile actuale le ordonează în următoarele categorii: *copulative* (cu varianta *alternative*), *disjunctive, adversative* şi *conclusive*[7].

(1. 1.) **Coordonarea copulativă**

Coordonarea copulativă exprimă asocierea a două sau mai multe unităţi sintactice care se află pe acelaşi plan. Sfera de extensiune a elementelor cuprinse în acest raport este, teoretic, nelimitată, practic însă apar doar câteva unităţi.

Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale copulative sunt: *şi, iar, dar, cât şi, ca şi, dar şi, doar (ci) şi, până şi, precum şi, după cum şi, şi cu, (şi) nici.*

Elementele coordonate copulativ sunt:

- **cu aceeaşi funcţie sintactică** (situaţia cea mai frecventă):
  - ➢ **subiect:**

„Trebuie să vă spun că la Humuleşti torc *şi* fetele *şi* băieţii *şi* femeile *şi* bărbaţii..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

  - ➢ **nume predicativ:**

---

[7] Tiktin, 1945: 220-221 susţine existenţa a cinci feluri de coordonare: *copulativă, adversativă, disjunctivă, cauzală şi consecutivă*, idee reluată şi de Dragomirescu (1960: 39-63), Iordan, Robu (1978: 694-695) şi Avram (1986: 327-334; Idem, 1997: 301) care vorbesc tot de cinci tipuri, dar altele decât cele de mai sus, anume: *copulativă, alternativă, disjunctivă, adversativă şi conclusivă*. Dumitru Irimia, 1997: 493-508, menţionează şase tipuri de coordonare: *copulativă, disjunctivă, alternativă, adversativă, opozitivă şi conclusivă*. D. Draşoveanu, 1968: 30, acceptă doar trei tipuri de coordonare: *copulativă, adversativă şi disjunctivă*.

Scanned with OKEN Scanner

„Întreprinderea-ţi fu dreaptă, a fost nobilă *şi* mare;
De aceea al tău nume va fi scump *şi* nepătat." (Alexandrescu, *Umbra lui Mircea. La Cozia*).

➢ **element predicativ suplimentar:**

„Biserica-n ruină stă cuvioasă, tristă, pustie *şi* bătrână." (Eminescu, *Melancolie*).

➢ **atribute (de diverse feluri):**

„Misiunea poeziei este de a întări sufletele prin pictura patimilor, mizeriilor *şi* măririlor umanităţii..." (Bolliac, *Misiunea literaturii*).

➢ **complemente** (de diferite tipuri):

„Şi s-a strâns din zare-naltă
Neamu-ntraripat,
Şi din crâng, *şi* de la baltă
Şi din şesuri, de prin grâne,
Ba şi vrăbii mai bătrâne,
Musafiri din sat." (Coşbuc, *Nuntă în codru*).

Nu de puţine ori, conjuncţia *şi* grupează unele elemente, potrivit cu semnificaţiile pe care le au, în serii care, la rândul lor, sunt juxtapuse:

„Zile *şi* nopţi, luni *şi* săptămâni trecură. ... Vânătoarea era uitată. ... Arcul *şi* săgeţile, ghioaga *şi* praştia stau aruncate la pământ." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

„Acolo unde nu e lege, nu e nici libertate... lumea se împarte în săraci *şi* bogaţi, în stăpâni *şi* robi, flămânzi *şi* îmbuibaţi." (Russo, *Cântarea României*).

„Pământul *şi* apa, oameni *şi* animale cădeau parcă deodată într-o adâncă letargie." (I. Bart, *Europolis*).

- **cu funcţie sintactică diferită** (dar dominate de acelaşi regent):

În general, în astfel de serii coordonative se angajează pronume şi adverbe nehotărâte sau negative a căror posibilitate de combinare este mai liberă datorită semanticii lor, fără a fi excluse şi alte părţi de vorbire (Diaconescu, 1993: 49).

❑ **La nivel de propoziţie:**

➢ **circumstanţial de loc şi de timp:**

Te caut *oriunde* şi *oricând*.
Atunci şi *acolo* ne vom întâlni.

➢ **circumstanţial de mod şi de timp:**

Te voi plăti *bine* şi *la timp*.

Scanned with OKEN Scanner

➢ **circumstanțial de timp și sociativ:**

Va veni *altădată* și *cu* alți *oameni*.

➢ **circumstanțial de loc și sociativ:**

Se plimbă *pe oriunde* și *cu oricine*.

➢ **circumstanțial de loc și de mod:**

Să pleci *la munte* și *repede*.

➢ **circumstanțial de cauză și de scop:**

De teamă și *pentru a nu-l supăra* am plecat mai repede.

❑ **Părți de propoziție și propoziții subordonate cu funcții sintactice diferite:**

➢ **subiect și subordonată concesivă:**

Nu mă convinge *nimeni* și *oricât ar încerca*.

➢ **complement direct și circumstanțială de loc:**

Cumpără *orice* și *de unde poate*.

➢ **complement direct și circumstanțială de timp:**

Vinde *orice* și *când poate*.

➢ **circumstanțial de loc și subordonată sociativă:**

Se plimbă *prin parc* și *cu cine-i place*.

❑ **Propoziții subordonate diferite:**

➢ **propoziție subiectivă și circumstanțială de loc, timp sau de mod:**

Vine *cine poate* și *unde poate(când poate, cum poate)*.

➢ **completivă directă și circumstanțială de loc, de timp sau de mod:**

Cumpără *ce vrea, de unde-i place și când îi place*.

➢ **circumstanțială de loc și de timp:**

Se oprește *unde dorește* și *când dorește*.

➢ **circumstanțială de scop și de cauză:**

A plecat repede *ca să nu întârzie* și *pentru că avea ceva de rezolvat*.

➢ **circumstanțială de loc și subordonată sociativă:**

Se plimbă *pe unde îi place* și *cu cine vrea*.

Adeseori, unele conjuncții și locuțiuni conjuncționale au și un corelativ plasat înaintea unității coordonate, cu care realizează următoarele structuri:

- **atât ...cât și:**

„*Atât* treburile, *cât și* glasul lui erau, nu se știe de ce, foarte odihnitoare." (Preda, *Morometii*).

Scanned with OKEN Scanner

- **nu numai (că)...ci dar (şi):**

„Freud a susţinut că procesului de sublimare, ..., i se datoresc *nu numai* visul, *dar şi* nevroza, deopotrivă cu miturile popoarelor şi cu creaţiile de artă." (T. Vianu, *Despre stil şi arta literară*).

„*Nu* erau tovarăşi *numai* la biserică, *ci* ... erau şi muşteriii lui moş Precu." (Sadoveanu, *Povestiri*).

„Glasul lui sună din adâncuri; vagabondul şi flămândul apar în literatura lui ca să se arate lumii *nu numai* nedreptatea ce se face semenilor săi, *dar şi* omenia care trăieşte – lumină nestinsă – în sufletele lor." (Sadoveanu, *Pomenirea lui Gorki*).

Există situaţii în care adverbe corelate cu ele însele realizează un raport de coordonare copulativă cu valoare *alternativă*: [8]

- **acum...acum:**

„Ş-acel rege al poeziei, vecinic tânăr şi ferice

.....

Acum secolii străbate, o minune luminoasă,

Acum râde printre lacrimi, când o cântă pe Dridri." (Eminescu, *Epigonii*).

- **acuş...acuş:**

„Moartea atunci, neavând încotro, se bagă în turbincă şi *acuş* încnește, *acuş* suspină, de-ţi venea să-i plângi de milă." (Creangă, *Ivan Turbincă*).

- **aici...aici (aci...aci):**

„*Aici* îl ocăram, *aici* râdeam de barba lui ţepoasă." (Rebreanu, *Ion*).

- **ba... ba:**

„Mai bună minte avea Mirăuţă din Grumăzeşti, care umbla tralalela în puterea iernii pe la tărăbi, întrebând: *ba* teacă de cosor, *ba* căpestre de purici, *ba* cuie de la corabia lui Noe, *ba* fragi şi căpşune pentru cineva care pornise într-adaos..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

- **când...când:**

---

[8] În GA II: 247, aceste structuri sunt discutate în cadrul coordonării disjunctive. Vladimir Robu vorbeşte de o relaţie de coordonare alternativă ca despre un caz particular şi emfatic al coordonării. (Iordan, Robu, 1978: 554)

Mioara Avram consideră că există un raport alternativ (acesta oarecum intermediar între raportul copulativ şi cel disjunctiv; este încadrat de obicei fie la raportul copulativ, după înţeles, fie la cel disjunctiv, după construcţie). (Avram, 1997: 301, cf. şi p. 12: există „acţiuni prezentate ca alternând sau ca opţiuni succesive"; Dumitru Irimia (1997: 499-500) prezintă acest raport de sine stătător. I. Diaconescu (1993: 73) susţine că este vorba de un raport de coordonare copulativă cu valoare alternativă, între cele două unităţi nefiind o opoziţie în baza căreia una să o excludă pe cealaltă. GA. II: 381: „o variantă emfatică a celei copulative." Sabina Teiuş (Coordonarea: 113-114) include aceste elemente printre conjuncţiile disjunctive.

Scanned with OKEN Scanner

„Şi atunci, odată pornesc şi turturica şi calul, fugind pe întrecute, *când* pe sus, *când* pe jos, după cum era trebuinţă." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Şi, de voie, de nevoie, începe *când* a roade la copaci tineri *când* a forfăca smicele şi nuiele de-i pârâiau măselele..." (Creangă, *Ivan Turbincă*).

„Râsul lui ascundea *când* o scrâşnire de revoltă, *când* o lacrimă de durere, *când* o adâncă scârbire faţă de făţărnicia lumii." (Cezar Petrescu, *Ion Luca Caragiale*).

- **fie...fie** (rar):

„Atunci, ca şi acum, stam *fie* în sala de aşteptare, *fie* pe peron." (Paler, *Viaţa*...; ap. Irimia, 1997: 500).

- **nici...nici:**

„N-am fost aşa precum se spune
Şi nu sunt nici aşa cum sunt -
Nu sunt *nici* foc
Nici ploaie
Şi *nici* vânt!" (I. Minulescu, *În loc de prefaţă*).

„Nu ne-nţelegi *nici* visul, *nici* cuvântul
Nici cântul tu nu ni-l poţi cunoaşte." (Goga, *Scrisoare*...).

- **şi...şi:**

„Şi, doamne, frumos era pe atunci, căci *şi* părinţii *şi* fraţii *şi* surorile îmi erau sănătoşi..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

(1. 2.) Coordonarea disjunctivă

Coordonarea disjunctivă se stabileşte, de regulă, între două unităţi sintactice care se exclud una pe alta:

Stă pe gânduri şi se miră:
Ori crescuse el pe cale,
Ori ciobanii se chirciră. (Şt. O. Iosif, *Pintea*).

Coordonarea disjunctivă se realizează cu ajutorul conjuncţiilor *fie*[9], *ori*[10], *sau* şi se stabileşte între elemente cu aceeaşi funcţie sintactică:

- **părţi de propoziţie:**
  - **subiect:**

---

[9] *Fie* este persoana a III-a singular, modul conjunctiv, timpul prezent, de la verbul *a fi*.

[10] *Ori* este persoana a II-a singular, indicativ prezent, de la verbul *volere* (=*velle* în lat. clasică), *volis*. Este propusă şi originea în substantivul *hora*, devenit *oară*, şi apoi *oare*, prezent în *deoarece* (cf. Iordan, 1956: 502).

Scanned with OKEN Scanner

„Clopote *sau* poate sicriile
Cântă sub iarbă cu miile." (Blaga, *Peisaj transcendent*).

➢ **nume predicativ:**

„Şi de-i vremea rea *sau* bună
Vântu-mi bate, frunza sună." (Eminescu, *Revedere*).

➢ **element predicativ suplimentar:**

Ai găsit-o veselă *sau* supărată?

➢ **atribut:**

„Apar şapte *sau* opt oameni în uniformă străină." (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*).

➢ **complement direct:**

Cumpără un stilou *ori* un pix.

➢ **complement indirect:**

Te gândeşti la pierdere *ori* la câştig?

➢ **(complemente) circumstanţiale:**

„Ei, stăpâne, cum vrei să te duc ca gândul *sau* ca vântul?" (Folclor).

- **propoziţii de acelaşi fel:**

➢ **principale:**

Vrei să rămâi aici la noi, *ori* vrei să pleci mâine?
„*Ori* beau în cinstea feciorului de împărat şi a slăvitei doamne mirese, *ori* îi omor acolo pe loc." (Sadoveanu, *Baltagul*).

➢ **subordonate:**

Era cu neputinţă să mai dorm *sau* să mai rămân.

- **parte de propoziţie şi o propoziţie subordonată de acelaşi fel:**

„Aştept până poimâine *sau* până când s-o putea." (Fănuş Neagu, *Îngerul a strigat*).

- **serii disjunctive de două sau mai multe perechi:**

„La acelaşi şir de patimi deopotrivă fiind robi,
Fie slabi, *fie* puternici, *fie* genii *ori* neghiobi." (Eminescu, *Scrisoarea I*).

Sub aspectul conţinutului, coordonarea disjunctivă, deşi are ca dominantă ideea de exclusivitate, cunoaşte, în realizarea sa concretă, următoarele valori:

- **Disjuncţia exclusivă.**

Presupune că, dintre doi sau mai mulţi termeni, unul este acceptat, iar ceilalţi sunt excluşi:

Scanned with OKEN Scanner

„Dacă e adevărat că tuturor ne vine rândul să fim deştepţi *sau* proşti *sau* regi *sau* cerşetori, în mulţime suntem oameni." (Bacovia, *Plumb*).

„De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris şi pentru noi,
Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

- **Disjuncţia alternativă.**

Aceasta înseamnă că, dintre doi sau mai mulţi termeni, acceptarea unuia nu implică excluderea celorlalţi:

„Noi am rupt-o cu trecutul *fie* ca limbă, *fie* ca idee, *fie* ca mod de a privi şi a cugeta." (Eminescu, *Proză literară*).

- **Disjuncţia adjonctivă.**

Ea pune în relaţie termeni a căror semnificaţie este acceptată în totalitate, ca şi în cazul coordonării copulative:

Toţi cetăţenii, români *sau* maghiari, evrei *ori* germani, au drepturi egale.

(1. 3.) Coordonarea adversativă

Coordonarea adversativă se stabileşte între două unităţi sintactice care se opun una alteia, dar fără a se exclude[11]. Ele nu-şi pot schimba nici locul între ele fără a se modifica sensul.

Coordonarea adversativă se realizează cu ajutorul conjuncţiilor *dar, iar, însă*[12], *ci*[13], *şi, ba* şi al locuţiunii conjuncţionale *numai că* şi se stabileşte între:

- **Părţi de propoziţie** de acelaşi fel:
  - **subiect:**

Nu tu, *ci* el a lipsit ieri.

„Zgomotul creştea ca marea turburată şi înaltă,
Urlete de bătălie s-alungau după olaltă,
Însă frunzele-ascuţite se îndoaie după vânt
Şi deasupra Romei nouă se înclină la pământ." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

---

[11] Ca să intre într-o relaţie de opoziţie, aceste unităţi sintactice trebuie să aparţină unor serii semantice antinomice.

[12] Este continuatorul lat. *ipsa*, şi, iniţial, însoţea un substantiv; apoi, când sensul propoziţiei unde se găsea era adversativ, a început a se întrebuinţa singur, ceea ce a dus la transformarea lui în conjuncţie. (Iordan, 1956: 502).

[13] La origine era pronumele relativ *ce* (lat. *quid*) (Iordan, 1956: 501).

Scanned with OKEN Scanner

➢ **nume predicativ:**

„Am intuiția că nu este un spontan, *ci* un meditativ." (Stănescu, *Respirări*).

➢ **atribute** (de diferite feluri):

Era un om sărac, *dar* milostiv.

➢ **complemente** (de toate felurile):

Nu a cumpărat mere, *ci* pere.

N-avem nevoie de promisiuni, *ci* de certitudini.

A studiat nu la Cluj, *ci* la Baia Mare.

- **Părți de propoziție și propoziții subordonate** de același fel:

„Aveam grozavă ciudă pe dânsa, nu numaidecât pentru pupat, cum zicea mama, *ci* pentru că mă scula în toate zilele cu noaptea în cap." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

- **Propoziții principale sau subordonate de același fel:**

„Toate bat la poarta vieții, *dar* se scutur multe moarte." (Eminescu, *Criticilor mei*).

„Ți-am scris iarăși, *însă* nu mi-ai răspuns." (Buzura, *Vocile nopții*).

„Nu cine ești interesează, *ci* care-ți este sinele." (Noica, *Cuvânt împreună*).

Vin la tine, *numai că* nu voi sta mult.

Opoziția exprimată în cadrul raportului de coordonare adversativă prezintă trei grade de intensitate, fiecăruia fiindu-i specifice mijloace proprii de expresie:

- **Gradul forte** este pus în valoare de conjuncția *ci*:

„Trăind în cercul vostru strâmt,
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece." (Eminescu, *Luceafărul*).

- **Gradul mediu** cunoaște o mai largă extensiune atât prin frecvență, cât și prin varietatea mijloacelor de expresie. El este marcat de conjuncțiile *dar*, *însă*:

„Știe tot, *dar* nu crede nimic." (Caragiale, *Opere I, 120*).

Nu mai putea rămâne acolo, *însă* nici nu avea tăria să plece.

- **Gradul de opoziție slabă** este marcat prin conjuncțiile *iar(ă)*, *și*, specifice mai ales vorbirii populare:

„Lupul păru-și schimbă, *iar* năravul ba!" (Proverb).

Scanned with OKEN Scanner

„Ar zâmbi şi nu se-nerede, ar răcni şi nu cutează." (Eminescu, *Călin. File din poveste*).

(1. 4.) Coordonarea conclusivă[14]

Reuneşte unităţi de acelaşi fel, dintre care una reprezintă concluzia celeilalte sau a celorlalte; prin urmare, termenii au totdeauna o topică fixă, concluzia ocupând ultima poziţie în seria coordonativă.

Ca şi celelalte relaţii, raportul de coordonare conclusivă se exprimă atât prin parataxă, cât şi prin mijloace joncţionale. Elementele specifice conclusive se află la limita dintre conjuncţii şi adverbe (Avram, 1986: 333): *deci*, *aşadar*, *prin urmare*, şi se realizează între:

- **Părţi de propoziţie** de acelaşi fel:
  - ➢ **subiecte:**

Au venit fraţii, surorile, unchii, mătuşile, *deci* numai rudele.

  - ➢ **nume predicative:**

Casa era spaţioasă, luminoasă, bine încălzită, *aşadar* confortabilă.

  - ➢ **complemente:**

Plec la sfârşitul lunii, *deci* peste o săptămână.

- **Propoziţii** (de obicei principale şi, mai rar, subordonate):

„Mă uit la ceas, e aproape zece seara, *aşadar* au trecut cele două ore." (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*).

Fierul este un metal, metalele sunt bune conducătoare de electricitate, *fierul este un bun conducător de electricitate*[15].

Trei ai luat, *cu trei rămâi*.

- **O parte de propoziţie şi o propoziţie subordonată de acelaşi fel:**

L-a ajutat la matematică, la fizică, *deci la ce era mai greu*.

Concluzii cu privire la raportul de coordonare

Coordonarea este raportul care se stabileşte între unităţi sintactice care se află pe acelaşi plan (părţi de propoziţie, propoziţii, fraze),

---

[14] Coordonarea conclusivă a suscitat multe discuţii. Tiktin (1945: 221) o consideră echivalentă cu subordonata consecutivă, prin „conjuncţiuni consecutive care arată o consecinţă, ca: *deci, (aşa)dar, prin urmare, de aceea*." Teiuş (*Coordonarea*, p. 63) crede că acest tip de coordonare s-ar realiza numai la nivelul frazei. Draşoveanu (1968, I: 30) este de părere că într-un enunţ ca *A învăţat şi deci a ştiut*, propoziţia *şi deci a ştiut* nu poate fi în acelaşi timp şi conclusivă şi copulativă; *şi deci* = *şi*, conjuncţie + *deci*, adverb.

[15] Juxtapunerea, ca mijloc de coordonare conclusivă, se foloseşte îndeosebi în stilul ştiinţific, unde demonstraţiile, raţionamentele, conduc în mod necesar la o concluzie, care, de obicei, se formulează fără elemente joncţionale. (Diaconescu, 1993: 77).

Scanned with OKEN Scanner

Fierul este un metal, metalele sunt bun
fierul este un bun conducător de electricitate
Trei ai luat, *cu trei rămâi.*

- **O parte de propoziție și o propoziție subordonată de același fel:**

L-a ajutat la matematică, la fizică, *deci la ce era mai greu.*

Concluzii cu privire la raportul de coordonare

Coordonarea este raportul care se stabilește între unități sintactice care se află pe același plan (părți de propoziție, propoziții, fraze),

---

[14] Coordonarea conclusivă a suscitat multe discuții. Tiktin (1945: 221) o consideră echivalentă cu subordonata consecutivă, prin „conjuncțiuni consecutive care arată o consecință, ca: *deci, (așa)dar, prin urmare, de aceea.*" Teiuș (*Coordonarea*, p. 63) crede că acest tip de coordonare s-ar realiza numai la nivelul frazei. Drașoveanu (1968, I: 30) este de părere că într-un enunț ca *A învățat și deci a știut*, propoziția *și deci a știut* nu poate fi în același timp și conclusivă și copulativă; *și deci* = *și*, conjuncție + *deci*, adverb.

[15] Juxtapunerea, ca mijloc de coordonare conclusivă, se folosește îndeosebi în stilul științific, unde demonstrațiile, raționamentele, conduc în mod necesar la o concluzie, care, de obicei, se formulează fără elemente joncționale. (Diaconescu, 1993: 77).

Scanned with OKEN Scanner

fiind o amplificare poziţională care asigură dezvoltarea informaţiei prin cele patru modalităţi: copulativă, adversativă, disjunctivă şi conclusivă, fiecăreia fiindu-i proprii indici de conţinut şi de expresie.

Raportul de coordonare se exprimă prin joncţiune şi juxtapunere folosind, cu unele excepţii, aceleaşi elemente joncţionale atât la nivel de propoziţie, cât şi la nivel de frază.

Cele patru modalităţi de coordonare se prezintă în grade diferite de autonomie sintactică şi semantică: coordonarea copulativă are cel mai înalt grad de autonomie; coordonarea adversativă şi disjunctivă au o autonomie limitată, iar coordonarea conclusivă, cu unităţi organizate într-o ordine fixă, are cel mai redus grad de autonomie.

Bibliografie

Mioara Avram, *Observaţii asupra coordonării*, în SG, II, 1957, p. 151-159.
Mioara Avram, *Coordonarea prin „or" în limba română*, în LR, 5, 1983, p. 445-453.
N. I. Barbu, *Juxtapunerea (parataxa) în greacă, latină şi română*, în LL, VI, 1962, p. 53-65.
Ioan N. Bâtea, *On copulative „or"*, în RRL, VI, 1979, p. 613-631.
Ioan N Bâtea, *Observaţii pe marginea unei construcţii cu „sau" copulativ*, în LR, 3, p. 182-189.
Ioan N. Bâtea, *Construcţiile disjunctive ireversibile*, în LR, 1, 1986, p. 11-19.
Ioan N. Bâtea, *Puncte de vedere despre coordonarea disjunctivă*, în LR, 1, 1987, p. 35-45.
Ioan N. Bâtea, *Noi structuri adversative*, în LR, 6, 1987, p. 497-504.
Ioan N. Bâtea, *Observaţii pe marginea unor argumente referitoare la „fie" corelativ*, în LR, 6, 1987, p. 533-537.
G. Beldescu, *Coordonarea simplă, complexă şi contextuală*, în LR, 3, 1958, p. 19-38.
V. Bidian, *Observaţii asupra frazei în graiurile din Oltenia. I. Coordonarea*, în CL, 1, 1970, p. 97-103.
Gh. Bulgăr, *Despre coordonatele disjunctive*, în CV, 11, 1951, p. 23-26.
D. Craşoveanu, *Observaţii asupra raportului adversativ. În jurul locuţiunii conjuncţionale „numai că"*, în LR, 3, 1977, p. 223-230.
Ioana Diaconescu-Prioteasa, *Evitarea repetării propoziţiilor în coordonare*, în SCL, 5, 1968, p. 473-490.
Florica Dimitrescu, *Observaţii asupra construcţiei paratactice româneşti „şi şi"*, în SCL, 4, 1960, p. 883-886, şi în vol. „Contribuţii la istoria limbii române vechi", Bucureşti, 1973.
Suzana Carmen Dumitrecu, *Coordonarea prin joncţiune în limba română*, Bucureşti, 1979.

Scanned with OKEN Scanner

Mircea Mitran, *Note despre coordonare*, în LR, 5, 1962, p. 507-513.
Gr. C. Moisil, *Asupra conjuncției „și"*, în „Omagiu Rosetti", 1966, p. 587-591.
G. G. Neamțu, *Observații asupra conjuncțiilor corelative disjunctive*, în LR, 6, 1982, p. 504-507.
Alexandru Niculescu, *Observații asupra conjuncțiilor adversative fundamentale în limbile romanice. Conjuncția adversativ-copulativă*, în „Omagiu Iordan", 1958, p. 633-639.
Cornel Săteanu, *Coordonarea explicativă*, în LL, 11, 1966, p. 375-385.
Sabina Teiuș, *Există coordonare conclusivă?*, în CL, 2, 1977, p. 239-241.
Sabina Teiuș, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, București, 1980.
Gh. D. Trandafir, *Observații asupra coordonării*, I, în LR, 5, 1986, p. 391-400; II, în LR, 6, 1986, p. 474-483.
Boris Wachsmann, *Conjucțiile adversative „ci, dar, iar"*, în LLM, 3, 1965, p. 64-666.

Scanned with OKEN Scanner

(2) Raportul de dependență sau de subordonare

Raportul de dependenţă (sau de subordonare) se stabileşte între doi termeni dintre care unul îl determină pe celălalt. La nivelul propoziţiei, subordonatul (sau determinantul) este întotdeauna o unitate sintactică, iar regentul (sau determinatul) o unitate morfologică, adică o parte de vorbire la care nu interesează funcţia sintactică. La nivelul frazei, cei doi termeni sunt propoziţia regentă, care poate fi principală ori subordonată sau, adesea, un cuvânt din propoziţia regentă, şi propoziţia subordonată.

Mijloacele de exprimare a raportului de subordonare

Mijloacele de exprimare a raportului de subordonare sunt variate şi nu vizează în aceeaşi măsură toate unităţile sintactice, fie că se referă numai la unele, fie că sunt puţin utilizate la altele.

În funcţie de secvenţele gramaticale utilizate, ele se pot grupa astfel: mijloace sintactice, morfologice şi fonetice.

Mijloacele sintactice se realizează prin joncţiune, aderenţă şi topică.

Joncţiunea (din fr. *jonction*, lat. *junctio, -onis*) este legătura sintactică care se stabileşte cu ajutorul unor cuvinte numite elemente de relaţie (relatori ori conective), atât la nivel de propoziţie cât şi la nivel de frază.

În limba română îndeplinesc calitatea de relatori:

- **La nivel de propoziţie:**
  - **Prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale**

Ele exprimă la nivel propoziţional şi sintagmatic relaţiile de dependenţă între un regent (sau determinat) (nominal, verbal, adjectival, adverbial, interjecţional) şi un subordonat (sau determinant) (atributiv, completiv sau circumstanţial).

„Mă-ntorc de-acum ca
albina *spre* stup,
cu harul *subt* aripi
cu-amurgul *în* trup.
Pe cumpăna lumii
O zi se înclină

Scanned with OKEN Scanner

Plină *de* fapte
Şi *fără de* vină." (L. Blaga, *Arhanghel spre vatră*).
„Ridică fruntea, îi vede pe amândoi *în* prag, rămâne *cu* rindeaua *în* mână, aplecat înainte, braţele întinse, parcă ar vrea să plonjeze *într*-o apă imaginară. A simţit că *într*-o zi vor sosi, ceva îi lega definitiv. Continuă să tragă *la* rindea." (B. Nedelcovici, *Zile de nisip*).

Există situaţii în care, deşi suntem în prezenţa unui raport de subordonare, elementele relaţionale lipsesc. Este vorba de aderenţă şi de topică.

- **Aderenţa** (denumită şi **adjoncţiune**) se manifestă numai la nivel de propoziţie şi angajează, în general, unităţi sintactice exprimate prin părţi de vorbire neflexibile. Termenul nu este menţionat în dicţionarele noastre, cu un sens gramatical, dar poate fi folosit cu accepţiunea de *fenomen prin care o unitate sintactică dependentă intră în relaţie cu un regent prin simpla alăturare, fără a implica prezenţa unor mărci gramaticale*:
  Vine *chiar* el.
  Toamna se numără bobocii.
  Nu ştie *citi*.
  Nu poate *învăţa* singur.

Topica acţionează, mai mult, la nivel propoziţional, ca ordonator al unităţilor sintactice, în virtutea caracterului linear al vorbirii. Fără să aibă rol decisiv, ca în limbile neflexionare, topica funcţionează ca un mijloc de exprimare a relaţiilor de determinare şi, implicit, a funcţiilor sintactice, în următoarele situaţii:

- **subiect – nume predicativ** (când ambele sunt substantive articulate).
  Topica normală este: *subiect + verb copulativ + nume predicativ:*
  Maria este *prietena* mea. (Maria = subiect).
  Prietena mea este *Maria*. (Maria = nume predicativ).
- **subiect – complement direct** (când complementul direct este un substantiv articulat, neînsoţit de morfemul *pe*). Topica normală este: *subiect + verb tranzitiv + complement direct.*
  Cocoşul vede *vulpea*. (cocoşul = subiect).
  Vulpea vede *cocoşul*. (cocoşul = complement direct).
- **atribut – element predicativ suplimentar**
  Băiatul *fericit* a plecat spre casă. (fericit = atribut adjectival).

Scanned with OKEN Scanner

Băiatul a plecat *fericit* spre casă. (fericit = element predicativ suplimentar).

➢ **atribut – complement direct**

Am văzut o stea *căzând*. (căzând = atribut verbal).

Am văzut *căzând* o stea. (căzând = complement direct).

- **La nivel de frază:**

(1) **Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale subordonatoare**: *ca (...) să, că, dacă, de, să, fără(ca) să, pentru ca (...) să, odată ce, de cum, după cum, câtă vreme, decât (că, să), precum, ca şi cum, ca şi când* etc.

Acestea funcţionează, pentru a exprima relaţiile de dependenţă dintre o propoziţie subordonată şi o propoziţie regentă sau, uneori, un termen (nominal, verbal, adjectival, adverbial sau interjecţional) din propoziţia regentă. Ele au numai rol de elemente de legătură.

(2) **Pronumele şi adjectivele pronominale relative sau nehotărâte** (compuse cu *ori-*): *care, cine, ce*[16], *câ(ă), câți(e), ceea ce, cel ce, oricare, oricine, orice, oricâ(ă), oricâți(e).*

Ele funcţionează ca elemente de relaţie cu precădere la subordonatele necircumstanţiale, fără să fie omise nici din sfera celor circumstanţiale şi au totdeauna un dublu rol: elemente de joncţiune şi părţi de propoziţie în cadrul subordonatei pe care o introduc[17].

(3) **Adverbe relative sau nehotărâte** (compuse cu *ori-*): *când, cum, unde, încotro, cât, ce, oricând, oricum, oriunde, oriîncotro, oricât*. Ele se prezintă într-un inventar limitat şi îndeplinesc ca şi pronumele relative, un dublu rol: element relaţional, iar la nivelul subordonatei au funcţiunea de parte de propoziţie.

Importanţa conectivelor este, adesea, în funcţie şi de natura subordonatei.

Subordonatele necircumstanţiale care, de obicei, nu au relatori specifici, construite exact în acelaşi fel, au valori diferenţiate după natura elementului regent:

Se crede *că va veni*. (SB).

Credinţa mea e *că va veni*. (PR).

---

[16] Pronumele *ce* se combină cu alte cuvinte formând conjuncţii compuse sau locuţiuni conjuncţionale: *după ce, deoarece, devreme ce, în timp ce, odată ce, din moment ce* etc.

[17] Există câteva cazuri când, înaintea unui verb impersonal, pronumele relative au funcţie sintactică în subordonata subiectivă, cerută de verbul impersonal; cf. şi GA II: 265; Dindelegan, 1993: 50-54; Goga, 1998: 82-83; Gruiţă, 1994: 26-29

Scanned with OKEN Scanner

o, cui, ce, oricând, oricum, oriunde, oriincotro, oricui. Ele se [illegible] un inventar limitat şi îndeplinesc ca şi pronumele relative, [illegible] element relaţional, iar la nivelul subordonatei au funcţiunea de p[illegible] propoziţie.

Importanţa conectivelor este, adesea, în funcţie şi de natura subordonatei.

Subordonatele necircumstanţiale care, de obicei, nu au relatori specifici, construite exact în acelaşi fel, au valori diferenţiate după natura elementului regent:

Se crede *că va veni*. (SB).

Credinţa mea e *că va veni*. (PR).

---

[16] Pronumele *ce* se combină cu alte cuvinte formând conjuncţii compuse sau locuţiuni conjuncţionale: *după ce, deoarece, devreme ce, în timp ce, odată ce, din moment ce* etc.

[17] Există câteva cazuri când, înaintea unui verb impersonal, pronumele relative au funcţie sintactică în subordonata subiectivă, cerută de verbul impersonal; cf. şi GA II: 265; Dindelegan, 1993: 50-54; Goga, 1998: 82-83; Gruiţă, 1994: 26-29

Scanned with OKEN Scanner

Credința *că va veni* mă face să zăbovesc. (AT).
Cred *că va veni* (CD).
Sunt încredințat *că va veni*. (CI).
Dorul *de cine știi*, mă aduce aici (AT).
Mi-e dor *de cine știi* (CI).
Scrisoarea a fost trimisă *de cine știi* (AG).

Subordonatele circumstanțiale se identifică prin conținutul lor și prin mijloacele de construcție specifice (deși există și aici conective cu valori multiple); elementul regent are mai puțină importanță; prin urmare, după aceeași regentă pot apărea subordonate diferite, deosebite prin relator:

Vin *unde-mi spui.* (CL).
Vin *când îmi spui.* (CT).
Vin *pentru că-mi spui.* (CZ).
Vin *ca să-mi spui.* (CS).
Vin *dacă-mi spui.* (CDȚ).
Vin *deși nu-mi spui.* (CV).

Mijloacele morfologice vizează flexiunea, care se manifestă prin *acord* și *regim* (sau *recțiune*).

Acordul este potrivirea de formă, în ce privește categoriile gramaticale comune (persoană, număr, gen, caz), între cuvintele legate prin anumite raporturi sintactice. (Avram, 1997: 324).

Acordul interesează, în special, părțile de propoziție care se exprimă prin adjectiv sau altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv, precum:

- **nume predicativ:**
  „Copacii, cu frunză neclintită, par *zugrăviți.*" (Vlahuță, *România pitorească*).
- **atribut adjectival:**
  „Lacul codrilor *albastru*
  Nuferi *galbeni* îl încarcă;
  Tresărind în cercuri *albe*
  El cutremură o barcă." (Eminescu, *Lacul*).
- **element predicativ suplimentar:**
  „Acum caii mergeau *înșirați*, dibuind cu copita un loc sigur, pe potecile neregulate." (Vlahuță, *Dan*).

Scanned with OKEN Scanner

Regimul este „calitatea unui cuvânt de a primi un determinant care trebuie să aibă o anumită formă flexionară sau o anumită construcție prepoziționalã." (DEX, s.v.). De pildă, *substantivul*, ca determinat, impune determinantului său în calitate de atribut, cazul sau construcția prepozițională:

- **Genitiv** (îndeosebi, după substantive articulate enclitic):

  „În văzduh mocnea răsuflarea *pământului* reavăn și mireasma de frunză tânără." (Camil Petrescu, *Un om între oameni*).

  „Din palele *fânului* cosit se înalță către soare tămâia *câmpului*." (D. Zamfirescu, *Subprefectul*).

- **Dativ** (în limba veche și în condiții impuse de regent):

  „Îi era fecior *lui Christofor Bathori* și nepot de frate *vestitului Ștefan Bathori*." (Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Vitezul*).

  - **Construcție prepozițională** – (în general, după substantive nearticulate sau articulate cu articol nehotărât, iar cazul este cerut de prepoziție sau de locuțiunea prepozițională):

- **Acuzativ:** *cu, de, din, despre, fără, la, față de* etc.

  „Un glas *de bucium* s-auzi de-odată sunând tare din cetățuie,..." (Odobescu, *Mihnea vodă cel Rău*).

  „Un pâlc *de cavaleri cu zale* și *coif* au trecut în pas domol către acea tabără a coconului împărăției." (Sadoveanu, *Roxelana*).

- **Genitiv:** *asupra, contra, deasupra, înaintea, în fața, în locul, în afara, de-a lungul* etc.

  „Zâmbea Decebal către vitejii lui soldați, amintindu-și cum într-o clipă grea a retezat coamele pădurilor *din fața Sarmisegetuzei*." (E. Camilar, *Povestiri eroice*).

  „Văzând eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă cu un gând rău *asupra mamei*..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

  „Slujitorul acela al mazâlului din Dăvideni ducea la episcopia de Roman blestem *împotriva Irimiei*..." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*).

- **Dativ:** *conform, contrar, datorită, grație, mulțumită, potrivit*:

  Excursia, *mulțumită indicațiilor* tale, a fost reușită.

  Proiectul *grație observațiilor* tale, a fost aprobat.

Verbul impune substantivului determinant, în funcție de valoarea lui sintactică, cazul:

- **Nominativ**, când actualizează funcția de subiect:

Scanned with OKEN Scanner

„Porni *Luceafărul*. Creşteau
În cer a lui *aripe*." (Eminescu, *Luceafărul*).

- **Acuzativ**, când îndeplineşte funcţia de complement direct:
  „Am citit toate *articolele*, toate *telegramele*, toate *informaţiile*, toate *foiletoanele* şi toate *anunţurile* din jurnalele în care erau împachetate cumpărăturile." (Ibrăileanu, *Adela*).
- **Dativ**, când are funcţia de complement indirect:
  „Trei iezi cucuieţi
  Mamei uşa descuieţi." (Creangă, *Capra cu trei iezi*).
- **Construcţie prepoziţională**, în funcţie de natura verbului:
  Adesea mă gândesc *la cei dragi*.

La nivelul frazei, recţiunea atrage în sfera sa elementele de relaţie de tip pronume relative, a căror expresie poate fi impusă de un termen din propoziţia regentă, în raport cu funcţia sintactică actualizată de propoziţia subordonată. Astfel, verbul din regentă impune pronumelui relativ cazul:

- **Nominativ**, dacă subordonata este subiectivă:
  A venit *cine* a fost chemat.
- **Dativ**, dacă subordonata este completivă indirectă:
  I-am mulţumit *cui* m-a felicitat.
- **Acuzativ**, dacă subordonata este completivă directă:
  L-am trimis *pe cine* cunoştea drumul.
- **Construcţie prepoziţională**:
  Mă tem *de cine* nu spune adevărul.

Observaţii:

Acest gen de recţiune face ca între forma cazuală a pronumelui şi funcţia sintactică pe care o are în propoziţia din care face parte să se producă o neconcordanţă, care poate fi explicată printr-o contragere. Verbul regent cere un pronume demonstrativ cu o funcţie sintactică bine precizată şi cu o formă cazuală corespunzătoare. Prin contragere, acesta este încorporat de pronumele relativ, conectiv al subordonatei, care ia forma demonstrativului, dar păstrându-şi, în acelaşi timp funcţia sintactică pe care o avea iniţial:

A venit *acela care* a fost chemat. > A venit *cine* a fost chemat.
I-am mulţumit *aceluia care* m-a felicitat. > I-am mulţumit *cui* m-a felicitat.

Scanned with OKEN Scanner

L-am trimis *pe acela care* cunoştea drumul. > L-am trimis *pe cine* cunoştea drumul.

Mă tem de *acela care* nu spune adevărul. > Mă tem *de cine* nu spune adevărul.

Prin urmare, în toate cazurile de acest fel, subiectul a fost, iniţial, în nominativ.

La ora actuală, majoritatea gramaticilor preferă să considere subiectul în alt caz decât nominativul, dativ sau acuzativ.

Mijloacele fonetice folosite în exprimarea raportului de subordonare se reduc la accent (intonaţie) şi pauză.

Accentul, ca mijloc fonetic de exprimare a raportului de subordonare, are un rol esenţial în procesul de decodare a unui enunţ. Prin accent se fac distincţii între:

- **Subiect şi nume predicativ:**

„Iar *cerul* este tatăl meu
Şi mumă-mea e *marea*." (Eminescu, *Luceafărul*).

- **Subiect şi substantiv la vocativ:**

Maria citeşte. (Maria = subiect).
Maria, citeşte! (Maria = substantiv în vocativ).

- **Subordonată şi o principală**, când sunt juxtapuse:

Ai carte, ai parte. (ai carte: subordonată condiţională = *dacă ai carte*).

Pauza se manifestă în zonele de incidenţă ale unităţilor sintactice, asigurând, împreună cu accentul, decupajul şi receptarea corectă a enunţului. În scris, pauza se materializează, de regulă, prin virgulă:

Când a intrat el, terminase expunerea. (subiectul în principală: *cineva*).
Când a intrat, el terminase expunerea. (subiect în subordonată: *cineva*).
Să se ierte, nu se poate să fie condamnat. / Să se ierte nu se poate, să fie condamnat!

Din prezentarea făcută reiese că nu toate mijloacele de exprimare a raportului de subordonare au aceeaşi valoare. Prin frecvenţă şi arie de cuprindere, joncţiunea rămâne mijlocul cel mai important în realizarea acestei relaţii sintactice. Celelalte se regăsesc doar la nivel de propoziţie şi, numai în situaţii speciale, la nivel de frază.

(3) Raportul de interdependenţă

Scanned with OKEN Scanner

Se realizează numai la nivelul propoziției și se stabilește între subiect și predicat, unități sintactice care au un grad maxim de solidaritate, în sensul că fiecare din cei doi termeni îl presupune, funcțional, semantic și structural, pe celălalt. Din acest motiv, raportul de interdependență[18] (sau de inerență) apare ca o relație sintactică specială, fiindcă, din punctul de vedere al conținutului, subiectul și predicatul propoziției nu sunt nici independente, nici coordonate și nici subordonate[19]. Între cei doi termeni există o relație de interdependență, de reciprocitate, în sensul că subiectul impune predicatului același număr și persoană, iar predicatul impune subiectului cazul nominativ. (Dimitriu, 1982: 124). Prin urmare, marca raportului de interdependență sau de inerență este reprezentată, în majoritatea cazurilor, prin acordul gramatical, în categoriile gramaticale comune părților de vorbire prin care se exprimă subiectul și predicatul (persoana și numărul, iar în cazul predicatului nominal, se poate adăuga, pentru numele predicativ, genul și cazul). (Dimitriu, 1982: 125; Dobridor, 1994: 42).

Bibliografie

D. D. Drașoveanu, *Despre natura raportului dintre subiect și predicat*, în CL, 2, 1958, p. 175-183.

Ștefan Házy, *În problema relației predicative*, în CL, 2, 1980, p. 187-190.

Șt. Iacob, *Natura subiectului*, în LR, 5, 1969, p. 509-512.

Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa limbii române*. Partea I. Sintaxa grupului verbal, București, Tipografia Universității București, 1976.

(4) Raportul apozițional

Raportul apozițional (apozitiv, de apoziție, de apozitionare, de echivalență, de adordonare)[20] are un caracter specific, atât ca structură cât și ca valoare, fiindcă se stabilește între două unități sintactice coreferențiale (baza și apoziția).

---

[18] Pușcariu; 1940: 156; Iordan, 1954: 582; Dimitriu, 1982: 123-126; Irimia, 1983: 12, 64-104.

[19] Acest raport mai poartă denumirile: *de relație predicativă, de dependență bilaterală* (Guțu-Romalo, 1973: 38; Diaconescu, 1993: 15-17; Dobridor, 1994: 42); *interdependență bilaterală* (Iordan, Robu, 1978: 555).

[20] Cf. Mitran 1963: 40, Irimia, 1983: 13; Diaconescu, 1993: 78-102

Scanned with OKEN Scanner

Apoziţia nu are calitate funcţională, ea reprezintă mai degrabă, ca şi coordonarea, o amplificare, o repoziţionare a funcţiei exprimate de unitatea bază, altfel spus: o altă „ipostază a bazei”[21], realizată pe acelaşi plan, într-o ordine lineară. Nefiind o unitate ierarhică, apoziţia poate să apară la orice nivel al propoziţiei sau al frazei şi se caracterizează prin ambele laturi ale unităţii lexicale: expresie şi conţinut.

Sub raportul expresiei, apoziţia se exprimă totdeauna printr-un semnificant distinct de bază (a-b):

„Şi împăratul, fratele craiului se numea Verde-împărat.” (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

împăratul (a) – fratele (b).

Sub aspectul conţinutului, apoziţia îndeplineşte o funcţie semantică de explicare, de identificare sau de calificare, ceea ce înseamnă o concretizare a bazei:

„Cu noi şedea şi Bodrângă, *un moşneag fără căpătâi.*” (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Din aceste trăsături ale apoziţiei decurg, în mod nemijlocit, caracteristicile raportului apoziţional:

- Redând acelaşi conţinut, apoziţia (propoziţia apozitivă) nu poate stabili un raport de coordonare, dar nici unul de subordonare, deşi foloseşte aceleaşi modalităţi de manifestare, juxtapunerea şi, uneori, joncţiunea.
- Faţă de coordonare şi de subordonare, care operează în actualizarea lor, şi cu mijloace joncţionale, apoziţionarea se caracterizează prin juxtapunere, chiar şi atunci când apar elemente relaţionale, care n-au nici o valoare subordonatoare, fiindcă nu implică vreo legătură structurală, sintagmatică
- Poziţia distinctă a raportului apozitiv este relevată de o serie de mărci extragramaticale. În aspectul scris al limbii, acestea sunt grafematice: *virgula, două puncte, semnele citării (sau ghilimelele), parantezele, liniile de pauză, punctele de suspensie, semnul egalităţii şi chiar punctul*, iar în registrul ei vorbit apar mărcile prozodice: *accentul, intonaţia, pauza*, care sunt, aproape totdeauna, simultane.
- Prezenţa unor adverbe şi locuţiuni adverbiale, a unor propoziţii sau

[21] Tesnière, *Éléments*, p. 163: 13; ap. Diaconescu, 1993: 78

Scanned with OKEN Scanner

chiar fraze, cu valoare semantică concretizatoare sau conclusivă, dar nicidecum relaţională, numite din acest motiv „apozeme", precum: *adică, anume, bunăoară, ca, cu alte cuvinte, de obicei, de exemplu, de regulă, de fapt, de pildă, altfel spus (zis), în final, îndeosebi, în special, în speţă, în realitate, ma i ales, mai cu seamă, mai exact, mai precis, respectiv, alias, recte; aş zice, aş fi zis, aş spune, s-ar putea spune, cum se zice, cum s-ar spune, ca să zic aşa; vreau să spun, mai bine ar trebui să spun etc.*

- Topica este fixă, apoziţia stă pe locul al doilea.
- Baza şi determinantul numesc acelaşi conţinut şi fiecare poate lipsi

din enunţ, în egală măsură, fără a afecta înţelesul.

(5) Raportul de incidenţă

Raportul de incidenţă, numit şi raport de supraordonare[22] se prezintă ca o relaţie specială, neierarhică. Termenul de supraordonare nu arată o poziţie superioară sau de regent, opusă situaţiei de subordonat, ci indică faptul că supraordonatul se află deasupra axei de ordonare.

Ion Diaconescu, în *Sintaxa limbii române II. Relaţiile sintactice* (p. 121-146) caracterizează raportul de supraordonare ca fiind constituit din două planuri: unul de bază, înscris pe axa de ordonare A, purtătoare de informaţie, denumit plan al comunicării (*dictum*) şi un plan interpretativ, supraordonat, prin care fie că se dau informaţii asupra conţinutului bazei, fie că se exprimă o atitudine a vorbitorului faţă de cele comunicate, ca o relaţie între subiect şi comunicare (*modus*). Astfel, în enunţul „Amicul nostru (*mărturisesc astăzi că acela eram eu însumi*), care cunoştea bine puterile Franţei în materie de instrucţiune..., s-a grăbit a schimba vorba". (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*), planul comunicării este reprezentat de secvenţele *„Amicul nostru, care cunoştea bine puterile Franţei în materie de instrucţiune..., s-a grăbit a schimba vorba"*, iar planul interpretativ sau al comentariului, de secvenţele: *„mărturisesc astăzi că acela eram eu însumi"*, al cărui rost este de a da informaţii asupra conotaţiei secvenţei de bază, în contextul dat. Schematic, enunţul arată astfel:

---

[22] Cf. Dimitriu, 1982: 137-144; Irimia, 1983: 254-259.

Scanned with OKEN Scanner

A. Dictum	B. Modus
Amicul nostru..., care cunoştea bine puterile Franţei în materie de instrucţiune..., s-a grăbit a schimba vorba.	(mărturisesc astăzi că acela eram eu însumi)

Cele două planuri sunt relativ autonome, independente din punct de vedere sintactic, supraordonarea apărând ca o relaţie nesintagmatică, cu unităţi neintegrate structural, fără posibilitatea de a actualiza o funcţie. Din acest motiv, unităţile supraordonate pot fi omise fără a afecta structura unităţii de bază: „Ştim că s-au găsit pe ici, pe colo pesimişti şi sceptici – *pădure fără uscătură nu se poate* – cari au zâmbit maliţios" (Caragiale, *Opere I*) = Ştim că s-au găsit pe ici, pe colo pesimişti şi sceptici... cari au zâmbit maliţios.

Analizat în ansamblul sistemului relaţional, se constată că planul supraordonator, în procesul de transformare a vorbirii directe în vorbire indirectă sau invers a vorbirii indirecte în vorbire directă, se corelează cu planul subordonator: unitatea supraordonată (B) devine unitate de bază (A), iar unitatea bază a supraordonării (A) se transpune în poziţia de unitate subordonată (B): „Naturalistul, *ne spune poetul*, explică lumea prin elementele ei interioare." (Vianu, *Scriitori români*) > Poetul ne spune că naturalistul explică lumea prin elementele ei interioare.

Din această interconvertibilitate se deduce calitatea implicită a relaţiei de supraordonare, relevanţa ei la nivelele discursului şi se evidenţiază trăsăturile sale.

Unităţile de supraordonare, prin autonomia lor, se realizează ca un metalimbaj a cărui referenţialitate o constituie atitudinea raţională sau afectivă a locutorului în raport cu obiectul comunicării.

Prin caracterul lor neintegrator, unităţile supraordonate, o dată cu inserarea lor, produc discontinuităţi în organizarea structurală a unităţilor sintactice integrate la nivel sintagmatic sau la nivel frastic, precum şi schimbări ale fluxului melodic al propoziţiei.

Calitatea de bază a relaţiei de supraordonare poate fi satisfăcută de orice unitate sintactică (parte de propoziţie, sintagmă, propoziţie sau

Scanned with OKEN Scanner

frază) integrată în actul de comunicare cu statut de *dictum*: unitatea de bază este, prin natura raportului, explicită:

„Du-te, mă, şi ia-ţi o pernă, *dosăditule*, de câte ori să-ţi spun?" (Preda, *Moromeţii*).

„Na, Dănilă, *zise în gândul său*, aşa-i c-ai sfeclit-o?" (Creangă, *Dănilă Prepeleac*).

Mijloace de exprimare a raportului de supraordonare

Raportul de supraordonare, operând cu unităţi neintegrate, care se distribuie pe un alt plan al comunicării, nu dispune de mijloace de expresie specifice, explicite. Procedeul general de actualizare a unităţilor supraordonate îl constituie inserţiunea incidentă, adică introducerea în planul comunicării a unui segment, simplu sau complex, fără nici o legătură gramaticală cu acesta, singura legătură fiind cea semantică. Locul de inserare a unităţilor supraordonate este, în general, condiţionat de unitatea bază implicată în comentariu. Prin urmare, unităţile supraordonate pot apărea:

- **În poziţie iniţială:**

„Într-adevăr, la capătul dinspre oraş al drumului apare şi acum un dig cu balustradă." (Călinescu, *Scrinul negru*).

„Nu-i vorbă, chiar şi mamele fetelor se îndrăgostiseră de el." (Legende).

- **În poziţie medială:**

„Simţea, *pare-că*, un ghimp în inimă." (Eminescu, *Proză*).

„Aceasta e, *poate*, experienţa originară în viaţa spiritului." (Noica, *Cuvânt împreună*).

- **În poziţie finală:**

„Atâta vreau să ştiu, *continuă Birică*." (Preda, *Moromeţii*).

În scris, incidenţa este marcată prin semne grafice:

➢ **Virgula:**

„E un lucru precis, *zicea madam Farfara*, ştiut de toată lumea." (Călinescu, *Scrinul negru*).

➢ **Punctul şi virgula:**

„Proşti, dar mulţi, *răspunse Lăpuşneanu cu sânge rece*; să omori o mulţime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat?" (Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul*).

➢ **Linia de pauză:**

Scanned with OKEN Scanner

„Până-n ziuă – *ne spunea Ghica* – vuiau mahalalele de cântece, de gâlcevi, de bătăi şi de lătrături de câini." (Vianu, *Scriitori români*).

În asemenea situaţii, nu se recomandă folosirea simultană a virgulei şi a liniei de pauză.

➢ **Parantezele rotunde** sau **drepte**:

„Printr-o claie prăfuită de cărţi vechi (*am o predilecţie pentru vechituri*), am dat peste un volum mai nou." (Eminescu, *Proză*).

„Iar scump giuvaier
de preţ, nestemat,
(*oricine-nţelege-va lesne*)
e lanţul de fier
cu nit, ori sudat,
şi mort, să-mi atârne la glezne." (I. Andrei, *Ultimul dor*).

Sub acest aspect este interesant textul dramatic în care se dau numai sau aproape numai indicaţii scenice; apare deci numai planul interpretativ (*modus*), şi lipseşte cel comunicativ (*dictum*), funcţia de comunicare revenind mijloacelor nonverbale: mişcarea personajului, gesturile, mimica:

„Tipătescu (*susţinând-o şi răcnind cu o supremă putere*): Ghiţă! (*se repede la portiţa grilajului... Zoe se agaţă de el şi-l opreşte. Rumoare mare*)

Pristanda (*punând mâinile amândouă lângă gură ca o port voce şi strigând asemenea spre partea de unde i-a venit chemarea*): Prezent: (*către cei din fund*). Pe el copii! (*grupul din fund cu Pristanda, Farfuridi, Brânzovenescu, Cetăţeanul turmentat se reped la tribună şi pun mâna pe Caţavencu*).

Caţavencu (*continuând a zbiera în mijlocul zgomotului*): O scrisorică a prefectului către..." (Caragiale, *O scrisoare pierdută*).

În vorbire, unităţile supraordonate sunt marcate prin mijloace prozodemice, pauza şi intonaţia.

În ceea ce priveşte propoziţiile subordonate care funcţionează ca unităţi supraordonate, conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale din componenţa lor nu mai au nici o relevanţă de ordin relaţional la acest nivel:

Elevul era, *pe cât ştiu*, olimpic.

„Motivarea sa obiectivă, ..., ţine, *ca să ne exprimăm astfel*, de esenţa şocului semantic." (Marino, *Dicţionar de idei literare*).

Scanned with OKEN Scanner

„Chiar şi eu, *dacă vrei să ştii*, sunt erou." (Fănuş Neagu, *Îngerul a strigat*).

Funcţiile unităţilor supraordonate

Deşi din punct de vedere gramatical unităţile supraordonate nu sunt legate de enunţul în care apar, din punct de vedere al conţinutului se leagă totuşi de el. Ele arată uneori atitudinea vorbitorului faţă de întreaga comunicare sau faţă de o anumită parte a ei, alteori aduc o explicaţie sau o completare, pe care vorbitorul o consideră necesară pentru clarificarea celor exprimate. GA (II: 423) menţionează următoarele valori ale unităţilor supraordonate:

- **O apreciere asupra celor relatate:**
  „Am găsit, *din nenorocire*, un vagon de clasa a doua la coada trenului." (Caragiale, *Opere II, 92*).
- **Gradul de convingere asupra celor relatate:**
  „Fata avea, *era limpede*, toată iniţiativa." (Călinescu, *Enigma Otiliei*).
- **O explicaţie:**
  „Cică lângă locul acela, *uitasem să vă spun*, locuia o zână frumoasă." (*Legende, 73*).
- **Intervenţia autorului** în vorbirea directă a unui personaj sau la sfârşitul acesteia:
  „Moromete, zise *Tudor Bălosu*, nu stai, mă, să-ţi dau banii?" (Preda, *Morometii*).
  „Eu sunt Felix – *adăugă tânărul, uimit de această primire* – nepotul dumnealui." (Călinescu, *Enigma Otiliei*).

Bibliografie

Mioara Avram, *Evoluţia subordonării circumstanţiale cu elemente joncţionale în limba română*, Bucureşti, 1960.
Mioara Avram, *Note asupra pronumelui „ceea ce"*, în SCL, 4, 1980, p. 353-358.
Mioara Avram, *Greşeli în folosirea pronumelui „care"*, în LR, 1, 1986, p. 66-69.
D. Bejan, *Adverbe de mod în poziţie corelativă*, în CL, 1, 1979, p. 47-52.
D. Bejan, *Observaţii asupra funcţiilor sintactice ale cuvintelor relative*, în Studia, 20, 1975, p. 45-51.
V. Bidian, *Observaţii asupra frazei în graiurile din Oltenia. II. Probleme de subordonare*, în CL, 1, 1972, p. 5-20.
Angela Bidu, *Pronumele relative în Cazania lui Varlaam*, în LR, 3, 1961, p. 218-229.

Scanned with OKEN Scanner

Angela Bidu, *Cel(a) ce şi cel (a) care*, în SCL, 1, 1966, p. 87-93.
Angela Bidu, *Observaţii asupra sistemului pronumelor relative*, în „Omagiu Rosetti", 1966, p. 65-68.
Grigore Brâncuş, *Pronumele „care"*, în Trib. Şc. , nr. 74, 1972, p. 14.
Gh. Bulgăr, *Izolarea subordonatelor în proza artistică contemporană*, în SG, I, 1956, p. 165-180.
Gh. Constantinescu, *Despre elementele corelative ale limbii române*, în LL, 2, 1972, p. 19-30.
Ion Diaconescu, *Regent şi subordonată*, în LLR, 1, 1982, p. 5-8.
Ion Diaconescu, *Corelaţie sintactică*, în LLR, 3, 1985, p. 7-10.
D. D. Draşoveanu, *Observaţii asupra cuvintelor relaţionale*, în CL, 1, 1968, p. 19-32.
D. D. Draşoveanu, *Legături sintactice de la stânga la dreapta*, în CL, 2, 1969, p. 241-246.
N. Drăganu, *Conjuncţiile „de" şi „dacă"*, în DR III, 1922-1923, p. 251-284; DR IV, 1927, p. 916-922.
D. Evolceanu, *Studii sintactice asupra conjuncţiei „cum"*, Bucureşti, 1901.
Ştefan Găitănaru, *Despre locuţiunile prepoziţionale cu genitivul*, în LR, 3-4, 1995, p. 87-92.
I. Gheţie, *Observaţii asupra folosirii conjucţiilor subordonatoare circumstanţiale în graiurile daco române*, în FD, 1961-p. 151-174.
Valeria Guţu-Romalo, *Note asupra relaţiilor sintactice*, în SCL, 5, 1973, p. 551-556.
G. Gruiţă, *Conective gramaticale-conective semantice*, în LR, 6, 1980, p. 597-603.
Ştefan Házy, *În problema relaţiei predicative*, în CL, 2, 1980, p. 187-190.
Maria Iliescu, *Concurenţa dintre pronumele relative „care" şi „ce"*, în SG, I, 1956, p. 25-33.
Alexandru Metea, *Valori gramaticale şi stilistice ale conjuncţiei „de" în opera lui Ion Creangă*, în AUT, 6, 1968, p. 167-176.
Mihail Negre, *Construcţiile incidente*, în LLR, 2, 1997, p. 11-13.
Gabriela Pană Dindelegan, *„Ca" şi „decât", adverbe, prepoziţii sau conjuncţii?*, în LLR, 4, 2001, p. 3-9.
I. Rizescu, *Propoziţii subordonate paratactice*, în SG, III, 1961, p. 107-137.
Sorin Stati, *Elementul regent în relaţia de subordonare*, în SCL, 1957, p. 263-275.
Gh. N. Vasilache, *Prepoziţia „de" vidă sau falsa subordonare de la dreapta la stânga*, în LLR, 1, 1999, 11-13.
Maria Vulușici-Alexandrescu, *Prepoziţia „pe" – regim al regenţelor*, în AUO, 3, 1996, p. 116-122.
Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în daco româna vorbită*, Bucureşti, 1980.

Scanned with OKEN Scanner

Părţile principale ale propoziţiei

Subiectul (sb)

Deşi parte principală de propoziţie, definiţia subiectului (lat. *subiectum*) nu a întrunit sufragiile unanime ale specialiştilor. Din mulţimea notelor ce-l caracterizează, gramaticienii accentuează anumite aspecte, considerate a fi definitorii în conturarea conceptului de subiect. Iată câteva exemple:

„...subiectul este partea principală de propoziţie despre conţinutul căreia se spune ceva (cu ajutorul predicatului)" (Iordan, 1946: 556; cf. şi Şerban, 1970: 117; Bulgăr, 1968: 31).

„Subiectul este partea de propoziţie care arată cine săvârşeşte acţiunea exprimată de predicatul verbal sau cui i se atribuie o însuşire ori o caracteristică exprimată prin numele predicativ... Când predicatul propoziţiei este un verb la pasiv sau reflexiv pasiv, subiectul arată pe cel care suferă acţiunea exprimată de predicat." (GA II: 87).

„Subiectul este nume în nominativ impunând acordul verbului cu care intră în relaţie de interdependenţă." (Guţu-Romalo, 1973: 109).

„Subiectul este partea de propoziţie principală despre care se face o comunicare prin predicat şi cu care – ca expresie a raportului de inerenţă – se acordă în categoriile gramaticale comune părţilor de vorbire prin care se exprimă subiectul şi predicatul." (Dimitriu, 1982: 153).

„Subiectul este un substantiv ori un echivalent al substantivului pentru care se alcătuieşte propoziţia." (Coteanu, 1990: 200).

Trăsăturile subiectului:

- Este parte principală de propoziţie fiindcă, explicit sau implicit, se află totdeauna prezent în enunţ, arătând punctul de pornire al comunicării.„*Subiectul este numele despre care se comunică ceva nou.*" (Berceanu, 1971: 45). Prin urmare, subiectul arată:
  - cine este autorul acţiunii, când predicatul este la diateza activă,
  - cine suferă acţiunea, când predicatul este la diateza pasivă,
  - cui i se atribuie o însuşire ori o caracteristică exprimată de numele predicativ.

Scanned with OKEN Scanner

- Impune realizarea unei propoziții, deci a predicației: *„Predicatul reprezintă ceea ce se comunică nou despre subiect"* (Berceanu, 1971: 45).
- Impune acord cu predicatul în categoriile gramaticale comune, ca expresie a raportului de inerență (interdependență).
- Este un nume în nominativ:

„Subiectul propoziției stă în cazul nominativ." (Iordan, 1956: 565; Coteanu, 1982: 281).

„Cazul subiectului este nominativul." (Bulgăr, 1968: 33).

„Subiectul se exprimă printr-un substantiv, un adjectiv substantivizat, pronume, un verb la infinitiv sau la supin și stă totdeauna în cazul nominativ." (Graur, 1973: 173).

„Cazul subiectului exprimat prin substantive, pronume sau numerale este nominativul." (Avram, 1997: 329).

Mijloace de exprimare a subiectului

Din punct de vedere al prezenței explicite sau implicite a subiectului în propoziție, se disting trei situații: subiect exprimat, subiect neexprimat și subiect inexprimabil.

Subiectul exprimat (sau manifest) se realizează prin:

(1) **Substantive** (de orice fel: proprii, comune, simple, compuse sau părți de vorbire substantivizate), în cazul nominativ:

„*Mircea* însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

„*Feciorii* cei buni adaugă și cresc numele părinților lor și-l fac fără de moarte." (Miron Costin).

„*Copiii* învață bunătatea de la natură, iar răbdarea de la oameni." (N. Iorga, *Cugetări*).

„*Hășmașul Mare* urcă de-a dreptul spre zenit." (Geo Bogza, *Cartea Oltului*).

„*Floarea-soarelui*, bătrână,
De pe-acum se sperie
C-au să-i cadă în țărână
Dinții, de mizerie." (Topârceanu, *Rapsodii de toamnă*).

„*Casa* fără femeie e pustie pe dinăuntru; *casa* fără bărbat e pustie pe dinafară." (Proverb).

„*Leneșul* mai mult aleargă și *scumpul* mult păgubește." (Proverb).

„*Cele bune* să se-adune, *cele rele* să se spele." (Folclor).

Scanned with OKEN Scanner

„*Binele* adesea vine pe urmele mâhnirii
Şi *o zâmbire* dulce dup-un amar suspin …
Răul se face fire, *simţirea* amorţeşte
Şi trăiesc în durere ca-n elementul meu." (Alexandrescu, *Anul 1840*).

„*Jupânul*, negustor vechi, care cunoştea cât se întinde poimâinile cucoanei zise dulceag…" (Caragiale, *Cănuţă, om sucit*).

„Mai mult decât tot universul cel mare, ne interesează universul cel mic; ... ; unul este, celălalt suntem – *estele* acela e o idee, numai *acest suntem* e singura realitate posibilă." (Caragiale, *Câteva păreri*).

În metalimbaj, valoare de substantiv şi, deci, funcţie sintactică de subiect, pot căpăta şi părţile de vorbire nenoţionale (prepoziţia, conjuncţia), precum şi elemente componente ale cuvintelor (morfeme, silabe, sunete) care, de obicei, cu această valoare, se pun între ghilimele sau se subliniază:

„*Pe*" este o prepoziţie.
„*Că*" este o conjuncţie.
Ma – este o silabă.
B este o consoană etc.

(2) **Pronume** (de orice fel, cu excepţia celui reflexiv)

- **personal** (numai când se insistă asupra subiectului sau pentru a arăta o antiteză)

„*Ei* îţi vor aduce scrieri şi altare, . . .
Noi, doar carceri negre, ani de izolare." (Ioan Andrei, *Cruci de gratii*).

„*Tu* eşti o zână, *eu* sunt un soare,
Eu sunt flutur, *tu* eşti o floare,
Eu sunt un templu, tu eşti un zeu – Iubitul meu!" (Eminescu, *Replici*).

„Avea şi *dânsul* trei feciori, şi i-au plecat toţi trei deodată..." (Coşbuc, *Trei, doamne, şi toţi trei*).

- **posesiv**[23]

„*Ai mei* pierduţi sunt, paşă, toţi." (Coşbuc, *El-Zorab*).

---

[23]Asupra valorii sintactice a pronumelui posesiv s-au emis în ultimul timp mai multe păreri, şi anume:
- realizează funcţia de subiect în forma pe care o are (GA II: 88; Dimitriu, 1982: 157; Avram, 1986: 262);
- realizează funcţia de subiect doar articolul posesiv *al, a, ai, ale*, considerat din această cauză, fie pronume semiindependent, (Guţu-Romalo, 1973: 113; *LRC*, 1985: 235; Avram, 1997: 641); fie pronume (Graur, 1973: 88; Brâncuş, Saramandu, 2000: 87-88, 90; Bejan, 1995: 280; Bulgăr, 1995: 133).

Noi considerăm că pronumele posesiv, în forma pe care o are, trebuie privit ca o unitate inseparabilă şi cu funcţia sintactică a cazului în care se află. Numai în felul acesta el rămâne încadrat, fără excepţii, categoriei pronominale în ansamblu.

Scanned with OKEN Scanner

„*Ai noştri* se odihneau, tolăniţi pe rogojina veche şi ruptă întinsă pe prispă." (Stancu, *Desculţ*).

- **de întărire** (învechit şi popular, de obicei când numele subiect a fost exprimat mai înainte. În româna actuală el este folosit doar ca adjectiv pronominal):
  „Hotărî vizirul ca a treia zi să vază *însuşi* ce va auzi." (Pann, *Povestea vorbii*).
  „Năcazurile săracei Moldove, Neculce le-a avut scrise în inimă lui, cum spune *însuşi*." (Sadoveanu, *Poezia populară*).
- **demonstrativ**:
  „Ce-un secol ne zice, *ceilalţi* o dezic." (Eminescu, *Mortua est*).
- **interogativ**:
  „*Cine* vine?...E un chipeş vânător." (Şt. O. Iosif, *Luntraşul*).
- **nehotărât**:
  „*Unul* caută-n oglindă de-şi buclează al său păr,
  Altul caută în lume şi în vreme adevăr." (Eminescu, *Scrisoarea I*).
- **negativ:**
  „Nu ştie *nimeni* de unde vine
  Şi capu-i stă la sărutat!" (Coşbuc, *Vântul*).
- **relativ** (Realizează funcţii sintactice, inclusiv cea de subiect, numai în propoziţii subordonate, unde este şi conectiv):
  „Pomul *care* nu face roadă se taie şi în foc se aruncă." (Biblia, *Matei, 7, 19*).
  „Erau clăcaşii: oştenii fără nume
  Ce duc războiul mare-al tuturora..." (Goga, *Clăcaşii*).

(3) **Numeral** (de orice fel):

„Când *doi* se ceartă, *al treilea* câştigă." (Proverb).
„Şi *amândoi* vom fi cuminţi, vom fi voioşi şi teferi
Vom pierde dorul de părinţi şi visul de luceferi." (Eminescu, *Luceafărul*).

(4) **Verbe şi locuţiuni verbale** la moduri nepersonale:

- *Infinitiv*[24]:

---

[24] Considerăm că intră în această categorie şi construcţia infinitivală relativă, alcătuită din pronumele relativ *cine, ce, care*, sau adverbele relative *unde, când, cum*, plus un infinitiv, după verbele: *a fi* şi *a avea* cu sensul de *„a exista", „a se găsi"*: *„N-are cine vorbi, N-are ce cumpăra, Nu-i ce cumpăra* sau *N-are cine mă spăla, n-are cine mă-ngriji. . . , n-are cine-mi spune o vorbă bună. . . ."* (Sadoveanu) (GA II: 83; Guţu Romalo, 1973: 115; Avram, 1986: 261; Irimia, 1983: 82). I. Diaconescu interpretează aceste construcţii drept „propoziţii

Scanned with OKEN Scanner

„Pomul *care* nu face roadă se taie şi în foc se aruncă." (Biblia, *Matei*, 7, *19*).

„Erau clăcaşii: oştenii fără nume
Ce duc războiul mare-al tuturora..." (Goga, *Clăcaşii*).

(3) **Numeral** (de orice fel):

„Când *doi* se ceartă, *al treilea* câştigă." (Proverb).

„Şi *amândoi* vom fi cuminţi, vom fi voioşi şi teferi
Vom pierde dorul de părinţi şi visul de luceferi." (Eminescu, *Luceafărul*).

(4) **Verbe şi locuţiuni verbale** la moduri nepersonale:

- *Infinitiv*[24]:

---

[24] Considerăm că intră în această categorie şi construcţia infinitivală relativă, alcătuită din pronumele relativ *cine, ce, care*, sau adverbele relative *unde, când, cum*, plus un infinitiv, după verbele: *a fi* şi *a avea* cu sensul de *„a exista"*, *„a se găsi"*: *„N-are cine vorbi, N-are ce cumpăra, Nu-i ce cumpăra* sau *N-are cine mă spăla, n-are cine mă-ngriji. . . , n-are cine-mi spune o vorbă bună. . . ."* (Sadoveanu) (GA II: 83; Guţu Romalo, 1973: 115; Avram, 1986: 261; Irimia, 1983: 82). I. Diaconescu interpretează aceste construcţii drept „propoziţii

Scanned with OKEN Scanner

arăta o a
„*Ei* îţi vor adu
Noi, doar carceri ne e." (Ioan A
„*Tu* eşti o zână, *eu* sunt
Eu sunt flutur, *tu* eşti o floare,
Eu sunt un templu, tu eşti un zeu – Iubitul meu!" (Eminescu, *Repl*
„Avea şi *dânsul* trei feciori, şi i-au plecat toţi trei deodată..." (Coşbuc, *Trei, doamne, şi toţi trei*).

- **posesiv**[23]

„*Ai mei* pierduţi sunt, paşă, toţi." (Coşbuc, *El-Zorab*).

---

[23]Asupra valorii sintactice a pronumelui posesiv s-au emis în ultimul timp mai multe păreri, şi anume:
- realizează funcţia de subiect în forma pe care o are (GA II: 88; Dimitriu, 1982: 157; Avram, 1986: 262);
- realizează funcţia de subiect doar articolul posesiv ***al, a, ai, ale***, considerat din această cauză, fie pronume semiindependent, (Guţu-Romalo, 1973: 113; *LRC*, 1985: 235; Avram, 1997: 641); fie pronume (Graur, 1973: 88; Brâncuş, Saramandu, 2000: 87-88, 90; Bejan, 1995: 280; Bulgăr, 1995: 133).

Noi considerăm că pronumele posesiv, în forma pe care o are, trebuie privit ca o unitate inseparabilă şi cu funcţia sintactică a cazului în care se află. Numai în felul acesta el rămâne încadrat, fără excepţii, categoriei pronominale în ansamblu.

Scanned with OKEN Scanner

A ierta e uşor, *a uita* e greu.
A reuşi înseamnă strădanie.

- *Supin*[25] (de obicei, după o expresie verbală impersonală):
  E uşor *de spus*, dar greu *de făcut*.
  Nu-i greu *de înţeles*.
- *Gerunziu* (numai după un reflexiv impersonal: se aude, se vede).
  Se aude *fluierând* un copil.

(Modificarea topicii, Se aude *un copil* fluierând. , atrage după sine şi modificarea funcţiilor sintactice; cf. Guţu-Romalo, 1973: 114).

(5) **Interjecţii** (numai când predicatul este exprimat prin reflexivul impersonal al verbului *a auzi*:

În acel moment se auzi *trosc!*
„Şi adeseori... s-auzea *jart, trosc, pleosc, aoleu! ha!* tătarule!" (Delavrancea, *Domnul Vucea*).
„E o tăcere – nu se aude decât ronţăitul oilor care pasc mai prin apropiere şi din când în când – *cling, clang* – tilinca sutaşelor." (Vlahuţă, *Pictorul N. I. Grigorescu*).

Observaţii

Uneori, deşi exprimat, subiectul se lasă mai greu descoperit. Faptul provine din posibilitatea de a considera verbul fie în categoria celor predicative, fie în a celor copulative. Este vorba, în primul rând, de *a fi* din următoarele construcţii:

(1) Cu pronume personal în dativ plus un substantiv care exprimă stări sufleteşti, senzaţii etc. de tipul: *mi-e dor, mi-e foame, mi-e sete, mi-e somn, mi-e frig* etc. , în care substantivele *dor, foame, sete, somn, frig*, etc. sunt subiecte, deoarece *e* are valoare predicativă (Bulgăr, 1968: 33;

---

subordonate subiective sau, după caz, completive." În propoziţii subordonate construite cu pronumele şi adverbele relative (*cine, care, cât, unde, când, cum*), în dependenţă de verbele *a avea*, şi mai rar, *a fi*, infinitivul se defineşte ca mod predicativ, echivalent fiind cu conjunctivul: *Nu are unde locui = Nu are unde să locuiască*. Statutul predicativ al verbului la infinitiv este relevat, în acest caz, de următoarele patru trăsături: (a) incidenţa zero a verbului la infinitiv, (b) ca nucleu predicativ, verbul grupează în jurul său constituenţii de bază ai propoziţiei, (c) prezenţa unui relator (pronume sau adverb relativ) cu relevanţă la nivelul frazei şi (d) acceptă în toate situaţiile substituţia cu modul conjunctiv. (Diaconescu, (1992: 66, 107).

[25] Prepoziţia *a* din structura infinitivului şi *de* din cea a supinului au căpătat statut de morfem (auxiliar morfologic). Deci nu subiectul este exprimat prin infinitiv sau supin cu prepoziţie, ci aceste forme verbale nepersonale sunt construite astfel. Infinitivul şi supinul se consideră a fi un nominativ. (Avram, 1986: 262; Coteanu C, 1990: 220; Sinteze, 1984: 207; Diaconescu, 1992: 30), ceea ce nu înseamnă că aceste forme verbale au caz.

Scanned with OKEN Scanner

Coteanu, 1990: 39; Ionescu Cerkez, 1993: 108; Andrei-Ghiţă, 1983: 116; Pană Dindelegan, 1994: 60)[26].

(2) Cu substantive care denumesc anotimpuri, secvenţe temporale sau fenomene atmosferice de tipul: *e soare, e căldură, e ceaţă, e fum, e frig, e ger, e linişte, e lumină, e lună, e pâclă, e răcoare, e vânt, e umezeală, e seară, e toamnă* etc. , în care substantivele sunt subiecte (Bulgăr, 1968: 39; Coteanu, 1990: 39; Ionescu, Cerkez, 1993: 108; Pană Dindelegan, 1994: 68) şi nu însuşiri ale subiectului, întrucât verbul *a fi* are rol de predicat, putând fi echivalat şi cu *a exista*.

Subiectul neexprimat (sau nonmanifest)

Realitatea lingvistică arată că, uneori, o propoziţie poate fi formulată şi fără exprimarea subiectului. În asemenea situaţii subiectul este inclus, subînţeles sau inexprimabil.

Subiectul inclus

Când subiectul e un pronume personal de persoana I sau a II-a, el nu este exprimat, deoarece desinenţa verbului îl include şi-l precizează:

„Cu zile mergeţi, dragii mei,
Şi să veniţi cu zile!" (Alecsandri, *Peneş Curcanul*).

Subiectul subînţeles

Într-un context în care subiectul e cunoscut, întrucât a fost deja exprimat, în aceeaşi frază sau în alta anterioară, menţionarea lui nu mai e necesară:

„Moromete se apropie de prispă tăcut. Acum se uita în altă parte, tocmai ca şi când n-ar fi auzit nimic din ceea ce i se spusese. Se răzimă liniştit de stâlpul casei şi începu să se caute prin buzunarele flanelei. Scoase din fundul buzunarului puţin praf de tutun." (Preda, *Morometii*).

De asemenea, în frazele în care două predicate coordonate au acelaşi subiect, acesta nu este exprimat decât o dată şi anume înaintea primului predicat.

„Hai şi noi, măi băieţi, să dăm ajutor la drum, să nu zică Vodă, când a trece pe aici, că satul nostru e mai leneş decât alte sate. Şi ne luăm noi de la şcoală, şi ne ducem cu toţii." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

---

[26] Alte lucrări consideră că „componentul nominal al acestor predicate *foame, frig, sete, cald* etc. , nu poate fi analizat drept subiect, întrucât are o clară valoare adverbială, putându-se chiar compara; ori adverbul, prin natura sa calificativă, nu poate îndeplini funcţia de subiect." (Rodica Popescu, 1991: 11).

Scanned with OKEN Scanner

același subiect, acesta nu este exprimat decât o dată și anume înaintea primului predicat.

„Hai și noi, măi băieți, să dăm ajutor la drum, să nu zică Vodă, când a trece pe aici, că satul nostru e mai leneș decât alte sate. Și ne luăm noi de la școală, și ne ducem cu toții." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

---

[26] Alte lucrări consideră că „componentul nominal al acestor predicate *foame, frig, sete, cald* etc. , nu poate fi analizat drept subiect, întrucât are o clară valoare adverbială, putându-se chiar compara; ori adverbul, prin natura sa calificativă, nu poate îndeplini funcția de subiect." (Rodica Popescu, 1991: 11).

Scanned with OKEN Scanner

Repetarea subiectului are o valoare expresivă, marcând accentuarea lui:

„*Ana* era tânără şi frumoasă, *Ana* era fragedă şi subţirică, *Ana* era sprintenă şi mlădioasă." (Slavici, *Moara cu noroc*).

Observaţii

(1) Există situaţii în care subiectul se descoperă cu oarecare dificultate, cel mai adesea lăsând impresia că stă în dativ sau în acuzativ cu prepoziţie. În realitate, subiectul este sau eliptic sau cuprins în verbe şi, cu atenţie, poate fi descoperit. Iată câteva tipuri de exemple:

- **„Călătorului îi şade bine cu drumul."**

Subiect: un verb la infinitiv (*a se ocupa, a avea de-a face*) sau o propoziţie subiectivă: (*să se ocupe, să aibă de-a face*): Călătorului îi şade bine a se ocupa (a avea de-a face) cu drumul / Călătorului îi şade bine să se ocupe (să aibă de-a face) cu drumul (Coteanu, 1982: 281; Idem, 1990: 220; Sinteze, 1984: 204).

- **„Îi stă bine cu beretă."**

Subiect: un verb la infinitiv: (*a se purta, a umbla*), o propoziţie subiectivă (*să se poarte*) sau un substantiv de tipul *faptul*, dar urmat de o atributivă: Îi stă bine a umbla cu beretă / Îi stă bine să umble cu beretă / Îi stă bine faptul de a se purta cu beretă (Coteanu, 1982: 281; Idem, 1990: 220; Sinteze, 1984: 204).

- **„Se aude ca un cântec."**

Subiect: *ceva* (Avram, 1986: 261).

- „Am ştiut eu dinainte **că are să iasă de cheltuială."**

Subiect: *ceva* sau *bani.* (Bulgăr, 1968: 33).

- **„Am făcut front comun cu toţii."**

Subiect inclus: *noi* (Iordan, 1956: 566-567; GA II: 90; Guţu Romalo, 1973: 121; Graur, 1973: 179; Coteanu, 1982: 282; Dimitriu, 1982: 162). Construcţia *cu toţii, cu toatele* este un circumstanţial sociativ sau un atribut:

„Şi după ce ne culcăm cu toţii, *noi*, băieţii ca băieţii, ne luăm la hârjoană." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

- **„A venit la lume." „Au venit la oameni."**

Subiect: *lume, oameni*, căci *la* are valoare adjectivală şi *nu* e prepoziţie. Ca dovadă, *la* poate fi substituit prin zero (poate fi înlăturat) sau prin adjectivele *multă, mulţi*, fără ca sensul să se schimbe:

Scanned with OKEN Scanner

A venit lume. – A venit *multă* lume.
Au venit oameni. – Au venit *mulți* oameni.

- **Ai casei. . . , Ai lui...**

„Vin oaspeți și cânele latră;
Le ies înainte grăbiți
Ai casei pe pragul de piatră." (Coșbuc, *Crăciunul în tabără*).
„Și rând pe rând veneau în sat
Și ieri, și astăzi câte unul
Din cei care-au plecat
Și-ai lui întârziau." (Coșbuc, *Trei, Doamne, și toți trei*).

Subiect: *ai casei, ai lui.* [27]

---

[27] „Evident că, acceptând ideea convențiilor existente în știința gramaticii (în cazul nostru, convenția că articolele sunt cuvinte vide cu funcție de marcă), trebuie să acceptăm și ideea că formele articolului posesiv-genitival *al, ai* etc. nu pot substitui nume și, ca urmare, nu pot îndeplini funcția sintactică de subiect. Dacă presupunem că *al, ai* etc. nu sunt articole, ci pronume semiindependente, atunci înseamnă că aceste pronume – substituind nume – pot îndeplini funcții sintactice nu numai când se află în nominativ (ca în expresiile avute în vedere), ci și când sunt în oricare alt caz, datorită faptului că schimbarea cazului și a funcției sintactice nu are influență asupra „sensului lexical" al pronumelui (adică asupra numelui substituit de pronume). Altfel spus, dacă admitem că *ai* din *ai casei. . .* ies este pronume semiindependent în nominativ cu funcția sintactică de subiect, ar trebui să admitem că și *alor* din *alor casei le plac excursiile* este tot pronume semiindependent în dativ cu funcția de complement indirect, *lângă ai* din copiii stau *lângă ai casei* este și el pronume semiindependent în acuzativ cu funcția de circumstanțial de loc ș. a. m. d. Cum, însă, până în momentul de față nu s-a demonstrat că formele aparținând altor cazuri decât nominativul (adică *alor*, lângă *ai* etc.) substituie nume și îndeplinesc funcții sintactice de complement indirect, circumstanțial de loc etc. , credem că nici la nominativul *ai* (din *ai casei. . . ies, ai lui întârziau* etc.) nu se poate vorbi în momentul actual al limbii române despre substituirea unor nume și despre funcția sintactică de subiect. Că nominativul *ai* din astfel de exemple *nu este pronume* rezultă și din posibilitatea ca acest *ai* să apară și atunci când numele pe care ar trebui să-l înlocuiască este exprimat în aceeași propoziție: *locatarii* primitori *ai* casei ies înainte; *feciorii* aceia *ai* lui întârziau etc.

După părerea noastră, în exemplele de acest tip *al, ai* etc. reprezintă articole posesiv-genitivale care împreună cu substantivul (sau substitutul acestuia) în genitiv constituie un grup de cuvinte unitar în care cele două componente au roluri diferite: *articolul posesiv-genitival are rol gramatical prim*, care constă în aceea că, pe de o parte, reprezintă o marcă a genitivului substantivului (sau substitutului acestuia), iar pe de altă parte, cu el se acordă în categoriile gramaticale comune elementele constitutive ale predicatului (de exemplu, în *ai lui* sunt mulți, persoana a III-a plural de la verbul copulativ sunt și masculinul plural de la adjectivul nume predicativ *mulți* se explică prin articolul posesiv-genitival *ai* și nu prin pronumele personal *lui*); genitivul substantivului (sau substitutului acestuia) *are rol semantic prim*, în sensul că indică - direct (genitivul substantivului) sau indirect (genitivul pronumelui) – obiectul despre care se face comunicarea prin predicat.

Dacă acceptăm că o funcție sintactică se constituie din îmbinarea informației semantice (în exemplele discutate, genitivul substantivului sau al substitutului acestuia) și a informației gramaticale (articolul posesiv genitival), atunci rezultă că grupul de cuvinte alcătuit dintr-un articol posesiv-genitival și un substantiv (un substitut) în genitiv poate fi considerat unitar, îndeplinind adică o singură funcție sintactică, aceea de subiect (deci, în exemplele avute în vedere, *ai casei* este subiectul predicatului *ies*, și *ai lui* este subiectul predicatului *întârziau*) (Dimitriu, 1982: 157-159). Sintagma *ai casei* realizează o structură unitară „substantivizată prin articol genitival" (Irimia, 1983: 81), având funcția sintactică de subiect, identică cu a substantivelor pe care le substituie: *stăpânii, locatarii*. Situația este aceeași și când genitivul numelui este

- **Mai sunt din(tre) aceia. De-alde ăia n-au venit.**

Subiect subînțeles: unii, oameni (dintre aceia, de-alde ăia sunt atribute cu sens partitiv sau explicativ (Iordan, Robu, 1978: 579; GA II: 90; Diaconescu, 1989: 48; Avram, 1986: 262).

(2) Uneori, când e vorba de o acțiune cu valoare generală care poate fi atribuită oricărei persoane, se vorbește de subiect nedeterminat, deși forma verbului-predicat trimite la o persoană gramaticală.

Limba română dispune pentru exprimarea subiectului nedeterminat de următoarele mijloace:

- *persoana a II-a singular*:
  „Unde dai și unde crapă!" (Proverb).
  „Nu știi de unde sare iepurele." (Proverb).
- *persoana a III-a singular*:
  Ne cheamă la masă.
  Scrie în ziare.
- *persoana I plural*:
  Să nu ne luăm după câte se aud.

Subiect inexprimabil

Verbele care exprimă fenomene atmosferice, unipersonale prin formă și impersonale prin conținut precum: *a bruma, a burnița, a fulgera, a ninge, a fulgera, a ploua, a trăsni, a tuna, a vremui, a se înnora, a se întuneca, a se lumina, a se înnopta* etc. , nu au subiect, întrucât acțiunea exprimată de ele nu poate fi atribuită unui autor:

„Afară *tuna* și el se cutremura la fiecare trăznet; afară *fulgera* și fiecare fulger îi trecea ca un fior prin inimă." (Slavici, *Moara cu noroc*).

„În nici un alt loc al țării noastre *nu plouă, nu ninge* și nu bate vântul atât de mult și cu atâta furie, ca pe culmile de piatră ale acestui munte, de care se sparg toate furtunile Ardealului." (Geo Bogza, *Cartea Oltului*).

---

format cu articolul hotărât proclitic: *„A lui Matei i-a înnodat buricul. . ."* (Barbu) (Dimitriu, 1982: 159: Constantinescu-Dobidor, 1994: 125)

Formele *al, a, ai, ale lui (ei, lor)* sunt alcătuite din pronumele personal de persoana a III-a, la cazul genitiv - *lui, ei* pentru singular și *lor*, invariabil, pentru plural-, concurează și funcționează paralel, mai ales în limba vorbită, cu pronumele și adjectivul posesiv *al său, a sa* (GA I: 157; Graur, 1973: 104; Iordan, 1967: 136) Prin urmare, ele trebuie tratate la fel ca pronumele posesive, care se realizează întotdeauna cu articolul posesiv *al, a, ai, ale*, morfem gramatical, formând o singură parte de vorbire nedisociabilă sintactic.

Scanned with OKEN Scanner

„- Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că *plouă* şi *fulguieşte*?
- Ei, *fulguieşte, fulguieşte*... tu nu vezi că nu ţine?" (Delavrancea, *Hagi-Tudose*).

„Începe *a bura*, apoi o întoarse în lapoviţă, pe urmă o dă în frig şi ninsoare cum se cade..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

În sens metaforic însă, pot fi formulate şi propoziţii în care asemenea verbe să aibă subiect, un nume care, de regulă, este fenomenul meteorologic corespunzător:

„Vântul bate,
Nu-l străbate
Neaua ninge
Nu-l atinge." (Folclor).

De asemenea, nu au subiect şi nici subiectivă construcţiile verbale, de tipul: *a-i părea bine (rău...) de...; a i se urî de...; a(nu)-i arde de...; a i se acri de...; a i se urî de...; a nu-i păsa de...*, care sunt urmate de un complement indirect[28] (Coteanu, 1982: 282; Pană Dindelegan, 1994: 67):

Îmi pare bine *de cunoştinţă*.
Nu-i arde *de nimic*.
I s-a urât *de şcoală*.

Reluarea subiectului

Uneori, din motive de expresivitate, subiectul poate fi reluat, prin pronume, sau prin substantiv, atât la nivel de propoziţie, cât şi la nivel de frază:

„Harap-Alb vede *el* bine unde merge treaba, că doar nu era din butuci." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).
„Virtutea pentru dânşii *ea* nu există." (Eminescu, *Împărat şi proletar*).
„Cine fuge după doi iepuri, *acela* nu prinde niciunul." (Proverb).
„Cine are urechi de auzire, *acela* să audă." (Coresi).
„Cine m-au sănătoşatu, *acela* mi-au dzis să-mi iau patul." (Varlaam).
„Care tot mereu vorbeşte,
El treaba n-o săvârşeşte." (Zanne, *Proverbele românilor*).

Construcţiile sunt specifice limbii vechi şi populare, dar se întâlnesc şi în limba literară.

Izolarea subiectului

[28] La Goga, 1995: 158 apare enunţul *Îmi pare bine că vine.*, unde propoziţia *că vine* e considerată, greşit, subiectivă.

Scanned with OKEN Scanner

Uneori, gândirea pornită de la un subiect se întrerupe şi continuă într-un alt plan, cu un alt subiect. În acest caz, primul subiect rămâne izolat, acordul făcându-se cu cel de-al doilea. O atare situaţie, îndepărtată de la normele limbii literare, se numeşte *anacolut* şi este, în genere, specifică limbii populare şi familiare:

„*Norocul*, lui nu-i trebuie ochi." (Proverb).

„*Fata împăratului*, cum a ajuns la casa mirelui, i-au plăcut palaturile şi socrii." (Creangă, *Povestea porcului*).

„Doi *prieteni* împreună la un drum călătorind,
Un urs le ieşi-nainte, cu groază spre ei venind." (Pann, *Povestea vorbii*).

Tipuri structurale ale subiectului

După structura formei sau a expresiei sale, subiectul exprimat se poate clasifica în: simplu, multiplu şi dezvoltat.

- **Simplu**

Se realizează prin nume sau sintagme nominale cu sens monoreferenţial:

„*Bunicul* stă pe prispă... *pletele* lui albe şi creţe parcă sunt nişte ciorchini de flori albe... numai *ochii* bunicului au rămas ca odinioară: blânzi şi mângâietori." (Delavrancea, *Bunicul*).

„*Aducerile-aminte* pe suflet cad în picuri,
Redeşteptând în faţă-mi trecutele nimicuri." (Eminescu, *Departe sunt de tine*).

„Căutând apoi prin iarbă, *el* dete peste păsărica rănită şi jumulită..." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

„*Doi* cântau, cel mal vuia,
Costea, *el* tăcea, tăcea.
. . . . . .
Cei doi cântă, *codrul* sună,
Şi *tustrei* merg împreună." (Coşbuc, *Costea*).

- **Multiplu**

Este alcătuit din două sau mai multe elemente aflate în raport de coordonare copulativă:

„Aici *stejarii*, *brazii* şi *fagii* trufaşi înalţă capul lor spre cer." (Bălcescu, *Istoria românilor...*).

„Au sosit aici *George* cu *Florica*..." (Rebreanu, *Ion*).

- **Dezvoltat**

Scanned with OKEN Scanner

Este alcătuit, în general, din construcţii infinitivale, gerunziale, dintr-un substantiv şi un adjectiv posesiv legate între ele prin cratimă, sau dintr-un substantiv însoţit de un determinant cu care formează o unitate (cf. Dobridor, 1994: 126):

A fi cinstit este o mare calitate.
Ieri a trecut *frate-meu* pe la noi.

Topica şi punctuaţia

Logic, subiectul trebuie să stea înaintea predicatului, dar, din motive de expresivitate, sau potrivit naturii propoziţiei, el poate sta şi după predicat. Există şi structuri gramaticale care impun subiectului un anumit loc, astfel:

Subiectul exprimat prin pronume interogative sau relative stă numai înaintea predicatului.

Subiectul unui verb declarativ, într-o construcţie incidentă, stă totdeauna după predicat.

Subiectul verbelor şi al expresiilor verbale impersonale stă, de obicei, după acestea.

În privinţa punctuaţiei, între subiect şi predicat nu se pune niciodată virgulă. Virgulele care apar se justifică prin intercalări şi aparţin acestora.

„Să ne ducem cu toţii! strigă un om mic, cu o căciulă uriaşă dată pe ceafă." (Rebreanu, *Răscoala*).
„Bine-ai venit din nou la noi,
Surată primăvară,
Să mai răsune prin zări
Talanca turmelor de oi
Şi cucul pierde-vară." (D. Zamfirescu, *Primăvară*).
„...Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viaţa lui toată?" (Eminescu, *Sara pe deal*).

Propoziţia subordonată subiectivă (SB)

Propoziţia subiectivă este subordonata care îndeplineşte funcţia de subiect pe lângă un verb dintr-o regentă. Faţă de subiect, propoziţia subiectivă este mai abstractă şi are un sens mai general. (Şerban, 1970: 132):

Scanned with OKEN Scanner

„*Cine a mințit o dată*
Și-a mâncat credința toată." (Zanne, *Proverbele românilor*).
„*Ce e frumos* la toți place." (Proverb).

Regenți

(1) **Verbe, locuțiuni verbale și expresii verbale impersonale**: *trebuie*[29], *(nu) importă, face* = „merită", *ajunge* = „e suficient", *este* = „se întâmplă", *interesează, (nu) merge* = „(nu) se poate", *privește, (nu) strică, rămâne, reiese, rezultă, urmează, vine, înseamnă, se admite, se cade, se crede, se cuvine, se face, se impune, se întâmplă, s-a nimerit, se pare, se poate, se presupune, se spune; îmi convine, îmi pare, îmi place, îmi vine în gând, îmi trece prin minte, mă doare, mă miră, mă surprinde; îmi șade bine, e bine, e util, e necesar etc.*

Din punct de vedere semantic, verbele, locuțiunile verbale și expresiile verbale înșiruite, la care se pot adăuga și altele, arată necesitatea, posibilitatea sau imposibilitatea, utilitatea sau inutilitatea, permisiunea sau interdicția, interesul, aprobarea sau reprobarea, stări psihice de ordin afectiv:

„Dacă-*i* să vorbim și s-arătăm lucrul cum este, *vine* că noi am fost purtați pe drumuri de haram, iar sămânța a rămas bun pierdut, ca să nu zicem chiar furat..." (V. Em. Galan, *Bărăgan*).

„Datoria *trebuie* să ți-o plătești la timp, căci are și ea rostu ei...
Rămânea doar ca cei de aici să intre, mai ales că întrebau și de Niculae cum merge cu școala,..." (Preda, *Moromeții*).

„Tăiat în față de trufașa și imensa stâncă aeriană, încins pe laturi de cele două prăpăstii, *ar fi trebuit*, ca să pot merge mai departe, sau să mă înalț la ceruri zburând, sau să mă scobor în Tartar de-a rostogolul." (Hogaș, *Singur*).

„Însă tu îmi vei răspunde, că *e bine* ca în lume
Prin frumoasă stihuire să pătrunză al meu nume,
Să-mi atrag luarea-aminte a bărbaților din țară,
Să-mi dedic a mele versuri la cucoane, bunăoară,
Și dezgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte." (Eminescu, *Scrisoarea II*).

„Și-acum, bărbați, un fier și-un scut!

---

[29] Verbul *trebuie* cere o subiectivă și atunci când el este predicat al unei subordonate introduse printr-un relativ cu funcție de subiect, fiindcă pronumele relativ este de fapt subiect al subiectivei. De asemenea, unele unități sintactice ale subiectivei – subiect, nume predicativ, complemente etc. – sunt așezate înaintea verbului *trebuie*, ceea ce ridică probleme în delimitarea corectă a propozițiilor, cf. Dindelegan, 1992: 50-54; Gruiță, 1994: 26-29; Goga, 1998: 82-83.

Scanned with OKEN Scanner

E rău destul că ne-am născut..." (Coşbuc, *Decebal către popor*).

„Ce-ai vorbit, îi zise, *-mi place*,
Căci prin tine mi se face
Adevărul cunoscut." (Alexandrescu, *Vulpoiul predicator*).

„Când *este* să dai peste păcat, dacă-i înainte, te sileşte să-l ajungi, iar dacă-i în urmă, stai şi-l aştepţi." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„*Îi era degrabă* să meargă la neica Stavrache, hangiul, frate-său mai mare." (Caragiale, *În vreme de război*).

(2) **Verbe şi locuţiuni verbale, la moduri personale**, persoana a III-a:

„Carele iubeşte pe Dumnezeu *să aibă* învăţătura lui." (Coresi).

„Cine *nu ascultă* de cuvânt, *nu ascultă* nici de bătaie." (Zanne, *Proverbele românilor*).

„Cine e făcut pentru lucruri mari, *moare* când nu le poate face." (Iorga, *Cugetări*).

„Cine-mparte parte-*şi face*." (Proverb).

„Cine-ntreabă *nu greşeşte*." (Proverb).

„Cine a aflat în lume prieten adevărat, el o comoară bogată-n viaţa sa *a câştigat*." (Pann, *Povestea vorbei*).

„Om învăţat e întâi cine nu ştie nimic, al doilea cine ştie ceva şi se miră el singur, al treilea cel care, ştiind ceva, *nu se mai miră*." (Iorga, *Cugetări*).

(3) **Adverbe şi locuţiuni adverbiale predicative**:

„*Destul* că foarte de dimineaţă, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, aşteaptă cu multă nerăbdare, ..., trenul accelerat care trebuie să le ducă la Bucureşti." (Caragiale, *Domnul Goe*).

„*Desigur* că-i treceau prin minte cuvintele pe care eu le auzeam desluşit." (Delavrancea, *Irinel*).

„*Fireşte* dar că recentele răscoale ale maselor ţărăneşti,... trebuia să producă în Europa emoţiuni şi uimire." (Caragiale, *1907...)*

„Coşbuc nu e sociolog – *probabil* că nici nu cunoaşte teoria luptelor de clasă –, dar e artist şi artist cinstit..." (Dobrogeanu-Gherea, *Poetul ţărănimii*).

„*Pesemne* c-a ajuns şi el în mintea copiilor." (Creangă, *Ivan Turbincă*)

(4) **Interjecţia „zău"**:

Zău că va veni. (Bejan, 1995: 360).

Elemente relaţionale

(1) **Pronume şi adjective pronominale relative şi nehotărâte**, la orice formă flexionară: *care, cine, ce, cât, -ă, cel ce, ceea ce, oricine, oricare,*

Scanned with OKEN Scanner

orice, oricât, -ă. De obicei, regentul este un verb la mod personal, iar subiectiva se numeşte pronominală:

„Ş-apoi cine ştie de este mai bine
A fi sau a nu fi. . . dar ştie oricine
Că *ceea ce* nu e, nu simte dureri,
Şi multe dureri-s, puţine plăceri." (Eminescu, *Mortua est*).

„*Cine* are minte nu se amestecă în gâlceava altora." (Folclor)

„*Care* începe bine sfârşeşte frumos." (Folclor).

„*Cel ce* în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morţi sunt cei muriţi." (Eminescu, *Împărat şi proletar*).

„Să se culce *cui* i-e somn, fătu-meu!..." (Caragiale, *Calul dracului*).

„*Cui o dau* voiesc să-mi fie
Om odată." (Coşbuc, *La oglindă*).

„*Oricine* trece în timpul neastâmpăratului April dincolo de barierele oraşului vede cum berzele scriu cerul cu unghiurile stolurilor." (Camilar, *Farmecul depărtărilor*).

(2) **Conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale**: *că, să, ca. . . să, de, dacă* (înv. şi pop.), *cum că* (totdeauna după un regent impersonal):

„Spre a ajunge acolo, însă, trebuie *să* ne prefacem în acăţătoare, *să* ne vârâm pe dedesubt, sau *să* sărim, ca în zbor, pe deasupra stâncilor, care decât care mai anevoioase şi mai grele de trecut." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*).

„...poate *că* paşii mei îndrăzneţi călcau pe răscrucile pământului şi, prin o halucinaţie acustică, îmi părea *că*-i aud scârţâitul greoi pe osia sa." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*).

„Se pare *cum că* alte valuri
Cobor mereu pe-acelaşi vad,
Se pare *cum că*-i altă toamnă..." (Eminescu, *Cu mâne zilele-ţi adaogi*).

„Şi în farmecul vieţi-mi
Nu ştiam că-i tot aceea
De te razimi de o umbră
Sau *de* crezi ce-a zis femeia." (Eminescu, *Pe aceeaşi ulicioară*).

„Se poate *ca* bolta de sus *să* se spargă,
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,..." (Eminescu, *Mortua est*).

„Şi *dacă* ramuri bat în geam
Şi se cutremur plopii,
E ca în minte să te am

Scanned with OKEN Scanner

Şi-nceţ să te apropii." (Eminescu, *Şi dacă...*).

(3) **Adverbe şi locuţiuni adverbiale relative sau nehotărâte:** *unde, când, cum, cât, încotro;* (de regulă au ca regenţi verbe copulative):

„Se poate închipui *cum*, tocmai ca aurul, s-au scurs printre crăpăturile stâncilor, . . . , şi au rămas acolo, nemişcaţi, lipiţi de stâncă, veacuri de-a rândul." (Bogza, *Cartea Oltului*).

„*Când* măriţi o fată e parcă ţi-ar arde casa." (Rebreanu, *Ion*).

Propoziţii subiective izolate

Fenomenul izolării subiectului, cunoscut sub numele de anacolut, apare şi în cazul propoziţiei subiective:

„*Cine-a stârnit cătănia,*
Mânca-i-ar casa pustia
Şi nevasta văduvia
Şi copiii sărăcia." (Folclor),

„*Cine strică dragostea*
Rupă-i dorul inima!" (Folclor).

„*Cine joacă şi nu strigă*
Facă-i-se gura strâmbă." (Folclor).

„*Care om horeşte mândru*
La noroc nu-i steie gându." (Folclor).

„*Cine se încălzeşte la soare* nu-i pasă de lună." (Folclor).

Propoziţii subiective reluate

Adeseori, o propoziţie subiectivă, întocmai ca şi subiectul, poate fi reluată printr-un pronume demonstrativ. Reluarea are loc, de obicei, atunci când propoziţia este prea dezvoltată, dar, mai ales, când între subiectivă şi regentă se intercalează o altă subordonată sau când fraza are mai multe propoziţii subiective:

„Şi care dintre cai a veni la jăratic să mănânce, *acela* are să te ducă la împărăţie." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb).*

„Trimise deci oameni prin toate ţările şi răvaşe prin oraşe, ca să dea de ştire tuturor că oricine se va găsi să scoată soarele şi luna de la zmei, *acela* va lua pe fie-sa de nevastă şi încă jumătate din împărăţia lui, iară cine va umbla şi nu va izbândi nimic, *acela* să ştie că i se va tăia capul." (Ispirescu, *Greuceanu*).

Modul în propoziţiile subiective

- **Indicativ**:

Scanned with OKEN Scanner

„Nu e frumos ceea ce *e frumos*, dar e frumos ceea ce *e plăcut*." (Folclor).

„Ce *naşte* din pisică şoareci mănâncă." (Folclor).

„Se pare că nimeni *nu înţelegea* că, hotărându-se în sfârşit plecarea lui Achim la Bucureşti, însemna că trebuia să li se facă celor trei pe plac până la capăt..." (Preda, *Moromeţii*).

- **Conjunctiv:**

Toate subiectivele introduse prin *să, ca. . . să,* precum şi unele introduse prin alte conective:

„Nu se ştie când şi în ce fel se stabilise în familie că decât să iasă toţi în lume şi să se facă de râs că sunt rău îmbrăcaţi, mai bine *să iasă* unul, iar ceilalţi *să stea* şi *să nu se ducă* nicăieri." (Preda, *Moromeţii*).

„Şi atunci ai să te poţi duce unde n-au putut merge fraţii tăi, pentru că ţie ţi-a fost scris de sus *să-ţi fie dată* această cinste." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Bine ar fi ca feţele bisericeşti *să fie mai altfel*." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

- **Condiţional-optativ:**

„Fără îndoială că *aş fi preferat* truda, nesomnul şi nemulţumirea, ca să văd cu ochii mei poporul pe care prietinul meu mi-l arată. . . ca pe cei dintâi din lume." (Sadoveanu, *Dintr-o călătorie*).

- **Prezumtiv:**

„Pesemne că m-*o fi cunoscând* dumnealui, zise hangiul." (Caragiale, în GA II: 270).

Identificarea propoziţiei subiective

Propoziţia subordonată subiectivă se identifică întotdeauna prin regent, ştiind că verbele impersonale, expresiile verbale impersonale, adverbele predicative cer, în planul frazei, o propoziţie subiectivă. Pentru celelalte verbe vom ţine cont de lipsa subiectului în propoziţia regentă, fără a pierde din vedere subiectul neexprimat, fapt ce constituie primul indiciu în identificarea subiectivei. În acest fel se vor evita şi posibilele confuzii cu alte subordonate, precum completiva directă, predicativa, atributiva, apozitiva, circumstanţiala condiţională, când sunt introduse prin conjuncţia *dacă*.

Topica şi punctuaţia

Topica propoziţiei subiective depinde în mare măsură de natura elementului relaţional şi de regent.

Scanned with OKEN Scanner

Subiectivele pronominale, care determină verbe la moduri personale stau, în mod obişnuit, înaintea regentei, în timp ce toate celelalte stau după regentă. Subiectivele introduse prin *de* stau numai după regentă. (Avram, 1997: 423).

Punctuaţia propoziţiei subiective e dependentă de topică. Deşi, în general, propoziţiile subiective nu trebuie despărţite prin virgulă de regenta lor, o delimitare apare când subiectiva este aşezată înaintea regentei şi când, prin conţinutul ei, exprimă ceva esenţial sau dacă este reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ:

„Care dintre voi se simte destoinic a împărăţi..., are voie din partea mea să se ducă." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb).*

„Cine ţi-a vârât în cap şi una ca asta, acela încă-i unul." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

Valoarea sintactică a pronumelor şi adverbelor relative în propoziţia subiectivă (Bejan, 1995: 118)

Subiect: Nu se ştie *ce* s-a întâmplat.
Nume predicativ: Se ştie *al cui* este creionul. Se ştie *cum* este el.
Atribut pronominal: Se ştie *al cui* copil este Valentin.
Atribut adjectival: Se ştie *care* problemă te interesează.
Complement direct: Se ştie *pe cine* ai ajutat.
Complement indirect: Nu s-a înţeles *despre ce* ai vorbit.
Complement de agent: Nu s-a precizat *de cine* era scrisă opera literară.
Circumstanţial de loc: E de mirare *unde* l-a găsit.
Circumstanţial de timp: Se ştie *când* ai venit.
Circumstanţial de cauză: S-a aflat *de ce* ai lipsit.
Circumstanţial de scop: Se ştie *în favoarea cui* lucrezi.
Circumstanţial concesiv: S-a înţeles *în pofida cui* ai concurat.
Circumstanţial de mod: E bine *cum* ai procedat.

Bibliografie

Ecaterina Alexandrescu, *Cu privire la unele probleme ale propoziţiilor subiective, predicative şi ale regentelor acestora*, în LL, 15, 1967, p. 167-177.
Constantin I. Andrei, *Reluarea propoziţiei subordonate subiective*, în AUI, 16, 1970, p. 123-128.

Scanned with OKEN Scanner

D. Bejan, *Substantive cu dublă funcție*, în CL, 1, 1978, p. 91-92.
D. Bejan, *Structura regenților propoziției subiective*, în CL, 1, 1982, p. 31-36.
D. Bejan, *În legătură cu conectivele propoziției subiective în Studia*, 28, 1983, p. 3-7.
P. L. Bercea, *Anacolutul*, în LLR 2, 1985, p. 6-7.
J. Byck, *Propozițiile subiective și predicative*, în Gazeta înv. , 220, 316, din 22 aprilie 1995.
Elena Carabulea, *Repetarea și reluarea subiectului în limba română din sec. al XVI-lea- al XVII-lea*, în „Omagiu Rosetti", 1966, p. 103-109.
B. Cazacu, *Sur l'expression du sujet indéterminé en roumain par la deuxième persone du singulier*, în BL, XIII, 1945, p. 140-155.
Rita Chiricuță-Marinovici, *Unele aspecte de ordin semantic în analiza raportului dintre subiect, predicat și complement direct*, în CL, 2, 1963, p. 343-346.
Eugenia Contraș, *Observații asupra unor construcții sintactice speciale (despre anacolut și cauzele lui)*, în LR, 6, 1962, p. 627-637.
Monica Dumitrescu, *O particularitate sintactică a exprimării orale: anacolutul*, în FD, 8, 1973, p. 153-168.
Nicolae Felecan, *Cazul subiectului în propozițiile independente*, în Buletin Științific, seria A, Fascicula Filologie, vol. X, Baia Mare, 1996, p. 67-79.
Melania Florea, *Structura grupului nominal în limba română contemporană*, București, 1983.
Ștefan Găitănaru, *Caracterul subordonat al propoziției subiective*, în Bul. St. - Pitești, Filologie, I, 1997, p. 24-27.
Ștefan Giosu, *Propoziția subiectivă*, în SCȘt. Iași, 1961, fasc. 1, p. 65-74.
Theodor Hristea, *Structura sintactică a poeziei „Și dacă..."*, în LR, 5, 1975, p. 475-481.
Liliana Ionescu, *Generarea construcțiilor cu subiect nedeterminat* în SCL, 4, 1967, p. 113-134.
G. Nedioglu, *Independența subiectului*, în LR. 2, 1955, p. 13-33.
Ștefania Popescu, *Contribuții la cunoașterea propoziției subiective*, în LL, 11, 1966, p. 351-374.
C. Săteanu, *Subiect sau complement sociativ*, în Studia, fasc. 1, 1964, p. 113-121.
Leo Spitzel, *Vine el tata*, în BL, XIV, 1938, p. 245-258.
Ecaterina Teodorescu, *Subiective apozitive*, în LR, 4, 1970, p. 305-309.
Ecaterina Teodorescu, *Propoziția subiectivă*, București, 1972.
Claudia Tudose, *Exprimarea subiectului nedeterminat în limba română literară în perioada 1830-1850*, în SCL, 1, 1961, p. 73-90.
Laura Vasiliu, *Părțile de propoziție multiple*, în SG III, p. 79-91.

Scanned with OKEN Scanner

Predicatul (pr)

Predicatul (lat. *praedicatum*) este partea principală de propoziţie care atribuie subiectului o acţiune, o stare sau o însuşire, deci spune ceva despre subiect: *ce face, cine este,* sau *cum este subiectul* (GA II: 95; Şerban, 1970: 91; *Sinteze*, 1984: 215).

Prin importanţa pe care o are, predicatul a constituit dintotdeauna o problemă de majoră importanţă pentru studiul structurii gramaticale. Funcţia predicativă este o funcţie referenţială, de raportare a unui enunţ la un fapt sau la o realitate, de validare a unei unităţi ca propoziţie. Predicatul implică, de asemenea, anumite trăsături gramaticale, precum: modul, timpul, diateza, persoana şi numărul, categorii care aparţin, în majoritatea limbilor, verbului. Există însă situaţii când predicatul are o bază nonverbală: adverbială sau interjecţională. Dintre toate, cea mai importantă este, desigur, cea verbală întrucât, prin trăsăturile sale, are calitatea de a actualiza, de a situa un proces sau o acţiune în timp, cu referire explicită la o anumită persoană. Celelalte realizări predicative sunt rare, necaracteristice din punct de vedere al gramaticalităţii. Apariţia lor este motivată, sub aspect stilistic, de o împrejurare sau de o situaţie specială (Diaconescu, 1989: 222-223).

În funcţie de realizările pe care le poate avea, predicatul este:

- **verbal**, exprimat prin verbe şi locuţiuni verbale
- **nominal**, exprimat printr-un *verb copulativ* + un nume predicativ
- **nonverbal:**
  - **adverbial**, exprimat prin adverbe şi locuţiuni adverbiale predicative, şi
  - **interjecţional**, exprimat prin interjecţii predicative (de adresare şi onomatopeice).

Predicatul verbal

Specialiştii evidenţiază în unanimitate importanţa verbului ca predicat în constituirea şi organizarea propoziţiei; conceptul de predicat se suprapune, aproape în întregime, celui de verb.„Oriunde şi oricând prezenţa verbului la mod personal vehiculează cu sine modul, timpul, diateza, persoana, numărul şi, viceversa, prezenţa acestor categorii gramaticale trimite necondiţionat la existenţa unui verb." (Neamţu, 1986: 10).

Scanned with OKEN Scanner

Înseamnă că, în propoziţiile independente în primul rând, predicatul se caracterizează prin oricare din aceste trăsături:

„La marginea lăstarului un pui de prepeliţă, cu aripa ruptă, *stă* zgribulit de frig." (Brătescu-Voineşti, *Puiul*).

„Brazii suri şi neclintiţi, cu trunchiuri netede şi goale *se ridicau* încremeniţi şi drepţi până la înălţimi ameţitoare." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*).

„De *vom prinde*-n ţară turcii,
Să le *dăm*, şi voi şi eu,
Cinstea furcii!" (Coşbuc, *Cântec*).

„Dar eu *aş putea* spune că a lui Ion-vodă sabie *a tăiat* mai mulţi boieri decât a bătrânului." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*).

„*Trăieşte*-ţi, doamnă, viaţa ta!
Şi-a morţii lege *n*-o *căta*! „ (Coşbuc, *Moartea lui Fulger*).

„Nu ştiu, *va fi fiind*; îl cunoaşte poate măria sa." (Sadoveanu, *Opere XII, 428*).

Observaţii

Mai greu de definit, uneori, este diateza. Ea arată aspectul sub care este privită acţiunea în raport cu subiectul său:

- Diateza activă arată că subiectul face acţiunea.
- Diateza pasivă arată că subiectul suferă acţiunea făcută de altcineva.
- Diateza reflexivă arată că subiectul face acţiunea şi tot el o suferă.

Faţă de primele două, diateza reflexivă *„mai puţin precizată şi organizată"* (GA I: 209), se caracterizează prin însoţirea formelor verbale, identice cu cele ale diatezei active, de un pronume reflexiv, în acuzativ sau în dativ. Trebuie făcută însă deosebirea dintre diateza reflexivă şi cea activă sau activă pronominală.

„Când pronumele reflexiv care stă pe lângă verb poate fi înlocuit printr-un pronume personal sau printr-un substantiv în acelaşi caz cu el, are funcţiune de complement direct sau indirect, este deci o parte de propoziţie. În această situaţie nu avem a face cu verbe la diateza reflexivă, ci cu verbe active însoţite de complemente exprimate prin pronume reflexive." (GA I: 209).

De asemenea, când verbul împreună cu pronumele reflexiv poate fi înlocuit cu acelaşi verb la diateza pasivă cu *a fi*, el aparţine diatezei pasive:

Cartea *se citeşte* cu plăcere. = Cartea *este citită* cu plăcere.

Scanned with OKEN Scanner

Când pronumele reflexiv care însoţeşte verbul nu poate fi înlocuit cu pronume personale sau cu substantive în acelaşi caz, el îndeplineşte rolul de marcă morfologică (morfem) a(l) diatezei reflexive şi nu are funcţie sintactică: *mă tem, mă gândesc, mă mândresc, mă uit, mă mir, îmi închipui, îmi revin, îmi pun în gând* etc. (vezi şi *Sinteze*, 1984: 215-216)[30].

Predicatul verbal locuţional

Predicatul verbal poate fi exprimat şi prin locuţiuni verbale, adică prin grupuri de cuvinte alcătuite dintr-un verb şi alte părţi de vorbire (substantiv, cu şi fără prepoziţie, adjectiv, adverb sau locuţiune adverbială) care, împreună, au alt sens decât părţile componente luate singure[31]. Din punct de vedere sintactic, aceste grupuri de cuvinte se comportă ca o singură parte de vorbire (Iordan, Robu, 1978: 591) şi de aceea, în analiza sintactică, ele trebuie luate împreună şi considerate în bloc ca formând un singur predicat verbal[32] (eventual de menţionat faptul că avem un predicat verbal locuţional, cf. Şerban, 1970, p. 98).

Dintre cele mai uzuale locuţiuni verbale, consemnate în lucrările de specialitate (Iordan, *Stilistica*, cap. *Izolări*; Iordan, 1956: 582; GA II: 85-86, 97: Iordan, Robu, 1978, p. 591; *Sinteze*, 1984: 218; Goian, 1992: 48) şi ordonate după verb, amintim:

a aduce: *a-şi aduce aminte, a aduce vorba, a aduce de veste;*
a avea: *a avea de gând, a avea nevoie;*
a băga: *a băga de seamă, a băga capul în primejdie;*
a da: *a da buzna, a da dosul, a da fuga, a da înapoi, a da seamă (socoteală); a da de ştire, a da de veste, a da năvală, a se da de-a dura, a se da de-a rostogolul;*
a face: *a o face lată, a o face moartă; a se face bine;*
a lua: *a lua aminte, a lua loc, a lua parte, a lua la rost, a o lua la fugă; a lua vânt;*
a sta: *a sta la îndoială, a sta în cumpănă; a sta de vorbă;*

---

[30] Pentru alte aspecte ale diatezei reflexive, vezi: GA I, 209 ş. u. ; Al. Graur, *Les verbes „reflechis" en roumain*, în BL, IV (1938), p. 42-89; Sorin Stati, *Verbe „reflexive" construite cu dativul*, în SCL, V (1954), p. 135-146;
Ecaterina Teodorescu, *Reflexiv şi pronominal*, în LR, XIV (1965), nr. 5, p. 546; s. n.

[31] Pentru detalii, vezi: Florica Dumitrescu, *Locuţiunile verbale în limba română*, Bucureşti, 1958.

[32] O dată stabilită calitatea locuţională a unui grup verbal este total nerecomandabil să se aprecieze regimul lui (personal/impersonal, tranzitiv/intranzitiv) şi, implicit, calitatea sintactică a determinanţilor, mai ales a determinanţilor prepoziţionali, după regimul verbului simplu cu care, eventual, gruparea este sinonimă. (Pană Dindelegan, 1994: 86)

Scanned with OKEN Scanner

a ține: *a ține locul, a ține hangul, a ține minte, a ține seamă etc.*

„....Calul *ia vânt.*" (Caragiale, *La Conac*).

„Ziua următoare, deşteptându-se din somn, Ghiţă. . . *îşi aducea aminte* cele petrecute peste noapte. . . , *îşi dădea seama* că ele în adevăr *s-au petrecut*. . . că *îşi va băga* totodată şi *capul în primejdie.*" (Slavici, *Moara cu noroc*).

Predicatul verbal impersonal

În limba română categoria impersonalului este destul de întinsă. Sunt considerate impersonale „verbele şi construcţiile verbale care exprimă o acţiune ce nu este atribuită nici unei persoane, care nu are subiect propriu-zis şi se întrebuinţează numai la persoana a III-a singular". (DEX, s.v. *impersonal*). Această definiţie evidenţiază, explicit, trăsăturile de formă şi de conţinut ale „impersonalului", şi, implicit, pe cele de construcţie.

Trăsătura sintactică a impersonalităţii atrage, ca reflex în plan morfologic, unipersonalitatea, adică folosirea verbului cu flexiune incompletă de persoană, numai în forma de persoana a III-a, iar în planul construcţiei impune anumite restricţii. Ţinând seama de aceste fapte, verbele impersonale pot fi grupate astfel:

(1) **Impersonale prin conţinut şi unipersonale prin formă:**

Din această categorie, cel mai important verb, prin frecvenţă, particularităţi sintactice, oscilaţii flexionare, este *a trebui*[33], care are sensurile: „a avea nevoie", „a fi necesar", „a fi obligatoriu" (DEX, s. v).

În raport cu aceste accepţiuni, *a trebui* cunoaşte două construcţii:

a) **c. i. în D (personal) + trebuie + subiect în N (nonpersonal)**

Îmi trebuie o carte. (sensul verbului este *„a avea nevoie"*).

Construcţia este impersonală fiindcă în poziţia subiect, aşezat la dreapta predicatului, apare un nume inanimat, (dar poate apărea şi un animat nepersonal: *Îmi trebuie* o pisică; Pană Dindelegan, 1994: 50). Referirea la persoană se realizează prin complementul indirect în dativ, *îmi*.

---

[33] La verbul *a trebui*, alături de forma *trebuie*, apar şi forme cu desinenţele –esc, -eşti etc. , dar sunt pe cale de a ieşi din uz. Se întrebuinţează foarte rar: *eu trebuiesc, tu trebuieşti, noi trebuim, voi trebuiţi*, dar destul de frecvent *trebuieşte*. Aceste variante e bine să fie evitate, numai la conjunctiv (şi la viitorul format cu conjunctivul) forma *trebuiască* este curentă şi preferabilă variantei *o să trebuie* (GA I: 298).

Scanned with OKEN Scanner

Deoarece în flexiunea de indicativ prezent a verbului *a trebui* persoana a III-a singular este identică cu forma de persoana a III-a plural, construcţia nu marchează formal acordul în număr cu subiectul:

Îmi trebuie o carte – *Îmi trebuie* cărţi.

La alte forme din paradigmă (la trecut sau viitor), unde persoana a III-a singular este diferită de persoana a III-a plural, se marchează formal acordul, distingându-se forma verbului – predicat după numărul subiectului:

Mi-a trebuit o carte – *Mi-au trebuit* cărţi. (Pană Dindelegan, 1994: 51).

b) **Trebuie + SB**

Trebuie *să citesc o carte.*

În această construcţie, verbul *a trebui* are sensurile „este necesar", „este obligatoriu", care presupun ocuparea obligatorie a poziţiei subiect realizat printr-o propoziţie subiectivă conjuncţională, cu selectarea conectivului *să,* ceea ce presupune, implicit, modul conjunctiv. Calitatea impersonală se asociază şi aici cu trăsătura morfologică a unipersonalităţii: formă numai pentru persoana a III-a. (Pană Dindelegan, 1994: 52).

Limba română contemporană cunoaşte o împletire dintre subordonată şi regentă, ceea ce duce, de multe ori, la plasarea subiectului (sau a altor unităţi sintactice) înaintea verbului impersonal, dar care nu trebuie interpretat ca subiect al impersonalului, ci subiect al subiectivei plasate după verbul impersonal. De pildă, în construcţii de tipul:

El (ei) trebuie *să citească.*

„Omul trebuie *să fie tare şi curajos."* (Esopia).

pronumele *el* (*ei*), respectiv substantivul *omul*, sunt subiecte ale subiectivei aşezate după *trebuie*:

Trebuie *el (ei) să citească.*

Trebuie *omul să fie tare şi curajos.*

Aceeaşi interpretare se impune şi atunci când *trebuie* este în corelaţie cu un pronume relativ. Acesta are funcţia sintactică în subiectiva postpusă.[34]

Din această categorie de verbe mai fac parte: *ajunge, contează, convine, face, importă, interesează, merge, pare, place, priveşte, (nu)*

[34] Vezi GA II: 265; Gruiţă, 1994: 26 – 29; Goga, 1998: 82 – 83.

Scanned with OKEN Scanner

strică, rămâne, reiese, rezultă, urmează, vine etc. Dintre ele, puține realizează ambele construcții întâlnite la *a trebui*: *ajunge, rămâne (nu) strică*:

Îmi ajunge un creion. / *Ajunge* să citesc o dată cursul.
Îmi rămâne o parte din salariu. / *Rămâne* să mai discutăm.
Nu-mi strică o carte. / *Strică* să nu citești.

Numărul verbelor implicate numai într-o construcție sporește:

a) *Îmi convine* soluția.
Îmi place munca.
Îmi prieşte vacanța.
Îmi revine o obligație.
Îmi tihneşte masa.

Trebuie să facem precizarea că aceste verbe admit şi o propoziție subiectivă:

Îmi convine să plec în excursie.
Îmi place să muncesc.
Îmi prieşte să mă plimb pe faleză.
Îmi revine să discut şi cu ceilalți.
Îmi tihneşte să mă plimb după masă.

b) *Merită* să te sacrifici pentru binele țării.
Urmează să primeşti rezultatul.
Contează să fii bine informat.
Face să fii prezent la toate activitățile.
„*Pare* că o mână uriaşă aruncă peste întinderea apelor semințe de foc"; (L. Lari, *Dulcele foc*).
„*Părea*[35] că printre nouri s-a fost deschis o poartă..." (Eminescu, *Melancolie*).
Interesează ce eşti tu, nu ce au fost părinții tăi.

(2) **Verbe impersonale prin forma reflexivă:**

Verbele devenite impersonale prin diateza reflexivă, aşa-numitul „reflexiv-impersonal", au pronumele reflexiv numai în acuzativ: *se aude, se cade, se crede, se cuvine, se întâmplă, se înțelege, se pare, se poate, se ştie, se zice, se vorbeşte* etc.

Ele pot fi folosite absolut, fără trimitere la un subiect:

---

[35] Acest verb cunoaşte şi realizarea reflexivă: *Se părea* că este obosit.

Scanned with OKEN Scanner

Aici se vorbeşte *mult;* sau, ca şi verbele active impersonale, cer, în calitate de subiect, o propoziţie subiectivă aşezată la dreapta predicatului:

„*Părându*-i-*se* că şuvoiul pârâului acoperea ţipetele copilului, Agripina apucă pe cărarea cea mai scurtă." (Galaction, *La Vulturi!).*

(3) **Verbe care redau fenomene atmosferice**[36]

În această categorie intră verbele de tipul: *ninge, plouă, tună, fulgeră, fulguieşte, geruieşte, viscoleşte, burează, burniţează, se înnoptează, se înserează, se întunecă, se luminează* etc.

Faţă de celelalte două categorii, aceste verbe se caracterizează, sintactic, prin absenţa „în româna actuală", a subiectului din construcţia lor normală, altfel spus, ele nu pot avea subiect. [37]

Predicatul verbal exprimat prin verbe la moduri nepersonale

Rezultă din cele prezentate până aici că predicaţia poate fi satisfăcută de orice verb sau locuţiune verbală la mod personal. Sunt însă situaţii când pot funcţiona ca predicat şi verbe sau locuţiuni verbale la moduri nepersonale. Calitatea predicativă a verbelor la moduri nepersonale, recunoscută de unii specialişti[38], este conferită atât de poziţia independentă (incidenţă zero) a verbului în raport cu un antecedent, cât şi de rolul dominant, coeziv, pe care îl are ca nucleu predicativ în organizarea structurală a propoziţiei. Această capacitate o au, în situaţii specifice, verbele la modurile infinitiv, supin, participiu şi, după unii lingvişti, gerunziul[39].

Infinitivul

Infinitivul e singurul mod nepersonal care poate avea rol de predicat. Aceasta se întâmplă însă numai atunci când are valoare de imperativ:

A nu se apleca în afară.

---

[36] Gabriela Pană Dindelegan le numeşte „intrinsec impersonale" (1993: 66)

[37] În puţinele situaţii în care ele apar cu un subiect, acesta este fie fenomenul atmosferic respectiv, fie este marcat stilistic: *Ploaia plouă, Fulgerul fulgeră, El mă fulgeră cu privirea, Directorul tună şi fulgeră.*

[38] Caragiu, 1962: 29-42; Diaconescu, 1967: 143-148; Idem, 1983: 5-8; Hazy, 1974: 97-103; Iordan, Robu, 1978: 591; Coteanu, 1982: 251; GA I: 217; GA II: 96; Avram, 1986: 264; Diaconescu, 1989: 223-225; Idem, 1992: 105-108

[39] Coteanu, 1982: 251; Hazy, 1971: 109-119; Dimitriu, 1982: 186.

Scanned with OKEN Scanner

A citi bine instrucţiunile înainte de întrebuinţare[40].

„În propoziţii independente, în care se formulează şi se transmite o recomandare, o prescripţie, o interdicţie sau un avertisment, infinitivul dă expresie sintactică şi semantică unor valori ale imperativului, realizându-se în această situaţie ca bază predicativă."[41]

Supinul

Poate funcţiona, ca predicat (echivalent cu infinitivul sau cu conjunctivul) în următoarele situaţii:

- În propoziţii independente, fie ca mijloc de formulare a unei referinţe bibliografice, fie ca expresie a unei rezoluţii în stilul administrativ:

  De văzut şi paginile următoare.
  De consultat şi volumul următor.
  De rezolvat urgent.
- În frază, ca propoziţie regentă:

  De notat că nimeni n-a lipsit.
  De arătat că toţi au fost de acord.

Notele definitorii ale supinului cu funcţie predicativă sunt reprezentate de nondependenţa verbului faţă de un regent şi de posibilitatea ca în această poziţie să-şi subordoneze o subiectivă marcată prin conjuncţia *că*, în aceleaşi condiţii ca şi verbele predicative. La această întrebuinţare s-a ajuns în urma unei transformări prin contragere: *e de remarcat* > *de remarcat*, fără să se mai simtă nevoia prezenţei verbului *a fi*, funcţia predicativă fiind satisfăcută numai de verbul la supin (Diaconescu, 1989: 223-224; Diaconescu, 1992: 107; Avram, 1986: 264).

Participiul

---

[40] GA II: 96; Guţu-Romalo, 1973: p. 132

[41] Diaconescu, I, 1992: p. 106; cf. şi Dimitriu, 1969: 179-194; Házy, 1974: 97-103.
Ion Diaconescu consideră şi construcţiile relative (formate din pronume sau adverb relativ: *cine, care, ce, cât, unde, cum,* plus verb la infinitiv) drept propoziţii subordonate cu predicatul la infinitiv: Nu are *cine* mă *ajuta*; Nu are *unde pune* cărţile etc.
Statutul predicativ al infinitivului este relevat, în acest caz, de următoarele patru trăsături: (1) incidenţa zero, (2) nucleu predicativ: verbul grupează în jurul său constituenţi de bază ai propoziţiei, (3) prezenţa unui relativ (pronume sau adverb relativ) cu relevanţă la nivelul frazei, (4) acceptă în toate situaţiile substituţia cu conjunctivul (Diaconescu, I 1992: 106; Coteanu, 1982: 250; Idem, 1990: 182).

Scanned with OKEN Scanner

Întrebuinţările participiului cu valoare predicativă sunt accidentale (şi neconsemnate în GA). În general, ele sunt consecinţa unor contrageri sintactice cu circulaţie în stilul administrativ (în reclamă şi publicitate):

Aprobat = Se aprobă; *Amânat* = Se amână; *Promovat* = Este promovat (Se promovează); *Închis, Deschis, Plecat*; Vânzătorul *plecat* în concediu! (ca atenţionări pe uşile magazinelor), *pierdut* căţeluşă vânătoare! (în publicitate); *Zis* şi *făcut!* (în limbajul colocvial).

Ceea ce defineşte participiul în poziţie predicativă, afirmă Ion Diaconescu, este posibilitatea sa de a valida enunţuri. Ca unităţi propoziţionale, în strânsă dependenţă de o anumită situaţie fără referinţă la momentul vorbirii, participiul se prezintă ca nedefinit[42].

Şi în această privinţă Caragiale a fost cel care a pus în valoare resursele stilistice ale participiului:

„Costăchel Gudurău *liberat* az dimineaţă. Lipsă probe intenţie asasinat. *Împăcat* cu directoru. *Pupat* toţi piaţa independenţei." (Caragiale, *Telegrame*).

Gerunziul are, în privinţa valorii predicative, o situaţie controversată. Pentru majoritatea specialiştilor, el nu are valoare de predicat[43]. După alţi cercetători, el poate îndeplini, în condiţii speciale funcţia de predicat:

„Gerunziul este predicat numai când are propriul său subiect." (Coteanu, 1990: 182).

Dezbaterile sfârşindu-se, adunarea a trecut la vot.

Răcindu-se vremea, ne trebuie îmbrăcăminte călduroasă.

„Gerunziul funcţionează ca un predicat verbal în propoziţie; el nu este «o substituire» de dependenţă, ci împreună cu subiectul său (exprimat sau neexprimat) şi cu determinantele lor (când există) constituie o propoziţie gerunzială, de cele mai multe ori dependentă şi uneori „independentă." (Caragiu, 1957: 72).

„Gerunziul nu exprimă exclusiv acţiuni subordonate unui verb regent. Acţiunea gerunziului poate sta pe acelaşi plan cu acţiunea unui verb la mod personal, predicat al unei propoziţii principale." (Edelstein, 1972: 11).

---

[42] Diaconescu, 1989: 225; Diaconescu, 1992: 107-108; Coteanu, 1982: 251.

[43] Avram, 1997: 205-206, 211-214; Irimia, 1997: 264-266, 370-385; Bejan, 1995: 201; Dobridor, 1994: 138-171.

Scanned with OKEN Scanner

Predicatul nominal

Gramaticile care admit această categorie sintactică definesc predicatul nominal ca fiind format dintr-un verb copulativ, la mod personal, şi un nume predicativ, care contribuie la caracterizarea subiectului:

„*E lung* pământul, ba *e lat*..." (Coşbuc, *Nunta Zamfirei*).

„Eu *sunt luceafărul* de sus." (Eminescu, *Luceafărul*).

După cum se vede, un astfel de predicat este format din două elemente, un verb copulativ (numit şi „verb-copulă" sau „auxiliar predicativ"; Neamţu, 1989: 157) care precizează caracteristicile de mod, timp, persoană şi număr, adică informaţia gramaticală şi un nume predicativ care aduce informaţia semantică privitoare la un subiect.

În baza acestei realităţi, C. Dimitriu propune denumirea de „predicat verbal nominal". . . divizibil în subfuncţia verb copulativ şi subfuncţia nume predicativ (Dimitriu, 1982: 195).

În literatura de specialitate din ultimul sfert de veac s-a emis şi ideea că se poate renunţa la conceptul şi termenul de predicat nominal[44]. Implicit, aceasta înseamnă că accentul se pune pe informaţia gramaticală: „Pentru poziţia sintactică predicat, subliniază Valeria Guţu-Romalo, *Sintaxa limbii române*, p. 124, definitorie este realizarea printr-un *verb la mod personal*; orice formă verbală personală constituie un *predicat* şi nu poate satisface nici o altă poziţie sintactică". Numele predicativ, în această situaţie, este privit „ca poziţie sintactică de sine stătătoare" de tipul complementelor. . . , detaşată de predicat, faţă de care rămâne dependentă, dar în care nu mai e înglobată" (Ibidem, p. 133, 135).

Şi D. D. Draşoveanu, după ce vorbeşte în mai multe locuri despre „nonunitatea" predicatului nominal, ajunge în 1973 la următoarele concluzii:

- nu există „verbe copulative", toate fiind predicative;
- adjectivul însoţitor, ca şi substituenţii săi, este un adjunct extrapredicativ şi numai printr-o complementaritate

---

[44] D. D. Draşoveanu, *Despre natura raportului dintre subiect şi predicat*, în CL, 1958, p. 175 - 182; Idem, *Un raport discutabil*, în CL, 1970, p. 307 - 313: Idem, *Sintagma verb + adjectiv – o certitudine?*, în CL, 1973, nr. 2, p. 265 - 277; Elena Neagoe, *Observaţii asupra definiţiei verbului copulativ*, în CL, 1969, nr. 1, p. 95-99; G. G. Neamţu, *Termeni regenţi pentru determinanţii (complementele) predicatului nominal*, în CL, 1972, nr. 1, p. 51-66; Idem, 1989: 118-152; V. Guţu Romalo, 1973: 124-135.

Scanned with OKEN Scanner

semantic-lexicală *adpredicativ* („adjunct predicativ complementar", în prezența lui *a fi*, respectiv „adjunct predicativ suplimentar", în prezența (tuturor) celorlalte verbe);

- nu există un „predicat nominal", nici unic și nici unitar[45].

Argumentând cu date noi problema predicatului nominal, G. G. Neamțu, este la fel de categoric când afirmă: „. . . așa-numitul predicat nominal nu este deloc unitar din punct de vedere gramatical, ci constituie un grup de două unități (funcții sintactice)" (1989: 66); „. . . clasificarea verbelor în predicative și nepredicative cade de la sine, toate verbele fiind predicative (s. a.) (1978: 80).

Mai nou, aceeași idee o găsim exprimată și la Ion Diaconescu: „Virtual, toate verbele sunt susceptibile de o întrebuințare predicativă, încât considerațiile în baza cărora unele verbe, datorită „semantismului" lor, n-ar putea îndeplini o funcție predicativă, rămân fără un temei pertinent. Verbul *a fi* (pentru că numai acesta poate fi luat în discuție, celelalte având un statut semantic definit) are, ca orice verb, o semantică a sa prin care se afirmă existența subiectului – independentă..." În afară de predicativitate, verbul *a fi*, cu întregul său ansamblu de trăsături de expresie și de conținut, actualizează, ca orice alt verb predicativ, fundamentul modal al propoziției: *enunțiativ*: El este sănătos; *potențial*: Dacă l-ai cunoaște mai bine, n-ai fi atât de neliniștit; *imperativ*: Fiți atenți!...

Caracterul neunitar al celor doi constituenți ai așa-zisului predicat nominal rezidă și în statutul lor sintactic autonom, în posibilitatea de a guverna relații cu determinanții proprii. Astfel, în propoziția: *Voi îmi sunteți astăzi prieteni adevărați*, verbul *a fi* regizează relațiile de determinare cu *voi* (subiect), *îmi* (complement indirect) și *astăzi* (complement circumstanțial de timp), iar substantivul *prieteni* regizează independent de verb relația cu adjectivul *adevărați* (atribut).

Bifuncționalismul celor două unități este atestat și prin recunoașterea numelui predicatv ca funcție sintactică asemănătoare, în multe privințe, cu cea de atribut. În această calitate, numele predicativ răspunde tuturor condițiilor sintactice care definesc un atribut; astfel, ca orice parte de propoziție dependentă, poate fi amplificat printr-un raport de coordonare: *Camera este rece și întunecoasă*, fără să se producă

[45] *Sintagma verb + adjectiv – o certitudine?*, în CL, 2, 1973, p. 265-277.

Scanned with OKEN Scanner

modificări de nivel; în schimb, amplificarea poziţională a verbului provoacă modificări de nivel, fiecare repoziţionare marcând o nouă propoziţie cu proiecţie la nivel de frază: *El a fost, este şi va fi un prieten adevărat.* În al doilea rând, numele predicativ, ca şi celelalte părţi de propoziţie dependente, este antrenat în procesele de expansiune, putând fi transformat într-o propoziţie subordonată predicativă: *Gândul lui era plecarea în vacanţă* > *Gândul lui era să plece în vacanţă*; şi de contragere: *El este cum eşti şi tu* > *El este ca şi tine*. Verbul *a fi* prin poziţia sa autonomă, predicativă, nu poate fi antrenat în asemenea procese. În al treilea rând, poziţia sintactică a numelui predicativ permite permutarea, verbul rămânând constant: *Munca este izvorul fericirii* > *Izvorul fericirii este munca*. Rezultă din cele prezentate că predicatul nominal nu-şi poate motiva existenţa, cei doi constituenţi realizându-se ca unităţi sintactice funcţionale, autonome. În consecinţă, verbul *a fi*, ca purtător al indicilor de predicaţie, va avea acelaşi statut sintactic, de predicat verbal, ca şi celelalte verbe la moduri personale, iar aşa-zisul nume predicativ va fi definit ca o unitate dependentă, ca şi atributul. (Diaconescu, 1992: 69).

Totuşi, din motive didactice, vom analiza acest tip de predicat, conform modelelor tradiţionale.

Componentele predicatului nominal

Predicatul nominal presupune existenţa a două elemente: *verbul copulativ*, folosit ca simplu instrument gramatical, şi *numele predicativ*, purtătorul conţinutului noţional al predicatului.

Verbul copulativ

Verbele copulative sunt acelea care şi-au pierdut, total sau parţial, conţinutul noţional şi intră în alcătuirea predicatului nominal ca simple unelte gramaticale, indicând persoana şi numărul prin care se acordă cu un subiect, precum şi timpul, modul şi chiar diateza. Ele fac legătura între subiect şi numele predicativ, în sensul că permit celor două nume (unul cu funcţia de subiect şi altul cu funcţia de nume predicativ) să intre în raport de inerenţă. [46] (Dimitriu, 1982: 199).

[46] Verbul copulativ are şi rol gramatical prim, ceea ce motivează aprecierea că „numărul predicatelor nominale este egal cu numărul verbelor copulative". (G. A. II: 99)

Scanned with OKEN Scanner

Un inventar cert al verbelor copulative nu a fost făcut, iar listele date în unele lucrări sunt când mai extinse, când mai restrânse şi cel mai adesea încheiate cu un etc. (Neamţu, 1989: 157). O astfel de întreprindere este şi greu de făcut din mai multe motive, dintre care cel mai important este legat de recunoaşterea elementului predicativ suplimentar. (Avram, 1986: 264).

Conduşi de frecvenţa cu care apar în textele literare, de menţionarea lor în principalele lucrări de specialitate şi de raporturile de sinonimie existente între ele, apreciem că lista verbelor copulative este: *a fi, însemna, a părea*[47], *a deveni, a ajunge, a rămâne, a ieşi, a se face.*

A fi este cel mai abstract şi, din această cauză, cel mai gramaticalizat, numit în unele lucrări, „copulativ total". (Şerban, 1970: 101):

„Liniştea-*i* acum *deplină*." (Coşbuc, *Noapte de vară*).
„Dacă *eşti cinstit* n-ai teamă
De duşman, de-*ar fi Ciclop*." (Coşbuc, *Gazel*).

Valorile verbului *a fi*:

- **auxiliar**: ajută la formarea modurilor şi timpurilor compuse;
- **copulativ**: intră în componenţa predicatului nominal;
- **predicativ,** în următoarele situaţii (cf. DEX, s. v. *a fi*):

- *când arată existenţa (*sinonim cu*: a exista, a se afla, a se găsi, a vieţui, a dura, a ţine):*

„La noi *sunt* codri verzi, de brad
Şi câmpuri de mătasă;
La noi atâţia fluturi *sunt*,
Şi-atâta jale-n casă." (Goga, *Noi*).
„Când *era* de un an parcă *era* de cinci, iară când *fu* de cinci parcă *era* de cincisprezece." (Ispirescu, *Basme*).

Acelaşi sens „a exista" îl are şi în construcţiile:

Mi-e foame (*ciudă, dor, frică, frig, greaţă, groază, lehamite, lene, milă, poftă, ruşine, silă, somn, teamă* etc.) şi

[47] Pană Dindelegan (1994: 139) îl consideră verb predicativ urmat de un element predicativ suplimentar.

Scanned with OKEN Scanner

Este frig (ger, umezeală, dimineață, seară, vară, iarnă, luni, marți etc.).[48]

- *când arată o acțiune* [sinonim cu: *a se întâmpla, a se petrece, a se produce, a avea loc, a se desfășura, a cădea* (ca dată), *a se ține (ca timp)*]:
  Aici *a fost* un accident. (s-a petrecut).
  Asta *a fost* anul trecut. (s-a întâmplat).
  Înainte conferințele *erau* în aer liber. (se țineau, se desfășurau).
  Totul *a fost* din cauza lui. (s-a întâmplat).
  Când *sunt* Paștile? (cad).
  Când *e* ziua ta? (cade).
  Și ce-*i* daca vine? (se întâmplă).
  Era prin aprilie. (se întâmpla)...
- *când arată continuitatea (desfășurarea în timp)* (sinonim cu: *a dura, a dăinui, a data, a trece (o perioadă de timp), a se împlini)*:
  De când *e* ziarul?
  Sunt zece zile de la examen.
- *când arată mișcarea* (sinonim cu: *a merge, a trece, a se duce, a umbla*):
  Când *am fost* cu colegii la mare,...
  Ai fost astăzi la școală?
  Pe unde mi-*ai fost*?
- *când arată originea, proveniența* (sinonim cu: *a se trage, a proveni, a fi de loc*):
  De unde *ești* dumneata?
  Merele *sunt* de la Bistrița.
  Cadoul *e* de la bunici.
  El *este* din sud.
  Voi *sunteți* de la țară.
- *când arată prețul, valoarea, cantitatea, mărimea (sinonim cu: a costa, a dura, a valora)*:
  Cât *e* kilogramul de porumb?
  Biletul *e* 5000 de lei.
  Ora de curs *e* de 50 de minute.
  Cât *e* dolarul la bancă?

---

[48] Pentru situații de acest fel și analiza corespunzătoare, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Teorie și analiză gramticală*, p. 60-70.

Scanned with OKEN Scanner

a însemna:

- *copulativ*, când este sinonim cu *a fi*: *cineva (ceva) înseamnă ceva (altceva)*:
  „Munca cinstită, viața curată, iubirea de semen, împlinirea datoriilor... – adică faptele – acestea *înseamnă patriotism* și nu vorbe deșarte." (Sadoveanu, *Opre XIX, 131*).
  „...pentru copilul de la oraș vaca este izvorul cafelei cu lapte și al brânzei cu smântână, dar pentru țăran vaca *înseamnă* cu mult *mai mult*." (H. Malot, *Singur pe lume*).
  Tot valoare copulativă are și în construcția: *SB+vb+PR*.
- *predicativ*, când este sinonim cu *a nota, a scrie, a desemna, a face semn*:
  „Stâlpii de telegraf *însemnau* grăbiți câte o dungă neagră pe crâmpeiul de cer ce pare vânăt-închis." (Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*).

a părea:

- *copulativ*, când este însoțit de un subiect: *cineva (ceva) pare cumva (așa)*:
  „*O glumă*-ți *par* cuvintele-aceste
  Și râzi de noi, odraslă basarabă..." (Goga, *Scrisoare...*).
  „În păduri trosnesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
  Stelele *par înghețate*, cerul *pare oțelit*,
  Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
  Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare!" (Alecsandri, *Miezul - iernii*).
  „Copacii, cu frunza neclintită, *par zugrăviți*." (Vlahuță, *România pitorească*).
  „*Părea* un tânăr *voievod*
  Cu păr de aur moale." (Eminescu, *Luceafărul*).
- *predicativ*, când este folosit cu valoare impersonală; este urmat de o subiectivă:
  „*Părea* că printre nouri s-a fost deschis o poartă,
  Prin care trece albă regina nopții moartă." (Eminescu, *Melancolie*).
  „*Se pare* că vrăjește și că-i auzi cuvântul –" (Eminescu, *Melancolie*).
  „Și când gândesc la vârsta-mi, îmi *pare* că ea cură
  Încet repovestită de o străină gură." (Eminescu, *Melancolie*).

a deveni:

- *copulativ* (sinonim cu *a fi*):

Scanned with OKEN Scanner

„Deodată, minune, fericire! Totul *devine mai lin.*" (P. Dimitriu, *Pasărea furtunii*).

- *predicativ* (sinonim cu *a se transforma*):

„Dacă n-ar fi fost aşa, omenirea n-ar fi aflat niciodată că este şi nici fiinţa umană n-ar fi ştiut că *devine.*" (Laurenţiu Ulici, în „Curentul", 17, 18 iulie, 1999, p. 22).

a ajunge:

- *copulativ*, cînd arată ţinta, atingerea sau dobândirea unei calităţi: *a ajunge ceva*, (sinonim cu *a deveni*):

„Acum Ghioagă *a ajuns căprar.*" (Rebreanu, *Iţic Ştrul, dezertor*).

- *predicativ* (sinonim cu *a se transforma*):
  - ➢ în construcţii cu un complement indirect (pronume personal în D + un subiect sau subiectivă; (sinonim cu *a fi suficient*):

Îmi *ajung* banii. / Îmi *ajunge* să-l văd.

  - ➢ în construcţii cu complemente circumstanţiale:

Am ajuns în centru, înainte de răsăritul soarelui.

a ieşi:

- *copulativ*, când arată dobândirea unei calităţi: *a ieşi ceva*; sinonim cu *a deveni*:

„Dac-ar fi *să iasă* toţi *învăţaţi...*" (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

- *predicativ*, când înseamnă *a părăsi un loc*; este însoţit de un complement circumstanţial:

El *a ieşit* din clasă.

a rămâne:

- *copulativ*, când înseamnă *„a păstra (a deţine) a calitate"*

„Ci tu *rămâi în floare* ca luna lui april." (Eminescu, *Despărţire*).

„Rămase liber numai un mic cerc dinaintea prefectului care examina parcă înfăţişarea oamenilor şi mai cu seamă privirile lor." (Rebreanu, *Răscoala*).

- *predicativ*, când este sinonim cu *a sta, a nu pleca, a continua să existe, a persista, a trebui, a urma*; de obicei, este însoţit de circumstanţiale:

„O lume-ntreagă mi-*a rămas* în urmă
Cu goana ei pripită după viaţă..." (Goga, *Lăcaş străbun*).

a se face:

Scanned with OKEN Scanner

- *copulativ*, numai la diateza reflexivă cu pronume în acuzativ, când arată dobândirea unei calităţi; (sinonim cu *a deveni*):
  El *se va face* profesor.
- *predicativ*, când este sinonim cu *a se construi, a se preface, a simula, a fi pasibil, a se întâmpla, a se desfăşura*: (Neamţu, 1999: 234).
  În oraşul nostru *s-a făcut* încă o şcoală.
  El *s-a făcut* că pleacă.
  Cum *se face* că nu ştii asta?

Observaţii

Verbele copulative sunt intranzitive, deci nu pot avea complement direct (Avram, 1986: 266).

Toate verbele copulative, mai puţin *a fi* şi *a deveni*, îşi păstrează, într-o măsură mai mică sau mai mare, şi înţelesul lor lexical, din care cauză au fost numite şi „semicopulative" (*Sinteze*, 1984: 220; GA II: 210; Şerban, 1970: 102).

Absenţa verbului copulativ

Din motive de expresivitate, în special pentru dinamismul exprimării, verbul copulativ, exprimat prin *a fi*, poate lipsi, fără ca sensul propoziţiei să se schimbe. Ca ortografiere, în asemenea cazuri, numele predicativ stă pe lângă subiect, fie prin simplă alăturare, fie despărţit de acesta prin virgulă sau linioară:

„Ea *un înger* ce se roagă
El un demon ce visează;
Ea *o inimă* de aur
El *un suflet* apostat." (Eminescu, *Înger şi demon*).

„Vorbă multă, *sărăcia* omului." (Proverb).

„Era un bărbat mărunţel, cam uzat;... Elegant şi boieraş. Amator de vin bun şi stridii. Mare cunoscător al poeziei contemporane europene, de gust subţire şi sigur." (Sadoveanu, *Anii de ucenicie*).

„Mama în frunte, cu foşnetul rochiei, ...; tata după mama, cu scârţâitul ghetelor, ...; copiii în urmă, unul după altul,..." (I. Teodoreanu, *În casa bunicilor*).

Numele predicativ

Având funcţiunea de a caracteriza subiectul, prin calificare sau identificare, deci de a arăta cine este, ce este sau cum este, numele

Scanned with OKEN Scanner

predicativ constituie elementul de bază sau partea esenţială a predicatului nominal.

Exprimarea numelui predicativ

Transmiţând informaţia semantică, numele predicativ se exprimă, în mod obişnuit, prin părţile de vorbire care comunică, direct sau indirect, noţiuni, adică prin substantiv şi substitutele acestuia, pronume şi numeral, prin adjectiv şi părţi de vorbire adjectivizate, prin verbe la moduri nepersonale, infinitiv şi supin, prin adverbe şi, rar, interjecţii. Posibilitatea de a fi exprimat prin mai multe părţi de vorbire arată varietatea foarte mare a naturii numelui predicativ (Nicolescu, 1970: 74).

(1) **Substantiv, pronume, numeral**, în cazurile:

- *Nominativ*, în virtutea faptului că subiectul în nominativ cere şi numelui predicativ să fie în nominativ (cf. Dimitriu, 1982: 202; Irimia, 1983: 93; Avram, 1986: 265, Graur, 1973: 181).

  „Pupăza era *ceasornicul* satului." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

  „Te-aş cere doar pe tine, dar nu mai eşti *a ta*." (Eminescu, *Despărţire*).

  „*Al nostru* e pământul şi acei ce locuiesc pe dânsul. . . *ale noastre* câmpurile, ...*ale noastre* dealurile ...*ale noastre* cătunele, satele şi târgurile, colibele şi curţile, toată mişcarea şi toată suflarea." (A. Russo, *Cântarea României*).

  „Şi scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram *al patrulea*." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

- *Genitiv*

  ➢ fără prepoziţie[49]:

  Norocul este *al* frumoasei *fete*.

  ➢ cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale specifice:

  Voi rămâneţi *contra lui*.

- *Dativ*, întotdeauna precedat de prepoziţiile specifice: *asemenea, conform, contrar, datorită, graţie, mulţumită, potrivit*:

  Acţiunile voastre sunt *conform acţiunilor* noastre.

  Reuşita a fost *potrivit aşteptărilor*.

- *Acuzativ*, precedat de prepoziţie sau locuţiune prepoziţională:

---

[49] Ca şi în cazul subiectului aparent în G. , subînţelegem şi aici un *substantiv în N: câinele este al vecinului > câinele este câinele vecinului*. (Graur, *Gramatica azi*: 181). Pentru o interpretare asemănătoare, vezi şi N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, Bucureşti, 1945, p. 46-47. Această interpretare, admisibilă pentru subiect, nu este la fel de necesară la numele predicativ. (Avram, 1986: 265).

Scanned with OKEN Scanner

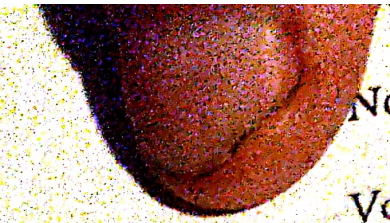

➢ fără prepoz.
Norocul este *al* frumoasei *fete*.
➢ cu prepoziții și locuțiuni prepoziționale spe
Voi rămâneți *contra lui*.

- *Dativ*, întotdeauna precedat de prepozițiile specifice: *asemenea, conform, contrar, datorită, grație, mulțumită, potrivit*:
Acțiunile voastre sunt *conform acțiunilor* noastre.
Reușita a fost *potrivit așteptărilor*.
- *Acuzativ*, precedat de prepoziție sau locuțiune prepozițională:

---

[49] Ca și în cazul subiectului aparent în G. , subînțelegem și aici un *substantiv în N: câinele este al vecinului* > *câinele este câinele vecinului.* (Graur, *Gramatica azi*: 181). Pentru o interpretare asemănătoare, vezi și N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, București, 1945, p. 46-47. Această interpretare, admisibilă pentru subiect, nu este la fel de necesară la numele predicativ. (Avram, 1986: 265).

Scanned with OKEN Scanner

„Acolo, lângă izvoară, iarba pare *de omăt.*" (Eminescu, *Călin. File din poveste*).

„Iară pentru Ghiță, cârciuma era *cu noroc.*" (Slavici, *Moara cu noroc*).

(2) **Adjectiv**, sau locuțiune adjectivală, fiindcă, prin trăsăturile sale, adjectivul se acordă în gen, număr și caz cu substantivul subiect:

„Iară cel mai mic era *harnic* și *cuminte.*" (Creangă, *Capra cu trei iezi*).

„Cetatea rămase *singură.*" (Negruzzi, *Sobieski și românii*).

(3) **Verb la mod nepersonal**[50]

- *Infinitiv:*

  Datoria noastră este *de a-l ajuta.*

  „A-ți scrie amintirile este *a mânui* umbre, forme de ceață..."

  (D. Botez, *Memorii*).

- *Supin:*

  Condeiul este cel mai greu *de cârmuit.*

  „Nevastă, hăi! alta nu-i *de făcut...*" (Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*).

(4) **Adverb** (GA II: 100, 103; Șerban, 1970:):

„*Astfel*[51] este țara Ardealului." (Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul*).

Nu știu *cum* sunt prăjiturile. [52]

(5) **Interjecție** (rar):

El e *tiu – tiu.* (ap. Avram, 1997: 333).

E *vai* și amar de ei.

Numele predicativ multiplu

Ca și subiectul, și numele predicativ poate fi multiplu. Acest lucru se întâmplă într-o comunicare în care se urmărește caracterizarea amplă a subiectului, atribuindu-i-se două sau mai multe însușiri:

---

[50] Ion Coteanu susține punctul de vedere potrivit căruia construcțiile prepoziționale au alte funcții sintactice pe lângă nume predicative eliptice:

a) Această statuie *este de bronz* > Această statuie *este statuie* de bronz.
b) Clasa noastră *e ca un pahar* curat > clasa noastră *e curată* (așa) cum e curat un pahar.
c) Ochii îi erau *ca două luminițe* > Ochii îi *erau luminoși* (*sclipitori, strălucitori*) ca două luminițe.
d) Volumul *era al lui Viorel* > Volumul *era volumul* lui Viorel. (Coteanu, 1990: 98).

[51] C. Dimitriu (1982: 204) susține că adverbe precum: *așa, asemenea, altfel, bine, gata, cumsecade* etc., atunci când îndeplinesc funcția de nume predicativ sunt adjective, pentru că numele predicativ, indiferent de partea de vorbire prin care se concretizează, exprimă o caracteristică a numelui subiect, iar adverbul nu exprimă o caracteristică a numelui, ci a verbului.

[52] Numele predicativ exprimat prin pronume sau adverb interogativ, în propozițiile interogative sau în cele subordonate introduse prin adverbul *cum*, stă întotdeauna înaintea verbului copulativ (Avram, 1986: 265).

Scanned with OKEN Scanner

Viteazul).

Nu știu *cum* sunt prăjiturile.[52]

(5) **Interjecție** (rar):

El e *tiu – tiu*. (ap. Avram, 1997: 333).

E *vai* și amar de ei.

Numele predicativ multiplu

Ca și subiectul, și numele predicativ poate fi multiplu. Acest lucru se întâmplă într-o comunicare în care se urmărește caracterizarea amplă a subiectului, atribuindu-i-se două sau mai multe însușiri:

---

[50] Ion Coteanu susține punctul de vedere potrivit căruia construcțiile prepoziționale au alte funcții sintactice pe lângă nume predicative eliptice:

a) Această statuie *este de bronz* > Această statuie *este statuie* de bronz.

b) Clasa noastră *e ca un pahar* curat > clasa noastră *e curată* (așa) cum e curat un pahar.

c) Ochii îi erau *ca două luminițe* > Ochii îi *erau luminoși* (*sclipitori, strălucitori*) ca două luminițe.

d) Volumul *era al lui Viorel* > Volumul *era volumul* lui Viorel. (Coteanu, 1990: 98).

[51] C. Dimitriu (1982: 204) susține că adverbe precum: *așa, asemenea, altfel, bine, gata, cumsecade* etc., atunci când îndeplinesc funcția de nume predicativ sunt adjective, pentru că numele predicativ, indiferent de partea de vorbire prin care se concretizează, exprimă o caracteristică a numelui subiect, iar adverbul nu exprimă o caracteristică a numelui, ci a verbului.

[52] Numele predicativ exprimat prin pronume sau adverb interogativ, în propozițiile interogative sau în cele subordonate introduse prin adverbul *cum*, stă întotdeauna înaintea verbului copulativ (Avram, 1986: 265).

Scanned with OKEN Scanner

„Apele-s *dulci, limpezi* ca cristalul şi *reci* ca gheaţa." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Verbul său era *uşor, clar, logic, precis, fluent, elegant,...*" (Maliţa, *Diplomaţi iluştri, N. Titulescu*).

În astfel de situaţii nu vom analiza mai multe propoziţii (122), ci una singură, un predicat nominal care are nume predicativ multiplu. Posibilitatea unei astfel de analize ne-o dă situaţia numelor predicative, care se găsesc pe acelaşi plan al valorii sintactice într-un raport de coordonare. Ele se deosebesc numai din punct de vedere lexical, fiecare aducând o altă nuanţă în caracterizarea subiectului.

Coordonarea elementelor componente ale numelui predicativ multiplu se realizează, ca şi la alte părţi de propoziţie multiple, fie prin juxtapunere, fie prin conjuncţii coordonatoare (Şerban, Curs, 106-107).

Uneori, numele predicativ poate avea determinări de tip atributiv pe lângă substantiv şi de tip completiv, pe lângă adjectiv: limpezi *ca cristalul*, reci *ca gheaţa* (*ca cristalul, ca gheaţa* = circumstanţial de mod), ferestre *uriaşe*, acoperiş *de tablă* (*uriaşe, de tablă* = atribut).

Predicatul nominal impersonal

Faţă de realizările menţionate până aici, există în limba română contemporană şi o structură alcătuită din verbul *a fi* plus un adverb, un adjectiv sau chiar un substantiv, precum: *e bine, e greu, e uşor, e rău, e mult, e puţin, e gata, e util, e sigur, e posibil, e adevărat, e important, e recomandabil, e necesar, e cazul, e vorba, e de mirare* etc. , care admit ca subiect o propoziţie subiectivă conjuncţională, introdusă prin *că* sau *să*, ori un infinitiv sau un supin, toate aşezate la dreapta predicatului.

În legătură cu statutul acestor construcţii se vehiculează două opinii, şi anume: constituie predicate verbale şi sunt predicate nominale.

Adepţii primei păreri (Vasile Şerban, C. Dimitriu, Gh. Constantinescu-Dobridor), consideră că avem a face cu *predicate verbale*.

„Predicatul astfel realizat este un predicat verbal unipersonal.

Acest fel de predicat e bine să-l deosebim de celelalte pentru că, sesizându-i-se natura, mai uşor îi poate fi identificat subiectul, care, de cele mai multe ori, este un infinitiv, un supin sau o propoziţie subiectivă." (Şerban, 1970: 98-99).

Scanned with OKEN Scanner

„Cât privește predicatul exprimat printr-un adverb ce se poate combina cu un verb (cel mai frecvent cu *a fi*, dar și cu *a se lăsa, a se face* etc.) credem că acesta nu reprezintă un predicat nominal, întrucât între predicatul nominal și predicatul ce conține un adverb și un verb (exprimat sau dedus din context) există, pe lângă unele asemănări formale și deosebiri de primă importanță." (Dimitriu, 1982: 192).

Pentru a demonstra acest lucru, C. Dimitriu compară trei enunțuri (1) *Caloriferul e cald*, (2) *Afară e cald* și (3) *E sigur că el a făcut asta* și conchide: În comunicarea (1) numele predicativ *cald* exprimă o caracteristică a subiectului *caloriferul* care, în topica obiectivă – fusese deja transmis, iar verbul copulativ se află între elementele pe care le leagă – adică între subiect și numele predicativ – îndeplinind funcția de marcă a raportului de inerență dintre subiect și numele predicativ. În comunicarea (2) nu există subiect, deci adverbul *cald* nu poate exprima o caracteristică la ceva ce nu există. Aceasta înseamnă că, neavând trăsătura semantică a numelui predicativ, adverbul *cald*, nu este nume predicativ. În comunicarea (3) există un subiect realizat în frază, propoziția subiectivă, așezată însă la dreapta predicatului. Fiind la dreapta predicatului, propoziția subiectivă nu poate reprezenta punctul de plecare al gândirii, iar adverbul *sigur* nu poate exprima o caracteristică a subiectului *că el a făcut asta*. Prin urmare, numai în propoziția (1) este un subiect nominal, în timp ce, în propozițiile (2) și (3) nu există un nume predicativ și nici un verb copulativ, deci predicatele aparținând acestor tipuri de comunicări nu sunt nominale.

„Asocierea unui adverb de tipul *cald, sigur, probabil* etc. cu un verb ca *a fi*, reprezintă o noțiune verbală și are categoriile gramaticale de diateză, mod, timp, persoană și număr întâlnite la verb și îndeplinește funcția de predicat specifică verbului." (Dimitriu, 1982: 193).

Gh. Constantinescu-Dobridor: „...atunci când adverbele de mod *posibil, imposibil, probabil, sigur, evident, incontestabil, precis* și *destul* sunt folosite cu verbul copulativ *este (e)* care le precedă, formează împreună cu acesta niște expresii verbale impersonale, după care urmează tot subordonate subiective, introduse prin conjuncțiile subordonatoare *să* sau *că*." (1994: 153-154).

Alți specialiști înclină să creadă că și în asemenea structuri trebuie să admitem un *predicat nominal*.

Scanned with OKEN Scanner

I. Coteanu: Adverbul „este nume predicativ numai în construcţii impersonale ca *e(ste), era, a fost* etc. *anevoie, aşa, bine, gata, lesne, musai, zadarnic*. Locuţiunile adverbului sunt şi ele echivalente ale unui nume predicativ, de ex. : *e(ste) în zadar să...; era cât pe-aci să...*" (1982: 257).

M. Avram: Adverbele care pot fi asociate cu *a fi* „sunt adverbe cu rol de nume predicativ"; de aceea în *sigur (bine, probabil) că vine* se identifică un predicat nominal. (1997: 334).

G. Pană Dindelegan: „Construcţiile impersonale din clasa: *Este greu / uşor, important, util, recomandabil*...se exprimă printr-un predicat nominal impersonal, ...construcţia este importantă, căci în poziţia de subiect apare o subordonată (sau apar forme verbale nepersonale), iar *a fi* are rolul de copulă între subiectivă (sau subiectul – infinitiv, supin) şi numele predicativ adverbial." (1992: 70). [53]

Limba română. *Manual pentru clasa a VIII-a*[54]: Numele predicativ este...adverb, locuţiune adverbială în construcţii impersonale: *Este bine să înveţi, E cu putinţă ca el să vină.*

Predicatul nonverbal

Predicatul adverbial

Predicatul adverbial este o categorie sintactică controversată. Unele lucrări de gramatică, precum Theodor Hristea, *Sinteze de limba română, ediţia a III-a, 1984*, Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, ediţia a II-a, 1997, Al. Metea, *Limba română de la A la Z*, 1998, nu-l menţionează, ceea ce înseamnă că autorii respectivi nu admit acest concept. În altele, în urma analizei adverbelor implicate, se admite fie valoarea de nume predicativ, fie statutul de „adverbe propoziţionale" sau adverbe „regim".

---

[53] Vezi în acest sens şi precizarea din G. A II: 268: „Predicatele verbale sau nominale exprimate prin verbe şi expresii unipersonale prin formă şi impersonale prin conţinut, ..., au de obicei ca subiect propoziţii subiective introduse prin conjuncţiile *că, cum că, să, ca să, de* (cu sensul „*că*" sau „*să*"). Pe lîngă expresii unipersonale prin formă şi impersonale prin conţinut:
„Era mai bine ca negura să nu se mai ieie" (Camilar)
„...îi era degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, frate-său mai mare" (Caragiale)

[54] Editura Humanitas Educaţional, Bucureşti, 2000: 81.

Scanned with OKEN Scanner

Valeria Guţu Romalo, în *Sintaxa limbii române*, consideră că poziţia sintactică „nume predicativ" se realizează şi prin adverb, dar „e condiţionată de realizarea verbală a poziţiei subiect, care poate fi: a) o formă verbală nepersonala - infinitiv sau supin – sau b) o propoziţie: *E uşor a scrie versuri*; *De criticat nu e greu*; *Imposibil să nu întârzie*; *Probabil că ştie*." (p. 139).

G. G. Neamţu, în lucrarea *Predicatul în limba română*, afirmă că „un predicat adverbial şi deci apersonal nu există, aşa-numitele „adverbe predicative" fiind de fapt adverbe propoziţionale." (p. 32). [55]

Ecaterina Teodorescu afirmă că „din punct de vedere funcţional, adverbele predicative pot fi cuprinse în categoria aşa-numitelor adverbe regim, deci în categoria adverbelor care determină cu diferite nuanţe lexicale (precizare, restricţie, modalitate) un întreg enunţ sau numai o parte a lui." (Teodorescu, 1972: 100)[56].

Gramatica Academiei (II: 97) are un punct de vedere diferit de cele amintite mai înainte, şi anume: „adverbele şi locuţiunile adverbiale predicative au o poziţie intermediară în ce priveşte tipul de predicat la care aparţin. Astfel, unele dintre ele se comportă la fel cu predicatele verbale pentru că nu admit pe lângă ele un verb copulativ (unul dintre ele, *poate*, e chiar verb la origine). Altele însă, de exemplu: *probabil, posibil, sigur*, sunt predicate nominale întrucât admit pe lângă ele prezenţa unor verbe copulative."[57]

Faţă de această poziţie, care are meritul de a grupa adverbele şi locuţiunile adverbiale predicative în funcţie de posibilitatea admiterii pe lângă ele a verbului copulativ *a fi*, alte lucrări încearcă să argumenteze poziţia de predicat adverbial.

Vasile Şerban, în *Sintaxa limbii române*, bazat pe faptele lingvistice concrete, ce evidenţiază apropierile şi deosebirile dintre predicatul verbal realizat prin verb şi predicatul realizat prin adverb, propune sintagma de *predicat adverbial*. (Şerban, 1970: 112-113), idee împărtăşită şi de alţi cercetători. Profesorul timişorean nu face însă distincţie între cele două categorii de adverbe predicative menţionate de *Gramatica Academiei*.

---

[55] Vezi şi V. Guţu, 1956: 66; I. Rizescu, 1960; Em. Vasiliu, Sanda Golopentia, 1969; Ecaterina Teodorescu, 1964; Idem, 1972: 100; Guţu.
[56] cf. şi Ecaterina Teodorescu, *Adverbe predicative*, în LR XII, 1964, nr. 5, p. 423 – 436.
[57] Cf. şi Iordan, 1956: 562; *Manual XI – XII*, 1991: 40)

Scanned with OKEN Scanner

Vladimir Robu afirmă: „... adverbele predicative admise în poziția predicat se disting structural și relațional de verb și nu pot fi asimilate verbului; aceste caracteristici justifică includerea în clasa predicatului a două tipuri aparte – predicatul adverbial și predicatul interjecțional – care, deci, nu sunt nici verbale, nici nominale." (Iordan, Robu, 1978: 589, 599).

C. Dimitriu face următoarea observație: „Dacă admitem că verbul este altă parte de vorbire decât adverbul – și gramatica clasică admite acest lucru – atunci este un nonsens să spunem că predicatul verbal se exprimă prin adverb. De aceea considerăm că – așa cum a propus V. Șerban – predicatul exprimat prin adverb ce nu se poate combina cu un verb constituie o clasă aparte, diferită de predicatul exprimat prin verb, și anume predicatul adverbial. Predicatul adverbial se deosebește de predicatul verbal și prin aceea că în timp ce predicatul adverbial are totdeauna subiectul în frază (o propoziție subordonată subiectivă) în dreapta sa, predicatul verbal în regulă generală privește subiectul în propoziție (o parte de propoziție principală) în stânga sa." (Dimitriu, 1982: 192).

Așadar, predicatul adverbial este exprimat prin adverbe și locuțiuni adverbiale predicative care nu pot fi însoțite de verbul copulativ *a fi*[58], precum: *bineînțeles, desigur, firește, negreșit, pesemne, poate, cu adevărat, cu certitudine, cu siguranță, de bună seamă, fără discuție, fără doar și poate, nici vorbă*[59] etc.

În privința subiectului, adverbele și locuțiunile adverbiale predicative au ca subiect o propoziție subiectivă sau, uneori, un verb la infinitiv sau supin, toate așezate în dreapta predicatului:

---

[58] În categoria adverbelor predicative care pot fi însoțite de verbul copulativ *a fi* intră: *destul, evident, imposibil, incontestabil, posibil, precis, probabil, sigur* etc. GA II: 97 admite construcții paralele:
Probabil că s-au întâlnit pe drum.
E probabil că în clipa aceasta hârtiile se află la tribunal.
Sigur că îmi place.
E sigur că el a făcut asta?

[59] Când adverbul sau locuțiunea adverbială sunt izolate prin virgulă de restul propoziției și nu sunt urmate de conjuncția *că*, ele formează o propoziție incidentă:
Va pleca, *desigur*, și el.
„Cărțile care-mi plac le recitesc din când în când, *firește*". (Sadoveanu). Când însă sunt neizolate și neurmate de conjuncția *că, să*, nu au valoare predicativă, ci au funcția de complement circumstanțial de mod:
Probabil merge și el în excursie.
Poate a pierdut trenul. (cf. Șerban, 1970: 112; Dimitriu, 1982: 189-190; Neamțu, 1986: 30).
„Abordarea analitică a structurii sintactice impune stabilirea unei distincții între enunțuri de tipul: *Sigur* nu are nimic de spus; reprezentând o unică propoziție și *Sigur*, nu are nimic de spus, care pot fi considerate ca enunțuri cuprinzând două propoziții. (Guțu Romalo, 1973: 143).

Scanned with OKEN Scanner

locuțiuni adverbiale predicative care nu pot fi însoțite de verbul copulativ *a fi*[58], precum: *bineînțeles, desigur, firește, negreșit, pesemne, poate, cu adevărat, cu certitudine, cu siguranță, de bună seamă, fără discuție, fără doar și poate, nici vorbă*[59] etc.

În privința subiectului, adverbele și locuțiunile adverbiale predicative au ca subiect o propoziție subiectivă sau, uneori, un verb la infinitiv sau supin, toate așezate în dreapta predicatului:

---

[58] În categoria adverbelor predicative care pot fi însoțite de verbul copulativ *a fi* intră: *destul, evident, imposibil, incontestabil, posibil, precis, probabil, sigur* etc. GA II: 97 admite construcții paralele:
Probabil că s-au întâlnit pe drum.
E probabil că în clipa aceasta hârtiile se află la tribunal.
Sigur că îmi place.
E sigur că el a făcut asta?

[59] Când adverbul sau locuțiunea adverbială sunt izolate prin virgulă de restul propoziției și nu sunt urmate de conjuncția *că*, ele formează o propoziție incidentă:
Va pleca, *desigur*, și el.
„Cărțile care-mi plac le recitesc din când în când, *firește*". (Sadoveanu). Când însă sunt neizolate și neurmate de conjuncția *că, să*, nu au valoare predicativă, ci au funcția de complement circumstanțial de mod:
Probabil merge și el în excursie.
Poate a pierdut trenul. (cf. Șerban, 1970: 112; Dimitriu, 1982: 189-190; Neamțu, 1986: 30).
„Abordarea analitică a structurii sintactice impune stabilirea unei distincții între enunțuri de tipul: *Sigur* nu are nimic de spus; reprezentând o unică propoziție și *Sigur*, nu are nimic de spus, care pot fi considerate ca enunțuri cuprinzând două propoziții. (Guțu Romalo, 1973: 143).

Scanned with OKEN Scanner

„Bine, frate, *fireşte* că sunt curios să aflu ce se spune pe socoteala mea, mai ales de amici, ..." (Caragiale, *Amici*).
„Pesemne că dumneata ai luat biletul ăsta de mult şi ai plecat din Bucureşti." (Caragiale, *Opere VI, 176*).

Predicatul interjecţional

Predicatul interjecţional este o categorie sintactică despre care se vorbeşte, relativ, de puţină vreme. Lucrările de specialitate l-au inclus în categoria predicatului verbal. „Predicatul verbal poate fi exprimat şi prin...interjecţii care redau o acţiune"[60]. „Interjecţiile, prin echivalenţă cu verbul sunt predicate verbale personale." (Neamţu, 1986: 32).
„Bâzâiau la strană şi *hârşti!* câte un colac." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).
„Se scoală împăratul necăjit foc şi *şart!* o palmă lui Prâslea de a răsunat tot palatul." (Caragiale, *Opere I, 119*).
„Clasa de substituţie a poziţiei sintactice predicat este foarte redusă. Ea cuprinde: (a) Verbe la mod personal... (b) Locuţiuni verbale... (c) Grup verbal... (d) Interjecţie...Realizarea poziţiei predicat prin interjecţii presupune o extrapolare analogică. În cazul interjecţiei predicat avem a face, de cele mai multe ori, cu interjecţii onomatopeice (*scârţ, zvârr, pleosc*), care sugerează o acţiune – cea cu care poate fi asociat zgomotul redat prin onomatopee. Interjecţia onomatopeică se substituie verbului care exprimă acţiunea şi care este indicat prin structura enunţului:
Comp. :
Ea *zvârr*! farfuria pe fereastră. / Ea *a aruncat* farfuria pe fereastră.
Zvârr şi *a aruncat* realizează aceleaşi tipuri de relaţie cu celelalte componente ale enunţului, se încadrează în aceeaşi schemă structurală.
Interjecţiilor neonomatopeice le acordăm apartenenţa la clasa predicat pe baza analogiei structurale cu enunţurile având centru verbal.
Comp. : *Iată*-l şi *caută*-l.

---

[60] *Limba română. Manual XII*, 1980: 35; *Limba română. Manual XI –XII*, 1991: 40; Goian, 1992: 49; Ionescu, Cerkez, 1993: 126-127; Brâncuş, Găitănaru, 1994: 41; *Limba română. Manual VIII*, 2000: 77.

Scanned with OKEN Scanner

Vai de noi şi *Vorbeşte* de noi.

Construcţia determinantului fiind identică, acordăm celor două elemente centru calitatea de realizări ale aceleiaşi poziţii sintactice." (Guţu Romalo, 1973: 131).

În alte lucrări, datorită specificului morfologic al clasei prin care se exprimă, este socotit ca o categorie aparte de predicat: predicat interjecţional.

„Unele interjecţii, născute pe baza imitării unei acţiuni, au rol de predicat într-o propoziţie." (Şerban, 1970: 92, 113, 115).

„Predicatul interjecţional este un predicat analogic care – la fel cu predicatul adverbial – este mai puţin frecvent în limba română..., funcţia sintactică de predicat îndeplinind-o mai ales onomatopeele (*zvârr, sbârr, buf, pleosc, trosc* etc.) care, făcând parte din propoziţie, sugerează o acţiune prin imitarea aproximativă a sunetelor şi zgomotelor produse de acţiunea respectivă." Dintre interjecţiile propriu-zise, pot îndeplini funcţie sintactică de predicat acelea care, făcând parte din propoziţie, semnalează acte de voinţă (*hai, ho, pîş-pîş* etc.)." (Dimitriu, 1982: 194).

Pe baza faptelor prezentate şi prin analogie cu argumentele invocate pentru acceptarea predicatului adverbial, suntem convinşi că şi noţiunea de predicat interjecţional este justificată.

Predicatul interjecţional, spre deosebire de cel adverbial, are mai multe similitudini cu predicatul verbal şi anume:

- Admite un subiect, exprimat prin nume sau pronume, aşezat în stânga predicatului:
  „*Iedul* ţârşti! sub chersin." (Creangă, *Capra cu trei iezi*).
  „*Pupăza* zbârr! pe-o dugheană." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).
- Poate avea un complement direct sau o completivă directă:
  „Iată *c-auzea*
  Din zid *că ieşea...*" (*Mănăstirea Argeşului*).
- Poate fi determinat de un complement indirect sau de o completivă indirectă:
  Halal *de el!*

Scanned with OKEN Scanner

Vai *de cine nu învață*.

- Poate fi însoțit de complemente circumstanțiale și subordonate circumstanțiale:

„Și *zvârr!* cu *pravila* cea mare după călugări." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„...și fusul sfâr! sfâr! *pe la urechi*, ca un bondar..." (Delavrancea, *Bunica*).

„Dracul, neavând ce-i face, huștiuluc! *în iaz*." (Creangă, *Dănilă Prepeleac*).

„Unde-i bine, nu-i de mine,
Unde-i rău, hop și eu." (Zanne, *Proverbele românilor*).

„...haidem, amice, *să căutăm împreună, prin largul domeniu al vânătoarei, un câmp* pe care ne vom potrivi poate la gusturi." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția subordonată predicativă (PR)

Spre deosebire de toate celelalte subordonate, propoziția predicativă nu se referă la predicatul verbal, ci, parțial, la cel nominal, în sensul că dezvoltă în planul frazei valoarea numelui predicativ. De aici decurg și trăsăturile formulate în lucrările de specialitate: „Propoziția predicativă îndeplinește funcțiunea de nume predicativ al unei propoziții regente. Ea joacă rol de nume predicativ al unui verb copulativ care aparține propoziției regente și care, ca și la numele predicativ propriu-zis, este exprimat prin verbe ca: *a fi, a deveni, a ieși, a ajunge, a însemna* etc". (GA, II, 271), atât la moduri personale cât și la moduri nepersonale:

„Aspirația mea secretă, despre care nu suflam o vorbă nimănui, *era să-mi scap părinții, asupriți de scadențe penibile, să mi-i scap de orice cheltuieli, să mă cresc singur, ca vrăbiile.*" (Blaga, *Hronicul*).

„...voinicul rămânea mereu *să-și scoată necazul pe paserile cerului* și pe lighioanele pământului." (*Odobescu, Pseudo-kyneghetikos*).

„Așa-s în clipa asta toate, dar mâine albii cavaleri,
Despodobiți de-atâtea grații, ce le-mprumută luciul lunii
Vor deveni *ce-au fost de-apururi ...*" (D. Anghel, *Balul pomilor*).

Elemente de relație

(1) **Pronume sau adjective pronominale relative și nehotărâte**:

„...și încă se cerea de grabă, căci venea cu fuga iarmarocul de Fălticeni, care acela este *ce* este." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

(2) **Adverbe sau locuțiuni adverbiale**: *(ori)cum, (ori) cât (de), parcă, după cum, ca și cum* etc. (toate cu valoare comparativă):

„Lumea-i *cum* este ... și ca dânsa suntem noi." (Eminescu, *Epigonii*).

(3) **Conjuncții**: *că, să, ca ... să, de, dacă*:

„Și-o fântână strâmbă pe lumina zării
Pare *că* sporește liniștea-nserării." (Topârceanu, *Balada călătorului*).

„...dacă a fost omis ceva din registru înseamnă *că* n-a lucrat, că nici nu exiști. Dacă pe cartea-chitanță lipsește timbrul de 25 bani din ziua aceea, înseamnă *că* mașina nu ți-a prins degetele, *că* nu te-a tras dedesubt, *că* nu te-a omorât." (Geo Bogza, *Anii împotrivirii*).

Propozițiile predicative care depind de o regentă al cărei subiect e substantivul *întrebare* (*problemă, chestiune* etc.) sunt interogative indirecte, întrucât prin regentă (*întrebarea este*) se cere o informare:

Problema e *cum veți reuși.*

Scanned with OKEN Scanner

Întrebarea e *cine poate realiza obiectivul.*
Chestiunea e *dacă va reuşi experienţa.*

Modul în propoziţiile predicative

- **Indicativ:**
  „Asfinţitul a rămas doar *ceea ce se înfăţişează* în fieşte seară, într-această latură a Moldovei, de ani şi ani." (Cezar Petrescu, *Întunecare*).
- **Conjunctiv:**
  „Să ajuţi către glorie pe cineva care nu e chemat pentru dânsa, e *să*-l *urci* pe casă şi *să*-i *dai drumul* în jos, când el n-are aripi." (Iorga, *Cugetări*).
- **Condiţional-optativ:**
  „Cum îl părăseau, ucenicii urmau să fie ca şi cum *n-ar fi văzut* niciodată nimic." (Sadoveanu, *Opere XII, 20*).
- **Prezumtiv:**
  „A fost el ce-*o fi fost*; întrebarea este: ce-i acum?" (în GA II: 273).

Topica şi punctuaţia

Propoziţia predicativă stă, de obicei, după verbul copulativ regent, dar poate sta şi înaintea acestuia:

Cum eşti tu sunt şi eu.
Sunt şi eu *cum eşti tu.*

Când subiectiva este introdusă prin *dacă,* sau prin pronumele relativ *ce, ceea ce,* topica devine fixă: *SB+P+PR:*

Dacă n-a plecat înseamnă că s-a răzgândit.
Ceea ce n-am ştiut până acum e că Maria este premiantă.

Referitor la punctuaţie, predicativa nu se desparte prin virgulă de regenta ei, indiferent de locul pe care-l are faţă de aceasta.

Identificarea propoziţiei predicative

Contragerea este un procedeu de recunoaştere corectă a propoziţiei predicative, ştiind că:

Propoziţiile predicative introduse prin pronume relativ sau nehotărât corespund unui nume predicativ exprimat prin substantiv (sau echivalent substantival):

Ion s-a făcut *ce şi-a pus în gând* > Ion s-a făcut *om* cumsecade.

Predicativele introduse prin adverbe corespund unui nume predicativ exprimat prin adjectiv sau construcţii comparative.

Scanned with OKEN Scanner

Rezultatul este *cum l-am dorit.* > Rezultatul este *frumos.*

Predicativele introduse prin conjuncţii corespund unui nume predicativ exprimat printr-un verb la mod nepersonal (infinitiv, participiu) sau abstract verbal:

Dorinţa ei este *să danseze.* > Dorinţa ei este *a dansa.*

Propoziţia predicativă introdusă prin conjuncţia dacă corespunde numelui predicativ exprimat printr-un pronume:

Întrebarea este *dacă se poate face lucrarea.* > Întrebarea este *aceasta.*

Bibliografie

Finuţa Asan, Laura Vasiliu, *Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba română*, în SG, I, 1956, p. 97-113.

Ecaterina Alexandrescu, *Există nume predicativ multiplu?*, în „Com. Şt.", Iaşi, 1965, p. 143-153.

Ioan N. Bâtea, *Observaţii pe marginea unor construcţii cu supin*, în LR, 5, 1987, p. 377-387.

G. Beldescu, *Predicatul*, în LR, 1, 1955, p. 65-72.

G. Beldescu, *Contribuţii la cunoaşterea numelui predicativ*, Bucureşti, 1957.

D. Bejan, *Despre expresiile cu verbe impersonale-unipersonale*, în CL, 2, 1981, p. 137-141.

Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II, 1957, p. 61-89.

Dana Cerasela, *Predicativitatea modurilor nepersonale*, în Com. LL, 1996, p. 16-19.

Maria Cernea, *Identificarea corectă a predicatului*, în LLR, 2, 2001, p. 12-14.

Matilda Caragiu-Marioţeanu, *Moduri nepersonale* în SCL, 1, 1962, p. 29-42.

Rita Chiricuţă-Marinovici, *Cu privire la participiu în anumite funcţii sintactice* în CL. 1, 1961, p. 155-159.

A. I. Ciobanu, *Consideraţii asupra predicatului verbal-nominal*, în LLM, 4, 1968, p. 11-22.

Gh. Constantinescu, *Particularităţi semnantice şi sintactice ale verbului a trebui*, în LR 1, 1970, p. 15-24.

D. Craşoveanu, *Observaţii privind verbele copulative*, în LLR, 2, 1977, p. 18-20.

D. Craşoveanu, *Observaţii asupra unor verbe nepredicative*, în LR, 5, 1973, p. 487-489.

D. Craşoveanu, *În jurul categoriei predicatului*, în AUT, 1968, p. 141-158.

Ion Diaconescu, *Propoziţia relativă infinitivală*, în AUB, 16-1967, p. 143-148.

Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, Bucureşti, 1977.

Ion Diaconescu, *Moduri nepersonale cu valoare predicativă*, în LLR, 1, 1983, p. 5-8.

Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componenţa predicatului nominal*, în SG II, 1957, p. 105-120.

Scanned with OKEN Scanner

Fl. Dimitrescu, *Procedee de afirmaţie în limba română*, în SCL VI, 1955, p. 265-286.
D. D. Draşoveanu, *Sintaxa participiului şi diateza pasivă*, categorii în contradicţie, în CL, 1, 1979, 53-58.
D. D. Draşoveanu, *O categorie sintactică – unicitatea*, în CL, 2, 1971, p. 325-335.
Frieda Edelstein, *Sintaxa gerunziului românesc*, Bucureşti, 1972.
Al. Graur, *Vreo en fonction négative*, în BL VII, 1939, p. 173-176.
Alexandrina Grădinaru, *Încercare de delimitare contextuală a verbelor copulative în limba română*, în PLG VI, 1974, p. 129-143.
Ştefan Házy, *Gerunziul-predicat dependent*, în Studia, fasc. 1, 1971, p. 109-119.
Ştefan Házy, *Infinitivul-predicat dependent*, în Studia, fasc. 1, 1974, p. 97-103.
M. Manoilescu, *Despre funcţiile numelui predicativ*, în LR, 5, 1957, p. 33-41.
G. Nedioglu, *Predicatul verbal*, în LR, III, 1956, p. 34-45, nr. 4, p. 49-57, nr. 5, p. 23-31.
Alexandru Niculescu, *O întrebuinţare particulară a elipsei predicatului în stilul narativ*, în AUB, Filologie, 18, 1960, p. 325-333.
Al. Niculescu, *Afirmarea prin „da" în limba română*, în SCL XII, 1961, . 479-485.
Gabriela Pană Dindelegan, *Adverbul cu funcţie de nume predicativ*, în LLR, 4, 1983, p. 4-6.
Gabriela Pană Dindelegan, *Observaţii asupra verbului „a ti ebui"*, în LLR, 2, 1986, p. 2-5.
Gabriela Pană Dindelegan, *Verbe impersonale şi construcţia lor*, în LLR, 2, 1987, p. 3-6.
Rodica Popescu, *Predicatul nominal*, în Scripturile române, 1, 1991, Timişoara, p. 11.
Maria Rădulescu, *Observaţii în legătură cu sintaxa verbului „a părea"*, în LLR, 4, 1985, p. 237-240.
I. Rizescu, *Observaţii asupra adverbelor predicative în limba română*, în SCL 3, 1961, p. 683-687.
I. Rizescu, *Cu privire la dubla negaţie în limba română*, în SCL 4, 1963, p. 471-477.
Ecaterina Teodorescu, *Adverbe predicative?*, în LR, 5, 1964, p. 423-436.
Ecaterian Teodorescu, *În legătură cu propoziţiile verbale şi nominale*, în „Omagiu Rosetti", 1966, p. 899-902.
G. I. Tohăneanu, *Propoziţia nominală în stilul beletristic contemporan*, în SB, 1959, 10, p. 69-74.

Scanned with OKEN Scanner

Părțile secundare ale propoziției

Atributul (at)

Atributul este partea secundară de propoziție care determină un substantiv, un pronume sau un numeral, indiferent de forma morfologică sau de funcția sintactică a determinatului.

„Pe stânga, Ceahlăul, cu nenumăratele sale turnuri de stânci, săpate pe adâncul cerului, se înalța în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mâna fermecată a vreunui vrăjitor din poveşti." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*).

Întrebări: *care, ce fel de?, al (a, ai, ale), cui?, câți?, câte?* puse pe lângă determinant.

Cel mai sigur în identificarea atributului este relevarea elementului determinant, care nu poate fi altul decât un substantiv, un pronume sau un numeral.

Clasificarea atributului

Atributul poate fi clasificat din mai multe puncte de vedere – după partea de vorbire prin care se exprimă, după legătura cu regentul, după numărul de unități lexicale pe care le poate avea, după valoarea semantică – fiecare relevându-i anumite caracteristici. Dintre aceste clasificări, cea mai importantă pare a fi după partea de vorbire prin care este exprimat. Din acest punct de vedere, gramaticile vorbesc de şapte tipuri de atribut, şi anume: *adjectival, substantival, pronominal, numeral, verbal, adverbial şi interjecțional.*

Față de această clasificare, ce tinde să se extindă, există şi alte puncte de vedere datorate tradiției gramaticale sau gradului de conversiune perceput pentru unele părți de vorbire. De pildă:

- C. Dumitriu (1982: 214 – 216) acceptă doar două clase de atribut: *atribut adjectival*, exprimat prin adjectiv sau prin orice parte de vorbire cu valoare de adjectiv; *atributul substantival*, exprimat prin substantiv sau un echivalent al acestuia. D-sa ia în calcul valoarea de adjectiv pe care o pot avea nu numai părțile de vorbire care se acordă în gen, număr şi caz, ci şi cele care nu pot realiza un astfel de acord, datorită

Scanned with OKEN Scanner

aspectului invariabil pe care-l au. Pentru pronume şi numerale argumentele sunt cele cunoscute, iar pentru celelalte părţi de vorbire ele sună astfel: „ În legătură cu verbul, se spune că pot fi atribute formele de infinitiv, gerunziu, participiu şi supin. Acordând însă, dreptul la funcţie predicativă infinitivului şi gerunziului, urmează că acestea nu sunt atribute la nivelul propoziţiei, adică părţi de propoziţie, ci la nivelul frazei, adică propoziţii atributive. Cât priveşte participiul şi supinul, acestea când au funcţia de atribut, şi-au pierdut valoarea verbală, devenind adjective sau substantive. În acelaşi sens cu verbele credem că pot fi privite şi adverbele şi interjecţiile, care, îndeplinind funcţia sintactică de atribut, şi-au pierdut calitatea iniţială, devenind adjective." (Dimitriu, 1982: 216). [61]

- Iorgu Iordan (1956: 591), Gramatica Academiei (II: 114), Vladimir Robu (Iordan, Robu, 1978: 608-630) menţionează cinci atribute: *adjectival, substantival, pronominal, verbal şi adverbial.* Motivul îl găsim în precizările: „Numeralul se încadrează, după valoarea sa morfologică (uneori şi după construcţie), la atributul adjectival sau la cel substantival. (...) Atributul exprimat printr-un adjectiv pronominal este atribut adjectival, nu pronominal. (...) Atributul exprimat printr-un verb la participiu este atribut adjectival, caracterizat prin acord. De asemenea, este adjectival atributul exprimat prin foste gerunzii acordate, spre deosebire de cel exprimat printr-un gerunziu propriu-zis, invariabil, care este atribut verbal." (Avram, 1997, 351).
- Vasile Şerban (1970: 148-196) şi Mioara Avram (1997: 348-352) adaugă la tipurile de atribute menţionate şi atributul interjecţional.
- Gheorghe Constantinescu-Dobridor (1994: 178-179), Dumitru Bejan (1995: 312-314) completează lista cu atributul numeral, exprimat prin numerale de orice fel, de orice gen şi în orice caz. Acceptarea acestuia este motivată astfel:

---

[61] În acest sens, vezi sintagmele: *adjectiv pronominal, adjectiv participial, adjectiv gerunzial,* (rar) *adjectiv numeral* (Dimitriu, 1982: 220; Bejan, 1995: 171) şi (f. rar) *adjectiv adverbial* şi *adjectiv interjecţional* (LR, 1988: 95).

Scanned with OKEN Scanner

„Trebuie spus că interpretarea atributelor exprimate prin numerale ca atribute „adjectivale" (chiar dacă uneori există un acord al unora dintre ele cu substantivele determinate), ca atribute „substantivale" sau ca atribute „adverbiale" este cu totul greşită, deoarece numeralele respective nu-şi pierd sensurile lor fundamentale de numerale, nu trec, prin schimbarea valorii gramaticale, în clasa adjectivelor, a substantivelor sau a adverbelor, nu-şi pierd – cu alte cuvinte – statutul lor morfologic de numerale. Comportamentul adjectival al unora (asemănător cu al adjectivelor), comportamentul substantival al altora (asemănător cu al substantivelor) şi comportamentul adverbial al altora (asemănător cu al adverbelor sau al locuţiunilor adverbiale) *nu trebuie confundate cu valoarea morfologică de adjectiv, de substantiv sau de adverb* (s. a.), nu trebuie să ne ducă la ideea că numeralele au trecut deja, prin schimbarea valorii gramaticale într-o altă clasă lexico-gramaticală. *Asemănările lor cu adjectivele, cu substantivele sau cu adverbele nu înseamnă deci şi identitate morfologică cu acestea*. De aceea, interpretarea lor ca atribute numerale respectă întru totul criteriul morfologic de clasificare a atributului, care are în vedere natura, statutul morfologic, calitatea de părţi de vorbire distincte a cuvintelor. În consecinţă, *în limba română există un atribut numeral exprimat prin numeral şi nu un atribut adjectival, substantival sau adverbial exprimat prin numeral*. Când numeralul trece, prin schimbarea valorii gramaticale, la o altă parte de vorbire, evident că atunci interpretarea este diferită. În exemplele, *Treiul* din catalog nu-ţi face cinste., *Secundul* vasului a preluat comanda, *Întâi* s-a adresat vecinului., nu mai avem de-a face cu numerale, ci cu substantive cu funcţie de subiect *(treiul, secundul)* şi cu un adverb de timp cu funcţie de complement circumstanţial de timp *(întâi)*." (Constantinescu-Dobridor, 1994: 177-178).

În ceea ce ne priveşte, considerăm îndreptăţită opinia de a include atributul numeral între celelalte atribute, fiindcă, în mare măsură, această parte de vorbire are forme fixe, invariabile, rămânând ca atributul adjectival să cuprindă, în afara adjectivelor propriu-zise, doar acele unităţi din paradigma altor părţi de vorbire care, efectiv, se pot acorda cu determinatul în gen, număr şi caz.

(1) **Atributul adjectival**. Se exprimă prin:

- **Adjectiv propriu-zis şi locuţiune adjectivală**, care poate fi la

Scanned with OKEN Scanner

orice grad de comparație, poate fi însoțit de articolul demonstrativ *cel, cea, cei, cele* sau, când precedă substantivul, poate fi articulat cu articol hotărât preluat de la substantiv, ceea ce nu înseamnă că adjectivul este articulat:

„Peste firea *mută* doarme
Cerul *plin* de stele." (Topârceanu, *În drum*).

„Harap-Alb vede altă drăcărie *și mai mare*." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Budulea *cel bătrân* venea acum tot a doua săptămână la oraș."
(Slavici, *Budulea Taichii*).

„Alunga norii *cei negri* de pe deasupra satului." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„A fost odată un împărat și o împărătească *bogați nevoie mare, putrezi de bogați...*" (Caragiale, *Calul dracului*).

„Cu noi ședea și moș Bodrângă, un moș *fără căpătâi*, însă *de tot hazul*."
(Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Cri-cri-cri
Toamnă *gri*
Nu credeam c-o să mai vii..." (Topârceanu, *Balada unui greier mic*).

„... era o femeie de treizeci de ani trecuți, însă avea o leacă de zestre și era o gospodină *fără pereche*." (Sadoveanu, *O zi ca altele*).

- **Adjective pronominale**

Pot fi adjective pronominale: pronumele de întărire (astăzi este folosit doar ca adjectiv pronominal), pronumele posesiv, pronumele demonstrativ, pronumele nehotărât (cu excepția lui *cineva, altcineva, oricine, fiecine, careva, altceva*), pronumele relativ, pronumele interogativ (în afară de *cine*), pronumele relativ (în afară de *cine* și *ceea ce*):

„În ziua *aceea* nu era *nici un* nor deasupra." (Galaction, *La Vulturi!*)

„Se pare cum că *alte* valuri
Cobor mereu pe-*același* vad,
Se pare cum că-i *altă* toamnă,
Ci-n veci *aceleași* frunze cad." (Eminescu, *Cu mâne zilele-ți adaogi*).

- **Adjective numerale**

Este vorba în primul rând de adjective provenite din numerale care, prin structura lor, permit acordul în gen, număr și caz. (Bejan, 1995: 171).

Scanned with OKEN Scanner

➢ **numerale cardinale**: *unu, una, doi, două*:

„*Doi* copii se ţin de mână
Şi aleargă-o săptămână." (Folclor).

Două gâze au apărut pe scoarţa copacului.

➢ **numerale ordinale**: *primul, prima, al doilea, a doua, întâiul, întâia* (când stă după substantiv apare forma invariabilă *întâi*: anul *întâi*, clasa *întâi*, categoria *întâi*, rândurile *întâi*):

În anul *al patrulea* de şcoală primară, Niţă ajunsese să scrie frumos. (Caragiale, *Triumful talentului*).

„Şi *cea dintâi* şcolăriţă a fost însăşi Smărăndiţa popei..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Dă-mi *primul* crepuscul pe Golgota
Şi *primul* armistiţiu planetar. ...
Dă-mi tot ce-n *prima* clipă risipeşti
Şi tot ce-n clipa *ultimă* aduni." (Minulescu, *Romanţă policromă*).

➢ **numerale colective**: *amândoi, amândouă, ambii, ambele, tustrei, tustrele*:

„Noi *amândoi* avem acelaşi dascăl." (Eminescu, *Noi amândoi avem acelaşi dascăl*).

„Purtaţi cu braţele-*amândouă*
A muncii rodnică povară, ..." (Goga, *Plugarii*).

„La noi de jale povestesc
A codrilor desişuri,
Şi jale duce Murăşul,
Şi duc *tustrele* Crişuri." (Goga, *Noi*).

➢ **numerale multiplicative**: *îndoit, îndoită, întreit, întreită, dublu, dublă*, etc. :

câştig *întreit*, dobândă *întreită*, dobânzi *întreite*; perete *dublu*, uşă *dublă*, pereţi *dubli*.

„ A fost un gemet *întreit*
Din totul inimii pornit." (Coşbuc, *Ideal*).

- **Adjective participiale** (provenite din participii):

„Lucrul *făcut* nu se mai poate desface." (Folclor).

„Ochii se pierd adesea asupra acelei câmpii; şi cu toate că se văd, ici, ceva holde de grâne sau vreun câmp *semănat* cu porumb, colo, o livadă

Scanned with OKEN Scanner

de pomi sau o vâlcea *acoperită* cu viță, urma omului nu se zărește nicăieri." (Odobescu, *Muncitorul român*).
„Vânători și căruțași, mârțoage și dulăi, *culcați* toți la pământ, dorm acum duși." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

- **Adjective gerunziale** (provenite din gerunzii acordate):
Iar dacă se duse cu inima *tremurândă*..., el se dezvinovăți." (Ispirescu, *Basme*).
„...numai dumneata care n-ai fost mamă nu vei înțelege emoția și neastâmpărul din ce în ce *mai crescânde* ale mamei lui Artur, grațioasa madam' Aglae Ionescu." (Caragiale, *Premiul întâi*).
„Stă Bălcescu la-nchisoare
Zidu-i gheață, patu-i tare
.....
Umezeala *șiroindă*
Îi e chipului oglindă." (E. Jebeleanu, *Bălcescu*).
„Pe-un pat alb ca un lințoliu zace lebăda *murindă*, ...
.....
Iară noi? noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite,
Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
Măști *râzânde*, puse bine pe-un caracter inimic;" (Eminescu, *Epigonii*).

(2) Atributul substantival

Se exprimă prin substantiv sau prin orice parte de vorbire cu valoare de substantiv.

În funcție de mijloacele de expresie, atributul substantival se clasifică în două mari grupe: neprepozițional și prepozițional.

- **Atributul substantival neprepozițional** cunoaște două realizări, una cu genitivul, numit în mod curent, atribut substantival genitival și alta cu dativul, numit curent, atribut substantival în dativ și, mai rar, atribut substantival datival. (Bejan, 1995: 305).
  - **Atributul substantival genitival** se exprimă prin forma propriu-zisă de genitiv a substantivului (ori a înlocuitorului său):

„Bucuria *caprei* nu era proastă." (Creangă, *Capra cu trei iezi*).
„Introdus în casa *postelnicului*, el alătură mai-nainte de toate îndemnările noii sale *locuințe* cu golitatea vieții hoțești, își aduse aminte grosimea *cămășuței* sale țărănești alăturând-o cu scumpul dolmanaș ce

Scanned with OKEN Scanner

i-l luă Iorgu de la Liovean chiar în ziua *sosirei* în Suceava, din porunca *postelnicului*...” (Hașdeu, *Scrieri alese, 93*).

„Pepiniera în care cresc acești inamici *ai onoarei* și *ai* tuturor *virtuților* cetățenești este mai întotdeauna casa *bogatului* și mai cu seamă *a bogatului* parvenit.” (N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*).

❑ **Construcții echivalente atributului substantival genitival (acuzativ precedat de prepoziții)**

- **prepoziția a + adjectiv sau numeral cu funcție de atribut + substantiv**

„Trei palide cadavre *a trei viteji* de oaste
Străpunși de iatagane în piepturi și în coaste.” (Alecsandri, *Hodja Murad-Paşa*).

Adunarea *a tot satul.*

- **prepoziția la + substantiv nearticulat** (pop. și reg.)

A lăsat ușa *la casă* descuiată.

- **prepoziția compusă de la + substantiv nearticulat** (pop. și reg.)

A rupt mâneca *de la cămașă.*

➢ **Atributul substantival în dativ**

Este specific limbii române vechi și celei populare, dar este prezent și în stilul publicistic actual. El determină numai substantive nearticulate care denumesc, în general, grade de rudenie sau funcții sociale:

„Preot *deșteptării* noastre, *semnelor* vremii profet.” (Eminescu, *Epigonii*).

„Și somnul, vameș *vieții*, nu vrea să-mi ieie vamă.” (Eminescu, *Se bate miezul nopții*).

„Îi era fecior *lui Christofor Bathori* și nepot de frate *vestitului* Ștefan Bathori.” (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul*).

„Tu, frate *plânsetelor* noastre
Și *răzvrătirii* noastre frate,
Urlai tăriilor amarul
Mâniei tale-nfricoșate.” (Goga, *Oltul*).

- **Atributul substantival prepozițional** se exprimă printr-un substantiv precedat de o prepoziție, simplă sau compusă, de o locuțiune prepozițională sau de un adverb de comparație. Cazul substantivului este cerut de elementul prepozițional:

Scanned with OKEN Scanner

➢ **Acuzativ**, cu prepozițiile[62], locuțiunile prepoziționale specifice sau cu un adverb de comparație.

„Se bate miezul nopții în clopotul *de-aramă*." (Eminescu, *Se bate miezul nopții*).

„Văd poeți ce-au scris o limbă *ca un fagure de miere*." (Eminescu, *Epigonii*).

„Plutonul *de paradă* venise să se înfățișeze în ograda spitalului, în fața odăii întunecoase ca o hrubă *de beci*." (E. Gârleanu, *Opere alese, 73*).

➢ **Genitiv**, cu prepozițiile și locuțiunile prepoziționale specifice: *asupra, contra, deasupra, dedesubtul, împotriva, împrejurul, înaintea, dinaintea; în fața, în stânga, în urma, în spatele, de-a lungul, din partea, în privința, pe baza, în temeiul, din jurul, de jur-împrejurul, în afara, pe dinăuntrul, pe dinaintea, pe dinafara, pe dinăuntrul, în preajma, în susul, în josul* etc. :

„Într-o zi noroasă de primăvară, puțin *în urma paștilor*, crivățul sufla iute și-nghețat..." (Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău*).

„Negustorii își înmuiau glasurile, îi momeau, lăudându-și marfa, până scoteau halaturile, aruncându-le pe teșghelele *din fața lor*." (Barbu, *Groapa*).

„Protestele *împotriva poeziei* dificile nu vin în genere din cauza unei reale dificultăți..." (Călinescu, *Universul poeziei, 58*).

➢ **Dativ**, cu prepozițiile specifice: *asemenea, aidoma, conform, contrar, datorită, mulțumită, potrivit:*

Deplasarea *conform programului* a permis vizitarea tuturor obiectivelor.

(3) **Atributul pronominal**

Ca înlocuitor al numelui, atributul pronominal comportă aceeași clasificare și aceleași valori ca și atributul substantival:

---

[62] În construcții de tipul scriitor *de geniu*, om *fără cusur* etc. , atributele *de geniu, fără cusur* pot fi considerate fie atribute adjectivale exprimate prin locuțiuni adjectivale, ce pot fi reduse la adjectivele *genial, desăvârșit*, fie atribute substantivale prepoziționale (cf. Bejan, 1995: 303). Gramatica Academiei încearcă, greșit, să îmbine cele două formulări: „Atributul substantival prepozițional poate fi exprimat și printr-o locuțiune adjectivală: „Să-l osândim să trăiască ca să-și poarte chinul din loc în loc, ca o moarte *de toate zilele* („obișnuită") "(Gane, în GA II, 1966: 125).

Scanned with OKEN Scanner

atribut pronominal nonprepoziţional şi atribut pronominal prepoziţional.

- Atributul pronominal neprepoziţional cunoaşte două realizări, una cu genitivul şi alta cu dativul.

➢ **Atributul pronominal genitival** se exprimă prin formele de genitiv ale pronumelor personale, de politeţe, posesive (numai la genitiv plural, precedate de articolul *alor)*, demonstrative, nehotărâte, negative, interogative şi relative (la nivelul unei subordonate):

Cartea *lui (ei, lor; dânsului, dânsei, dumitale, dumisale, dumnealor alor mei, tăi, săi, noştri, voştri, aceluia, acestuia, aceluiaşi, celuilalt, altora, cuiva, fiecăruia, vreunuia, nimănui, nici unuia, nici uneia)* nu este frumoasă.

Elevul, *a cărui* carte este curată, a fost lăudat.

„Mureşan scutură lanţul cu-*a lui* voce ruginită,..." (Eminescu, *Epigonii*).

„Când n-ai de-acum să mai priveşti
Pe cel frumos, cum însuţi eşti,
De dragul *cui* să mai trăieşti,
Tu, soare sfânt?" (Coşbuc, *Moartea lui Fulger*).

„Pe viţa tâmplei port
umbra frunzei *lui*." (Stănescu, *Cântec*).

„Părul *ei*, după moda de atuncea, se împărţea despletit pe umeri şi pe spatele sale." (Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul*).

➢ **Atributul pronominal în dativ**

Atributul pronominal în dativ, se exprimă prin forma neaccentuată de dativ a pronumelui personal şi reflexiv numit şi dativ posesiv, fiind echivalent cu un adjectiv pronominal posesiv.

Dativul posesiv poate apărea ca unitate lexicală independentă sau alăturat, prin liniuţă de unire, altei părţi de vorbire, substantiv, adjectiv sau verb.

- **dativul posesiv independent** [63]:

[63] De multe ori e greu de făcut distincţia între funcţia pronumelui de complement indirect şi cea de atribut. De pildă, în exemplul oferit de GA: „Tot spui cât neamul *îţi* e strălucitor." (Bolintineanu), *îţi* poate fi interpretat atât complement indirect: *cui îi e neamul strălucitor*?, cât şi atribut.: *neamul tău e strălucitor*. (GA II: 143)

Scanned with OKEN Scanner

„Obrajii *le* ardeau de bucurie şi ochii *le* scânteiau... Bucuros, copiulul se desbrăcă şi se sui repede în pat, şi *îşi* trase ţolul peste cap." (Agârbiceanu, *La săniuş*) (= *obrajii lor; ochii lor; ţolul său*).

- **dativul posesiv ataşat substantivului** (în general, după substantiv articulat şi, rar, după substantiv nearticulat):

„Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocalul,
Dacă fiii-*ţi* mândri aste le nutresc." (Eminescu, *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie*) (= *fiii tăi*).

„Şi după ce l-au slobozit turcii să meargă la casă-*şi* şi apropiindu-se de casă-*şi* numai ce au văzut că-i arde casa." (Neculce, *Letopiseţul Moldovei*) (= *casa sa*).

„Cu ale voastre umbre nimica crezătoare,
Cu zâmbetu-*vă* rece, de milă părăsit,
.....
La jugu-*i* el sileşte pe cei ce l-au urât." (Eminescu, *Împărat şi proletar*) (= *zâmbetul vostru; jugul său*).

- **dativul posesiv ataşat adjectivului**: (când adjectivul stă înaintea substantivului pe care-l determină):

„Cu-ncetul tânăra copilă îşi veni-n simţiri, ochii ei albaştri clipiră sub lungile-*i* gene bălaie." (Odobescu, *Doamna Chiajna*) (= *genele sale*).

„Dar ne-nfricatul meu cârlan
Goni-va negru-*ţi* armăsar. ..." (I. Pillat, *Cântecele stepei*) (= *armăsarul tău*).

- **dativul posesiv ataşat verbului** (la verbele aflate la modul conjunctiv se ataşează morfemului *să*, la formele verbale compuse se alătură auxiliarului, iar la verbele cu formă negativă este ataşat negaţiei):

„Gura nu-*ţi* mai tace." (*Moriţa*) (= *gura ta*).

„Apostol, cuprins deodată de o dorinţă violentă de a-*şi* descărca inima, răspundea grăbit." (Rebreanu, *Pădurea spânzuraţilor*) (= *inima sa*).

„... Şi iute *mi*-a scos ciubotele din picioare, că se făcuseră bocnă."
(Creangă, *Amintiri din copilărie*) (= *ciubotele mele*).

„Şi din sus de Vânători, cum treceam peste apa Neamţului, *mi*-au alunecat ciubotele şi am căzut în Ozana cât ..... ţi-i băiatul!" (Creangă, *Amintiri din copilărie*) (= *ciubotele mele*).

De obicei, se interpretează pronumele drept atribut atunci când nu poate fi dublat prin forma accentuată a aceluiaşi pronume sau printr-un substantiv în dativ.

Scanned with OKEN Scanner

- **Atributul pronominal prepoziţional** se exprimă, ca şi cel substantival, printr-un pronume precedat de o propoziţie, de o locuţiune prepoziţională ori de un adverb de comparaţie. Cazul este cel cerut de elementul prepoziţional:

➢ **Acuzativ**, precedat de prepoziţiile: *de, dintre, de lângă, despre* etc. şi adverbul *ca*:

„Mai ales unul *dintre ei* nu te poate suferi, şi ţi-e amic." (Caragiale, *Amici*).

„Casa *de lângă ai mei* este interesantă."

„Ştirile *despre dumneavoastră* m-au uimit ştiind că unii *dintre aceia* au fost oameni de nimic." (E. Gârleanu, *Opere alese, 116*).

➢ **Genitiv**, precedat de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale specifice:

Cartea *din faţa* (*dinaintea*) lui (*ei, lor, dânsului, dânsei, dumitale, dumisale, dumnealor, alor mei, alor tăi, alor săi, alor noştri, aceluia, acestuia, acelora, altora, cuiva, fiecăruia, nimănui, niciunuia, nici uneia)* nu este frumoasă.

➢ **Dativ**, precedat de prepoziţiile specifice:

Performanţa, *datorită lui* (*dumnealui, acelora, alor lui*), l-a încurajat şi mai mult.

(4) **Atributul numeral**

Este o categorie de atribut care nu apare în manualele şcolare, fiind încorporat la atributul adjectival, substantival sau adverbial. Prin faptul că numeralul nu înlocuieşte numele de lucruri sau de fiinţe, ci exprimă un număr sau determinarea numerică a obiectelor, ordinea lor, având prin aceasta valoare de substantiv..., fără a-şi pierde statutul morfologic de numeral, îl putem considera şi sintactic ca formând o categorie de atribut distinctă.

Considerat astfel, atributul numeral are toate caracteristicile atributului substantival, adică poate fi neprepoziţional şi prepoziţional.

- **Atributul numeral neprepoziţional** se exprimă, atunci când structura morfologică permite, prin forma de genitiv a numeralului:

Numeral cardinal:

Părerea *unuia (uneia)* are o importanţă mai mică decât părerea tuturor.

Aici sunt caietele *a doi (a doisprezece, a o sută, a o mie)* dintre elevi.

Au sosit rezultatele *celor trei*.

Scanned with OKEN Scanner

➢ **Numeralul colectiv**: *amândoi, amândouă, ambii, ambele:*

Am vorbit cu colegii *amândurora* (*ambilor*).

Am vorbit cu părinții *a câteșitrei*...

➢ **Numeral fracționar**:

Mărimea *unei treimi* este echivalentă cu două șesimi.

Au venit părinții *a două treimi* dintre ei.

Am adus cărțile *a zece la sută* dintre ei.

➢ **Numeralul distributiv**:

Am vorbit cu părinții *a câte trei* (*a câte doi*).

➢ **Numeralul ordinal**: *primul, prima, al doilea, a doua:*

Au venit părinții *primului* dintre ei.

Cărțile *celui dintâi* (*celei, celor dintâi*) sunt curate.

Caietele *celui de-al doilea* (*celei de-a doua*) sunt îngrijite.

- **Atributul numeral prepozițional** se exprimă prin numeral precedat de prepoziție sau locuțiune prepozițională, în cazurile:

➢ **Acuzativ**:

I-am dat o bancnotă *de cincizeci*.

Discuția *cu cel de-al treilea* a fost benefică.

➢ **Genitiv**:

Oprirea *în fața unuia* din doi nu a fost întâmplătoare.

➢ **Dativ**:

A fost o reușită *grație uneia* dintre ele.

A fost un succes *datorită celui de-al doilea*.

Atributul numeral exprimat prin numerale cu forme invariabile

Din motive de consecvență cu cele exprimate mai înainte, putem considera tot ca un atribut numeral, situațiile în care acesta are formă fixă, invariabilă[64].

➢ **Numeral cardinal**:

Numeralele cardinale, indiferent de valoarea lor numerică, până la nouăsprezece sau de la nouăsprezece înainte, au valoare de atribut. Prepoziția *de* care apare între numeral și substantiv, la numeralele de la douăzeci înainte, ține de numeral[65] și nu de substantivul care-și păstrează

---

[64] Constantinescu-Dobridor, 1994: 178-179

[65] Situația este identică cu cea invocată de G. Gruiță (1994: 57-58) pentru cazuri precum: *astfel de, altfel de, ce fel de, un fel de* etc., în care: „*de* nu mai are aici statutul de cuvânt cu regim, în sensul că nu mai impune cazul acuzativ substantivului din dreapta lui... *de* a devenit o *postpoziție*, mijlocind o subordonare inversă.

Scanned with OKEN Scanner

funcţia sintactică iniţială. Dovada o putem avea (şi vedea!) într-un enunţ de felul:

„Douăzeci şi trei de ofiţeri români şi treisprezece soldaţi, făcând exerciţii pe malurile Dunării, între Călăraşi şi Giurgiu, au fost înconjuraţi de echipajul unei şalupe bulgare..." (Caragiale, *Ultima oră*),

care, prin omiterea atributelor, rămâne *corect* doar în forma: *Ofiţeri şi soldaţi, ..., au fost înconjuraţi de echipajul unei şalupe bulgare.* Într-o altă interpretare, enunţul este defectuos şi neinteligibil: *Douăzeci şi trei* (?) *şi soldaţi..., au fost înconjuraţi de echipajul unei şalupe bulgare.*

Şi din enunţul *O mie de turişti au sosit pe litoral*, se vede că acordul predicatului *au sosit* s-a făcut cu *turişti*, care este în nominativ plural, şi nu cu *o mie*, care este la singular[66].

- **Numeral adverbial:**

Cititul *de două ori* nu strică.

- **Numeral multiplicativ:**

„Mihnea descălecă, trecu pe lângă boierii rânduiţi în *îndoit* şirag..."(Odobescu, *Mihnea vodă cel Rău*).

(5) **Atributul verbal**

Este exprimat prin verbe la moduri nepersonale[67]:

- **Infinitiv**, de obicei, precedat de prepoziţiile *de, fără, pentru*:

„Humuleştenii... au fericirea *de a vedea* lume de toată mâna." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Aplicarea îmi lipseşte şi n-am darul însemnat
A strica şi *a preface* câte sunt de îndreptat." (Alexandrescu, *Epistola...*).

Într-o propoziţie ca *Astfel de oameni reuşesc în viaţă*, substantivul *oameni* este subiect în nominativ, iar predicatul ... la plural, realizează un acord gramatical". cf. şi Felecan, 1999: 171. Un alt argument în sprijinul afirmaţiei noastre îl găsim în inversarea topicii (substantiv + atribut numeral), când substantivul rămâne cu funcţia sintactică de subiect, iar numeralul, pierzând elementul postpus *de*, rămâne tot atribut:

„A plecat un înger şi plecară nouă
şi cete plecară, nouăzeci şi nouă, ..."(E. Botta, *Elisafta*)

[66] Pentru interpretarea numeralului cardinal de la douăzeci în sus drept atribut, vezi: Nicolescu, 1970: 102; Gruiţă (1987: 21-30), Constantinescu-Dobridor, 1994: 179; Irimia, 1997: 315; Felecan, 1997: 171.

[67] Gh. Constantinescu-Dobridor propune şi includerea participiului în categoria atributului verbal. „Interpretarea participiului acordat cu un substantiv ca atribut adjectival este eronată – susţine autorul; ea nu corespunde naturii verbale a acestui mod. Aşa cum numeralul acordat nu-şi schimbă valoarea morfologică, nu trece la o altă parte de vorbire, rămânând ceea ce este de fapt – numeral, atunci când însoţeşte şi determină substantive, tot astfel şi participiul acordat, cu sens pasiv, nu-şi părăseşte clasa lexico-gramaticală, rămânând verb cu determinări specifice verbului (cum este complementul de agent şi contractând funcţia de atribut verbal". (1994: 181)

Scanned with OKEN Scanner

ultiplicativ:

trecu pe langă boierii rânduiţi în *îndoit*

Mihnea vodă cel Rău).

(5) **Atributul verbal**

Este exprimat prin verbe la moduri nepersonale[67]:

- **Infinitiv**, de obicei, precedat de prepoziţiile *de, fără, pentru*:

  „Humuleştenii... au fericirea *de a vedea* lume de toată mâna." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

  „Aplicarea îmi lipseşte şi n-am darul însemnat
  A strica şi *a preface* câte sunt de îndreptat." (Alexandrescu, *Epistola...*).

Într-o propoziţie ca *Astfel de oameni reuşesc în viaţă*, substantivul *oameni* este subiect în nominativ, iar predicatul ... la plural, realizează un acord gramatical". cf. şi Felecan, 1999: 171. Un alt argument în sprijinul afirmaţiei noastre îl găsim în inversarea topicii (substantiv + atribut numeral), când substantivul rămâne cu funcţia sintactică de subiect, iar numeralul, pierzând elementul postpus *de*, rămâne tot atribut:

„A plecat un înger şi plecară nouă
şi cete plecară, nouăzeci şi nouă, ..."(E. Botta, *Elisafta*)

[66] Pentru interpretarea numeralului cardinal de la douăzeci în sus drept atribut, vezi: Nicolescu, 1970: 102; Gruiţă (1987: 21-30), Constantinescu-Dobridor, 1994: 179; Irimia, 1997: 315; Felecan, 1997: 171.

[67] Gh. Constantinescu-Dobridor propune şi includerea participiului în categoria atributului verbal. „Interpretarea participiului acordat cu un substantiv ca atribut adjectival este eronată – susţine autorul; ea nu corespunde naturii verbale a acestui mod. Aşa cum numeralul acordat nu-şi schimbă valoarea morfologică, nu trece la o altă parte de vorbire, rămânând ceea ce este de fapt – numeral, atunci când însoţeşte şi determină substantive, tot astfel şi participiul acordat, cu sens pasiv, nu-şi părăseşte clasa lexico-gramaticală, rămânând verb cu determinări specifice verbului (cum este complementul de agent şi contractând funcţia de atribut verbal". (1994: 181)

Scanned with OKEN Scanner

„Dezleagă-mă de vina *de-a fi-ncercat* să fac
Granit din cărămidă." (Minulescu, *Rugă pentru Dumineca Floriilor*).

- **Supin**, cu prepoziţiile *de*, *pentru*:

„... Dar tata spunea că nu mai are bani *de dat* pentru mine."(Creangă, *Amintiri din copilărie*).
„Omul nu-i decât măsura
Unui drum *de împlinit*." (Blaga, *Poezii, 227*).

- **Gerunziu**:

„... Văd poeţi ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere:
Văcărescu *cântând* dulce a iubirii primăvară,
Cantemir *croind* la planuri din cuţite şi pahară,
Beldiman *vestind* în stihuri pe războiul inimic." (Eminescu, *Epigonii*).
„Văd vise-ntrupate *gonind* după vise,
Pân' dau în morminte ce-aşteaptă deschise."(Eminescu, *Mortua est*).
„Cu obrajii îmbujoraţi, cu ochii *lucind*, părea îmbătată de fuga calului."
(Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor*).

(6) **Atributul adverbial**

Se exprimă prin adverbe şi locuţiuni adverbiale, de loc, de timp, de mod, cu sau fără prepoziţii:

„Se poate ca bolta *de sus* să se spargă,
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă." (Eminescu, *Mortua est*).
„Cerul se dăruieşte apelor *de jos*..." (Blaga, *Poezii*).

(7) **Atributul interjecţional**

Se exprimă prin interjecţii şi locuţiuni interjecţionale şi este o specie săracă. Se întâlneşte în vorbirea populară şi, accidental, în limba literaturii artistice:

„*Halal* răspuns...
Am mers pe un drum *vai şi-amar!*
- Ura! *bravo* patriot! Să trăiască nenea Ghiţă!" (Caragiale, *Răsplata jertfei patriotice*).

Atributul neizolat şi izolat

După legătura cu regentul atributul este: neizolat şi izolat.

Sunt **neizolate**, de obicei, atributele substantivale, verbale, adverbiale şi interjecţionale. Dintre atributele adjectivale sunt neizolate, în special, cele care determină substantive articulate:

„Pe la geamurile *albăstrii de noapte*, râdeau merii *înfloriţi*, ca nişte copii *cu obrajii clăbuciţi* de somn." (I. Teodoreanu, *În casa bunicilor*).

Scanned with OKEN Scanner

„Trandafirul *cel înfocat*, crinii *de argint*, lăcrimioarele *sure* şi florile *toate* s-adunară, vorbind fiecare în mirosul *ei*…" (Eminescu, *Basme*).
Maşina *de scris* şi-a pierdut importanţa în faţa calculatorului.
Lucrul *făcut* nu se mai poate desface. (Folclor).

Atributul izolat se distinge, în vorbire, prin pauză şi chiar printr-o intonaţie specifică, iar în scris prin virgulă. De regulă sunt izolate:

- atributele adjectivale care determină nume proprii sau pronume:
  „Ei, *îngrădiţi* de lege, plăcerilor se lasă." (Eminescu, *Împărat şi proletar*).
  „Iar codrii ce-nfrăţiţi cu noi
  Îşi înfioară sânul,
  Spun că din lacrimi e- mpletit
  Şi Oltul, *biet*, bătrânul…" (Goga, *Oltul*).
- atributele care, la rândul lor sunt urmate de compliniri:
  „… acest pământ, *plin* de avuţii ascunse….
  Drumeţ, *bătut* de gânduri multe,
  Ne laşi atât de greu pe noi, …" (Goga, *Oltul*).
- atributele circumstanţiale (numite astfel, după nuanţa circumstanţială – de timp, de cauză, de condiţie, de concesie – pe care o au[68]).
  „Tatăl meu, *asasinat*, în noaptea de 17 decembrie 1917, de-un ticălos îmbrăcat milităreşte, jandarm dezertor, îmi lăsase o mică sumă economie, *agonisită* cu chiu, cu vai din munca şi restricţiile de-o viaţă." (D. Botez, *Memorii*).
  „*Rătăcitor*, cu ochii tulburi,
  Cu trupul istovit de cale,
  Eu cad neputincios, stăpâne,
  În faţa strălucirii tale." (Goga, *Rugăciune*).
  „Copilul, *încălecat* pe băţul său, gândeşte că se află călare pe un cal din cei mai straşnici …" (Creangă, *Amintiri din copilărie*).
  Mirat de răspuns, omul făcu ochii mari.
  Sănătos, omul le poate face pe toate.
  Numai atent la fiecare oră, elevul poate avea rezultate bune.
  Supărat pe el, se dusese totuşi până acolo.

[68] Cf. GA II: 139-140; Şerban, 1970: 197-198; Constantinescu-Dobridor, 1994: 185 -186

Scanned with OKEN Scanner

Tipuri structurale ale atributului

- **Simplu**, când este realizat prin unități lexicale simple, compuse sau prepoziționale:
  „Dar, cum am spus, omul *nostru* era un om *de aceia* căruia-i mâncau cânii din traistă și *toate* trebile câte le făcea, le făcea pe dos." (Creangă, *Dănilă Prepeleac*).
- **Multiplu**, când sunt mai multe atribute aflate într-un raport de coordonare:
  „Ciocoiul este, totdeauna în orice țară un om *venal, ipocrit, laș, orgolios, lacom, brutal* până la barbarie și *dotat* de o ambițiune nemărginită, ..." (Filimon, *Ciocoii vechi și noi*).
  „Fânul *de leandră, de mărgărintă, de trifoi* cu lăstare învoalte, *de măzăriche* vârtojite se mișcă în valuri ușoare ca o pânză îmbrebenată cu flori." (Delavrancea, *Sultănica*).
- **Dezvoltat**, când este redat prin unități lexicale multiple
  „Pentru puțină mâncare și câte o leacă de pască *de cea de trei ocă la para* slujea toată casa." (Creangă, *Opere*).
  „Furtuna se vestea pe dealuri,
  Toată noaptea *de luni spre marți* la orizont s-a adunat." (Blaga, *Poezii*).

Topica și punctuația atributului

Locul obișnuit al atributului este după termenul determinat: copac *înalt*, casă *de piatră*, fericirea *de a vedea* lume, copii *alergând* etc. Totuși, în funcție de clasa morfologică a cuvintelor prin care sunt exprimate, de forma flexionară sau de construcția lor, este posibilă și antepunerea atributului.

De regulă, sunt postpuse: atributul genitival, indiferent prin ce este exprimat, atributul dativ, atributul verbal; atributul exprimat prin adjective invariabile: urcușul *muntelui*, nepot *colegului*, părerile *amândurora*, obiceiul *de a citi*, zgomotul *de afară*, culoare *gri* (*maro, bej* etc.)

Antepuse sunt atributele exprimate prin numerale cardinale, prin unele adjective pronominale (interogative, relative, nehotărâte, negative), prin adverbe: *zece* elevi, *câți* elevi, *ce* veste, *unii* oameni, *fiecare* om, *celălalt* om, *nici un* gest.

Majoritatea tipurilor de atribut au un statut mixt, putând fi așezate atât înaintea cât și în urma cuvântului determinat: *acest* om/ omul *acesta*,

Scanned with OKEN Scanner

amândoi concurenții/ concurenții *amândoi*, *însuși* paznicul/ paznicul *însuși*, *halal* răspuns/ un drum *vai și-amar*.

Aspecte interesante prezintă topica atributului adjectival exprimat prin adjective propriu-zise, care își schimbă sensul în funcție de poziția pe care o au față de determinant. De pildă:

- **nou, nouă:**
  Am cumpărat o *nouă* carte. (= o *altă* carte, *încă* o carte).
  Am cumpărat o carte *nouă*. (= recentă, nu veche).
- **diferit, diferită:**
  Oamenii aveau *diferite* păreri. (= fel de fel, diverse, variate păreri).
  Oamenii aveau păreri *diferite* (= păreri care diferă).
- **distins, distinsă:**
  Am cunoscut un *distins* profesor. (= remarcabil).
  Am cunoscut un profesor *distins*. (= care a fost distins, remarcat).
- **înalt, înaltă:**
  înaltul funcționar (= superior).
  funcționarul ***înalt*** (= de statură mare).
- **sărac, săracă:**
  săracul om (= bietul om).
  omul *sărac* (= lipsit, nevoiaș).
- **simplu, simplă:**
  simplă încercare (= numai, doar o încercare; sens limitativ).
  încercare *simplă* (= ușoară, necomplicată).

Punctuația vizează calitatea atributului de a fi neizolat sau izolat. Deci, virgula se folosește doar pentru atributele izolate.

Propoziția subordonata atributivă (AT)

Propoziția subordonată atributivă este echivalentul sintactic al atributului în planul frazei. Prin urmare, ea determină, ca și atributul, un substantiv, un pronume sau un numeral din propoziția regentă.

„Pe malul apei se împletesc
Cărări *ce duc la moară.*" (Coșbuc, *Mama*).

„Însă era ceva în atmosferă, o tensiune *ce se manifesta în graba oamenilor.*" (Ivasiuc, *Păsările*).

Scanned with OKEN Scanner

„...ne strângeam unul în altul, nu pentru că eram proaspăt logodiți, ci din cauza unui pericol, *ce se infiltrase pretutindeni, care ne solidariza.*" (Ivasiuc, *Păsările*).

„...ne întâlneam cu cunoscuți *care de-abia ne observau.*" (Ivasiuc, *Păsările*).

„...și am făcut în acele zile *care ne-au mai rămas* o mulțime de planuri...*de care ea râdea mai mult decât mine, care devenisem un ardelean serios și domestic.*" (Ivasiuc, *Păsările*).

Elementele de relație

(1) **Pronume și adjective pronominale relative și nehotărâte compuse cu** *ori-* (la diferite forme flexionare, cu sau fără prepoziție): *care, cine, ce, cât (câtă, câți, câte), de* (cu valoare de pronume relativ invariabil, îndeosebi când determină varianta populară a pronumelui demonstrativ *a, ăl*), *oricare, oricine, orice*:

„...însurăței cu nevestele *care își târăsc copiii de mână*, luptându-se cu cei din brațe, flăcăi care pocnesc din bice, ..., și se îndeasă la drumul mare *care duce la vatra satului.*" (Delavrancea, *Nuvele, 92*).

„Munții *spre care călătoresc atâtea nave fără nume* se văd în depărtare." (G. Bogza, *Cartea Oltului*).

„ Nu era deprinsă cu lumea *în mijlocul căreia se afla.*" (Slavici, *Mara*).

„Să te usuci de dorul *cui știu eu.*" (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Păsări, *ce-au fost vreodată călătoare,*
Fac toamna încercări ca de plecare." (Blaga, *Zboruri uitate*).

„O nouă stâncă se ivește în drum *de pe creștetul căreia își dă iarăși drumul în gol.*" (Geo Bogza, *Cartea Oltului*).

„Nu dorm toți *câți au ochii închiși.*" (Folclor).

„M-a dus tușa Profira a *de-i bucătăreasă boierului ăl bătrân.*" (Rebreanu, *Răscoala*).

„Să crape ăl *de știe ceva...*" (Barbu, *Groapa*).

„Și inima aceea, *ce*[69] *geme de durere,*
Și sufletul acela, *ce cântă amorțit,*
E inima mea tristă, *ce n-are mângâiere*
E sufletu-mi *ce arde de dor nemărginit.*" (Eminescu, *Din străinătate*).

„...Moș Pricope era din vremea când rațele sălbatice se vânau c-o scurtătură încovoiată, *căreia alte neamuri de departe îi zic boomerang.*" (Sadoveanu, *Ochi și urechi*).

---

[69] Alternanța *care*, specific pentru ființe și *ce*, cu valoare neutră, recomandat pentru lucruri, se justifică prin evitarea repetiției sau a cacofoniei produse de *care*.

Scanned with OKEN Scanner

(2) **Adverbe relative**, precedate sau nu de prepoziţii: *când* (după un substantiv care arată timpul), *cum, încotro, unde* (după un substantiv care arată locul), *cât* (după un substantiv care arată cantitatea):

„Iar ceru-ncepe a roti
În locul *unde piere*." (Eminescu, *Luceafărul*).

„Viaţa mamei, în timpul, *cât a fost tata bolnav*, a fost ca o zbatere înfrigurată." (Sadoveanu, *Printre gene*).

„Astfel sosi timpul *când bruma cade* şi *vântul scutură frunzele copacilor* şi *răreşte pădurile*." (Slavici, *Moara cu noroc*).

(3) **Conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale** (nespecifice): *că, să, ca...să, dacă, până, până să, până ce, aşa cum, dacă, de*:

„Ieşise la lumină cu gust de harţag şi îndemn *să facă ceva pentru prietenia lui cu notarul*." (Sadoveanu, *Balboana lui Vălinaş*).

„...ceru lămuriri *dacă el şi Costache mănâncă bine* şi *au toată îngrijirea din partea Marinei*." (Călinescu, *Enigma Otiliei*).

Subordonate atributive neizolate şi izolate

Subordonata atributivă, ca şi atributul, se poate clasifica, în funcţie de legătura ei cu elementul determinat din propoziţia regentă, în două grupe: atributive neizolate şi atributive izolate.

Atributivele neizolate sunt strâns legate de regent, întrucât ele identifică sau clasifică obiectele desemnate în termenii determinaţi, scoţându-le în evidenţă:

„Tudor chema pe panduri, pe plăieşi şi pe toţi *câţi* mai aveau o scânteie de bărbăţie în piept: la viaţă şi la arme!" (Galaction, *La Vulturi!)*

„Până una alta, îşi căutară culcuş *unde să mâie peste noapte*." (Ispirescu, *Făt –Frumos cel rătăcit*).

„Apoi, domnilor, era odată un ciubotar. Şi ciubotarul acela a plănuit într-o zi să facă o pereche de ciubote *cum n-au mai fost pe lume*." (Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*).

Atributele izolate se despart prin virgulă de regenţi, întrucât au o slabă legătură cu elementele determinate; ele evidenţiază caracteristici suplimentare ale determinanţilor:

„Este Jiul, puternicul Jiu, *care se zbate* şi *strigă*, sugrumat între două stânci uriaşe ce vor să-i aţie calea." (Vlahuţă, *România pitorească*).

„Soarele, scăpătând la apus, se uită îndărăt cu stăruinţă caldă la pădurişteа de mesteacăn, *unde atâtea păsări ale primăverii se cheamă*,

Scanned with OKEN Scanner

se întreabă şi-*şi răspund*, *se-ngână* şi *se-ntrec* în fel de fel de glasuri." (Caragiale, *La conac*).

Modul în propoziţia atributivă[70]

- **Indicativ:**

„Frate-meu Ştefan nu cere păpuşi, îşi face singur jucării. O nuia pe care *încalecă*, pentru el înseamnă un armăsar care *aruncă* foc pe nări. Băţul în vârful căruia *a legat* o zdreanţă culeasă din gunoi e steagul unui regiment." (Stancu, *Desculţ*).

„Bine, dragul tatei, dacă te bizuieşti că-i putea răzbate până acolo, ..., ie-ţi bani, *câţi* ţi-*or trebui*, haine care ţi-*or plăcea*, arme care-*i crede* că-ţi vin la socoteală, şi mergi cu bine, fătul meu." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

- **Conjunctiv:**

„Până una alta, îşi căutară culcuş unde *să mâie* peste noapte." (Petre Ispirescu, *Făt-Frumos cel rătăcit*).

„Vine vremea ca luptătorul *să cheme* pe domnii pământului." (Sadoveanu, *Fraţii Jderi*).

- **Condiţional-optativ:**

„Dar lumea izbucni într-o privelişte de basme, pe care nimeni *n-ar fi putut* s-o creadă aievea..." (Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*).

- **Prezumtiv:**

„Satele să prindă şi să deie în mâna oştenilor măriei-sale pe slujitorii păgâni *care vor fi umblând* în ţară după dabile, peşcheşuri şi plocoane." (Sadoveanu, *Opere 18, 382*).

Identificarea propoziţiei atributive

Propoziţia subordonată atributivă se identifică prin regent, care este întotdeauna un substantiv, un pronume ori un numeral. În felul acesta se evită confuziile între atributivele introduse prin adverbe relative şi circumstanţialele de loc, de timp, de mod sau subordonate necircumstanţiale, introduse prin aceleaşi conective. Să se compare:

[70] Imperativul nu apare niciodată, iar valoarea celorlalte moduri este aceeaşi ca în propoziţiile independente.

Scanned with OKEN Scanner

Subordonate atributive	Subordonate (ne)circumstanţiale
Arată-mi sala *unde aveţi cursuri.* Nu ştiu ziua *când va pleca.* Mă interesează felul *cum vei rezolva problema.*	Arată-mi *unde aveţi cursuri.* (CD) Se gândeşte *unde* (*când, cum*) *va pleca în vacanţă.* (CI) Ei au sosit *unde au poposit şi ceilalţi.* (L) Ei au sosit *când ceilalţi au plecat.* (T) Ei au acţionat *cum au acţionat şi ceilalţi.* (M)

De asemenea, se impune delimitarea corectă a locuţiunilor conjuncţionale propriu-zise de alte structuri ce nu sunt locuţiuni, precum *în cazul, cu condiţia, în ipoteza, în eventualitatea* + conjuncţie (Avram, 1997: 448)[71] sau îmbinările: *având în vedere*[72] după care urmează o completivă directă, şi *dat fiind faptul*, urmată de o atributivă.

Topica şi punctuaţia propoziţiei atributive

Propoziţia atributiva are o topică fixă: stă numai după termenul determinat, imediat sau la o oarecare distanţă. În ceea ce priveşte virgula, ea se foloseşte numai pentru atributivele izolate.

„Şi iar se gândea la învoiala *pe care o făcuse în strâmtoarea sa*, la banii săi, la primejdiile *ce-l împresurau*, la iarna *ce se apropie* şi la zilele bune, *pe care le avusese* când nu avea nici porci la îngrăşare, nici vaci cu lapte, nici căsuţă pe răzoare, nici cai sprinteni, nici bani bine număraţi în ladă." (Slavici, *Moara cu noroc*).

„Apostol stătea lângă masă, cu hârtia de concediu în mână, uitându-se când la Petre, *care, de bucurie, mormăia rugăciuni* şi *strângea de zor bagajele*, când la fata groparului, *care înţepenise în dosul uşii, privind afară, departe, cu o expresie imobilizată de o teamă chinuită.*" (Rebreanu, *Pădurea Spânzuraţilor*).

Bibliografie

Liliana Ardelean, *O dificultate de analiză sintactică (numeralul cardinal care însoţeşte un determinant nominal)*, în „Filologie", 1, 198, p. 153-156.

[71] După aceste substantive articulate, precedate de prepoziţie, subordonata este atributivă (Avram, 1997: 448; Bejan, 1995: 369).

[72] După Bejan (1995: 370) ar urma, şi după această construcţie, o atributivă.

Scanned with OKEN Scanner

Finuța Asan, *Atributul pronominal în dativ*, în SG, II, 1957, p. 131-139.
Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în LR, 4, 1965, p. 415-428.
Liliana Ardelean, *O dificultate de analiză sintactică (numeralul cardinal care însoțește un determinant nominal*, în „Filologie", XXV, 1, 1982, p. 153-156.
Elena Carabulea, *Atributele determinative și explicative*, în SG III, 1961, p. 130-149; *Atributele circumstanțiale*, în SCL, III, 1959, p. 343-356.
D. Crașoveanu, *Atributul izolat participial în stilul publicitar*, în LL, 1, 1975, p. 15-21;
D. D. Drașoveanu, *Un atribut acuzatival*, în CL, 1, 1976, p. 79-82.
Nicolae Felecan, *Nevoia de consecvență în analiza gramaticală*, în LR, X, nr. 3-5, 2000, Chișinău, p. 199-202.
Maria I. Gabrea, *Atributiva circumstanțială*, în LR, 4, 1960, p. 24-32.
M. Grigorescu, *Atributul substantival în limba română*, în SCL, 1954, p. 99-130.
Olsen Hedwig, *Etudes sur la syntaxe des pronoms personnels et réfléchis en Romaine*, Kobenhavn, 1928.
Adina Ionescu, *Dativul posesiv*, în LLR, 1, 1997, p. 6-9.
Magdalena Popescu Marin, *Observații asupra topicii atributului adjectival în limba română*, în SG, III, 1961, p. 161-178.
Flora Șuteu, *Atribut pronominal sau complement indirect?*, în LR, 3, 1962, p. 267-276.

Scanned with OKEN Scanner

Apoziția (ap)

Apoziția este partea secundară de propoziție care reia înțelesul unui termen, ori de câte ori se simte nevoia unei precizări a acestuia, fără a se subordona lui, ci situându-se pe același plan cu el[73].

„...eu, *jupânul Hanăș Beagner* de la Brașov, am avut jelanie (= dorință) pentru sfintele cărți creștinești de învățătură." (Coresi, *Evangheliarul*).

„- Ce s-a ales din casa asta,
Vecine *Neculai al popii*! ...
De ce-ți ștergi ochii cu cămașa
Ori plângi, vecine *Niculaie*?..." (Goga, *Casa noastră*).

Termenul bază (sau de referință) al apoziției

Termenul bază sau de referință la care se raportează apoziția poate fi:

- **Substantiv:**
  „Și *Nic-a lui Costache*, dușmanul meu, și cu *Toader a Catincăi*, alt hojmalău, au trecut pe lângă mine." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).
  „Cele două națiuni muzicante ale *Europei moderne*, italienii și germanii, contestă neîncetat francezilor geniul acestei arte." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).
- **Pronume:**
  El, Ovidiu, a luat premiul întâi.
  „*Aceasta, soția a doua*, este tot așa de tânără și frumoasă." (Caragiale, *Opere III, 22*).
  „Mă doare că-i sosită vremea *lor*, a gândului și a lacrimilor." (Arghezi, *Scrieri, 157*).
- **Numeral:**
  Doi, Vasile și Mircea, s-au aflat în fruntea acțiunii.
  „*Al doilea*, un moșneag, baciul, rămase liniștit la locul lui." (Sadoveanu, *Opere, I, 509*).

---

[73] Vezi chiar sensul etimologic, lat. appositio, f. (la Quintilian) „adăugire". Statutul de unitate sintactică independentă al apoziției a fost remarcat de multă vreme: T. Cipariu, în *Gramatica limbii române, partea a II-a. Sintetica*, București, 1877: „Apositul (*appositum, επίθετον*) se numește substantivul, cu sau fără dependență (uneori și un adjectiv), carele se adauge ca explicațiune la alt substantiv..." (p. 26), „...atributul e distinctiv, iar apositul explicativ..." (p. 27) H. Tiktin, *Gramatica română*, București 1945: apoziția determină un substantiv, „fără însă a atârna de dânsul." (p. 182). I. Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1954: situația sintactică a apoziției „dă impresia că între apoziție și substantivul ei legătura sintactică este foarte slabă, sau că apoziția nu atârnă de substantivul ei ca partea „secundară" a propoziției de partea „principală" corespunzătoare." (p. 634).

Scanned with OKEN Scanner

- **Adjectiv:**
  A venit *abătut*, adică supărat.
  Este *liniştit*, adică paşnic.
- **Verb la mod nepersonal:**
  „L-am văzut *admonestându-şi*, adică certându-şi, copilul." (în GA: 130).
- **Adverbe:**
  Mâine, sâmbătă, mergem la teatru.
  „Lumea înseamnă doar *atât*: oameni, stele, stânci." (în *Sinteze*, 1984: 239).
  „Şi-i conduceam *pe aici*, pă dealurile astea." (*Texte dialectale*).
- **O propoziţie** (uneori chiar două, dacă sunt coordonate):
  Lucrează încet, fapt care nu-mi convine.
  „Nici ele nu sunt iertate *de ceea ce timpul aduce oricărei alcătuiri a firii*: nici de îmbătrânire, nici de moarte." (în *Sinteze*, 1984: 239).
  „*Chiuia şi trăgea la pistoale*, obicei mitocănesc." (Caragiale, *Opere I*, *199*).
  Cine minte şi trage chiulul, adică omul de nimic, nu are zile multe.
- **O sintagmă sau un enunţ:**
  „...şi-au scos cimpoiul din desagi, l-au umflat, l-au pregătit şi rezemându-se de un brad au început a suna *cântecul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce am auzit eu pe lume*: doina de la munte, ...doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie şi care cuprinde în sânul ei un dor tainic după o fericire pierdută." (Alecsandri, *O plimbare la munţi*).

Mijloace de exprimare

Mijloacele de exprimare ale apoziţiei depind, în mare măsură, de termenul bază. Atunci când acesta este un substantiv, un pronume, un numeral şi chiar un adverb sau o propoziţie, apoziţia se exprimă prin substantiv, situaţia cea mai frecventă, dar şi prin pronume sau numeral.

Adeseori, apoziţia, indiferent prin ce se exprimă, este precedată de adverbele *adică, anume*, care şi facilitează recunoaşterea ei.

(1) **Substantiv**, (rar) *pronume, numeral*, în cazul:

- **Nominativ** (cel mai frecvent în limba română contemporană, indiferent de cazul şi funcţia sintactică a termenului de referinţă):

Scanned with OKEN Scanner

„Şi împăratul, *fratele Craiului*, se numea Verde împărat, şi împăratul Verde nu avea feciori, ci numai fete". (Creangă, *Povestea lui Harap – Alb*).

„Jumătatea mea, *tu*, precum se spune, eşti mai întreagă decât un întreg." (R. Boureanu, *Poezii*).

„În fruntea alaiului, dregători măreţi purtau semnele împărăteşti: *sabia, varga* şi *globul de aur*." (Sadoveanu, *Creanga de aur*).

„Înaintea mea mama a mai avut doi copii care au murit curând după naştere, *doi băieţi, Constantin şi Dumitru*." (R. Tudoran, *Dunărea revărsată*).

Când termenul de referinţă este o propoziţie, apoziţia are o concretizare limitată, reducându-se la substantivele *fapt, lucru, situaţie, semn*:

„Vezi să te puie dracu să furi ceva, mă avertiză el, *semn* că înţelegerea fusese făcută." (Anghel, *Fratele nostru Emanuel*).

În limba veche, dar, popular şi poetic, şi astăzi, apoziţia se poate acorda în caz cu termenul bază pe care-l identifică (de unde şi definiţia mai veche cum că apoziţia este atributul substantival acordat în caz cu alt nume).

- **Genitiv**:

„La moartea părintelui ei, *a bunului Petru Rareş*, care – zice cronica – cu multă jale şi mâhniciune a tuturor s-au îngropat în sf. mănăstire Probota zidită de el..." (Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul*).

- **Dativ**:

„Graţie vouă, *amicilor mei din Paris*, în puţine zile eram cunoscut şi bine primit în toate casele." (I. Ghica, *O călătorie...*).

„Dar ea aparţinea de drept altuia, *unui om mult mai în vârstă*, un bolnav, un paralitic..." (G. Ibrăileanu, *Adela*).

- **Acuzativ**:

„Se vede în luptă cu ceilalţi: *cu ucenicii, cu calfele, cu meşterii* mărunţi şi *cu toptangiii*." (Delavrancea, *Hagi-Tudose*).

„Un susur noptatic se înalţă de pe faţa pământului: *din adierea* vântului prin ierburi, *din ţârâitul* greierilor, *din* mii de *sunete* uşoare şi nedesluşite..." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

„El spunea că, fiind copil, a fost răpit de cine umblă cu casa în căruţă, *de o laie de ţigani*..." (D. Stănoiu, *Amintiri din mânăstire*).

Scanned with OKEN Scanner

„El îi răspunse că despre ei au vorbit, *adică despre însurătoarea lor.*"
(M. Preda, *Morometii*).

- **Vocativ:**

„Dunărea vorbea cu Oltul:
–Tu, *copile drag al meu,*
Zbuciumat tu vii la vale
Tulbure mereu –" (Coşbuc, *Dunărea şi Oltul*).
„Raira, *tu, nevasta mea,*
Pe El-Zorab nu-l vei vedea
De-acum, ..." (Coşbuc, *El-Zorab*).

(2) **Adjectiv**, de obicei când termenul de referinţă este tot un adjectiv:

„Ea este abătută, *adică descurajată.*"
„Crudă, *adică necoaptă,* primeşte cadouri de la răscopţi bogaţi; răscoaptă face cadouri la săraci necopţi, *adică la cruzi.*" (Caragiale, *Opere III, 177*).
Era o zi de iarnă 2001-2002, *adică foarte geroasă.*

(3) **Verb la mod nepersonal**, mai ales, când termenul bază este tot verb la mod nepersonal:

Muncind temeinic, *adică trudind zilnic*, poţi ajunge la rezultate bune.
A nu renunţa, *adică a persevera*, este calitatea lui de fond.
Rămâne de văzut, *mai bine-zis, de studiat* cu atenţie acest caz.
Inapetenţa, *adică a nu avea poftă de mâncare*, are totdeauna o cauză. (ap. Diaconescu, 1993: 82).

(4) **Adverb**, după un termen bază variat: substantiv, pronume, verb, adverb:

A plecat tocmai în Australia, *cam departe.*
A adormit după miezul nopţii, *adică foarte târziu.*
Pleacă peste două zile, *adică vineri.*
I-a vorbit limpede, *româneşte.* (ap. Diaconescu, 1993: 82).

(5) **Interjecţie**, după o bază nominală:

„Iar din gangul care fu
Zboară peste-adâncul văii
Tristul vai al cucuvăii –
Uhu, hu!" (Coşbuc, *Castelanul*).

Funcţiile apoziţiei

Sub aspectul conţinutului apoziţia este de trei feluri: calificativă, explicativă şi denominativă. (Şerban, 1970: 182; Diaconescu, 1993: 86).

Scanned with OKEN Scanner

Apoziția calificativă are valoarea unui epitet sau a unei [illegible] (Șerban, 1970: 182):

„Pajul Cupidon, *vicleanul*,
Mult e rău și alintat." (Eminescu, *Pajul Cupidon*).

Apoziția explicativă aduce note suplimentare termenului de referință, reliefându-i anumite trăsături:

„Cucul, *un solist vestit*,
De prin alte țări venit,
Va cânta din flaut." (Coșbuc, *Concertul primăverii*).

„Iar cădelnița de aur
O ținea jupânul graur
Dascălu-nvățat." (Coșbuc, *Nuntă în codru*).

„Brâncovene Constantin,
Boier vechi și *domn* creștin." (Alecsandri, *Constantin Brâncoveanul*).

Apoziția denominativă precizează sau restrânge sfera noțională a termenului de referință:

„ ...sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: *Vatra satului, Delenii* și *Bejenii*. (...); ș-apoi să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădița *Vasile* a Ilioaiei, *dascălul* bisericii, *un holteiu* zdravăn, frumos și voinic, și sfătuia pe oameni să-și deie copiii la învățătură." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Apoziția neizolată și apoziția izolată

După gradul legăturii cu termenul de referință, apoziția poate fi, ca și atributul, neizolată și izolată.

Apoziția neizolată prezintă o mai mare apropiere față de numele pe care-l identifică și prin aceasta, ea apare ca necesară pentru cunoașterea obiectului denumit prin termenul bază. Aparțin acestei structuri apoziționale simple, nominale cu funcție restrictivă față de bază, un generic sau un apelativ: orașul *Baia Mare*, râul *Someș*, profesorul *Ionescu*, luna *februarie*, cazul *acuzativ* etc[74]. Tot aici putem include și

[74] GA II: 130 consideră grupul *Fluviul Dunărea* și altele asemănătoare drept „construcții similare cu apoziția care depășesc sfera atributului," iar Gh. Constantinescu-Dobridor le include în categoria atributului substantival în nominativ constituind „o falsă apoziție": inginerul *Ionescu*, fluviul *Dunărea*, orașul *Olănești* etc. (1994: 173-174). C. Dimitriu (1982: 384) nu recunoaște în grupurile nominale de tipul *orașul Iași*, *râul Siret* existența unui raport apozitiv; după d-sa cei doi termeni formează o singură unitate lexico-gramaticală (un cuvânt compus). L. Bloomfield (1970: 176) numește astfel de structuri drept *„apoziții închise"* datorită faptului că între bază și apoziție nu poate fi introdus un alt termen fără să afecteze legătura. Și Dumitru Irimia

Scanned with OKEN Scanner

construcţiile care conţin o apoziţie, ce este formal, într-un caz dependent: strada *Victoriei*, Hanul *lui Manuc* etc. În astfel de sintagme, forma cazuală de genitiv nu este expresia gramaticală a unui raport de dependenţă între un determinant şi un determinat, ci este o structură apoziţională, fiindcă al doilea termen nu are o funcţie referenţială, deci nu exprimă un raport de posesie; el desemnează un nume în afara relaţiei posesive. (Diaconescu, 1993: 85).

„În vreo câteva zile după asta, împăratul făcu un ospăţ foarte mare în cinstea nepotu-său, la care ospăţ au fost poftiţi cei mai străluciţi oaspeţi *împăraţi, crai, voievozi, căpitanii* oştirilor, *mai marii* oraşelor şi alte *feţe* cinstite." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

Apoziţia izolată apare ca o precizare sau ca o explicaţie suplimentară; de aceea se separă de termenul bază prin virgulă sau printr-un alt semn de punctuaţie:

„Nănaşul nostru şi prietenul dumitale, *cumătrul lup*, se şi arată în prag." (Creangă, *Capra cu trei iezi*).

„ – Ba eu drept să vă spun, cucoane, n-am înţeles, cică zise cu îndrăzneală unul dintre ţărani, *anume Ion Roată*." (Creangă, *Moş Ion Roată*).

„Într-altă zi ne trezim că iar vine părintele la şcoală cu moş Fotea, *cojocarul satului*, care ne aduce dar de şcoală nouă un drăguţ de bicişor de curele, împletit frumos..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„De aici porneşte marele braţ al Dunării – *Canalul Borcea* – care trece prin faţa oraşului Călăraşi." (Vlahuţă, *România pitorească*).

„Grue, *vechiul meu tovarăş*, pavăza şi braţul meu,
Iacă zorile ce-n neguri le zăream doar tu şi eu." (A. Davila, *Vlaicu-vodă*).

Structura apoziţiei

După structura expresiei, apoziţia poate fi simplă, multiplă, dezvoltată şi complexă.

- **Simplă** se exprimă printr-o singură unitate lexicală.

„În faptul dimineţii, prin parc, îngândurată
Se plimbă visătoare Fatma, frumoasa *fată*." (Coşbuc, *Fatma*).

„Măi crâşmare *Niculaie*,

---

delimitează sintagmele: fluviul *Dunărea*, unchieşul *Haralambie*, *strada Chopin*, Mişu *locotenentul* etc. (în GA II: 128-130), situate fără îndreptăţire alături de structuri ca *Dănilă, starostele ciobanilor...*, *Mezinul, Alexandru...*, *Ion, vizitiul...* etc. (1997: 509).

Scanned with OKEN Scanner

Ce mai zici de lumea asta?" (Goga, *Cântece II*).

- **Multiplă** este atunci când mai multe unităţi lexicale, simple sau dezvoltate, se află într-un raport de coordonare, toate referindu-se la acelaşi termen bază:

„Lună, lună, stea vicleană,
Neam de fire de vădană,
De ce dorurile mele
Spusu-le-ai la stele?" (Goga, *Cântece IV*).

„Fraţi am avut trei: *Dimitrie, Vasile şi Andrei...*" (Sadoveanu, *Evocări*).

- **Dezvoltată** este alcătuită dintr-o îmbinare de cuvinte aflate între ele în anumite raporturi sintactice. Ea este considerată ca formând un întreg „o singură unitate prozodică, marcată printr-un singur accent principal": (Diaconescu, 1993: 87) deşi, la un alt nivel de analiză, elementele componente pot fi precizate[75].

„Sergentul nostru, *pui de zmeu,*
Ne zise-aste cuvinte..." (Alecsandri, *Peneş Curcanul*).

„O singură armă, *o ghioagă de fier ţintuită mare şi grea, buzduganul însuşit slujbei de armaş mare* sta aşezat pe velinţa flocoasă de-a dreapta bolnavului..." (Odobescu, *Mihnea-vodă cel Rău*).

„Văd poeţi ce-au scris o limbă ca un fagure de miere:
Cichindeal, *gură de aur*, Mumulean *glas cu durere,*
Prale, *firea cea întoarsă*, Daniil *cel trist şi mic, ...*
Liră de argint, Sihleanu, Donici, *cuib de-nţelepciune*." (Eminescu, *Epigonii*).

„În vremea asta Cătălin
Viclean copil de casă
Ce împle cupele cu vin
Mesenilor la masă...
Se furişează pânditor
Pândind la Cătălina." (Eminescu, *Luceafărul*).

---

[75] Apoziţia dezvoltată se exprimă printr-o îmbinare de cuvinte: substantiv urmat de atribute sau chiar de propoziţii atributive (GA II: 128) „rolul de apoziţie este satisfăcut numai de un substantiv, celelalte unităţi fiind analizabile sub raport funcţional, ca părţi de propoziţie dependente." (Diaconescu, 1993: 83)

Scanned with OKEN Scanner

- **Complexă** este o structură în care o apoziție servește drept bază unei alte apoziții simple sau multiple, într-o succesiune de câteva elemente[76]:

„Mama *Elenca Dudeasca, sora bunică-mea, văduva poetului Alecu Văcărescu* și *muma poetului Iancu Văcărescu*, avea sipeturi pline cu sineturi." (I. Ghica, *Dascălii greci și dascălii români*).

Valorile semantice ale apoziției

Din perspectiva conținutului semantic, apoziția are următoarele valori[77]:

- **Indicarea numelui:**

„Cel dintâi este fiul mic al domnului *Mandache Ionescu* mare proprietar omul cel mai influent și mai cu greutate din tot județul și stâlpul oricărui guvern..." (Caragiale, *Premiul întâi*).

„Venerabilului d. *Zaharia Trahanache prezident* al Comitetului Permanent al Comitetului școlar al Comitetului electoral al Comițiului agricol și al altor comitete și comiții..." (Caragiale, *O scrisoare pierdută*).

- **Indicarea profesiei sau a situației sociale:**

„Ion, *vizitiul*, își încearcă biciul pe spinarea noastră." (Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș*).

„Eu *slugă-odinioară lui Iacob Eraclitul*,
Dar *nobil* prin avântul sufletului ca Cidul." (Alecsandri, *Despot-vodă*).

- **Indicarea unei însușiri sau a unei caracteristici a termenului de referință:**

„Când deodată un erete,
Polițai din naștere,
Peste baltă și boschete,
Vine-n recunoaștere." (Topârceanu, *Rapsodii de toamnă*).

„Paracliserul, *un drac și jumătate*, îi arătă jos... o firfirică."
(Delavrancea, *Hagi Tudose*).

- **Precizarea concretă a obiectului, când acesta a fost desemnat printr-un cuvânt neprecis, vag sau cu valoare colectivă:**

---

[76] Apoziția centru, ca structură, poate avea un determinant sau mai mulți, iar un determinant poate avea la rândul său, alți determinanți, formând un lanț sintagmatic complex dominat de o apoziție. (Diaconescu, 1993: 83)

[77] GA II: 129-130; Șerban, 1970: 183; Diaconescu, 1993: 95-96

Scanned with OKEN Scanner

„Pentru dânsul, toate zburătoarele, *mândri păunaşi, sălbăticoşi cocori, bufniţi cobitoare, şoimi dârji, găinuşe moţate, dumbrăvence cu aripi verzi, pupeze cu creste bălţate, grauri pestriţi, sitari...* picau ca fermecate când el ieşea la vânătoare." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

„O rămâi, rămâi la mine, tu cu viers duios de foc,
Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc." (Eminescu, *Călin. File din poveste*).

- **Indicarea naţionalităţii, a provinciei de origine:**

Ion *românul.*
Petre *maramureşeanul.*

- **Rezumarea unui enunţ, a unei propoziţii,** de obicei, prin cuvintele: *fapt, lucru, situaţie*:

„Felix privi cu aviditate rafturile, *lucru* ce părea a încânta pe Pascalopol." (Călinescu, *Enigma Otiliei*).

Identificarea apoziţiei

Apoziţia nu poate fi identificată prin întrebări, ci numai pe baza contextului specific, şi anume:

Ea nu apare într-un raport de determinare, ci în unul de explicitare şi de identificare a termenului de referinţă, din care cauză este aproape totdeauna juxtapusă.

Adeseori este precedată de adverbele explicative *adică, anume* etc.

Ea se distinge prin mărcile grafematice:

- **Virgulă** (are cea mai largă întrebuinţare în marcarea apoziţiei izolate):

„Însă verii, *adică feciorii craiului* şi *fetele împăratului*, nu se văzuseră niciodată." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

- **Două puncte** (marchează de obicei, apoziţia analitică, enumerativă):

„Tot satul: *oameni, copii, câini*, fac alai după militari." (Caragiale, *Opere II, 114*).

Dar numai un lucru nu ştia hârca: *gândul omului.*

- **Liniile de pauză** (izolează, în mod obişnuit, o apoziţie simplă sau dezvoltată, în condiţii similare cu ale virgulei):

„Privesc oraşul – *furnicar* –

Scanned with OKEN Scanner

Cu oameni mulți și muri bizari." (Eminescu, *Privesc orașul-furnicar*).

- **Parantezele** (se întrebuințează în aceleași condiții ca și virgula):

„Scumpa mea Zoe, venerabilul, (*adică eu*) merge diseară la întrunire (*întrunirea de alaltăieri seară*). Eu (*adică tu*) trebuie să stau acasă. Nu mă aștepta, prin urmare, și vino tu (*adică nevastă-mea Joițica*) la cocoșelul tău (*adică tu*) care te adoră." (Caragiale, *O scrisoare pierdută*).

- **Ghilimelele** (marchează apoziția care desemnează titlul unei opere literare sau al unei publicații):

Din decembrie 1989, la Baia Mare apare ziarul *„Graiul Maramureșului."*

„Va-ntona apoi un psalt
Imnul veseliei
Corul dintr-un fag înalt." (Coșbuc, *Concertul primăverii*).

- **Punctele de suspensie** (marchează o pauză mai mare între bază și apoziție și caracterizează, de obicei, textele care reproduc limba vorbită):

„Fruntea, obrazul ...adică obrazul... *adică* întreg *capu* fetei, trăiau numai datorită ochilor ăia care le dădeau viață." (Neagu, *Îngerul a strigat*).

- **Semnul egalității** (este folosit mai mult ca expresie a identității în stilul științific sau ca tehnică de redactare a lucrărilor lexicografice):

forban literar = *plagiator* (DEX, s. v. forban).
gros la pungă = *bogat* (DEX, s. v. gros).
cu ceafa groasă = *bădăran* (DEX, s. v. gros).
a-și pleca grumazul (în fața cuiva) = *a se umili* (DEX, s. v. grumaz)
a pune piciorul pe grumazul cuiva = *a robi* (DEX, s. v. grumaz).

Topica și punctuația

Apoziția are o topică fixă; ea stă, în general, după termenul la care se referă și pe care-l reia și-l precizează. De aceea, prin schimbarea topicii se schimbă și valoarea sintactică a celor doi termeni. (Șerban, 1970: 184; Diaconescu, 1993: 85). De pildă, în enunțul „Tovarășul lor de expoziție, sculptorul Mihai Onofrei, este dintr-aceeași bună familie." (Sadoveanu, ap. Șerban, 1970: 183) apoziția este *sculptorul Mihai Onofrei*. Prin schimbarea topicii

Scanned with OKEN Scanner

„Sculptorul Mihai Onofrei, *tovarăşul lor de expoziţie*, este dintr-aceeaşi bună familie," apoziţie devine *tovarăşul lor de expoziţie*. Alteori, schimbarea topicii transformă o structură apozitivă neizolată într-o structură apozitivă izolată, în condiţiile unei amplificări şi a instituirii unei noi funcţii sintactice: *romanul Baltagul* > Baltagul, *romanul lui Sadoveanu* (Diaconescu, 1993: 85).

Există şi câteva situaţii, puţine la număr, în care apoziţia este antepusă:

„*Liră de argint*, Sihleanu..." (Eminescu, *Epigonii*)[78].

„*Om prudent*, Busuioc trăgea mereu cu coada ochiului într-acolo." (Rebreanu, *Răscoala*).

Punctuaţia este în funcţie de cele două tipuri de apoziţie: neizolată şi izolată. Apoziţia neizolată nu se desparte prin virgulă, în timp ce apoziţia izolată este marcată prin diverse semne de punctuaţie: *virgulă, punct şi virgulă, două puncte, paranteze, puncte de suspensie, linia de pauză*.

Propoziţia apozitivă sau apoziţională (AP)

Apozitiva este propoziţia care califică, explică sau precizează conţinutul unei propoziţii sau al unui termen de referinţă, cu care se află pe acelaşi plan.

„Mai am un singur dor:
În liniştea serii
Să mă lăsaţi să mor..." (Eminescu, *Mai am un singur dor*).

„Câţi vorbim o limbă şi purtăm un nume,
Toţi s-avem o ţintă şi un singur dor –
Mândru să se-nalţe peste toate-n lume
Steagul tricolor!" (Coşbuc, *Cântec*).

Elemente de referinţă

- **Substantive** (indiferent de funcţia sintactică pe care o au):

„Hotărât şi sigur este un *lucru*: că proştii moştenesc pământul şi bunurile lui." (Sadoveanu, *Opere XIX, 147*).

---

[78] Exemplul este şi în GA II: 443 şi Şerban, 1970: 184. Antepunerea este posibilă când e vorba de o apoziţie explicativă, redată printr-un substantiv nearticulat. (Şerban, 1970: 184).

Scanned with OKEN Scanner

„O singură *datorie* are omul: să nu fie prost." (Slavici, *Mara*).

- **Pronume:**

„Că de *asta* puteau fi siguri: va umbla pe drumurile pe care umblă şi căruţa duducăi Varvara." (Sadoveanu, *Povestiri*).

„Iată *ce* zicem: Această stare de lucruri este intolerabilă." (Caragiale, *Opere VI, 143*).

- **Numerale:**

„Trebuie să alegi *una din două*: ori să fii cu copiii tăi, ori să fii cu mine." (Ispirescu, *Legende*).

- **Adjective:**

„Piatra este *urâtă*, adică nu este frumoasă." (Stănescu, *Respirări*).

- **Verbe la moduri nepersonale:**

Sunt bune *de mâncat*: să le înghiţi pe nerăsuflate.

- **Adverbe:**

„*Aşa* e lumea: ginerii se uită urât la soacre şi nurorile la socri." (Pavel Dan, *Scrieri*).

- **Propoziţii:**

„Ştii, *mă stăpânesc*, adică vorbesc cu perdea, nu voi să isplic lucru formal." (Caragiale, ap. Diaconescu, 1993, 80).

„*O aranjează nunta*, adică o fixează." (TD Munt., ap. Diaconescu, 1993: 80).

„Da, aşa, *dacă e trădare*, adică dacă o cer interesele partidului, fie." (Caragiale, ap. Diaconescu, 1993: 84).

- **Tipologia propoziţiei apozitive**

Propoziţia apozitivă poate apărea, faţă de elementele sale de referinţă, pe care le explicitează, în două ipostaze distincte: juxtapusă şi relaţională. Indiferent de forma sub care apar, juxtapuse sau relaţionale, apozitivele pot fi precedate de adverbele *adică, anume*[79].

Apozitivele juxtapuse au aspectul unor propoziţii principale, delimitate prin două puncte:

„Condiţia asta e: *n-ai voie să vorbeşti*, cât timp stai în sac." (Creangă, *Ivan Turbincă*).

„La romani exista un curent important în gramatică, numit al analogiştilor, care susţineau că, în toate cazurile litigioase, soluţia

[79] O listă amplă şi o descriere amănunţită a întrebuinţării acestor elemente („apozeme") la Diaconescu, 1989: 146-148; Idem, 1993: 89.

Scanned with OKEN Scanner

trebuia s-o dea analogia, *adică trebuie* să ne orientăm după felul cum sunt tratate cazurile similare dar nelitigioase." (Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*).

Apozitivele relaţionale

Există o categorie de propoziţii apozitive care, formal, sunt introduse prin elemente relaţionale – conjuncţii, adverbe, pronume. Prezenţa lor în structurile apozitive, preciza Ion Diaconescu, nu este reclamată, ca în cazul subordonării, de necesitatea de integrare a unei unităţi de rang inferior într-o unitate de rang superior pe baza unei relaţii ierarhice şi a unei funcţii, apoziţia realizându-se nu ca „funcţie", ci ca o „ipostază a bazei", o repoziţionare, o amplificare fără consecinţe de ordin structural (Diaconescu, 1993: 90).„Elementele relaţionale, sublinia şi Dumitru Irimia, considerate în sine, sunt expresie a funcţiei sintactice pe care termenul secund (apoziţia) o preia în interiorul relaţiei de apoziţie, de la termenul de bază." Aşadar, în această situaţie, „apoziţia rezultă nu din repoziţionarea bazei, ci din transpoziţia unui plan subordonator în plan apozitiv." (Diaconescu, 1993: 91). Determinând părţi de propoziţie de orice fel, înseamnă că apozitiva ia forma unei subordonate corespunzătoare „funcţiunii sintactice a elementului de referinţă." Citez după Ion Diaconescu: „Astfel, de la fraza subordonatoare „Avea presimţirea *că cearta de la horă nu va rămâne fără urmări*", se poate ajunge la fraza apozitivă: „Avea o presimţire: *că cearta de la horă nu va rămâne fără urmări* sau *şi anume că cearta de la horă nu va rămâne fără urmări*", prin inserţiunea unui apozem specific. Alteori, apoziţia poate rezulta din transpoziţia unui plan independent (vorbire directă) înr-un plan apozitiv (vorbire indirectă): *Unde a stat toată noaptea? > O singură întrebare îşi punea* şi anume unde a stat toată noaptea. În această situaţie, prezenţa conjuncţiilor, a pronumelor şi a adverbelor relative se motivează nu ca expresie a raportului apozitiv, ci ca expresie a planului iniţial subordonator sau a planului independent al vorbirii directe transpuse în vorbirea indirectă." (Diaconescu, 1993: 91). Aceasta înseamnă că orice subordonată poate căpăta, în condiţii determinate, statutul de propoziţie apozitivă şi, invers, propoziţiile apozitive pot dobândi, tot în condiţii determinate statutul de propoziţii subordonate.

În virtutea celor afirmate, se pot urmări cele două planuri, cel subordonator şi cel apozitiv, pentru orice tip de propoziţii apozitive din această categorie:

Scanned with OKEN Scanner

Propoziții apozitive	Propoziții subordonate de diferite nuanțe
(1) **Conjucții și locuțiuni conjuncționale:** *că, să, ca...să, așa cum.*	
Mi-a destăinuit un lucru: *că examenul se amână.*	Mi-a destăinuit...*că examenul se amână.* (CD)
A urmărit un scop: *să ajungă la el.*	A urmărit ... *să ajungă la el.* (CD)
De alminteri observ un lucru...*Că de la intrarea în acțiune suntem în continuu în linie înaintată.* (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*).	De alminteri observ... *că de la intrarea în acțiune suntem în continuu în linie înaintată.* (CD)
Maria Moromete trăia cu o nădejde a ei veche: *să dea acel loc lui Paraschiv.* (Preda, *Moromeții*).	Maria Moromete trăia cu nădejdea *să dea acel loc lui Paraschiv.* (AT)
Și găsim un mijloc cum nu se poate mai nimerit: *noaptea*, când toți dorm, *să punem poștă la talpe* cui vom socoti noi. (Creangă, *Amintiri din copilărie*).	Și găsim un mijloc ca noaptea, când toți dorm, să punem poștă la talpe, cui vom socoti noi. (AT)
(2) **Pronume relative:** *care, cine, ce, ceea ce.*	
Vreau să știu un lucru: *cine va pleca în excursie.*	Vreau să știu *cine va pleca în excursie.* (CD)
Tot timpul a vorbit despre asta: *despre ce* i-ați povestit.	Tot timpul a vorbit *despre ce i-ați* povestit. (CI)
Sunt toate făcute de el: *adică de cine știe.*	Sunt toate făcute *de cine știe.* (AG)
M-am întâlnit cu prietenii, *ceea ce mi-a dat o mare satisfacție.*	M-am întâlnit cu prietenii, fapt *ce mi-a dat o mare satisfacție.* (AT)
(3) **Adverbe relative**[80]: *când, cât, cum, unde.*	
Să se ducă acolo: *unde l-am trimis.*	Să se ducă *unde l-am trimis.* (L)
Cei puși deodată în fața locuințelor distruse nu sufereau numai de pe urma pierderii materiale, ci erau încercați de un sentiment de adâncă neliniște, ce părea că privește tot cosmosul: *parcă însăși existența lunii, a sorilor și a plantelor era amenințată și se înfiora în carnea oamenilor.* (G. Bogza, *Cartea Oltului*).	Cei puși deodată în fața locuințelor distruse nu sufereau numai de pe urma pierderii materiale, ci erau încercați de un setiment de adâncă neliniște, ce părea *că privește tot cosmosul, de parcă însăși existența lunii, a sorilor și a plantelor era amenințată și se înfiora în carnea oamenilor.* (CNS).

[80] Dacă între adverbul corelativ și propoziția care începe cu un adverb relativ este virgulă, subordonata este apozitivă: Se ducea acolo, *unde-l trimitea* (AP); iar dacă nu intervine pauza între cele două propoziții, subordonata este o circumstanțială, dependentă de corelativ, nu de predicatul regentei: Se ducea acolo *unde-l trimitea.* (L.) (Trandafir, 1982: 87).

Scanned with OKEN Scanner

Identificarea propoziției apozitive

Propoziția apozitivă, ca și apoziția, nu se află cu ajutorul întrebărilor; valoarea ei este dedusă din referirea pe care o face și din conținutul ei logico-semantic, din topică, pauză și punctuație. Pot fi folosite, atunci când lipsesc, și mărcile („apozemele") adverbiale explicative: *adică, anume, bunăoară, cu alte cuvinte, altfel spus, de exemplu, de pildă, de regulă, de fapt, în fond, în special, în speță, în realitate, mai ales, mai exact, mai precis, respectiv* etc. , sau forme verbale personale ale unor verbe dicendi (*a spune, a zice*), în poziție incidentă, precum: *aș zice, aș fi zis, aș spune, s-ar putea spune, cum se zice, cum s-ar spune, ca să zic așa* etc. , și chiar fraze incidente de tipul: *vreau să spun..., mai bine ar trebui să spun*. (Diaconescu, 1993: 89-90):

„Eu eram vătaf, *cum să zice*, știi, *un răspunsabil*." (TD-Olt. , ap. Diaconescu, 1993: 90), „Sentimentul de disponobilitate și chinuitoare hotărâre, *s-ar putea spune de nedeterminare*, rămase același." (Ivasiuc, *Păsările*, ap. Diaconescu, 1993: 90).

De asemenea, izolarea și caracterul lor de reluare a conținutului elementelor de referință în același plan lexico-semantic, le diferențiază de subordonatele curente (de fapt le atenuează dependența strictă, reducând-o la o referire mai mult de ordin lexico-semantic decât sintactic-relațional) și neutralizează funcția de conective propriu-zise.

Modul în propoziția apozitivă

- **Indicativ:**

„Făcu, însă, ceea ce ar fi trebuit să fac eu, adică *nu*-mi mai *vorbi* câteva săptămâni." (Preda, *Marele Singuratic*).

„E un mister pentru mine ce se întâmplă, de ce păsările *simt* mlaștina și *se feresc* să-i treacă granița, în vreme ce fluturii par fascinați de aerul puturos al bălților." (Paler, *Viața...*, ap. Irimia, 1997: 515).

„Și mai mergând ei o bucată, numai iaca ce vede Harap-Alb *altă bâzdâganie și mai și*: o pocitanie de om *umbla* cu arcul după vânat și paseri... Avea un meșteșug mai drăcos și o putere mai pe sus decât își poate dracul închipui: când *voia*, așa *se lățea* de tare de cuprindea pământul în brațe." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

- **Conjunctiv:**

„Iubită Luna, dragă una,
n-am fi crezut că într-o zi

Scanned with OKEN Scanner

aceasta cu putinţă-ar fi:
c-un strigăt *să atingem* luna." (Blaga, ap. Irimia, 1997: 516).
„Omul de aceasta a apărut, *să dea* fiecărui chip şi fiecărei stări a lumii, un nume." (Bogza, ap. Irimia, 1993: 517).

Topica şi punctuaţia

În general, propoziţia apozitivă are topică fixă: după propoziţia sau termenul de referinţă. Ca punctuaţie, ea este, întotdeauna, separată prin două puncte, virgulă, puncte de suspensie şi chiar prin punct.

Bibliografie

Finuţa Asan, *Propoziţia apozitivă şi apoziţia*, în LR, 4, 1961, p. 312-316.
Ioan. I. Bâtea, *„Sau apozitiv"*, în AUT, 19, 1981, p. 93-99.
Ioan. I. Bâtea, *„Adică" apozitiv vs „anume" apozitiv în limba română contemporană*, în LR, 5, 1984, p. 394-404.
P. L. Bercea, *Contribuţii la cunoaşterea raportului apozitiv*, în LR, 5, 1972, p. 449-454.
Ion Coteanu, *Apoziţia, nod de conexiune poetică*, în Pro. Did. , 2, 1985, p. 136-139.
C. Dimitriu, *Observaţii în legătură cu propoziţia apozitivă*, în An. L, 1966, p. 151-163.
C. Dimitriu, *Apozitive de gradul al II-lea*, în LR, 1, 1987, p. 29-34.
Nicolae Felecan, *Apoziţia şi relaţia apozitivă*, în Buletin Ştiinţific, Fascicula filologie, Seria A, vol. 13, Baia Mare, 2001, p. 34-38.
Viorica Florea, *Cu privire la apoziţie*, în LR, 2, 1967, p. 179-184.
Viorel Hodiş, *Echivalenţa semnatico-sintactică a termenilor raportului apozitiv*, I, în CL, 1, 1966, p. 47-61; II, în CL, II, 1967, p. 271-288.
Viorel Hodiş, *Natura sintactică a relaţiei apozitive. Coordonarea şi relaţia apozitivă în opoziţie cu subordonarea*, I, în CL. II, 1973, p. 297-312; II.
Viorel Hodiş, *Diferenţe specifice ale coordonării faţă de apozare*, în CL, 1, 1976, p. 91-102.
Viorel Hodiş, *Apoziţia şi propoziţia apozitivă*, Bucureşti, 1990.
C. Milaş, *Apoziţii sau complemente de loc?*, în CL, II, 1980, p. 197-199.
Mircea Mitran, *Despre apoziţie şi raportul apozitiv*, în LR, 1, 1963, p. 36-45.
Ştefan Munteanu, *Epitetul adjectival apozitiv (cu privire specială la poezia lui Lucian Blaga)*, în LR, II, 1981, p. 149-154.
Silvia Rogobete, *Observaţii asupra raportului apozitiv*, în LR, 5, 1969, p. 443-452.
Cornel Săteanu, *Coordonarea explicativă*, în LL, 11, 1966, p. 375-385.
Ecaterina Teodorescu, *Cu privire la apoziţie şi propoziţia apozitivă*, în Com. Şt. , Iaşi, 1969, p. 91-119.
Ada Stuparu, *Apoziţia şi raportul apozitiv*, în LLR, 1, 1999, p. 7-11.
Ecaterina Teodorescu, *Raportul apozitiv şi cel predicativ*, în AUI, 20, 1974, p. 5-8.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul

Complementul este partea secundară de propoziţie care determină verbe, adjective, adverbe şi interjecţii, arătând obiectul asupra căruia se exercită o acţiune, persoana sau lucrul căruia i se atribuie o acţiune ori o însuşire sau circumstanţa în care are loc acţiunea.

Aşadar complementul este legat de aceste patru părţi de vorbire, care nu au însă aceeaşi sferă de cuprindere. Regentul este, în fapt, elementul care deosebeşte complementul de atribut.

Regenţii complementului (inclusiv ai subordonatelor corespunzătoare)

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale** la orice mod – personal sau nepersonal.

Verbele şi locuţiunile verbale au sfera cea mai largă de cuprindere, întrucât guvernează toate categoriile de complemente – necircumstanţiale şi circumstanţiale:

„Cel cu două pâni, văzând că nu are încotro, şovăi, *înapoieşte* un leu tovarăşului său, cam cu părere de rău, şi *pleacă* ruşinat." (Creangă, *Cinci pâini*).

„*Dormeai* tu mult şi bine, Harap-Alb, de nu eram eu, zise fata împăratului Roş, *sărutându*-l cu drag şi *dându*-i iar paloşul în stăpânire." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

(2) **Interjecţii predicative**[81]

Interjecţiile predicative exprimă, în general, stări sufleteşti, chemări sau îndemnuri, şi de aceea pot fi urmate de un număr mare de complemente.

- **Complement direct (completiva directă):**

„Şi nici una nici două, *haţ*! pe ied de gât..." (Creangă, *Capra cu trei iezi*).

„Ptiu, drace, *iaca* în ce încurcătură am intrat." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

- **Complement indirect:**

Vai vouă.

„...de-oi veni pe-acolo şi n-oi găsi trebile făcute după plac, *vai* de pielea ta are să fie." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

---

[81] În principiu, complementele interjecţiei sunt aproape aceleaşi cu ale verbului, în practică sunt, însă, rar întâlnite. Sunt excluse complementul de agent şi de relaţie. (Avram, 1997: 363)

Scanned with OKEN Scanner

- **Circumstanțial de loc:**
  „Pupăza *zbrr*! pe-o dugheană…" (Creangă, *Amintiri din copilărie*).
  „He! He! Martinico…*hai* la școala domnească…" (Delavrancea, *Domnul Vucea*).
- **Circumstanțial de timp (circumstanțială de timp):**
  Hai joi să mergem la un film.
- **Circumstanțial de mod:**
  „Dar *hai* mai repede, să nu se culce Maria." (Preda, *Morometii*).
- **Circumstanțial de scop (circumstanțială de scop):**
  „…*haidem*, amice, să căutăm împreună, prin largul domeniu al vânătoarei, un câmp pe care ne vom potrivi poate la gusturi." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).
  Hai pentru examen.
- **Circumstanțial instrumental:**
  „…și *zvârr*! cu pravila cea mare după călugări." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).
- **Circumstanțial concesiv:**
  „Cu toată supărarea, *na* o bomboană." (ap. Avram, 1997: 391).
- **Circumstanțial opozițional:**
  „*Hai* tu în locul Mariei." (ap. Avram, 1997: 391).
- **Circumstanțial cumulativ:**
  „*Na* și pâine pe lângă bani." (ap. Avram, 1997: 393).
- **Circumstanțial de cauză:**
  „*Hai* din obligație." (ap. Bejan, 1995: 336).

(3) **Adjective** (și alte părți de vorbire cu valoare de adjectiv). De obicei, adjectivele determinate de complemente sunt de multe ori de origine verbală (derivate cu sufixe ca: *– tor, -ant, -bil, -ar;* Avram, 1997: 363):

- **Complement indirect:**
  „Scriptura *depărtate* lucruri de ochii noștri ne învață cu acele trecute vremi să pricepem cele viitoare." (M. Costin, *De neamul moldovenilor*).
  "Vede cum din ceruri luna lunecă și se coboară
  Și s-apropie de dânsul *preschimbată* în fecioară." (Eminescu, *Scrisoarea III*).
  „Zările, de farmec *pline*,
  Strălucesc în luminiș;

Scanned with OKEN Scanner

.....
Satul e de vuiet *plin*." (Coşbuc, *Noapte de vară*).

- **Complement de agent:**
„De murmur duios de ape
Ea *trezită*-atunci răsare." (Eminescu, *Făt-Frumos din tei*).
„Aceste lucruri sunt *observabile* de către oricine." (ap. Bejan, 1995: 327).
- **Circumstanțial de loc:**
„Echipă *victorioasă* pe teren propriu." (ap. Avram, 1997: 380).
- **Circumstanțial de timp:**
Boxul românesc are concurenţi *victorioşi* mereu.
Pentru România, boxul a fost *victorios* a doua oară.
- **Circumstanțial de mod:**
„Atunci îl văzură neamurile lui *turbat* ca fiara." (Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor*).
- **Circumstanțial de cauză:**
„L-a găsit sub trei grăunţe
Mort de inaniţie." (Topârceanu, *Rapsodii de toamnă*).
- **Circumstanțial concesiv:**
În jocul cu România, Slovenia a fost o echipă *victorioasă*, în ciuda jocului slab.
- **circumstanțial consecutiv:**
„E destul de *neatent* pentru a greşi drumul." (Metea, 1998: 234).
- **Circumstanțial de relație:**
„La un semn deschisă-i calea şi s-apropie de cort
Un bătrân atât de *simplu* după vorbă, după port." (Eminescu, *Scrisoarea III*).
„De bucuroasă era ea *bucuroasă*, aşa cum povestise tatăl său, dar nu i-a plăcut pâinea." (Preda, *Moromeții*).
- **Circumstanțial instrumental:**
„Are o boală *vindecabilă* prin tratament balnear."(Metea, 1998: 246).
- **Circumstanțial condițional:**
„În locul vostru, noi am fi fost *mai atenţi* la semnele de circulaţie." (Metea, 1998: 224).
„Echipament *utilizabil* în caz de incendiu." (Avram, 1997: 390).
- **Circumstanțial sociativ:**

Scanned with OKEN Scanner

„Nava scufundată este *recuperabilă* cu tot cu încărcătură." (Metea, 1998: 240).

„...întâlneam oameni hotărâți, *porniți* cu flinta, cu coasa ori cu furca la spinare, spre steagul ridicat de domnul Tudor." (G. Galaction, *La Vulturi*!).

- **Circumstanțial opozițional**:

„Echipă *codaşă* în loc de fruntaşă." (ap. Avram, 1997: 391).

(4) **Adverbe**

Dintre regenții complementului, adverbul are sfera cea mai mică de cuprindere[82].

- **Complement indirect** (destul de rar, în dativ şi prepoziţional în acuzativ):

Înaintează *paralel* drumului.
Stă *mai încolo* de noi. (ap. Bejan, 1995: 323).

- **Circumstanțial de mod**:

„...numai vuietul pârâului acoperea destul de *bine* țipetele lui." (G. Galaction, *La Vulturi*!).

„Calea laptelui e-n vale
mai aproape decât ieri,
Când era deasupra noastră
pretutindeni, nicăieri." (Blaga, ap. Irimia, 1997: 422).

- **Circumstanțial de relație**:

„Învățăm să vorbim *corect* gramatical." (Metea, 1998: 251).

- **Circumstanțial consecutiv**:

„Experimentase *destul* pentru a-şi verifica ipotezele." (ap. Avram, 1995: 387).

- **Circumstanțial de loc:**

Cocoşul stătea cocoțat *acolo* sus.

- **Circumstanțial de timp**:

„Merge călare *atunci* când este obosit." (ap. Dimitriu, 1982: 268).

- **Complement opozițional:**

---

[82] Avram (1997: 363) menționează doar: complement indirect, de mod, consecutiv, de relație. D. Irimia (1997: 450) menționează şi circumstanțialul de finalitate (scop) după adverbe (locuțiuni adverbiale) (prin intermediul unui verb): „Sandu juca în pierdere *ca să nu se prindă păcăliții*." (Barbu)

Scanned with OKEN Scanner

Va veni *mâine* în loc de azi.

- **Complement de excepție:**

În vacanță nu plecăm *niciunde* decât la bunici.

Determinarea prin complinire urmărește să pună în relație o acțiune sau o însușire cu un obiect sau cu o circumstanță care mijlocește realizarea acțiunii sau atribuirea însușirii. În funcție de conținutul complinirii și de mijloacele proprii de realizare, se disting două tipuri de complemente: necircumstanțiale (sau obiective) și circumstanțiale.

Complementele necircumstanțiale sunt complementul direct, complementul indirect și complementul de agent Ele se caracterizează prin posibilitatea de substituire cu pronumele nehotărâte **cineva, ceva**, singure sau precedate de prepoziții:

L-am văzut *pe Ion* > Am văzut *pe cineva*.
Am cumpărat *cărți* > Am cumpărat *ceva*.
Se gândește *la prieteni* > Se gândește *la ceva*.
Este sigur *de cunoștințele* sale > Este sigur *de ceva*.

De asemenea, complementele obiective se realizează în procesul de expansiune a unei acțiuni sau a unei însușiri ca determinanți imediați, implicați, în mod necesar, în conținutul termenului determinat. De aceea, în organizarea structurală a unui enunț (propoziție sau frază), ele se grupează, de cele mai multe ori, în jurul termenului regent.

Dintre complementele necircumstanțiale, două (singurele) – cel direct și cel indirect – pot avea două expresii, una de bază și o alta accesorie, care dublează complementul, fie prin anticipare, fie prin reluare:

„Erau chipuri pe care *le* mai văzusem, pe care *le* uitasem de când m-am înstrăinat și pe care *le* regăseam aceleași în liniștea și seninătatea lor." (Sadoveanu, *Domnu´ Trandafir*).

„Nu e în basmele poporului balaur care să poată întrece întunericul în felul în care-*i* înghite pe oameni despărțindu-i de restul lumii și de ei înșiși." (G. Bogza, *Porțile măreției*).

„Talentului firesc de critică nu-*i* pasă
Ea nu întunecă a lui gândire frumoasă." (Al. Donici, *Florile*).

„Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea-*i* trimite-o poruncă." (Coșbuc, *Paşa Hassan*).

Scanned with OKEN Scanner

O altă trăsătură a acestor complemente este dată de selecţia strictă a regenţilor verbali. Complementul direct urmează numai după verbe tranzitive, iar complementul de agent numai după verbe la diateza pasivă.

„Ochiule, *nu* mă mai *vezi?*
Sunt copilul care *citea* „Capra cu trei iezi."
Valuri, *nu* mai *ştiţi* cine sunt?
Corăbiile mele *au fost luate* de vânt." (E. Botta, *Armada*).

Complementul direct (cd)

Complementul direct este partea secundară de propoziţie care arată persoana sau obiectul asupra căruia se exercită nemijlocit acţiunea unui verb tranzitiv sau a unei interjecţii predicative.

„Tocmai când scoaseră *pâinile* din traiste, iaca *un* al treilea *drumeţ*, necunoscut, îi ajunge din urmă şi se opreşte lângă dânşii, dându-le ziua bună." (Creangă, *Cinci pâini*).

Regenţi

(1) Verbe şi locuţiuni verbale tranzitive

Verbul este considerat tranzitiv atunci când „are nevoie de completarea înţelesului lui printr-un obiect direct, asupra căruia îşi trece acţiunea (*transeo, transire, transi(v)i, transitum*, iar de la supin, adj. *transitivus)* pentru a preciza ce anume face subiectul." (Coteanu, 1982: 166) Trăsătura relevantă a acestor verbe este simetria corelaţiei lor binare cu subiectul[83]:

cineva ⟷ face (are) ⟶ ceva

„..., *împăratul* făcu *un ospăţ*..." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).
„Avea şi *dânsul* trei *feciori*..." (Coşbuc, *Trei, Doamne, şi toţi trei*).

Din această perspectivă şi, în funcţie de semnificaţiile pe care le au, există verbe:

- **Tranzitive întotdeauna**[84], precum *a avea, a agrea, a căuta, a certa, a dori, a putea, a şti, a răni, a ucide, a vrea*, etc.

---

[83] Motivat la origine prin semnificaţia sa „centrală", acest complement tinde să devină treptat o completare inerentă, automată a unor anumite verbe „gramaticalizându-se: el reprezintă partea mai abstractă în corelaţie opozitivă cu subiectul." (Sluşanschi, 1992: 59)

[84] Nu de puţine ori verbele tranzitive sunt folosite absolut, fără un complement direct, sau numai cu un complement indirect, situaţie ce dă naştere la discuţii privind tranzitivitatea lor:
„Ia uitaţi-vă: se vede de aici în piscul cel mare crucea de la Boura. Acolo, zice-se, a doborât Dragoş-vodă *vaca* sălbatică. Pe urmă a pus stăpânire pe moşia părinţilor săi." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)

Scanned with OKEN Scanner

„Nu-mi trebuie – a ta milă, *nu vreau* a tale daruri,
Tu îmi *întinzi* o cupă mult plină cu amaruri,
Departe ea de mine! … mai drept e ca să mor! …
Iară dacă *ai* tu cuget şi-ţi pasă de-al meu dor,
Ghirai! mă *lasă*, lasă în oara morţii grele
Să mai *sărut* odată pământul ţării mele!" (Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*).

„Tânărul *îndeamnă* calul *ţinând* scurt zăbala. Tot aşa şi negustorul. Calul ia vânt. Trecând prin faţa bisericii, flăcăul îşi face cruce.

Atunci *aude* pe tovarăşul, rămas câţiva paşi înapoi, râzând grozav. *Întoarce* capul, tovarăşul nicăieri… Mare minune! … Unde *a putut* pieri?…" (Caragiale, *La conac*).

- **Bitranzitive (dublu tranzitive** sau **bivalente)**, dacă pot avea două complemente directe; de obicei, unul al persoanei şi altul al lucrului[85], ca: *a anunța, a asculta, a examina, a întreba, a învăța, a ruga, a sfătui, a trece*[86]:

„Gramatica e meşteşugul ce-arat-alcătuire,
Pe toţi *învaţă* d-a le şti fără greşală toate
Şi versuri înmeşteşugite arată d-a se face;
Siliţi-vă a o învăţa." (Ienăchiţă Văcărescu, *Gramatica*).

„Dar fost-a scris părintelui Duhu să nu asculte în totul sfaturile cuviosului stariţ, ci *să* ne *înveţe* câte o leacă de aritmetică, de gramatică, de geografie şi din toate câte ceva, după priceperea noastră." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Frate-meu mă mai *învăţase* cele patru socoteli şi fracţiile. Ce ştiam mai bine era tabla lui Pitagora. Mă *învăţase* şi istoria cu şase domni vestiţi…" (Delavrancea, *Domnul Vucea*).

„Glasul ei dulce mă legăna; genele mi se prindeau şi adormeam; uneori tresăream ş-o *întrebam* câte ceva…" (Delavrancea, *Bunica*).

„Cum spusei, cucoana a venit *să* mă *roage* să merg şi *să*-l *rog* a proteja pe băiatul ei, care de şase luni s-a întors din străinătate cu diploma de doctor în drept." (Caragiale, *Schiţe II, 113*).

---

[85] Acest complemenet direct al lucrului este numit *complement secundar* (Guţu-Romalo, 1973: 117) sau *obiect secundar* (Dindelegan, 1974: 19).

[86] Gh. Bulgăr include în această categorie şi verbele *a alege, a face, a numi, a considera, a propune* (1568: 62), care, de fapt, nu sunt dublu tranzitive, ci sunt însoţite şi de un element predicativ suplimentar. În exemplul dat: „L-am numit *şef*," substantivul *şef* este element predicativ suplimentar.

Scanned with OKEN Scanner

- **Tranzitive cu unele sensuri şi intranzitive cu altele**[87]:
  - **a petrece**, tr. 1. „a poposi, a sta; a trăi." 2. „a însoţi până într-un loc, a conduce:"

„Când gândesc că am să merg la Bucureşti ca *să*-mi *petrec* iarna, nu mă ţine locul de bucurie." (Alecsandri, *Teatru I, 272*).
„*Să*-ţi *petreci* noaptea asta în casa mea ca să te odihneşti."(Caragiale, *Opere III, 63*).
„Ca într-o înfiorare, Tudor îi *petrecea* pe toţi cu privirea-i scăpărătoare." (Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor*).
„Ea plecă, eu mă fac că plec,
Dar stau acolo şi-o *petrec*,
Cu ochii, cât e zarea." (Coşbuc, *Numai una!).*

  - **a petrece**, intr. „a se bucura de viaţă, a se veseli, a se distra:"

„Şi voi, iubiţi prieteni, *petreceţi* sau cântaţi,
Lăsaţi-mi însă mie odihna cea tăcută."(Macedonski, *Opere I*, 50).
„Foaie verde de trifoi,
Vino, bădiţă la noi
Să petrecem amândoi." (Jarnik – Bârseanu, *Doine*).

  - **a plămădi**, tr. 1. „a frământa aluatul împreună cu plămădeala sau cu drojdia ca să fermenteze, a amesteca." 2. „a zămisli, a procrea". 3. „a plăsmui, a crea, a compune":

„Halal, zău, de cine ştie
Să facă plăcintărie,
S-o dospească, *plămădească*,
În cuptor s-o rumenească."(Alecsandri, *Teatru, 142*).
„Îşi petrecea zilele *plămădind* cantaride." (Negruzzi, *Scrieri*).
„Mătuşa Uţupăr tăinuie cu mama. Are ea un vecin... unul Mărinache Piele. Cu Piele *a plămădit*-o pe Diţa." (Stancu, *Desculţ*).
„Marele compozitor italian (Rossini) a ştiut *să plămădească* acest cap d-operă al muzicii de vânătorie." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

  - **a plămădi**, intr. „a face un aluat moale din puţină făină, drojdie şi apă caldă, ca să dospească; a face plămădeală":

[87] Verbele cu reflexiv obligatoriu în dativ pot fi folosite tranzitiv (vezi: îşi închipuie *o scenă* de luptă), dativul şi acuzativul fiind aici cazuri coocurente, atribuite simultan vecinătăţilor. (Pană Dindelegan, 1994: 76)

Scanned with OKEN Scanner

„Mâni, pe vremea asta, zise ea, *plămădesc* de pâne. Cuptorul cred că e în bună stare." (Sadoveanu, *Păuna mică*).

„Apoi mama *plămădea*
Ş-o lăsa până dospea." (Alecsandri, *Poezii populare I, 453*).

- **Cu tranzitivitate limitată**[88], numai dacă au un complement direct exprimat printr-un nume înrudit, formal sau/şi semantic, cu verbul: *a dormi un somn, a fugi o fugă, a lupta o luptă, a merge un drum, a trăi un trai, a visa un vis* etc.

„Voinicelul mi-o privea,
Somnul dulce cum dormea...
Şi mereu se socotea:
S-o deştepte-n grab'au ba?" (Teodorescu, *Poezii populare*).

„Frunză verde, măr pălit,
Ce *trai* rău am mai trăit." (Hodoş, *Poezii populare*).

„Dă-mă, maică, unde trag,
Să trăiesc *traiul* cu drag." (Jarnik – Bârseanu, *Doine*).

„Ar trebui să-nţelegi că ţi-ai trăit *traiul* şi ţi-ai mâncat mălaiul demult.
„(Alecsandri, *Teatru, 753*).

„Ce *vis* am visat!"
„Priviţi-i cum visează
Visul codrului de fagi." (Eminescu, *Povestea codrului*).

- **Interjecţii predicative**

„Dar pân-atunci *na*-ţi o palmă, ca să ţii minte ce ţi-am spus."(Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Şi când răcneşte o dată cât ce poate, eu *zvârr*! chibriturile din mână, *ţuşti!* la spatele lui Zaharia, şi începem a horăi, de parcă dormeam cine ştie de când." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Întrebări: *pe cine? ce?*

Mijloace de exprimare

Complementul direct poate fi exprimat prin părţi de vorbire din categoria numelui – substantiv, pronume, numeral sau altele substantivizate şi prin verbe la moduri nepersonale – infinitiv, supin, gerunziu.

---

[88] Coteanu, 1982: 167. Acest complement este numit şi *complement direct intern*. (Creţia, 1956: 115-120)

Scanned with OKEN Scanner

(1) În funcţie de unele trăsături ale obiectului desemnat prin nume, complementul direct se realizează, în limba română actuală, prin două structuri distincte: cu morfemul *pe* şi *fără acesta*, ca în latină:

- **Acuzativ singur**, când complementul direct este exprimat prin substantive care denumesc nume de lucruri, oraşe, ţări; uneori chiar şi pentru cele care numesc persoane şi animale, când sunt folosite abstract, neindividualizat[89], pronume personale cu formă neaccentuată, pronume nehotărâte şi negative ca substitute ale numelor de lucruri, pronumele relativ *ce*, pronumele demonstrativ cu valoare neutră *asta*:

„Băbuţa-şi cată la răspântii *satul*,
Băieţii, casa, fetele, bărbatul." (Arghezi, *Satul ei*).

„Când, tremurându-şi *jalea* şi *sfiala*,
Un cânt pribeag îmbrăţişează *firea*, ...
Iar vântul spune crengilor plecate
Povestea ta, frumoasă domnişoară..." (Goga, *Dăscăliţa*).

„*Copiii* mei cum să-i îmbun?
Nevestei mele ce să-i spun,
Când va-ntreba de El-Zorab?" (Coşbuc, *El-Zorab*).

„Ei doar au *stele* cu noroc
Şi *prigoniri* de soarte,
Noi nu avem nici *timp*, nici *loc*
Şi nu cunoaştem *moarte*." (Eminescu, *Luceafărul*).

„Şi zicând *aceste*, pune *tarniţa* pe cal, anină *armele* la oblânc, îşi ie *merinde* şi *bani* de ajuns, *schimburi* în desagi, şi *o ploscă* plină cu apă." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Glasul ei dulce *mă* legăna; genele mi se prindeau şi adormeam; uneori tresăream ş-*o* întrebam *câte ceva*..." (Delavrancea, *Bunica*).

„Generalii trăgeau straşnic. De câte ori auzeam „*jart*", auzeam şi „*aoleu*" (Delavrancea, *Domnul Vucea*).

- **Acuzativ**, precedat de morfemul *pe*, când complementul direct este exprimat prin substantive, nume proprii de persoane sau de

[89] Tot aici se include şi complementul direct exprimat printr-un substantiv nearticulat, de obicei la plural, precedat de cuvântul *la*, care are valoare adjectivală „mult, -ă". Se întâlneşte în vorbirea populară şi familiară. „Să-l fi văzut cum înghiţea *la buhai, la boi, la vaci* şi *la viţei*."(Creangă). „ băut *la apă* până s-a răcorit..., a mâncat *la pere*..."(Creangă)

Scanned with OKEN Scanner

animale, substantive comune[90] care denumesc relaţii sociale şi profesionale, persoane ori animale, în general cunoscute şi individualizate, pronume personale cu forme accentuate şi adesea, alte pronume, numerale şi părţi de vorbire substantivizate.

Caracteristica acestei realizări a complementului direct constă în aceea că întotdeauna este sau poate fi dublat, prin anticipare sau prin reluare, de un pronume personal forma scurtă:

„Porunci să se strângă obştească adunare
Lângă un copac mare,
Căci vrea *pe unii, alţii* să *îi* cam dojenească..." (Alexandrescu, *Lupul moralist*).

„L-aţi văzut cumva *pe Zdreanţă*,
Cel cu ochii de faianţă?" (Arghezi, *Zdreanţă*).

„Dar eu văd de-atâtea dăţi
Ce cuminte-i firea
..... ea poate
Pe cei slabi să-*i* facă treji,
Pe fricoşi bărbaţi viteji." (Coşbuc, *Pe deal*).

„Să-ţi cer *un semn*, iubito, spre-a nu te mai uita?
Te-aş cere doar *pe tine*, dar nu mai eşti a ta." (Eminescu, *Despărţire*).

„Înţelepciunea e ochiul care stă închis sub fruntea omului, căci altfel pocitanie ar fi biata făptură cu trei ochi. Dar cine se întâmplă să-*l* deschidă tocmai *pe al treilea*, vede şi în necazul mic şi în năpastă *o cheiţă* sau *o cheie* care *îl* descuie *pe om* din amărăciunea şi singurătatea sa, îndemnându-*l* la dulce luminăţie." (I. Teodoreanu).

(2) **Verbe la moduri nepersonale**

- **Infinitiv** (după verbele *a putea, a şti*, morfemul *a* al infinitivului poate lipsi)[91]:

---

[90] Există în limba română contemporană verbe tranzitive care, prin sensul lor, admit numai un complement direct al persoanei: *a admonesta, a invita, a linguşi* etc. şi altele care cer numai un complement direct al lucrului: *a amenaja, a ara, a adnota, a afâna, a agonisi* etc. Alteori, opoziţia complement direct al persoanei şi complement direct al lucrului trimite la sensuri diferite ale aceluiaşi verb:

a amenda *pe cineva* (a amenda = „ aplica o amendă"
a amenda *ceva* (a amenda = „ modifica prin amendament o lege"
a achita *pe cineva* (a achita = „ achita = a declara nevinovat"
a achita *ceva* (a achita =„ plăti" etc. (Vulişici, 1995: 89)

[91] Infinitivul complement direct e utilizat mai mult în partea nordică a ţării, în rest şi în limba literară el e înlocuit cu conjunctivul: poate *să vorbească*, ştie *să cânte* (cf. Puşcariu, 1976: 250).

Scanned with OKEN Scanner

„Negreşit, muncitorul e stâlpul României! De la dânsul să învăţăm *a* ne *iubi* patria! Fiind în raport necontenit cu pământul ţării noastre, el ştie *a*-l *iubi* şi *a*-l *cinsti*!" (Odobescu, *Muncitorul român*).

„Încă din clasa a doua de gimnaziu începusem *a scrie* şi *a ilustra*, pentru mine şi pentru doi-trei prieteni, un roman haiducesc în mai multe tomuri." (Sadoveanu, *Nada Florilor*).

„E uşor a scrie versuri
Când nimic nu ai *a spune*." (Eminescu, *Criticilor mei*).

„...că dă, noi ştim *a învârti* sapa, coasa şi secera, dar dumneavoastră învârtiţi condeiul şi când vreţi ştiţi *a face* din alb negru şi din negru alb." (Creangă, *Moş Ion Roată*).

„Acum, ia să statornicim rânduiala următoare, ca să se poată *şti* hotărât care câtă pâne a mâncat." (Creangă, *Cinci pâni*).

„Extraordinar nu e ce nu s-a făcut, ci ceea ce se credea că nu se poate face."[92] (Iorga, *Cugetări*).

- **Supin** (mai ales după verbul *a avea* şi după cele care înseamnă *„a termina"*: *a isprăvi, a înceta, a sfârşi, a mântui*; Avram, 1984: 296):

„Vom merge la ţară, ..., la primăvară după ce vom isprăvi *de vândut* cerealele." (Stancu, *Dulăii*).

„Şi mănâncă la un loc tustrei, şi mănâncă, până ce gătesc *de mâncat* toate cele cinci pâni, de parcă n-au mai fost.

.....

După ce-au mântuit *de mâncat*, călătorul străin scoate cinci lei din pungă şi-i dă, din întâmplare celui ce avusese trei pâni." (Creangă, *Cinci pâni*).

- **Gerunziu:**

„Căci simt *plutind* prin fumul de tămâie
Sfinţenia cântării preacurate." (Goga, *Dascălul*).

„De treci codri de aramă, de departe vezi *albind*
şi-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint." (Eminescu, *Călin. File din poveste*).

„Vedeai *răsărind* laolaltă
Un colţ luminos de ietac,
Pridvorul cu iederă-naltă

---

[92] În construcţii de acest fel, *subiect + pronume reflexiv + a putea (la mod personal) + infinitiv*, interpretarea corectă este a considera infinitivul la diateza reflexivă drept complement direct, căci forma personală a verbului *a putea* trebuie să fie la diateza activă, predicat al subiectului antepus. (cf. şi Bejan, 1995: 321).

Scanned with OKEN Scanner

Şi flori zâmbitoare-n cerdac." (Topârceanu, *Opere, 115*).

Tipuri structurale ale complementului direct

- **Simplu:**

„ Cugetările previn *dificultatea*, înfăţişând *cultul* drept acel formalism vulgar al celor ce-şi interzic, urmându-*l*, orice *nevoie* nouă a sufletului lor." (Vianu, *Postume, 59*).

- **Multiplu:**

„Am cetit toate *articolele*, toate *telegramele*, toate *informaţiile*, toate *foiletoanele* şi toate *anunţurile* din jurnalele în care erau împachetate cumpărăturile." (G. Ibrăileanu, *Adela*).

- **Dezvoltat**, când este exprimat prin construcţii infinitivale nominale sau relative:

Încearcă *a fi folositor.*

„Aşa-i blăstămul nostru, cucoano, n-ai *ce* ne *face*..." (Sadoveanu, *Opere VI, 203*).

„Şi din spaima ceea, am fugit noi mai jumătate de sat înapoi, fără să avem *când* îi *zice* popei..." (Creangă, în GA II: 83)[93].

Identificarea complementului direct

Identificarea complementului direct se face, în primul rând, prin raportarea sa la regenţi. În felul acesta pot fi evitate confuziile:

- cu **subiectul**, când acesta este inclus sau subînţeles:

Vinul acesta nu *l*-am gustat.

- cu **numele predicativ**, când nu se cunosc verbele copulative:

El are *un defect.*

Ele vor *o cafea.*

- cu **elementul predicativ suplimentar:**

L-au făcut *ministru.*

L-au ales *deputat.*

L-au trimis *observator.*

unde substantivele *ministru, deputat, observator* sunt elemente predicative suplimentare, având subordonare dublă, şi faţă de verb şi faţă de pronume.

---

[93] Ion Diaconescu consideră construcţiile infinitivale relative drept propoziţii subordonate, fie subiective, după verbe impersonale, fie completive directe, după verbe tranzitive. Argumente: incidenţă zero, nucleu predicativ: verbul grupează în jurul său constituenţi de bază ai propoziţiei, au întotdeauna un conectiv (pronume sau adverb relativ), infinitivul are valoare de conjunctiv (1992: 106; cf. şi Coteanu, 1982: 250; Coteanu, 1990: 182).

Scanned with OKEN Scanner

- cu **complemente circumstanțiale:**
  - ➢ **de timp:**

A pierdut câteva *ore* aşteptându-te.

  - ➢ **de mod**: (de măsură)

I-a dat *zece mii*[94].

Verificarea se poate face prin trecerea verbului de la diateza activă la diateza pasivă, în urma căreia complementul direct devine subiect, iar subiectul inițial devine complement de agent:

Vinul acesta n-a fost gustat de mine.

Câteva *ore* au fost pierdute de el aşteptându-te.

Zece *mii* i-au fost date (de cineva).

Topica şi punctuația

Complementul direct are, în general, o topică liberă. Totuşi există câteva situații consacrate, în care complementul direct

- **are o poziție postpusă,** când este exprimat prin verbe sau când nu este dublat:

„...aud *trosnind* gătejele uscate." (Anghel, *În grădină*).

„După ce mântuim *de băut* cana ceia, ni se aduce alta." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Pentru aceea *porunci* beilerbeiului Rumeliei *a înainta* spre stânga cu oştile sale şi cu şapte tunuri şi *a merge* către ai noştri..." (Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul*).

„Eram cinci inşi la precupeața Lenca Linchici şi aveam două *paturi* şi o *masă*, iar Huțu se culca pe jos, fiindcă taică-său îi adusese o *saltea* cu paie, două *perini*, o *velniță*, trei *rânduri de albituri*, două *pâini* mari, un *săculeț* de fasole, *altul* cu făină de mămăligă şi o *bucată* de slănină, ca să-i fie pe două săptămâni." (Slavici, *Budulea Taichii*).

- **are o poziție antepusă,** când este exprimat prin pronume personale şi reflexive forme scurte şi când este exprimat prin nume şi reluat prin pronume:

„Pe câmp o moale căldură

---

[94]O construcție similară, *numeral + substantiv*, după verbele: *a alerga, a cântări, a costa, a înota, a sări, a valora* etc. (*El a alergat trei kilometri.* , *Sacul cântăreşte cincizeci de kilograme.*, *Cartea costă o sută de mii de lei.* , *Ei au înotat 500 de metri.* , *El a sărit cinci metri.* , *Stiloul valorează trei sute de mii de lei.*) are valoarea de circumstanțial de mod de măsură (cf. Constantinescu-Dobridor, 1994: 199) şi nu de complement direct, cum afirmă Mioara Avram. „Roşiile costă *cinci lei*", „Biletul m-a costat *mulți bani*"; confuzia se datoreşte ideii de cantitate exprimate de numeralul cu rol de atribut pe lângă complementul direct. (1997: 373).

Scanned with OKEN Scanner

Mă urmăreşte statornic." (Blaga, *Vara în jurul cetății*)

„*Răscoala* am stârnit-*o* noi toţi, satul întreg." (Stancu, *Desculț*).

„*Sălățile* din grădina ursului, *pielea* şi *capul* cerbului *le*-a adus la stăpânu-său cu toată inima..." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

Punctuaţia este fixă, niciodată nu se desparte prin virgulă de regentul său, verb sau interjecţie. Intercalările care pot apărea au punctuaţia proprie, ele sunt izolate de contextul înconjurător.

„*Pe mine*, odinioară, pasărea asta m-a prigonit mult." (Voiculescu, *Lipitoarea*).

Propoziţia completiva directă (CD)

Propoziţia subordonată completivă directă determină un verb tranzitiv sau o interjecţie predicativă şi corespunde complementului direct[95].

„Iar străinii *îl* întreabă iar, dar cu glasurile cu totul schimbate şi cu o altă lumină în ochi, *de unde* şi *la ce şcoală a învățat, cum îşi petrece viața*." (Sadoveanu, *Domnu´Trandafir*).

Regenți

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale tranzitive:**

„*Nu ştiu dacă* cunoaşte careva dintre cei mai tineri *unde* a fost prisaca lui Buburuz." (Sadoveanu, *Prisaca de altă dată*).

„Se uita prin curte *întrebându-se care* o fi intrarea spre camera lui..." (Ivasiuc, *Păsările*).

(2) **Interjecţii predicative:**

„Şi el ştie *pe unde* cotigeşte, că nu umblă tocmai mult şi numai *iaca ce* dă şi de poarta *iadului*." (Creangă, *Ivan Turbincă*).

„Acum *iată că* din codru şi Călin mirele iese." (Eminescu, *Călin. File din poveste*).

Întrebări: *pe cine*?, *ce*?

Elemente de relaţie

---

[95] Corespondenţa dintre subordonata completivă directă şi complementul direct este aproape totală. Ea se manifestă nu numai în conţinut şi în denumire, ci şi în folosirea aceloraşi întrebări, a aceloraşi regenţi, a aceluiaşi procedeu de dublare, prin anticipare sau prin reluare, a aceleiaşi topici şi punctuaţii.

Scanned with OKEN Scanner

(1) **Conjuncții și locuțiuni conjuncționale**: *că, să, ca...să, dacă, de:* (pop. și reg.), *că care, că când, că cât(e), că ce, că cum , că după ce, că pentru ce, că unde, cum că, pe cum că, precum că*:

„Căutând *să* străpungă grămada de umbre unde știu *că* e satul se scutură ca de un fior." (Popovici, *Setea*).

„Iar eu n-am să înțeleg *dacă* trebuie
Să-l schimb sau *dacă* el vrea *să*-l schimb." (Stănescu, *Schimbarea la față*).

„S-o adunat lume...să vadă *că ce*-i." (*Texte dialectale*).

„După ce a înțeles feciorul de împărat cel mai tânăr *cum că* Ileana are să vină la el în grădină, ca să fure merele cele de aur, el porunci *că*, dacă va auzi cineva vaiete în grădină, nimeni să nu cuteze să intre, ci să lase pe cel ce s-ar văita, ca să se vaite în pace." (Slavici, *Poveşti*).

(2) **Adverbe relative**: *când, cât, cum, încotro, unde*:

„Simțeam *cum* se urcă în mine veninul vechi al amărăciunii." (Sadoveanu, *Printre gene*).

„Acum să-mi spui tu *cine* eşti, *de unde* vii şi *încotro* te duci, că, de nu, acolo îți putrezesc ciolanele." (Creangă, *Povestea lui Harap -Alb*).

„Eram ca într-o domnie a mea. Nimeni nu mă tulbura, nimeni nu mă întreba *unde* mă duc, *ce* fac..." (Sadoveanu, *La apa Moldovei*).

(3) **Pronume şi adjective pronominale relative şi nehotărâte**: *care, cine, ce, cât(ă), ceea ce, oricare, oricine, orice, oricât, oricât(ă)*, singure sau precedate de prepoziții:

„Bine, rău, el făcea *ceea ce* socotea că trebuie să facă, şi atât." (Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*).

„El îmi arată *ce* este mai frumos în el." (Stănescu, *Arătarea pietrei*).

„A întrebat-o un aprod bătrân *pe cine* caută." (Sadoveanu, *Baltagul*).

„N-o întreabă *cum* de n-a rezistat Cornel, *la ce* n-a rezistat, *ce*-i ceruse să facă şi *de ce* avea nevoie de asemenea certitudini." (Ivasiuc, *Păsările*).

Modul în completivele directe

- **Indicativ**:

„Eu mă duc în faptul zilei, mă aşez pe malu-i verde
Şi privesc cum apa *curge* şi la cotituri *se pierde*,
Cum *se schimbă*-n vălurele pe prundişul lunecos,
Cum *adoarme* la bulboace, săpând malul nisipos." (Alecsandri, *Malul Siretului*).

- **Conjunctiv**:

Scanned with OKEN Scanner

„El le zise încă *să-şi aducă aminte* de cruzimea vrăjmaşului, care nu iartă niciodată pe cei biruiţi, cu atât mai mult pe cei ce s-au revoltat;..."*(Bălcescu, Istoria românilor)*.

„Ai putea *să lepezi* cârma şi lopeţile *să lepezi*,
După propria lor voie să ne ducă unde repezi, ..." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

- **Condiţional-optativ**:

„Cu toţii-mi şoptiră...că *n-ar fi bine* să-l las singur."(Delavrancea, în GA II: 286).

- **Prezumtiv**:

„La început, când auzeam cuvântul acesta, îmi închipuisem că icuşarii *vor fi fiind* o ciurdă ciudată de oameni care se plimbă prin lume înarmaţi cu foarfeci, prind femeile de coade, le culcă la pământ şi le crestează urechile pe margini." (Stancu, *Desculţ*).

Topica şi punctuaţia

Ca şi complementul direct, şi completiva directă poate sta atât înaintea cât şi în urma regentei:

„Că *te-am iubit atâta* putea-vei tu *să ierţi*?" (Eminescu, *Despărţire*).

„El spuse, în deosebire de tovarăşul său, *că s-au înţeles cu Răuţ ca să fure o parte din turma* ce se afla în pădurea de la Fundureni şi *că în urmă s-au dus prin ascuns la Salonta*, ca să afle un cumpărător." (Slavici, *Moara cu noroc*).

În privinţa punctuaţiei, IOOP face precizarea că „se despart de obicei prin virgulă completivele directe aşezate înaintea regentei, iar cele aşezate după regentă nu se despart prin virgulă de aceasta" (1995: 70):

„Şi cum ajunge acasă, zice unei babe de la bucătărie *să ia cucoşul, să-l azvârle într-un cuptior plin cu jăratic* şi *să puie o lespede la gura cuptiorului*." (Creangă, *Punguţa cu doi bani*).

„...cine ştie oare şi cine îmi va spune,
Ce-o să aducă ziua şi anul viitor?" (Alexandrescu, *Anul 1840*).

„*Pe câţi* i-au găsit *i*-au mânat spre curtea primăriei." (Stancu, *Desculţ*).

Bibliografie

Ioana Anghel, Elena Comşulea, Emese Kis, Ioan I. Stan, *Cu privire la topica complementului în propoziţia principală*, în CL, 1, 1965, p. 209-220.

Scanned with OKEN Scanner

Tsilia Appel, *L'objet direct „personnel" et la transitivité verbale en romain*, în RCCIL, X, 1967, Bucarest, p. 14-15.
Finuța Asan, *Reluarea complementului în limba română*, în SG, III, 1961, p. 93-105.
Finuța Asan, *Raportul dintre diateze și tranzitivitate*, în SCL, III, 1960, p. 341-348.
Eugen Câmpeanu, *Funcțiunea sintactică a pronumelui reflexiv*, în CL, 1-2, 1960, p. 85-97.
Eugen Câmpeanu, Tamara Comarnițchi, *Tranzitiv, intranzitiv și reflexiv*, în CL, 1, 1964, p. 45-51.
Fulvia Ciobanu, *În legătură cu repetarea formelor neaccentuate ale pronumelui personal sau reflexiv*, în SCL, 6, 1972, p. 643-644.
I. Coteanu, *Anticiparea complementului prin pronume, o regulă gramaticală nouă?*, în LR, 1963, 3, p. 242-246.
Petru Creția, *Complementul intern*, în SG, I, 1956, p. 115-120.
Ion Diaconescu, *Complementul calității*, în LR, 2, 1960, p. 14-18.
Ion Diaconescu, *Propoziția relativă infinitivală*, în AUB, 16, 1967, p. 143-148.
Al. Graur, *Reluarea complementului*, în LR, 1, 1969, p. 89.
Andrei Mișan, *În legătură cu definirea tranzitivității – intranzitivității*, în CL, 1, 1977, p. 33-41.
Gabriela Pană, *Tranzitivitate și diateză*, în SCL, 1, 1967, p. 15-23.
Rodica Popescu, *Relația dintre diateze și tranzitivitate*, în AUT, 14, 1976, p. 157-160.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul indirect (ci)

Complementul indirect este partea secundară de propoziţie care arată, în general, persoana sau lucrul căruia i se atribuie o acţiune, o însuşire ori o caracteristică. Faţă de complementul direct, care este strâns legat de acţiunea verbului precizându-o, complementul indirect are o existenţă independentă faţă de acţiune, dar apare ca „beneficiar" al acesteia.

În funcţie de sensul termenului determinat, atribuirea sau adresarea îmbracă multiple nuanţe[96], precum:

- **destinaţia**, cu prepoziţiile: *de* (cu nuanţă finală), *la, pe, pentru*:
  „Vâlcu intră înfăşurat în dulamă, gata *de drum*." (Sadoveanu, *Opere X, 213*).
  Am dat cărţi *la doi copii*.
  Împarte nouă *la trei*.
  „S-au adunat cu toatele...şi unde nu s-au aşternut *pe mâncate* şi *pe băute*, veselindu-se împreună." (Creangă, *Poveşti, 24*).
  „Am citit...un articol atât de binevoitor *pentru* modestele mele *încercări* literare." (Caragiale, *Opere IV, 132*).
- **referirea**, cu prepoziţiile *de, la, despre*:
  „Cântaţi, păsări ale cerului, nepăsătoare *la durerile* noastre."(Delavrancea,)
  „Spune tu ce vei voi *despre superioritatea* vânătorii cu prepelicarul." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).
- **ataşarea**, cu prepoziţiile *de, cu, după, pe lângă*:
  „Şi părintele Ioan m-a pus la masă *cu dânsul* şi Smărăndiţa a ciocnit o mulţime de ouă roşii *cu mine*."(Creangă, *Amintiri din copilărie*).
  „Fetele împăratului s-au pus cu rugămintea *pe lângă spân*."(Creangă, *Povestea lui Harap –Alb*).
- **separarea**, în special, cu prepoziţia *de*:
  „*De frunze* şi *de cântec* goi,
  Plâng codrii cei lipsiţi *de voi*." (Coşbuc, *Vestitorii primăverii*).
- **asemănarea**, cu prepoziţia *cu*:

[96] GA I: 334-382; GA II: 160-161; Avram, 1997: 374..

Scanned with OKEN Scanner

„Când te vei întoarce, nu vei mai găsi pe Ruben, ci un alt om analog *cu mine.*"(Eminescu, *Sărmanul Dionis*).

- **atitudinea**, mai ales cu prepoziţiile *asupra, către, cu, la, pe*:
  „Nu vorbesc *asupra dumitale*. Vorbesc de lumea asta rea, lângă care trăim." (Sadoveanu, *Opere X, 536*).
  „*La unii* surâde, *unora le* strânge mâna, *cu alţii* se ceartă, la urmă se împacă *cu toţi*, îi atrage, îi momeşte, îi înşală." (Delavrancea, *Hagi Tudose*).
- **interiorizarea**, cu prepoziţia *în*:
  „Tânărul, după invitaţia lui Iuga, se adânci *în studiul* listei de bucate." (Rebreanu, *Răscoala*).
- **orientarea**, cu prepoziţiile *a, spre*:
  „Jachetele lui, călcate zilnic, trăgeau *a mare*."[97] (Bassarabescu, *Schiţe şi nuvele, 41*).
  ...înclină *spre iertare*.
- **dominarea**, cu prepoziţia *peste*:
  „Un sultan dintre aceia ce domnesc *peste vreo limbă*." (Eminescu, *Scrisoarea III*).
- **prefacerea**, cu prepoziţiile *din, dintru + substantiv*:
  „Ei fac *din noapte* ziuă şa zilei ochi închid."(Eminescu, *Împărat şi proletar*).
  „Tu *din tânăr* precum eşti
  Tot mereu întinereşti." (Eminescu, *Revedere*).
  „*Din demon* făcui o sântă, *dintr-un chicot*, simfonie,
  Din ochirile-ţi murdare ochiu-aurorei matinal." (Eminescu, *Venere şi Madonă*).
- **punctul de plecare al unei transformări**:
  „Toate *de la dânsa* au purces." (Sadoveanu, *Opere 7, 288*).
- **originea, proveniența**:
  „Ce naşte *din pisică* şoareci mănâncă." (Proverb).
  „Era născut la Messina *dintr-un tată* genovez şi *dintr-o mumă* turcoaică."(Bălcescu, *Opere II, 79*).
- **desprinderea dintr-o cantitate**, cu prepoziţiile *din, dintru + numeral*:
  Scade doi *din cinci*.

[97] *a mare* este interpretat în GA I: 334 drept complement indirect care arată direcţia propriu-zisă.

Scanned with OKEN Scanner

Dintr-un milion de lei a primit opt sute de mii.

- **desprinderea din interiorul unei stări:**
  „Fata se uită...ca un om care se deşteaptă *dintr-un vis*." (Eminescu, *Nuvele*).
- **relaţia:**
  Se înrudesc *după mamă*.
- **distribuţia:**
  „Ne-a dat câte trei mere *de fiecare*." (în GA I: 334)
- **punctul de sosire al unei transformări (rezultatul unei acţiuni)**, îndeosebi, după verbele *a (se) preface, a (se) schimba* şi după adjectivele înrudite cu ele:
  „Schimbară...duşmănia...*într-o prietenie* folositoare." (Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazil*).
  „Bordeiul moşneagului se prefăcuse *într-un palat* mult mai strălucitor decât al împăratului." (Creangă, *Povestea porcului*).
  „Vede cum din ceruri
  Luna lunecă şi se coboară.
  Şi s-apropie de dânsul preschimbată *în fecioară*." (Eminescu, *Scrisoarea III*).
  „Domnul bău din apă şi-şi spălă faţa sa cea sfântă şi luminată şi mânele sale făcătoare *de minuni*." (Eminescu, *Nuvele*).
- **schimbul:**
  „*Pe cuşma* dumitale pot să-ţi dau şi o mie de lei." (Sbiera, *Poveşti populare*).
  „A (nu) da vrabia din mână *pe cioara* de pe gard." (Proverb)
  „*Pentr-un turc* care cădea
  Zece de-afară venea." (Jarnik-Bârseanu, *Doine*).
- **partitivul, selecţia**, cu prepoziţiile *dintre, între*:
  „*Între* toţi *oamenii*...numai un pădurar se izbeşte de treaba asta." (Creangă, *Poveşti*).
  „*Dintre* toţi *copiii*, fata cea mai mare era mai tăcută şi mai cu judecată." (Ispirescu, *Fata săracului cea isteaţă*).
- **sursa unei acţiuni:**
  ...din definiţie rezultă...
- **reciprocitatea**, cu prepoziţiile: *înde* (înv. şi reg. , leagă un verb de un pronume cu funcţia de complement indirect ce arată reciprocitatea, GA I: 363), *între*:

Scanned with OKEN Scanner

„Au început a vorbi ele *înde ele.*" (Creangă, *Poveşti*).
Se sfătuiră *între dânşii.*

- **folosul sau paguba:**
  „Vărsat-aţi lacrimi pe flori
  Pentru fiul călător." (Jarnik-Bârseanu, *Doine*).
- **interesul:**
  „Prietenul tău a făcut *pentru tine* mai mult decât tine." (Negruzzi, *Scrieri*).
- **direcţia**, cu prepoziţiile *către, contra, la*:
  „Pasărea cea albă-ndată
  Către dânşii se arată." (Alexandrescu, *Opere, 223*).
  „Fulgerele adunat-au *contra fulgerului* care
  În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ şi mare." (Eminescu, *Scrisoarea III*).
  „Şi în ziua de Paşti am tras un „Îngerul a strigat" la biserică, de-au rămas toţi oamenii cu gurile căscate *la mine.*" (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Regenţi

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale:**
În general, au un complement indirect:

- **verbele tranzitive**, care au (sau pot avea) şi un complement direct:
  „Trei iezi cucuieţi
  Mamei uşa *descuieţi*
  Că mama vă-*aduce* vouă..." (Creangă, *Capra cu trei iezi*).
  „Atenţiunea mea *a făcut* mare plăcere amicei mele şi mai ales copilului..." (Caragiale, *Vizită*).
- **verbele intranzitive** (toate cele care nu au şi nu admit un complement direct): *a consta, a păsa, a trebui* etc. :
  „După aceasta Harap-Alb, *mulţumind* sfintei Duminici pentru binele ce i-*a făcut*, îi sărută mâna." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).
- **verbele intranzitive prin reflexiv**, precum: *a se adresa, a se apuca, a se cuveni (cuiva); a se apropia, a-şi aminti, a-şi aduce aminte*[98], *a-şi bate joc, a se bucura, a-şi da seama, a se ruga, a*

[98] D. Bejan (1995: 374) consideră că *a-şi aminti* şi *a-şi aduce aminte* pot fi urmate atât de un complement direct respectiv o completivă directă. (Şi-a amintit *întâmplarea*, nu şi-a adus aminte *locul*) cât şi de un

Scanned with OKEN Scanner

se ruşina, a se mira, a se teme (de); a se gândi, a se referi (la); a se desprinde, a se mândri, a se plimba, a se împrieteni (cu); a se încrede (în) etc.

„*Îmi amintesc* de orăşelul nostru cu căsuţele ţuguiate, de aerul limpede, de cerul înalt şi albastru, de munţii noştri cu cuşme de zăpezi veşnice, de toată viaţa copilăriei şi a tinereţii." (Sadoveanu, *Anii de ucenicie*).

„... băiatul, *aducându-şi aminte* de curea, o *legă* de gâtul lui Azor." (D. Zamfirescu, *Spre Coteşti*).

„– Ia să-l învăţ eu *a-şi mai bate* altă dată *joc* de om..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„... totdeauna modest, simplu şi fără nici o pretenţe, mă *pune în curent* cu tot ce se petrece în sferele înalte." (Caragiale, *Amicul X*).

(2) **Adjective şi locuţiuni adjectivale.**

Cele mai frecvente adjective care cer un complement indirect sunt: *credincios, favorabil, fidel, folositor, necesar, ostil, util (cuiva); apt, avid, bucuros, dornic, entuziasmat, gol, independent, liber, lipsit, mulţumit, pasibil, plictisit, plin, purtător, sigur, vrednic (de); contemporan, prietenos (cu), încrezător, preschimbat (în); necesar, util (la) etc. :*

„După privelişte a lumii, după minunile naturii, nimică nu este mai interesant, *mai vrednic* de luarea noastră aminte decât istoria..." (Kogălniceanu, *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională*).

„Am văzut copii cu excelente aptitudini la studii, *condamnaţi* a sta un an repetenţi, fiindcă n-au avut notă *suficientă* la muzică sau la gimnastică." (Caragiale, *Bacalaureat*).

„Însă ca tovarăş era...*prietenos* cu fiecare pentru că avea nevoie de dânşii în călătoria sa la împăratul Roş..." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Ne luăm rămas bun de la mândreţile ţinutului Prahova şi căutăm spre răsărit... la munţii cei *plini* de comori." (Vlahuţă, *România pitorească*).

„Priveşte! ... cerul *semănat* cu stele.
Chip *purtător* de zâmbet şi de vise." (Cerna, *Poezii*).

(3) **Adverbe şi locuţiuni adverbiale.**

---

complement indirect, respectiv o completivă indirectă: (Şi-a amintit *de întâmplare*, nu şi-a adus aminte *de locul*).

Scanned with OKEN Scanner

Adverbele care cer un complement indirect sunt puține; unele dintre ele sunt incluse între prepoziții (*asemenea, conform, contrar, ...*), sau între locuțiunile prepoziționale (*conform cu, departe de, aproape de*[99], *potrivit cu, analog, concomitent, paralel, proporțional, simultan):*

„De ești om bun, *aproape* de chilioara mea, iară de ești om rău, *departe* de locurile aceste." (Creangă, *Povestea porcului*).

„*Departe* sunt de tine și singur lângă foc,
Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc." (Eminescu, *Departe sunt de tine*).

(4) **Interjecții:**

„Eu atunci *haț*! de sumanul moșneagului." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„*Vai* de zilele noastre cele pustii." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*).

„–Na, *na* și ție! Îmi întorsei capul. Aruncase câinelui o bucățică de carne." (Delavrancea, *De azi și de demult*).

Întrebări

Numeroase, și în funcție de construcția complementului indirect. Specifică este *cui*?; celelalte se formează cu pronumele interogative *cine, ce*, precedate de prepozițiile folosite în redarea complementului indirect: *despre cine?, despre ce?, la cine?, la ce?, cu cine?, cu ce?, de cine?, de ce?, pentru cine?, pentru ce?, în cine?, în ce?, pe cine?, pe ce?, spre cine?, spre ce?, despre câți?, despre câte?, contra cui?, asupra cui?, împotriva cui?*

Mijloacele de exprimare

(1) **Substantive, pronume, numerale** în cazurile:

- **Dativ**, fără prepoziție, mai ales, după verbele: *a acorda, a aparține, a atribui, a se cuveni, a deferi, a destina, a impune, a păsa, a propune, a reproșa* etc. :

„*Talentului* firesc de critică nu-*i* pasă
Ea nu întunecă a lui gândire frumoasă." (Donici, *Florile*).

---

[99] GA II: 163; Dobridor, 1994: 202; Avram: 1997: 259-260, 265, 275-277, 374. „Complementul indirect pe lângă un adverb poate fi întâlnit mai ales în cazul unui complement circumstanțial format din mai multe cuvinte. Astfel în propoziția „Încăpățânarea lui crește potrivit cu stăruințele ei."(Caragiale), există un complement circumstanțial de mod: *potrivit cu stăruințele ei* („în conformitate cu..."), dar în interiorul acestui complement circumstanțial se poate distinge complementul indirect al adverbului *potrivit*. De asemenea, propoziția „Plutonierul se întoarse din nou lângă dulap și rămase cu ochii la furca proptită de zid, aproape de el.", cuprinde un complement circumstanțial de loc (*aproape de el*); adverbul *aproape*, care aparține acestui complement circumstanțial, poate fi delimitat la rândul lui de un complement indirect: *de el*." (GA II: 162)

Scanned with OKEN Scanner

„Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea-i trimite-o poruncă." (Coşbuc, *Paşa Hassan*).
„Du *Oltului* din partea mea
O caldă salutare."(Coşbuc, *Rugămintea din urmă*).
„*Străinilor*, voi nu *le*-aţi spus
Că doine ca a noastre nu-s?" (Coşbuc, *Vestitorii primăverii*).
„Lupul cu toată prostia
Cârmuia împărăţia,
Şi, ca un stăpânitor,
Unora le da avere
Altora, pe o părere
Le lua chiar starea lor." (Alexandrescu, *Câinele izgonit*).
„Vedeţi-l, oameni buni, pe nenorocitul ăsta! ...*Tuturor, nouă* şi *împăratului* şi-*mpărătesei*, *la* toţi *boierii*, *la* tot *norodul*, *mie* şi *d-voastră*, *ne* place *la toţi*; numai *dumnealui* nu-*i* place." (Caragiale, *Ion*).
„S-a dus amorul, un amic,
Supus *amândurora*,
Deci *cânturilor* mele zic
Adio *tuturora*." (Eminescu, *S-a dus amorul...*).

- **Construcţii echivalente dativului**
  - **la + acuzativ** (în special în limba vorbită, cu precădere în cea familiară):

„Victima noastră se plânse *la dascăl*, dascălul *la diacon*, diaconul *la preot*, preotul *la giupâneasa* Gahiţa." (Alecsandri, *Vasile Porojan*).
„Noi aveam în veacul nostru acel soi ciudat de barzi
Care-ncearcă prin poeme să devie cumularzi,
Închinând ale lor versuri *la puternici*, *la cucoane*,
Sunt cântaţi în cafenele şi fac zgomot în saloane..." (Eminescu, *Scrisoarea II*).

  - **către + acuzativ** (reg.):

„De din vale de Rovine,
Grăim, doamnă, *către tine*." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

- **Acuzativ**, precedat de prepoziţiile *cu, de, despre, din, în, la, pe, peste*:

„... aşa am scăpat şi eu *de câinii* lui Trăsnea, atunci când am dat peste păcat *cu ei* şi ei *cu mine*." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).
„*De* aceste *basme* să dea seama ei şi *de* această *ocară*...

Scanned with OKEN Scanner

Eu voi da seama *de ale mele* câte scriu!" (M. Costin, *De neamul moldovenilor*).

„Nu e în basmele poporului balaur care să poată întrece întunericul în felul în care-i înghite pe oameni despărţindu-i *de restul* lumii şi *de ei* înşişi." (Bogza, *Porţile măreţiei*).

„...*de al patrele*, oricare s-ar atinge
Pe loc îl voi învinge." (Donici, *Leul la vânat*).

„Deşi luam parte *la giocurile* camarazilor mei, când suna ora de recreaţie, ..., cea mai scumpă petrecere a mea consista întru a mă sui pe capra unei trăsuri vechi şi părăsite..." (Alecsandri, *Vasile Porojan*).

„...ce fericit sunt eu când aflu *de la dânsul* importantele secrete ale zeilor." (Caragiale, *Amicul X*).

„*Din leu* turbat făcându-l miel?" (Coşbuc, *El-Zorab*).

„Noroc din ceriu...că nu m-a prins Trăsnea, care avea mare ciudă *pe mine*[100], de când mă zăpsise în grădina lui la furat mere domneşti..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

- **Genitiv**, cu prepoziţiile *asupra, contra, împotriva*:

„Atunci calul dă năvală *asupra ursului*." (Creangă, *Povestea lui Harap -Alb*).

Caţavencu: „De ce te revolţi *contra adevărului*? *în contra dreptului*?..." (Caragiale, *O scrisoare pierdută*).

„La Coşbuc, revolta...se îndreaptă *împotriva* realelor *nedreptăţi*, existente în societate, cum e, spre pildă, în "Noi vrem pământ." (Dobrogeanu Gherea, *Poetul ţărănimii*).

(2) **Adjective**[101], cu prepoziţia *din*[102]:

„Tu *din tânăr* precum eşti
Tot mereu întinereşti." (Eminescu, *Revedere*).

„Eu socot că treaba asta se putea face şi fără de noi că, dă, noi ştim a învârti sapa, coasa şi secera, dar dumneavoastră învârtiţi condeiul şi,

---

[100] *Pe+nume*, cu rol de complement indirect, apare numai după verbe şi locuţiuni verbale intranzitive precum: *a se baza, a se bizui, a căşuna, a conta, a se mânia, a paria, a se supăra, a avea ciudă* (*necaz*, ...etc.). Verificarea se poate face astfel: Dacă *pe* apare atât cu un complement al persoanei, cât şi cu unul al lucrului: Mă bazez *pe prieten.* , Mă bazez *pe şansă.* , atunci putem fi siguri că acel complement este indirect, fiindcă *pe* apare, la complementul direct, numai pe lângă nume de persoane şi poate fi dublat: *Îl* iubesc *pe Ovidiu*, ceea ce nu e posibil în cazul complementului indirect. Confuzia apare datorită întrebării identice *pe cine*?

[101] Adjectivele pronominale posesive apar numai cu prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale din categoria celor care cer genitivul: *asupra, contra, împotriva*: „Am străbătut de curând un lan de grâu şi am fost uimit încă o dată de câtă frumuseţe şi înţelepciune a firii s-au revărsat *asupra mea*." (G. Bogza, *Dialogul fundamental*)

[102] Bejan consideră că adjectivul cu prepoziţia *din* este în nominativ (1995: 325), ceea ce nu se justifică.

Scanned with OKEN Scanner

când vreți știți a face *din alb* negru și *din negru* alb..." (Creangă, *Moș Ion Roată*).

(3) **Verbe la moduri nepersonale**:

- **Infinitiv**, cu sau fără prepoziții

„Așa avui eu parte
Într-un castel, departe
A mă-ntâlni cu ea." (Alecsandri, *Ursita mea*).

„Am văzut copii cu excelente aptitudini la studii, condamnați *a sta* un an repetenți..." (Caragiale, *Bacalaureat*).

- **Gerunziu** (rar, și în general după verbele *a se plictisi, a se sătura, a nu sfârși*[103]).

„Negustorul nu mai prididea *aducând* alte costume." (Barbu, *Groapa*)

- **Supin**, precedat de prepoziția *la*:

„... încep a mă da *la scris*." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Casandra, muierea lui Ion Gheorghe, – venea acasă la noi, ca să ajute mamei *la urzit, la nevedit* și *la țesut*." (Sadoveanu, *Începuturi*).

Dublarea complementului indirect

Complementul indirect exprimat prin substantive, pronume și numerale în cazul dativ sau prin construcția echivalentă, *la + acuzativ*, poate fi dublat prin formele scurte de dativ ale pronumelor personale și reflexive.

Dublarea se face, ca și la complementul direct, prin anticipare sau prin reluare.

Anticiparea, o structură de origine populară (Coteanu, 1963: 242), are loc atunci când complementul indirect este postpus regentului și este exprimat prin substantive, prin formele accentuate de dativ ale pronumelor personale și reflexive sau prin pronume posesive sau demonstrative:

„Dați-*mi mie* de bună voie moșia voastră, căci eu mi-am pus obrazul pentru voi și v-am cerut iertare de la Vodă!" (Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*).

Reluarea apare când complementul indirect stă înaintea regentului:

---

[103] Avram, 1997: 375.

Scanned with OKEN Scanner

„Iară *mie îmi* părea bine fiindcă mi se umplea căciula de nuci şi puteam să-*i* fac parte mereu şi *Veturiei*..." (Slavici, *Budulea Taichii*).

„Iar *la cea măicuţă*,
Să nu-*i* spui, drăguţă,
Că la nunta mea
A căzut o stea." (Mioriţa).

„Şi *mamei îi* venea să mă înghită de bucurie." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Verbe cu două complemente indirecte

Datorită faptului că în limba română complementul indirect poate fi exprimat şi prin dativ şi prepoziţional, sunt posibile construcţii cu două complemente indirecte: unul indicând persoana căreia i se adresează sau i se atribuie acţiunea, iar celălalt arătând obiectul de referire:

„Nu *ţi*-am vorbit *de artă*, domnule, ci *de viaţă*..." (Lovinescu, *Mite-Bălăuca*).

„*La bani li*-e gândul tot, şi-mpart întruna,
Iar marea-i duce-ncet, dar drept spre stânci." (D. Anghel, *În grădină*).

„Ce-*mi* aminteşti *de* vechiul *dor*,
Cernită zburătoare?" (P. Cerna, *Poezii*).

„*Mi*-e dor *de toaca* din vecernii
Şi *de tălăngi, de* verde *plai*,
De jalnic *fluier* de păstor,
De mândru *port, de* dulce *grai*." (Şt. O. Iosif, *Mi-e dor*).

Identificarea complementului indirect

Complementul indirect este o unitate sintactică complexă, cu multe nuanţe, izvorâte din varietatea mijloacelor de exprimare şi din numărul mare de regenţi. De aceea, identificarea sa trebuie să pornească de la termenul determinat şi nu de la întrebare. Astfel, vor fi evitate confuziile cu alte părţi de propoziţie cu structura asemănătoare sau identică[104].

Complementul exprimat prin verb la infinitiv după expresii verbale personale este indirect, fiindcă expresiile verbale sunt intranzitive, deci nu pot avea pe lângă ele un complement direct:

El e în stare *a nu zice* nimic.

---

[104] Pentru eventualele confuzii cu alte complemente, vezi GA II: 159 ş. u. ; Coteanu, 1984: 170-175; *Sinteze* 1984: 246 ş. u. ; Pană Dindelegan, 1994: 119-120; Bejan, 1995: 319, 326.

Scanned with OKEN Scanner

Substantivul sau pronumele precedat de prepoziția *pe*, atunci când nu poate fi dublat printr-un pronume personal formă scurtă, este un complement indirect după un verb intranzitiv sau după un verb tranzitiv, ca: *a da, a oferi* etc. , care are un complement direct:

Toți ne bizuim *pe prieteni.*

Ce-mi dai (oferi) tu *pe cojoc*?

Substantivul sau pronumele precedat de prepoziția *de* atunci când arată obiectul implicat în acțiune și nu cauza acțiunii și nici autorul acesteia, este complement indirect:

Mă bucur *de cadou.*

Îmi pare rău *de banii* pierduți.

Mi-am amintit *de ei.*

Substantivul sau pronumele precedat de una din prepozițiile *de, la, pentru*, dacă arată obiectul implicat în acțiune, este complement indirect și nu circumstanțial de scop:

El militează *pentru conciliere.*

Ea pledează *pentru dreptate.*

Se pregătește *de plecare.*

L-a îndemnat *la calm.*

Topica și punctuația

Complementul indirect poate sta atât înaintea cât și în urma regentului:

„*Mie mi*-e drag românul și știu a prețui bunătățile cu care l-a dăruit natura."(Alecsandri, *Românii și poezia lor*).

„Tu, mioara mea,

Să te-nduri *de ea*." (Miorița).

Când, după același regent, există un complement direct și unul indirect, topica obișnuită cere ca imediat după verb să stea complementul direct, dar în cazul în care complementul direct este exprimat printr-un substantiv articulat enclitic, spre a evita confuzia între dativ și genitiv, complementul indirect precede pe cel direct:

„Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs,

Din pristolul de la Roma să dau *calului* ovăz." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

În privința punctuației complementul indirect, indiferent de poziția pe care o are nu se desparte niciodată prin virgulă de regentul său:

„Milă *mi-i de tine*, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-*mi* este."

(Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția completiva indirectă (CI)

Propoziția completivă indirectă, echivalentă complementului indirect, arată obiectul căruia i se atribuie o acțiune sau o însușire:

„Ți-aduci aminte *cum pe-atunci*
Când ne primblam prin văi și lunci
Te ridicam de subsuori
De-atâtea ori, de-atâtea ori." (Eminescu, *De ce nu-mi vii*).

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale** (aceleași care cer și un complement indirect):

„Și soarele-n splendoare din neguri răsărise
Părea că vrea s-admire pe-acel ce *se fălise*
Că lumea îngrozită privind spre răsărit
Vedea-va-n loc de soare al său chip strălucit." (Alecsandri, *Dumbrava roșie*).

„Altfel *eram în stare* să tai lemne, să sap, să car saci, ...fără să mă sinchisesc prea mult de ele." (Stancu, *Pădurea nebună*).

„Budulea *s-a gândit* dar, să vie, ca să-l ia pe Huțu și să-l ducă acasă, dar să nu-i spuie nimic, pentru ca să vază ce zice." (Slavici, *Budulea Taichii*).

„Tocmisem într-o zi un om din Vidra pentru un drum cu sania, dar când s-a dus să ia vitele din grajdul așezat mai la deal, în jurul lui era atâta zăpadă, încât *și-a dat seama* că nu le va mai putea scoate decât la primăvară." (G. Bogza, *Țara de piatră*).

(2) **Adjective** (aceleași care cer și un complement indirect):

„Oamenii de aici sunt prea *doritori* să afle cine-s drumeții." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*).

„Sentimentul că Otilia este o ființă *destinată* să urmeze foarte de aproape propria lui cale crescuse mult în ultima vreme." (Călinescu, *Enigma Otiliei*).

(3) **Adverbe**:

Stă *departe* de ce se întâmplă.
Acționează *paralel* cu ce se întâmplă aici. (la Bejan, 1995: 374).

(4) **Interjecții**:

Vai de cine nu ascultă.
Bravo cui a spus asta.

Scanned with OKEN Scanner

Elemente de relație

(1) **Conjuncții și locuțiuni conjuncționale**: *că, să, ca...să, dacă, de*; (pop) *cum că, ca nu cumva să, să nu cumva să, nu care cumva să*:

„Într-altă zi ne trezim *că* iar vine părintele la școală cu moș Fotea, cojocarul satului." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Câte trele părțile erau interesate *să* lucreze cu cea mai perfectă discrețiune." (Caragiale, *Reportaj*).

„Deși atât de mult s-a temut *ca nu cumva să*-l întâlnească, acum era mâhnită că nu l-a întâlnit." (Slavici, *Mara*).

„Să nu vă rătăciți, zise el moale și nehotărât, reflectând *dacă* poate n-ar fi bine să-i țină aci în hol." (Preda, *Morometii*).

(2) **Adverbe relative**: *unde, când, cum, încotro, cât, ce*:

„Deoarece însă marșrutul îl lăsasem cu totul pe seama Pisicuții, nu căutam să mă dezmeticesc *unde* mă aflu." (Hogaș, *Pe drumuri de munte*).

„Ea a doua zi se miră *cum* de firele sunt rupte." (Eminescu, *Călin. File din poveste*).

„Duduca Lizuca se minuna *cum* o ființă așa de închisă și de ursuză ca bursucul poate să joace și să fie veselă." (Sadoveanu, *Dumbrava minunată*).

„Și dintr-o dată se miră singur *cât* era de bucuros că venise aici..." (T. Popovici, *Setea*).

„Trâmbițaș al celui dintâi atac, cine-și mai aduce aminte *când* peste trupul tău oștile au câștigat biruința." (Iorga, *Pagini alese*).

(3) **Pronume și adjective pronominale relative și nehotărâte**: *care, cine, ce, cât(ă), cel ce, ceea ce; oricare, oricine, orice, oricât(ă)*:

„...la zi-ntâi de aprilie este un fel de datorie, *pentru cine* ține la tradițiuni, să mintă și să mistifice, inspirat ori nu." (Caragiale, *1 Aprilie*).

„Pentru mine însă numai două merțe de orz și două de ovăz a dat tata *cui* se cuvine..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Tot drumul până la redacție m-am gândit *câtă* prăpastie este între educațiunea spiritului și educațiunea inimii..." (Caragiale, *Momente și schițe, 51*).

„Am străbătut de curând un lan de grâu și am fost uimit încă odată *de câtă* frumusețe și înțelepciune a firii s-au revărsat asupra mea." (G. Bogza, *Dialogul fundamental*).

Scanned with OKEN Scanner

„Mi s-a întâmplat să pierz un amic, ...; de aceea trebuie să spun *oricui* vrea să mă asculte, trista mea întâmplare." (Caragiale, *Infamie*).

Întrebări: Aceleaşi ca la complementul indirect.

Modul în subordonata completivă indirectă

- **Indicativ:**

De ce *m-am temut*, n-am scăpat.

„Ca şi alţi oameni ai Deltei, bătrânul ştia să pregătească o ciorbă pescărească, pe care sunt sigur că *n-ai uitat*-o." (Sadoveanu, *Miraj*).

- **Conjunctiv:**

„Se mirau vecinele ce *să aibă*." (Sadoveanu, în GA II: 291).

„Bine, nene, nu ţi-e frică *s*-o *laşi* singură noaptea pe drum?" (Caragiale, în GA II: 291).

- **Condiţional-optativ:**

„...când se gândea că s-*ar* mai *întoarce* o dată la casa lui, îl cuprinse îngrijorarea." (Slavici, *Pădureanca*).

„Au cerut stăpânitorii vremelnici de la Liov să încredinţeze lumea *că* Potcoavă *ar fi fost îngropat* la biserica moldovenească." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*).

- **Prezumtiv:**

„Nu mă mir că *o fi făcut* aşa." (în GA II: 291)

Identificarea completivei indirecte

Propoziţia completivă indirectă se identifică, ca şi complementul indirect, prin natura elementului regent. De asemenea, propoziţiile completive indirecte introduse prin pronume sau adjective pronominale relative ori nehotărâte în cazul dativ sau acuzativ cu *la* pot fi dublate, prin reluare (obligatoriu) sau anticipare (facultativ şi rar), printr-un pronume personal în dativ, aşezat în regentă[105], fapt ce contribuie o dată în plus la identificarea subordonatei. Apoi, e bine de ştiut şi faptul că această subordonată poate avea uneori anumite nuanţe circumstanţiale: de cauză, de condiţie, de scop (Avram, 1997: 433).

Topica şi punctuaţia

Propoziţia subordonată completivă indirectă stă, în mod obişnuit, după regentă.

---

[105] GA II: 292; Avram, 1997: 433-434

Scanned with OKEN Scanner

Totuşi, în poezie, în proverbe şi atunci când se doreşte reliefarea ei, poate sta înaintea regentei. „*Cui e obişnuit cu mersul trenurilor*, o oprire în afară de cele prevăzute în itinerar îi dă de gândit." (Caragiale, *Opere I, 294*).

În ceea ce priveşte punctuaţia, ea depinde de topica completivei indirecte: când stă după regentă, nu se desparte prin virgulă, iar când stă înaintea regentei, folosirea virgulei este permisă, dar nu obligatorie.

Bibliografie

Mioara Avram, *Genitivul complement al unui adjectiv şi rolul lui al (a, ai, ale)*, în SCL, 5, 1980, p. 511-516.
I. Rizescu, *Observaţii asupra complementului indirect sau al atribuirii*, în LR, 5, 1961, p. 432-444.
Flora Şuteu, *Atribut pronominal sau complement indirect?*, în LR, 1962, p. 267-277.
Manuela Saramandu, *Exprimarea obiectului direct şi indirect în limba română*, în Bul. St. – Piteşti, Filologie, 1, 1997, p. 20-23.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul de agent (ag)

Complementul de agent este partea secundară de propoziţie care arată de către cine este îndeplinită acţiunea unui verb la diateza pasivă.

„Duşmănit vei fi *de toate* făr'a prinde chiar de veste." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

Regenţii complementului de agent

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale la diateza pasivă:**

„Şi trestia se rupe sau poate *să fie atinsă* de trăsnet." (G. Călinescu, *Scrinul negru*).

„*Erau* bieţii vecini robiţi şi *puşi* în fiare de răposatul armaş, care zăceau aruncaţi în fundul pivniţelor cetăţuii sale..." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

„Orcine-a dorit să intre-n aşa post,
Nevrednic, *defăimat* de către toţi *a fost*." (Donici, *Ursul la priseci*).

(2) **Participiu cu sens pasiv:**

„Ici umbre de noroade le vezi *ocârmuite*
De umbra unor pravili călcate, *siluite*
De alte mai mici umbre, neînsemnaţi pitici." (Alexandrescu, *Anul 1840*).

„De murmur duios de ape
Ea *trezită*-atunci tresare." (Eminescu, *Făt-Frumos din tei*).

(3) **Adjectiv, provenit din participiu:**

„...Cât mai încolo, numai iaca fântâna *grijită* de dânsa era plină până-n gură cu apă limpede cum îi lacrima, dulce şi rece cum îi gheaţa." (Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului*).

„Rafael, pierdut în visuri, ca-ntr-o noapte înstelată,
Suflet *îmbătat* de raze şi de eterne primăveri." (Eminescu, *Venere şi Madonă*).

„Dar cum te văzui într-o palidă haină,
Copilă *cuprinsă* de dor şi de taină..." (Eminescu, *Înger de pază*).

Mijloace de exprimare

Substantive (comune [106] şi proprii), **pronume şi numerale,** în cazul acuzativ precedat de prepoziţiile *de, de către*.[107]

---

[106] Iorgu Iordan consideră că numai fiinţele pot fi autor al unei acţiuni; substantivele nume de lucru nu pot avea funcţia de complement de agent (1956, 676).

Scanned with OKEN Scanner

„Bolțile-s ținute-n aer *de columne* luminoase." (Eminescu, *Memento mori*).

„E un fel de dejun adus *de către străbunii* noștri." (Hașdeu, *Scrieri alese*).

„Altfel, colaborarea mea asiduă la revistă a fost favorabil apreciată *de domnia sa*." (Sadoveanu, *Anii de ucenicie*).

„Șuvoaiele primăverii spumegau în șanțurile săpate *de ele*." (E. Gârleanu, *Scrieri alese II, 227*).

„Bătrânul Sinan însuși, târât *de ai săi*, și în graba fugii sale, fu călcat în picioarele cailor și apoi, împuns *de sulița* unui ostaș român căzu călare de pe pod în baltă..." (Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul*).

"Eram copil și petreceam după examen într-o singurătate, la podul Dumbrăviței, dus acolo *de conducătorul* lucrărilor, la care stăteam în gazdă la vremea școlii. Venise acest ajutor al inginerului, cu lucrători, ca să dreagă podul rupt *de năvala* apelor Moldovei. Îl zăream dimineața și sara numai, bărbos și ars *de soare*, ..." (Sadoveanu, *Emigranții la Brazilia*).

Întrebări: *de (către) cine?, de ce?*

Topica și punctuația

Complementul de agent stă, aproape totdeauna, după regenți, foarte rar, din motive stilistice, poate fi așezat și înaintea regenților:

„Rămase așa *de Dumnezeu* bătută
Să toarcă biata-n sat." (Coșbuc, *Strigoiul*).

În privința punctuației, complementul de agent nu se desparte niciodată prin virgulă de regent.

Apropieri de alte complemente

- **Complemet indirect:**

S-au spus multe *de ei*. [de ei: *despre ei* (c. i.), *de către ei* (ag.)].

- **Complementul instrumental:**

Am la mine cartea obținută *de Ionescu*. (de Ionescu: *de către Ionescu* (ag.), *prin Ionescu* (instr.).

---

[107] Prepoziția compusă *de către* trebuie folosită numai în fața numelor de persoane, iar *de* în fața numelor de lucruri. Totuși, *de* se întrebuințează, aproape generalizat, în fața ambelor categorii de nume, de ființe și de lucruri.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția completivă de agent (AG)

Completiva de agent este subordonata care arată de către cine este îndeplinită acțiunea unui verb la diateza pasivă. Se folosește rar:

„El spunea că, fiind copil, a fost răpit *de cine* umblă cu casa în căruță, de o laie de țigani, și abia când s-a făcut mare a izbutit să fugă de la ei." (D. Stănoiu, *Amintiri din mânăstire*).

Elemente de relație

Numai pronume relative sau nehotărâte, precedate de prepozițiile *de, de către*:

„Abandonat din frageda-i pruncie *de către* cine i-a fost tată, rămas orfan de mamă nu mult timp după ce s-a născut, chiar prin aceste date de stare civilă, Camil Petrescu este o figură de roman." (*Tribuna școlii argeșene*).

Topica și punctuația

De obicei, completiva de agent este postpusă, dar, din motive de expresivitate poate fi și antepusă:

„De cei ce vând parfum când ești atins,
Tu-n haine prinzi mirosul lor distins." (Coșbuc).

Nu se desparte prin virgulă de regentă.

Bibliografie

Mioara Avram, *Cu privire la definiția complementului de agent și a complementului sociativ*, în LR, 5, 1968, p. 468-471.
Fulvia Ciobanu, *Din istoria exprimării complementului de agent în limba română: Prepoziția „de către"*, în SCL, 3, 1981, p. 295-298.
Paula Diaconescu, *Exprimarea complementului de agent în limba română*, în LR, 2, 1959, p. 3-17.

Scanned with OKEN Scanner

Complementele circumstanţiale

Complementele circumstanţiale, numite şi numai circumstanţiale (Dimitriu, 1982: 237), desemnează împrejurarea sau circumstanţa în care se realizează o acţiune sau se atribuie o însuşire. Aceasta înseamnă că ele exprimă stări exterioare, mai puţin dependente de un element regent şi nu intră într-un raport propriu-zis cu acţiunea sau cu calitatea pe care o determină, ci servesc drept cadru de desfăşurare al acesteia, dau relaţii despre acţiunea sau însuşirea respectivă ori arată mijlocul de realizare. „Efectele acţiunii – arăta Iorgu Iordan (1956: 648) – rămân străine în cadrul căreia ea se desfăşoară."

Privite prin această perspectivă, complementele circumstanţiale se caracterizează prin câteva trăsături ce le diferenţiază de cele necircumstanţiale, şi anume:

Au în general un conţinut mai concret faţă de necircumstanţiale, care au un conţinut mai abstract şi, de aceea, mai greu de definit. Au o prezenţă facultativă faţă de cele necircumstanţiale, care apar cu necesitate. De exemplu enunţul: „O legătură cu felii de pere şi de mere, zvântate la soare, mai pântecoase decât un egumen, ţinea cumpănă în celălalt desag, zglăvoacelor şi boiştenilor din potrivă." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*), poate fi redus, prin înlăturarea atributelor izolate şi a circumstanţialelor, la câteva unităţi sintactice, ce sunt obligatorii pentru înţelegerea textului: O legătură cu felii de pere şi de mere... ţinea cumpănă...zglăvoacelor şi boiştenilor...

Au mare varietate de valori, de forme şi de construcţii.

Pot apărea mai multe tipuri de circumstanţiale subordonate unui singur element regent. De exemplu, în enunţul *Mâine vom pleca cu trenul la Satu Mare pentru cumpărături*, elementul regent *vom pleca* este determinat de patru circumstanţiale: de timp: *mâine*, de instrument: *cu trenul*, de loc: *la Satu Mare*, de scop: *pentru cumpărături*.

Cele exprimate prin nume se construiesc, de obicei, cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale:

„Pocnind *din bici pe lângă boi*,
În zori de zi el a trecut
Cu plugul pe la noi." (Coşbuc, *Pe lângă boi*).

Scanned with OKEN Scanner

În cele mai multe cazuri, datorită naturii adverbiale pe care o au, complementele circumstanţiale se pot substitui prin adverbe sau locuţiuni adverbiale: *atunci, undeva, cândva, cumva, aşa, bine, de aceea* etc.

El a plecat *în excursie*. > El a plecat *undeva*.

Toamna se numără bobocii. > *Atunci* se numără bobocii.

Studenţii se pregătesc *cu seriozitate*. > Studenţii se pregătesc *bine*.

Din cauza ploii n-a venit. > *De aceea* n-a venit.

Adesea, complementele circumstanţiale pot cumula două sau mai multe valori.

De pildă, în enunţul: S-au întâlnit *la seceriş*. , sintagma *la seceriş* poate fi interpretată şi circumstanţial de loc: *unde s-au întâlnit*? , dar şi circumstanţial de timp: *când s-au întâlnit*? (Avram, 1997: 366).

În cadrul circumstanţialelor se distinge o categorie de complemente care, determinând un verb, se referă la diverse alte părţi de propoziţie. Din această grupă fac parte circumstanţialele: sociativ, cumulativ, de opoziţie şi de excepţie, numite şi complemente cu dublă determinare sau cu relaţie mediată (Avram, 1997, p. 364). Dintre acestea, sociativul a fost, uneori, inclus în categoria complementelor necircumstanţiale, pe motiv că „asocierea lui la acţiunea săvârşită de subiect îl prezintă ca pe un al doilea subiect al propoziţiei. Deosebirea constă în aceea că subiectul declanşează şi poartă acţiunea, pe când complementul sociativ e numai însoţitor la acţiune." (Şerban, 1970, 242). Majoritatea lucrărilor de specialitate îl consideră însă în categoria circumstanţialelor cu relaţie mediată.

Propoziţiile subordonate circumstanţiale

Propoziţiile subordonate circumstanţiale se caracterizează, în mare, prin aceleaşi trăsături întâlnite la părţile de propoziţie corespunzătoare, adică:

Au un conţinut concret, care permite mai uşor identificarea lor.

Cunosc o mare varietate a mijloacelor de construcţie; temporala foloseşte peste douăzeci şi cinci de elemente relaţionale, modala peste douăzeci, cauzala peste unsprezece etc.

Scanned with OKEN Scanner

Elementul introductiv are o mai mare importanţă, datorată, în mare parte, slabei legături cu regentul. Să se compare, de exemplu, următoarele situaţii:

El ştie *că pleacă.* (CD)
să calculeze.
ca să conducă maşina.
dacă se produc seisme.
de se schimbă ceva.
care lucru îi place.
cine ne va vizita.
ce se va întâmpla.
cât popor va veni.
câtă dreptate ai.
câţi vor veni.

El se gândeşte *că n-o să reziste la căldură.* (CI)
să se schimbe.
ca să invite mai mulţi prieteni.
ca nu cumva să greşească a doua oară.
ca nu care cumva să greşească.
dacă e potrivit să-l viziteze acum.
cine îl va recunoaşte.
cui i s-ar cuveni recompensa.
care lucru merită păstrat.
ce va spune la interviu.
cât (ă) să oprească pentru sine.
câţi(e) dintre ei (ele) au luat note foarte bune.
la ceea ce îi place.
unde se va desfăşura examenul.
când va avea loc examenul.
cum va fi examenul.
de ce îi privea el atât de insistent.

El merge *unde vrea.* (CL)
când vrea. (CT)
cum vrea. (CM)
fiindcă vrea. (CZ)
dacă vrea. (CDT)
deşi nu vrea. (CV)
cu ce vrea. (INSTR.)
cu cine vrea. (SOC)

Scanned with OKEN Scanner

Majoritatea subordonatelor circumstanţiale au un cumul de valori[1] dintre care, uneori, e greu a discerne pe cea mai bună. De pildă, în frazele:

S-au hotărât *să-i ceară ajutorul.*

Se vorbiră pe şoptite *să se facă schivnice*. (Topârceanu, *Rapsodii de toamnă*).

S-au sfătuit *să procedeze aşa.*

subordonatele pot fi interpretate drept circumstanţiale de relaţie, completive directe sau completive indirecte. (Dobridor, 1994: 402)[2]. Tot aşa, în fraza, Mama se bucură că îi vin copiii, subordonata poate fi interpretată ca: completivă indirectă (*de ce se bucură?)*, cauzală (*din ce cauză se bucură?)*, temporală (*când se bucură?)*, condiţională (*cu ce condiţie se bucură?)*.

Adeseori, circumstanţialele au elemente corelative plasate în propoziţiile regente, în special când între regentă şi subordonata respectivă se intercalează alte propoziţii, ceea ce face ca legătura sintactică să slăbească; corelativele au rolul să stabilească legătura, devenită prea slabă, dintre cele două propoziţii.

Au conjucţii şi locuţiuni conjucţionale specifice (pentru un singur tip de subordonată):

- **temporale:** *până, până ce, până să, până când să, cât ce, (de) îndată ce, înainte (ca) să, imediat ce, în timp ce, în vreme ce, ori de câte ori.*
- **modale**: *(de) parcă, decât (să), faţă de cum, faţă de cât, din, (după, pe, în, întru), cât, după cum, pe măsură ce, ca şi cum, ca şi când.*
- **cauzale**: *căci, deoarece, fiindcă, întrucât, pentru că, de vreme ce, din moment ce, din cauză că, din pricină că, odată ce,* (pop.) *de bine ce, de bine că.*
- **concesive**: *deşi,* (reg.) *măcar, cu toate că, măcar că, măcar să, măcar dacă, chiar dacă, chiar de, chiar să),*

[1] Pentru cumulul de valori şi pentru eventualele confuzii, vezi Avram, 1997, la tipurile de propoziţii.
[2] Noi optăm pentru varianta : circumstanţiale de relaţie.

Scanned with OKEN Scanner

chit că, nici să, nici de, nici dacă, şi de, şi dacă, (reg.) *batâr că.*

- **consecutive:** *încât (să),* (reg.), *cât să,* (pop.) *de să, aşa că, aşa încât, astfel că, astfel încât* (cu condiţia ca în faţa adverbelor *aşa, astfel* să fie virgulă).
- **condiţionale**: *în caz că.*
- **de relaţie**: *cât priveşte, în (ceea) ce priveşte.*
- **de opoziţie**: *în loc să.*
- **de cumul**: *pe lângă că, după ce că,* (fam.) *plus că,* (înv. şi reg.) *las(ă) că, ne cum să.*

Unele subordonate circumstanţiale pot fi juxtapuse. Ca topică, ele se află pe primul plan şi au o intonaţie ce le scoate în relief:

- **condiţionala**:

Ai carte, ai parte.

Ai ceva de spus, spune acum.

- **concesiva**:

„Dar piară oamenii cu toţi,
S-ar naşte iarăşi oameni." (Eminescu, *Luceafărul*).

„...şi ce ţi-a ieşi în cale, întâi şi întâi, *dar a fi om, dar şarpe, dar în sfârşit orice jivină*, tu pune-o în traistă şi ad-o acasă." (Creangă, *Povestea porcului*).

Între părţile de propoziţie şi propoziţiile corespunzătoare există un paralelism vizibil, dar nu o potrivire totală, în sensul că circumstanţiala are o mai mare frecvenţă (*consecutiva, concesiva, condiţionala*) şi invers, circumstanţiala e slab reprezentată (*de relaţie, de instrument*).

Bibliografie

Mioara Avram, *Note asupra pronumelui* ceea ce, în SCL, 4, 1980, p. 353-358.
D. Bejan, *Observaţii asupra funcţiilor sintactice ale cuvintelor relative*, în Studia, 20, 1975, p. 45-51.
D. Bejan, *Substantive cu dublă funcţie*, în CL, 1, 1978, p. 91-92.
D. Bejan, *Adverbe de mod în poziţie corelativă*, în CL, 1, 1979, p. 47-52.
Angela Bidu, *Pronumele relative în Cazania lui Varlaam*, în LR, 3, 1961, p. 218-229.
Angela Bidu, *Cel (a) ce şi cel (a) care*, în SCL, 1, 1966, p. 87-93.

Scanned with OKEN Scanner

Angela Bidu, *Observaţii asupra sistemului pronumelor relative*, în „Omagiu Rosetti", 1966, p. 65-68.
Grigore Brâncuşi, *Pronumele* care, în TR. SC; nr. 74, 1972, p. 14.
Gh. Constantinescu, *Despre elementele corelative ale limbii române*, în LL, 2, 1972, p. 19-30.
Ion Diaconescu, *Corelaţie sintactică*, în LLR, 3, 1985, p. 7-10.
D. D. Draşoveanu, *Observaţii asupra cuvintelor relaţionale*, în CL, 1, 1968, p. 19-32.
N. Drăganu, *Conjucţiile „de" şi „dacă", în DR*, III, 1922-1923, p. 251-284; şi DR, IV, 1927, p. 916-922.
D. Evolceanu, *Studii sintactice asupra conjuncţiei „cum"*, Bucureşti, 1901.
I. Gheţie, *Observaţii asupra folosirii conjuncţiilor subordonatoare circumstanţiale în graiurile daco-române*, în FD, III, 1961, p. 151-174.
G. Gruiţă, *Conective gramaticale – conective semantice*, în LR, 6, 1980, p. 597-603.
Olsen Hedwig, *Etudes sur la syntaxe des pronoms personnels et réfléchis en roumain*, Kobenhavn, 1928.
Theodor Hristea, *Structura sintactică a poeziei "Şi dacă..."*, în LR, 5, 1975, p. 475-481.
Alexandru Metea, *Valori gramaticale şi stilistice ale conjuncţiei „de" în opera lui Ion Creangă*, în AUT, 6, 1968, p. 167-176.
P. Zugun, *Funcţiile sintactice de parte de propoziţie ale pronumelui relativ*, în Conv. Did. , 9, nr. 27, 1998, 46-50.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de loc (cl)

Complementul circumstanțial de loc este partea secundară de propoziție care arată locul unde se petrece o acțiune, ceea ce se materializează în:

- **locul propriu-zis:**

  „*Pe genunchi* îmi şezi, iubito, braţele-ţi îmi înconjoară
  Gâtul …
  Tu grumazul mi-l înlănţui, *pe*-al meu *piept* capul ţi-l culci." (Eminescu, *Noaptea*).

- **direcția:**

  „Iar Ştefan-vodă mergând de la Cetatea Neamţului *în sus spre Moldova*, au mers pe la Voroneţ unde trăia un părinte sihastru pre anume Daniil." (I. Neculce, *O samă de cuvinte*).

- **punctul de plecare:**

  „Cu cofiţa pe-ndelete
  Vin neveste *de la râu*." (Coşbuc, *Noapte de vară*).

- **limita spațială (destinația):**

  „… rareori pătrundea *până la dânsul* câte un ţipăt…" (Rebreanu, *Răscoala*).

- **spațiul străbătut:**

  „Tot umblând noi *din şcoală-n şcoală* … mâine, poimâine să ne trezim nişte babalâci." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Regenți

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale** (în special cele care se referă la spaţiu, la mişcare sau la existenţă: *a merge, a veni, a pleca, a ajunge, a colinda, a fi, a trăi* etc.), la moduri personale şi nepersonale:

„Argint e *pe ape* şi aur *în aer*." (Eminescu, *Mortua est*).
„Văd sufletu-ţi candid *prin spaţiu* cum trece." (Eminescu, *Mortua est*).
„Tresărind scânteie lacul
Şi se leagănă *sub soare*;
Eu, privindu-l *din pădure*,
Las aleanul să mă fure
Şi ascult *de la răcoare*
Pitpalacul." (Eminescu, *Freamăt de codru*).

Scanned with OKEN Scanner

(2) **Interjecții predicative:**

„Pupăza zbrr! *pe-o dugheană* și, după ce se mai odihnește puțin, își ia apoi drumul spre Humulești ..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Și când răcnește o dată cât poate, eu zvârr! chibriturile din mână, țuști! *la spatele* lui Zaharia, ..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„*Țac, țac* prin copac,
Fâș, fâș prin tufiș." (Folclor).

(3) **Adverbe:**

„*Drept* în mijlocul ogrăzii, d-a stânga bisericii lui Mircea, se afla casele domnești." (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*).

„*Sus*, în deal, peste câmpie,
În pustiul Bărăgan,
Este scumpa mea moșie
Cu movila-i de roman." (Odobescu, *Întoarcere în țară p unăre*).

„Azi am să-ncrestez în grindă
Jos din cui acum oglindă!" (Coșbuc, *La oglindă*).

(4) **Adjective** (rar):

Deodată ochiul devine *gol* pe dinăuntru.

Mijloace de exprimare

(1) **Substantive, pronume** (cu excepția celui *de întărire*), **numerale**, în cazurile:

- **Acuzativ**, precedat de prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *alături de, aproape de, către, de, de la, de lângă, departe de, de pe (la), de pe lângă, (de) peste, de prin, de sub, din, dincoace de, dincolo de, din jos de, dinspre, din sus de, dintre, după, în, înspre, între, întru, la, lângă, pe, pe după, pe la, pe sub, peste, până la, până peste, prin, printre, spre, sub* etc.

„*Dintr-o peșteră, din râpă*, noaptea iese, mă-mpresoară
De pe muche, de pe stâncă, chipuri negre se cobor;
Mușchiul zidului se mișcă, p-între iarbă se strecoară
O suflare care trece ca prin vine un fior." (Alexandrescu, *Umbra lui Mircea. La Cozia*).

„*Peste târg, peste livezi* negre, *peste sat* odihneau aburi ușori." (Sadoveanu, *Crâșma lui Moș Precu*).

„Să treci tu *printre ele*, o sfântă regină." (Eminescu, *Mortua est*).

„Umbra lui cea uriașă orizontul îl cuprinde

Scanned with OKEN Scanner

Şi *sub dânsul* universul într-o umbră se întinde." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

„Glasuri vesele răsună,
.....
Joacă toţi cu voie bună,
Duduie *sub ei* pământul." (Şt. O. Iosif, *Veselie*).

- **Acuzativ**, fără prepoziţie (când numele este însoţit de un numeral sau de un adjectiv cantitativ. Aceste construcţii au şi o nuanţă de timp sau de mod (de măsură), cf. GA II: 171, 173; Metea, 1998: 192):

„Pentru sprâncene-mbinate
Umblu *ţara jumătate*." (Folclor).

- **Genitiv**, precedat de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale specifice:

asupra, deasupra, împrejurul, înaintea, de-a lungul, în dosul, în faţa, în spatele etc.

„După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit *împrejurul focului*." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„*Înaintea acestora* tu ascunde-te, Apollo!" (Eminescu, *Scrisoarea III*).

„O, mamă, dulce mamă, din negura de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi,
Deasupra criptei negre a sfântului mormânt
Se scutură salcâmii de ploaie şi de vânt, ..."(Eminescu, *O mamă*).

„... apoi îi trecea repede *pe dinaintea ochilor* câte o umbră neagră de lăstun rătăcit." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

„M-am aşezat pe o piatră cu faţa la oraş şi l-am privit până s-au aprins *deasupra lui* stelele." (Z. Stancu, *Desculţ*).

Observaţii

Aceste prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale apar şi pe lângă pronume posesive în acuzativ. Lipsa articolului posesiv se datorează formei „accentuate" a prepoziţiei sau locuţiunii prepoziţionale:

„S-au adunat *în jurul tău* numai duşmanii." (ap. Neamţu, 1999: 157).

„... Doi sori luceau alături: unul *deasupra noastră*, altul în bolta limpede." (Sadoveanu, *Împărăţia apelor*).

Aceleaşi prepoziţii pot fi urmate de formele neaccentuate ale pronumelor personale sau reflexive în dativ, numit posesiv (Neamţu,

Scanned with OKEN Scanner

1999: 157), cu funcţiunea sintactică de complement circumstanţial de loc:

„Ochii se pierd adesea asupra acelei câmpii; ...; abia seara, ..., se ivesc pe câmpia întinsă câte un foc depărtat şi *împrejuru-i* chipurile obosite a vreo câtorva plugari, care-şi pregătesc cina, prin care vor sfârşi trudnica lor zi de muncă." (Odobescu, *Muncitorul român*).

„*Împrejuru-ne* s-adună
Ale Curţii mândre neamuri." (Eminescu, *Povestea codrului*).

- **Dativ, fără prepoziţie** (rar şi învechit, şi numai la substantive care, de obicei, conţin ideea de loc: *drum, loc, pământ* etc. Acesta se mai numeşte şi dativ locativ):

„Aşterne-te *drumului*
Ca şi iarba *câmpului*." (Folclor).

„Stelele-n cer
Deasupra mărilor
Ard *depărtărilor*,
Până ce pier." (Eminescu, *Stelele-n cer*).

(2) **Verbe la supin**, în special, precedat de prepoziţia compusă *de la*[3]:

Vine *de la scăldat*.
Aduce *haina de la curăţat*.

(3) **Adverbe şi locuţiuni adverbiale**, cu sau fără prepoziţie:

„... şi *deasupra* ninsoare, *dedesubt* udeală; pe o parte îngheţai pe alta te frigeai, ca la vremea şi locul acela." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Lumea ce ai fost visat-o neaflând-o *nicăierea*,
Caută-ţi în tine însuţi liniştea şi fericirea." (Vlahuţă, *Linişte*).

„Şi noaptea desculţă vine *de departe*, din vii roditoare, din viile lunii, cu braţele pline de struguri brumaţi de argint şi viespi pofticioase de aur." (I. Teodoreanu, *În casa bunicilor*).

„Pe malul apei se-mpletesc
Cărări ce duc la moară
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine-ntr-o căscioară." (Coşbuc, *Mama*).

---

[3] Supinul precedat de *la* arată în primul rând scopul. Nuanţa de loc apare ca secundară : „Pleacă *la secerat*: (*la arat, la cules* etc.)"; (Avram, 1997 : 384).

Scanned with OKEN Scanner

Întrebările circumstanţialului de loc sunt mai multe şi corespund, în general, nuanţelor pe care le exprimă locul:

unde? (locul propriu-zis): Plec *la munte*.
de unde? (punctul de plecare): A doua zi am pornit *de la lac*.
pe unde? (spaţiul străbătut): A trecut *prin pădure*.
până unde? (limita acţiunii): Au plecat *până la Timişoara*.
încotro? (direcţia): A luat-o *spre gară*.

Topica şi punctuaţia

De obicei stă după cuvântul determinat. Din motive afective, de expresivitate, poate sta şi înaintea regentului: *De afară se aud zgomote*. În propoziţiile interogative, adverbul de loc stă, în general, înaintea verbului: *Unde pleci? , De unde vii?*

În mod obişnuit nu se desparte prin virgulă de regent. Dar, când stă înaintea regentului, dacă autorul insistă asupra lui, se desparte prin virgulă: „*Atunci, din depărtări, se vedea Valea Bistriței*." De asemenea, se desparte prin virgulă când este aşezat între subiect şi predicat, dar numai dacă subiectul este aşezat înaintea predicatului: „*Oamenii, în pădure, intrau destul de des*."

Subordonata circumstanţială de loc (CL)

Propoziţia circumstanţială de loc arată locul unde se petrece acţiunea exprimată printr-un regent. Această subordonată îndeplineşte, la nivelul frazei, funcţia pe care o are, la nivelul propoziţiei, complementul circumstanţial de loc:

Podul se clăti cu greu *de la mal.* / Podul se clăti cu greu *de unde era ancorat.*
S-a oprit *lângă el (în faţa lui).* / S-a oprit *unde se afla el.*

Regenţi

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale:**

„Unde-i unul *nu-i putere*
La nevoi şi la durere;
Unde-s doi puterea *creşte*
Şi duşmanul nu sporeşte!"(Alecsandri, *Hora Unirii*).

(2) **Interjecţii predicative:**

Scanned with OKEN Scanner

„*Haidem*, amice, unde mi-ai arătat vânatul, să căutăm împreună, prin largul domeniu al vânătoarei..." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

(3) **Adverbe**

„*Acolo* unde credeam că voi găsi toiagul şi traista, sacrul simbol al umilinţei şi pietăţii creştine, am găsit ignoranţa întronată, invidia, lăcomia şi alte păcate mortale, ..." (N. Filimon, *Ciocoii vechi şi noi*).

„Satele nu apar decât pe marginea apelor şi mai *în jos*, unde valea se lărgeşte deodată între ridicături mai dulci." (G. Călinescu, *Viaţa şi opera lui Ion Creangă*).

Elemente de relaţie[4]

(1) **Adverbe relative sau nehotărâte** (compuse cu *ori-*), singure sau însoţite de prepoziţii:

„Ce cauţi *unde* bate luna
Pe-un alb izvor tremurător
Şi *unde* păsările-ntr una
Se-ntrec cu glas ciripitor?"(Eminescu, *Diana*).

„Aici, *unde* stăm şi privim acum spre pereţii galbeni ai fostului Senat, a bătut inima libertăţii, ..." (D. Botez, *Memorii*).

„Când ajunse în dreptul colibei, i se păru că recunoaşte trăsura Saşei, şi, fără să se mai gândească, sări *de unde* se afla şi făcu semn vizitiului să oprească." (D. Zamfirescu, *Viaţa la ţară*).

„Ia, mâne dimineaţă, cum s-a miji de ziuă, să te scoli şi să apuci *încotro*-i vedea cu ochii; ..." (Creangă, *Poveşti*).

„... drumuiam de fapt pe marginea şoselei, pe acolo *pe unde* ierburile din şanţ îşi întinseră, ca nişte braţe lungi, vrejurile cu frunze înguste şi crestate pe margini." (Z. Stancu, *Desculţ*).

„Mă sculai în picioare, *de cum* stăteam lungit şi mă uitai cercetător *spre unde*-şi îndrepta Pisicuţa privirile ..." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*).

„De altfel pe aici, *oriîncotro* te întorci, numai moşii boiereşti ai să vezi." (Rebreanu, *Răscoala*).

„... de-acum înainte sunt gata să te întovărăşesc *oriunde* mi-i porunci, stăpâne." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

(2) **Pronume şi adjective pronominale relative şi nehotărâte** (compuse cu *ori-*), precedate de prepoziţii:

Merge *la oricine* îl cheamă.

---

[4] Aceste circumstanţiale nu se introduc niciodată prin conjuncţii.

Scanned with OKEN Scanner

Corelative

Subordonata circumstanțială de loc poate avea în regentă un corelativ, pentru precizarea ideii spațiale. Corelativul, un adverb de loc, singur sau cu prepoziție, are funcția sintactică de complement circumstanțial de loc, indiferent de poziția pe care o ocupă:

„*De unde* nu gândești, *de-acolo* sare iepurele." (Folclor).

„*Acolo unde* pădurea se mai potolește puțin, se zăresc doar pășuni, pe care turmele se mișcă asemeni unor furnici albe." (G. Călinescu, *Viața și opera lui Ion Creangă*).

„*Colo unde* stau Carpații cu de stânci înalte coaste,
Unde paltinii pe dealuri se înșir ca mândră oaste
Munții țeapăna lor frunte o suia-n-albastre bolți." (Eminescu, *Memento mori*).

Topica și punctuația

Subordonatele circumstanțiale de loc stau, de obicei, după regentă, dar, din motive de expresivitate, pot sta și înaintea regentei:

„Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roș *de unde știi* și cum îi știi tu." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Iar tu, Hyperion, rămâi
Oriunde ai apune..." (Eminescu, *Luceafărul*).

„Căci *unde-ajunge* nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște,
Și vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naște." (Eminescu, *Luceafărul*).

„*Pe unde trece ea*, fața pământului se usucă,..." (Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*).

Punctuația e în funcție de accentul care se pune pe circumstanțiala de loc. În mod obișnuit, ea nu se desparte prin virgulă de regentă, indiferent de topică. Când este înaintea regentei, și se pune accentul pe ea, se desparte prin virgulă:

„*Unde nu-i dragoste de breaslă și menire, și tragere de inimă*, nu-i Doamne-ajută, măi băieți!" (G. Călinescu, *Viața și opera lui Ion Creangă*).

„*Oriunde te-i duce*, norocul să-ți fie tovarăș de drum,..." (I. Slavici, *Păcală în satul lui*).

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de timp (ct)

Complementul circumstanțial de timp este partea secundară de propoziție care arată timpul când se petrece o acțiune, ceea ce poate însemna:

- **timpul propriu-zis:**
  „*În ziua* următoare, *de dimineață*, căpitanul Lucian primi un raport laconic..." (H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).
- **durata:**
  „*În viață*, de foarte puține ori știi mai dinainte ce ai să faci și ce ai să vorbești, și niciodată ce ai să simți și ce ai să gândești." (G. Ibrăileanu, *Adela*).
  „*Până a nu ajunge* la această poartă misterioasă, viața mea școlară se dezvoltase normal." (Sadoveanu, *Nada Florilor*).
- **momentul începerii acțiunii:**
  „*În jurul anului* 1830 și mai ales după această dată, când se desfășoară activitatea lui literară, existau scriitori învățați, la curent cu literatura marilor țări de cultură." (T. Vianu, *Scriitori români*).
- **limita de timp:**
  „Aceștia lucrează *din primăvară până în toamnă, din revărsatul zorilor și până în răsăritul stelelor*, iar toamna, potrivit învoielii, țăranul îi cară arendașului partea acestuia la hambar sau la gară..." (Caragiale, *Opere II*).
- **frecvența (repetarea) acțiunii:**
  „*Din când în când* desprinsă din bolta cea profundă
  O stea albastră cade și-n spațiu s-acufundă." (Alecsandri, *Mărgăritărele*).

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale**, la moduri personale și nepersonale:
„Iar Mihai Viteazul, după două ceasuri
Nalță-o mănăstire și trei parastasuri." (Topârceanu, *Opere I*).
„... *au dat roată* ore, zile și luni întregi, împrejurul falnicilor dropii..." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

(2) **Interjecții predicative:**
„Eu atunci *haț*! de sumanul moșneagului să-mi plătească pasărea." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Scanned with OKEN Scanner

„Dar pân-atunci *na*-ți o palmă, ca să ții minte ce ți-am spus." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

(3) **Adeverbe de timp**:

„Pe urmă am auzit că s-au despărțit *imediat* după căsătorie." (G. Ibrăileanu, *Adela*).

„*Odată*, vara pe aproape de Moși, mă furișez din casă și mă duc, ziua miaza-mare, la moș Vasile..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

(4) **Adjective** (rar):

El, *neatent* în clipa aceea, a căzut.

Mijloacele de exprimare

(1) **Substantive, pronume, numerale**, în cazurile:

- **Acuzativ**, precedat de prepoziții și locuțiuni prepoziționale:

„*Pe la miezul nopții* se despărțeau cu dragoste și cu voie bună." (Vlahuță, *Versuri și proză*).

„*Înainte de tratatul* de la Adrianopol, acum un veac și mai bine, întreaga populație rurală a principatelor era îmbrăcată de mâna gospodinelor, iscusite în meșteșugul de țesut inul, cânepa și lâna." (Sadoveanu, *Anii de ucenicie*).

„*După* mulți *ani* de despărțire, mutându-mă și eu din Iași la București, am reînviat acolo, în Rosetti, triumviratul lui Cezar și Păstorel, în formația din strada Romană." (D. Botez, *Memorii*).

„Și-*n ora* cea de pace, de sfântă liniștire,
Ființă mult iubită ce-n lume te-ntâlnesc.
De cât oricând, atuncea mai mult eu te slăvesc." (V. Micle, *Poezii*).

„Așa se munci biata noră *până după miezul nopții*, dar *despre ziuă*, somnul o doborî și adormi și ea între perne, caiere, fusele cu tort..." (Creangă, *Soacra cu trei nurori*).

„... *de copil* eu m-am luptat
În rând cu Volbură-mpărat." (Coșbuc, *Moartea lui Fulger*).

- **Acuzativ**, fără prepoziție (când numele însuși se referă la timp, fiind însoțit și de un numeral sau de un adjectiv cantitativ):

„Pe aici când plouă, plouă îndesat,
Nu ține ca la noi *un ceas* ori *două*." (Topârceanu, *Versuri și proză*).

„Atunci, fiul împăratului se puse la pândă *o săptămână întreagă*..." (Ispirescu, *Basme*).

„La steaua care-a răsărit,

Scanned with OKEN Scanner

E-o cale atât de lungă
Că *mii de ani* i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă." (Eminescu, *La steaua*).
„... au dat roată *ore*, *zile* şi *luni* întregi, împrejurul falnicilor dropioi..." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

- **Genitiv**, precedat de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale:
A intrat în sală *înaintea profesorului*.
N-am fost acasă *din preajma Crăciunului*.

(2) **Adjective** (în special care se referă la vârstă), precedate de prepoziţia de:
„... Încă *de mic*
Te cunoşteam pe tine,
Şi guraliv şi de nimic
Te-ai potrivi cu mine." (Eminescu, *Luceafărul*).

(3) **Adverbe şi locuţiuni adverbiale** de timp, cu sau fără prepoziţie:
„Ne scoală *dis-de-dimineaţă* toaca, această trâmbiţă sfântă de chemare a mănăstirilor." (E. Gârleanu, *Scrieri alese*).
„Poate *de mult* s-a stins în drum,
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia *acum*
Luci vederii noastre." (Eminescu, *La steaua*).
„*Atunci* tu prin întuneric te apropii surâzândă." (Eminescu, *Noaptea...*).
„*Ani de-a rândul*, Grigorescu umbla vara prin munţi, cu săptămânile, observând mişcările, obiceiurile, felul de a sta şi a privi al ciobanului,..." (Vlahuţă, *Pictorul N. I. Grigorescu*).
„Doar el singur, *câteodată*, lăsa să se priceapă unele lucruri." (Sadoveanu, *Crâşma lui Moş Precu*).

(4) **Verbe şi locuţiuni verbale la moduri nepersonale:**

- **Infinitiv**, precedat de prepoziţia *până* şi locuţiunea prepoziţională *înainte de*:
„*Până a nu ajunge* la această poartă misterioasă, viaţa mea şcolară se dezvoltase normal." (Sadoveanu, *Nada Florilor*).
- **Gerunziu**:
„Privind-o şi *găsind*-o mai frumoasă ca niciodată, Stamatiad îşi zise că nu era un bărbat întru totul lipsit de noroc." (H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).

Scanned with OKEN Scanner

Întrebări

Deşi identitatea de circumstanţial temporal este, în mare măsură, închisă în planul semantic al termenilor prin care se exprimă, pot fi folosite pentru identificare şi întrebările: *când?, până când?, de când?, (în) cât timp?*, care corespund, în general, nuanţelor pe care le exprimă timpul.

Tipuri structurale

- **Simplu**, când se realizează printr-un singur cuvânt, precedat sau nu de o prepoziţie sau locuţiune prepoziţională:

  „Budulea cel cu fluierul în şerpar venea *acum* în toate vinerile şi ne aducea câte ceva de acasă." (Slavici, *Budulea Taichii*).

  „Pe uliţa pustie sună *când şi când*... călcâiele vreunui trecător grăbit." (Gârleanu, *Comoara*).

  „*Plecând*, Titu dădu mâna pe rând cu toţi." (Rebreanu, *Ion*).

  „*O oră* să fi fost amici,
  Să ne iubim cu dor,
  S-ascult de glasul gurii mici
  O oră, şi să mor." (Eminescu, *Pe lângă plopii fără soţ*).

- **Dezvoltat**, mai ales când exprimă, prin planul său semantic, limite temporale, durata, frecvenţa unei acţiuni (Irimia, 1997: 434). Cele mai frecvente construcţii apar sub forma: *(prepoziţie+) adverb + numeral + substantiv (+ alt determinant)*; *prepoziţie (+ atribut) + substantiv + alt determinant*:

  „*Acum o săptămână* mi-a mărturisit că era s-o calce un camion,..." (P. Sălcudeanu, *Moartea manechinului*).

  „*Acum vreo patruzeci de ani* însă, o altă mozaică, cu acelaşi subiect, dar poate şi mai corect lucrată, se regăsi în ruinele Pompeii." (Odobescu, *Istoria arheologiei*).

  „*Acum patru ani*, pe când da colţul ierbii, s-a alcătuit în ciurdă cu alţi feciori de o seamă şi s-a dus la Zvorâşte la horă." (E. Camilar, *Livezile tinere*).

  „Nu mai vorbesc cu nimeni *câte o săptămână*." (Alexandrescu, *Satiră duhului meu*).

  „Clucerul Scarlat Iarca mi-a spus că o văzuse *cu vreo cinci ani în urmă* prin Bucureşti..." (Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*).

Scanned with OKEN Scanner

„Moşule, să ştii că *de azi înainte* eşti omul meu şi la domnie ţi-i deschisă uşa oricând." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„*Cu câţiva ani mai înainte*, în 1861, poetul George Creţeanu,... îl numea (pe Donici) „respectabilul nostru fabulist". (LL, 1968/16, p. 63).

„*După o bucată de drum*, prinse şi el gust de vorbă..."(H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).

„Lucian îşi încheie cercetările şi, *înainte de a prezenta raportul*, mai citi o dată concluziile... *De mai bine de un an* de zile nu mai ştie nimic de dânsa." (H. Zincă, *Sfârşitul spionului fantomă*).

- **Multiplu**, când se află într-un raport de coordonare:

„Îi trebuia o soluţie instantanee, pe care nădăjduia să o găsească *înainte de a se întoarce* cu faţa la ofiţer şi *de a-i da* un răspuns." (Arghezi, *Proză)*.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial de timp are, în general o topică liberă, el putând sta atât înaintea cât şi în urma regentului. Numai în propoziţiile interogative adverbul de timp stă numai înaintea verbului: *când pleci? de când ai venit?*.

Referitor la punctuaţie, complementul circumstanţial de timp se desparte prin virgulă de regent, fie atunci când se doreşte scoatere lui în relief, fie când este exprimat prin construcţii infinitivale şi gerunziale sau când este intercalat.

Subordonata circumstanţială de timp (CT)

Subordonata circumstanţială de timp arată timpul în care se petrece acţiunea unui verb din regentă. Ea are în frază funcţia unui complement circumstanţial de timp din propoziţie.

„Iar Ştefan-vodă Tomşa, dacă omorî pre Despot-vodă la Suceava şi bătu pre Mircea-vodă, se întoarse la Iaşi." (G. Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*).

Regenţi

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale**, la moduri personale şi nepersonale:

Scanned with OKEN Scanner

„Atunci, după ce s-a lăsat de morărit, bătrânul ne-a îndemnat pe o seamă dintre noi să venim aici, în dumbrava de la Buciumeni." (Sadoveanu, *Dumbrava minunată*).

(2) **Interjecții predicative:**

Hai când te chem.

Elemente de relație

(1) **Conjuncții și locuțiuni conjuncționale:** *că, dacă, până; cât ce, cât timp, câtă vreme, de cum, de îndată ce, după ce, imediat ce, înainte să, înainte ca. . . să, mai înainte să, mai înainte ca. . . să, îndată ce, în timp ce, în vreme ce, o dată ce, ori de câte ori, pe când, pe măsură ce, până ce, până să, până când să* etc. :

„Dintr-un colț pe-o sofă rosă eu în fața lui privesc,
Pân'ce mintea îmi adoarme, *pân'ce* genele-mi clipesc." (Eminescu, *Noaptea*).

„Cu o durere grea sfredelitoare în osul piciorului său neputincios, Rizea intră de unul singur pe peronul gării, *în vreme ce* ai lui se amestecau cu cei din Salcia." (P. Dumitriu, *Bijuterii de familie*).

(2) **Adverbe relative și nehotărâte:** *când, de când, până când, (de) pe când, cum, cât, ce, oricând, orișicând*:

„Cucoșul, *cum* scăpă din mâinile moșneagului, fugi de-acasă și umblă pe drumuri. Și *cum* mergea el pe un drum, numai iacă găsește o punguță cu doi bani. *Și cum* o găsește, o și ia în clonț și se întoarnă cu dânsa înapoi, spre casa moșneagului." (Creangă, *Punguța cu doi bani*).

„La-nceput, *pe când* ființă nu era, nici neființă,
Pe când totul era lipsă de viață și voință,
Când nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns,
Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns,
Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de ape?" (Eminescu, *Scrisoarea I*).

„Din fântânile și gropanele adânci, grădinarii, năduşind, scoteau apa cu găleţile şi udau răzoarele cu ceapă şi usturoi, cu roşii şi vinete, şi pogoanele cu ridichi, cu brozbe şi varză albă *de cum* se lăsa seara şi se mai potolea pârjolul soarelui, până dincolo de miezul nopţii, *când* începea să se ridice la răsărit lumina alburie a zorilor." (Z. Stancu, *Dulăii*).

„Dar *cum* te văzui într-o palidă haină

Scanned with OKEN Scanner

Copilă cuprinsă de dor şi de taină,
Fugi acel înger de ochiu-ţi învins." (Eminescu, *Înger de pază*).

Corelative

Uneori, pentru precizarea ideii de timp, în regentă poate exista un adverb de timp, drept corelativ, cu funcţia sintactică de complement circumstanţial de timp: *atunci, cum* etc. , adesea întărite prin alte adverbe: *tocmai, şi*:

„... părăseşte casa stăpânului, tocmai *atunci când* acesta simte mai mare nevoie de dânsul." (N. Filimon, *Ciocoii vechi şi noi*).

Cum vine, *cum* zice ceva.

Raporturile temporale

Determinând acţiunea din regentă, subordonata temporală se găseşte faţă de aceasta în trei raporturi de temporalitate: de simultaneitate, de anterioritate şi de posteritate[5].

(1) **Raportul de simultaneitate.**

Acţiunea din regentă are loc în acelaşi timp cu cea din subordonată:

„În vreme ce *trăsura alerga pe cuburile de granit, Grigore Iuga. . . privea furnicarul de oameni.*" (Rebreanu, *Răscoala*).

În cadrul raportului de simultaneitate, există posibilitatea exprimării mai multor aspecte, precum: durata (acţiune durativă), momentul (acţiune momentană) şi repetarea (acţiune iterativă), fiecare având preferinţă pentru anumite elemente relaţionale, astfel:

- **simultaneitate durativă:** *în timp ce, în vreme ce, când, pe când, cum, cât, câtă vreme, cât timp*, (reg) *până, până ce, până cât*, (când exprimă un interval măsurat, limitat de timp), prin pronume şi adjective pronominale relative ori nehotărâte însoţite de prepoziţia *în* sau (pop.) *ce* (când intervalul măsurat este nedeterminat, iar predicatul temporalei repetă predicatul regentei: A stat *ce a stat* şi apoi a plecat), *pe măsură ce*: Strugurii se culeg *pe măsură ce* se coc. (Avram, 1997, 437):

„O dezmiardă, *pân'ce fruntea-mi este netedă şi lină,*

[5] Când sunt privite din punctul de vedere al subordonatei, se înserează între ele denumirile raporturilor de anterioritate şi de posterioritate.

Scanned with OKEN Scanner

O desmiardă, *pân'eşti junǎ ca lumina cea de soare,*
Pân'eşti clară ca o rouă, pân'eşti dulce ca o floare,
Pân'nu-i faţa mea zbârcită, pân'nu-i inima bătrână." (Eminescu, *Noaptea*).

„*Pe măsură ce se apropiau de casa lui Scăpău*, oamenii se strânseră unii într-alţii şi murmurul greu deveni mai scăzut." (P. Dumitriu, *Nopţile din iunie*).

„Şi *cum vorbeau*, un tropot iute de cal răzbătu prin noapte, se apropie şi se opri în dreptul perdelii." (Sadoveanu, *Bordeienii*).

„*Când ne întoarcem seara*, suntem reci ca nişte sloiuri de gheaţă." (Sadoveanu, *Cufundarul*).

- **simultaneitate momentană**: *când* (aproape întotdeauna cu corelativele: *atunci, exact, tocmai*), adjective pronominale relative însoţite de prepoziţiile *în, la:*

„Liniştită şi blândă se arăta marea, *când am plecat din Sulina*. Şi *când ne-a prins în larg* a şi început a se posomorî şi, din ce în ce cu mânie, a-şi ridica oştirile de valuri înaintea noastră." (Vlahuţă, *România pitorească*).

- **simultană iterativă**: *(ori) de câte ori:*

„Îmi aduc aminte că, *ori de câte ori plecam*, plecau şi un soi de vultureni din pădurea Mănăstioarei..." (E. Camilar, *Vulturenii...*).

(2) **Raportul de anterioritate.**

Acţiunea din regentă are loc înaintea celei din subordonată. Elementele relaţionale întrebuinţate sunt:

- **locuţiuni conjuncţionale**: *(mai) înainte (ca. . .) să, până nu, până când, până ce, până să, când să, pe când să;*
- **pronume şi adverbe relative şi nehotărâte**, precedate de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale:

„Dar voi încuiaţi uşa după mine, ascultaţi unul de altul şi să nu cumva să deschideţi *până ce nu-ţi auzi glasul meu*." (Creangă, *Capra cu trei iezi*).

„Într-o zi, la sapa porumbului, cine ştie ce i-a năzărit că, cu toate rugăciunile mă-sei, n-a voit să mănânce din zori până la amurg, şi n-a lăsat sapa din mână *până n-a căzut ruptă de osteneală*." (Delavrancea, *Nuvele şi povestiri*).

(3) **Raportul de posterioritate.**

Scanned with OKEN Scanner

Acțiunea din regentă are loc după cea din subordonată, iar elementele relaționale sunt:

- **locuțiuni și conjuncții**: *după ce, dacă, de; imediat ce*;
- **adverbe relative**, singure sau precedate de prepoziții: *când, cum, cât, cât ce, de când, de cum, de pe când*;
- **pronume și adjective pronominale relative și nehotărâte**, precedate de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *de la, din, după, în urma*:

„*După ce* izola, cu pietre și cu gulii rupte din răzoare câte-un ochi mai mare de apă, el intra în oglindă, până deasupra genunchilor, și prindea păstrăvi cu mâinile, aduse de două părți, pe sub rădăcini." (L. Blaga, *Hronicul*).

„La un moment dat, *când* roțile trăsurii intraseră în niște făgașe de pietriș, pricinuind scrâșniri ce acopereau cuvântul, încât birjarul nu mai putea să-l audă, mama ne spuse că iarăși a trecut prin frunza verde un zvon că România va intra în război în curs de câteva zile." (L. Blaga, *Hronicul*).

„*Cât ce* a rămas singur bolnav, a trimis la stăpân acasă toți boii care nu erau pe placul lui." (I. Agârbiceanu, *Comoara*).

„*După ce* descalec, se duce zburând vesel cu celălalt Vasile să se încredințeze, cu coada ochiului numai, că este într-un colț anume călare, cu anume ovăz vânturat și spălat. *Îndată ce* știe că este, stă cuminte și răbdător, sufere toate șumaiacurile de paie, toate frecăturile și operațiile de curățire ale soldatului. Când se isprăvește, amândoi oftează cu ușurare." (Sadoveanu, *În pâraiele primăverii*).

„*Cum* am trecut bolta, m-am coborât și am început a umbla printre gârle, căutând rațe..." (Sadoveanu, *La apa Moldovei*).

„*De când* codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată
Își deschide-a lui adâncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea." (Eminescu, *Călin*).

Temporala inversă

Există situații când, formal, regenta apare subordonată, iar subordonata introdusă prin *când* are valoarea unei propoziții principale:

„Eram, poate, aproape să ne așezăm pentru noapte..., *când* mi se păru că un lătrat de câine îmi atinge auzul." (Hogaș, *Pe drumuri de munte*).

Scanned with OKEN Scanner

Logic, în acest context, *mi se păru* este propoziția principală (regentă), iar subordonata temporală este *când eram aproape să ne așezăm pentru noapte...*

GA_1(II: 197) numește această situație *când invers*, ca și în latină, *cum inversum*, de unde am moștenit-o, iar GA_2(II: 299) o numește „construcție temporală inversă"[6].

Temporala cu alte nuanțe circumstanțiale

- **cauzală:**

„*Când* s-au apropiat răcnetele și pocnetele pistoalelor, a fugit într-o pădurice de pe deal." (Galaction, *Lângă apa Vadislavei*). (*când a fugit? din ce cauză a fugit?*).

- **condițională:**

„E mai vie născocirea *când* iubirea o învie." (Blaga, *Poezii*) (*când e mai vie* născocirea? *cu ce condiție* e mai vie?).

- **concesivă:**

„De ce-l accepți *când* n-are dreptate." (Șerban, 1970) (*când îl accepți? cu ce concesie îl accepți?*)

În toate aceste situații, împrejurările de timp sunt exprimate în primul rând și pe urmă celelalte nuanțe.

Topica și punctuația

Propozițiile circumstanțiale de timp pot sta după regente, înaintea regentelor sau pot fi intercalate. Temporalele așezate după regente nu se despart prin virgulă. Cele aflate înaintea regentei se despart prin virgulă:

Înainte ca să plece, a zis ceva.

Temporalele intercalate se despart prin pereche de virgule:

Oamenii, *după ce au mâncat*, au pornit-o la drum.

Bibliografie

D. Bejan, *Despre construcțiile temporale inverse*, în CL, 1, 1970, p. 91-95.
D. Bejan, *Observații asupra lui „când" invers*, în CL, 1, 1974, p. 89-96.
Grigore Brâncuși, *Un aspect al repetiției în limbajul popular: temporala de reluare*, în LR, 1, 1971, p. 33-37.

[6] M.Avram consideră că astfel de construcții accentuează caracterul de surpriză intervenită în timpul desfășurării acțiunii din falsa regentă. (op. cit.,58).

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de mod (cm)

Complementul circumstanțial de mod este partea secundară de propoziție care arată modul cum se desfășoară o acțiune sau cum se prezintă o însușire.

În funcție de nuanțele pe care le are noțiunea de „mod", se disting următoarele aspecte, fiecare corespunzând unui anume tip de circumstanțial de mod, precum:

- **modul propriu-zis** în care se desfășoară sau se înfățișează o acțiune sau cum se prezintă o calitate (circumstanțial de mod propriu-zis):

  „Norii s-au mai răzbunat
  Spre apus, dar stau *grămadă*
  Peste sat." (Coșbuc, *Iarna pe uliță*).

  „Lucrând *în grabă* și *cu luare-aminte*, îndată a descoperit locul pătruns de fier în coastă, puțin deasupra deșertului." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*).

- **măsura determinată a obiectelor** (circumstanțial de măsură). Substantivul care exprimă felul unității este însoțit, în general, de un numeral care arată cantitățile de valoare, de greutate, de dimensiune, temperatură, preț etc.

  „Uite ce bujor de fată –
  Stai să te sărut *o dată*." (Coșbuc, *La oglindă*).

  „Urcase zidul înalt *de peste cincisprezece coți* pe o scară îngustă."
  (Camil Petrescu, în GA II: 183).

  „...*de două laturi* se întindea oastea pedestră cu prapurile plecate, cu săgețile în jos." (Odobescu, *Doamna Chiajna*).

- **progresia într-o acțiune sau într-o calitate** (circumstanțial de progresie sau progresiv).

Ideea de progresie, ascendentă sau descendentă, se exprimă prin repetarea unui cuvânt – *pronume, numeral, adverb etc.* – singur sau însoțit de prepoziții:

„În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde *tot mai mare și mai mare*." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

Scanned with OKEN Scanner

„Cântecul se apropie *din ce în ce*, dar cu o încetineală care înfiora." (Preda).

- **comparația cu ceva** – obiecte sau acțiuni (circumstanțial de mod – comparativ).

El apare ca al doilea termen al unei construcții comparative și poate fi:

- **de egalitate**, când exprimă termenul unei comparații de același grad. Se introduc prin adverbele de comparație *ca (și), cât (și), asemenea*:

„Și *ca nouri* de aramă și *ca ropotul* de grindeni,
Orizontu-ntunecându-l vin săgeți de pretutindeni
Vâjâind *ca vijelia* și *ca plesnetul* de ploaie"... (Eminescu, *Scrisoarea III*).

„Biata femeie făcu niște ochi mari *cât toate zilele* și se miră toată de ce văzu pe mână, că cerul de s-ar fi deschis nu s-ar fi minunat mai mult." (Delavrancea, *Neghiniță*).

„O luarăm după lilieci, trecurăm prin ogradă și pe urmă în casă: două odăițe despărțite de o tindă, în fundul căreia se deschidea, *ca o gură* de balaur, cuptorul." (Gârleanu, *Vierul*).

„Totul este prevăzut și orânduit! răspunse uscățivul căpitan, tot fără chef de vorbă, *ca și până acum*." (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*).

- **de inegalitate**, când exprimă termenul unei comparații de superioritate sau de inferioritate. Se introduce prin adverbul *decât* sau prepozițiile *din, dintre*:

„Pe-a mele ceruri să răsai
Mai mândră *decât ele*." (Eminescu, *Luceafărul*).

„Mai dulce *decât* toți *arborii* foșnește plopul." (Stancu, *Desculț*).

„Împăratul... a scris carte frățâne-său craiului, să-i trimită grabnic pe cel mai vrednic *dintre nepoți*." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„Ah! De câte ori *voit-am*
Ca să spânzur lira-n cui." (M. Eminescu, *Singurătate*).

„*Netezești* încet și leneș fruntea mea cea liniștită." (Eminescu, *Noaptea*).

(2) **Adjective:**

Scanned with OKEN Scanner

„Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit
Mă simt *bătrân* ca iarna, că tu vei fi murit." (M. Eminescu, *Departe sunt de tine*).

„Neghiniță era *frumos* ca o piatră scumpă; și era *mic* cât o neghină." (Delavrancea, *Neghiniță*).

„Vizitiul de pe capră era și el bătrân...cu o pereche de mustăți *albe* ca două caiere." (Sadoveanu, *Opere*).

(3) **Interjecții predicative:**

„*Haide*, murgule, mai tare." (Hodoș, în GA II: 180).

(4) **Adverbe:**

„Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii. Amintiri
Țârâiesc *încet* ca greieri
Printre negre, vechi zidiri." (M. Eminescu, *Singurătate*).

Întrebări: *cum?, cât?, în ce fel?*

Mijloace de exprimare[7]

(1) **Adverbe și locuțiuni adverbiale**, cu sau fără prepoziții:

„Cu ochi de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară *șoimește*." (Coșbuc, *Paşa Hassan*).

„Învățătorul își puse ochelarii, se sculă în picioare, întinse scrisoarea lângă lampa atârnată de grindă și citi *rar, apăsat, bătrâneşte*, cu glas tremurat *puțin* pe alocuri..." (Rebreanu, *Ion*).

„Într-o altă seară, la o discuție despre literatura modernă franceză, am participat *pe neașteptate* cu câteva observații." (Sadoveanu, *Anii de ucenicie*).

(2) **Numerale cu valoare adverbială** (GA II: 182; Bejan, 1995: 334).

„Ipate se îmbogățise *însutit* și *înmiit* de când a venit Chiriță în slujbă la dânsul." (Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*).

(3) **Substantive, pronume, numerale**, în cazurile:

- **Acuzativ**, fără prepoziție (substantivele cu valoare adverbială):

„Niște dulăi...culcați *covrig*." (Ghica, în GA. II: 182).

„Iacătă-l și pe nepotul care ține creionul *popândău* pe hârtie..." (Fănuș Neagu, *Păpușa*).

- **Acuzativ** cu prepoziții, locuțiuni prepoziționale și adverbe de

---

[7] Nu există complemente de mod exprimate prin adjectiv. Când un adjectiv răspunde la întrebarea *cum?* Este sau nume predicativ, sau element predicativ suplimentar (Vulișici, 1995: 121).

Scanned with OKEN Scanner

comparaţie: *cu, fără (de), pe, în, întru, după, din, dintru, (rar), la, prin* (pentru circumstanţialul de mod propriu-zis); *cu, de, pentru, pe, până (la),* (pentru circumstanţialul de măsură) (v. GA II: 183-184); *ca (şi), cât (şi)*[8], *din, dintre, în chip de* (pentru circumstanţialul comparativ):

„Reapare aici *cu vigoare, în termeni* abia literari, unul din punctele nodale ale existenţei sociale şi morale ale lui Macedonski, intrate din nou în conflict pe o temă de esenţă." (Macedonski, *Opere*).

„Trecu, *fără foşnet*, în plumbul jilav de ceaţă şi, mereu fluierându-şi câinii, înaintă spre pădure." (Al. Cazaban, *Chipuri şi suflete*).

„Bologa îşi zise îndată, *fără grijă* şi fără şovăire: „Nu face nimic... Voi mai aştepta." (Rebreanu, *Pădurea spânzuraţilor*).

„Şi Mişu, voios, blând, luând poziţie, o salută milităreşte, lovindu-şi călcâiele, *ca un ofiţer* cu pinteni." (I. A. Bassarabescu, *La drezină*).

„Iat-o! Plină despre munte
Iese luna din brădet
Şi se-nalţă-ncet încet,
Gânditoare *ca o frunte*
De poet." (Coşbuc, *Noapte de vară*).

„Lumea – el o vede *în tablouri*. Picta cu ochii, cu gândul, când nu picta cu mâna." (Vlahuţă, *Pictorul N. I. Grigorescu*).

Potrivit GA (II: 182) în categoria substantivelor în acuzativ (cu sau fără prepoziţie) intră aşa numitele „construcţii complexe", formate dintr-un substantiv repetat şi o prepoziţie care le leagă: *umăr lângă umăr, picior peste picior*. Acestea îndeplinesc o funcţie sintactică numai ca „ansamblu", funcţie care nu poate fi atribuită cuvântului de bază: *„Braţ de braţ* păşesc alături." (Eminescu). Îmbinarea *braţ de braţ* are funcţiunea de complement circumstanţial de mod pe care nu o poate îndeplini substantivul *braţ* singur. În aceeaşi situaţie sunt şi construcţiile cu pronumele nehotărât *unul şi altul* în diverse forme: *unul altuia, unul pe altul, unul după altul* etc., care exprimă reciprocitatea. În propoziţia: „Tatăl meu şi maică-mea au venit unul spre altul din două extremităţi ale

[8] *Ca (şi), cât (şi)* se construiesc în corelaţie cu *tot atât, tot aşa,* când comparaţia se stabileşte între două însuşiri şi nu între două obiecte, fiecare însuşire găsindu-şi mijlocul de comparaţie în cealaltă:"Încercarea, drumul către Nirvana, a fost *tot aşa* de dureroasă *cât şi* de strălucită. "(Caragiale, în GA.II: 186).

Scanned with OKEN Scanner

teritoriului românesc." (Sadoveanu, *Opere XVI, 390*), *unul spre altul* reprezintă în ansamblu un complement circumstanţial de mod; această funcţiune nu este îndeplinită nici de *unul*, care e în nominativ, apropiat mai curând de subiect, nici de *spre altul*, care este în mod evident un circumstanţial de loc. (GA II, p. 83).

Aceste situaţii sunt interpretate de GA II ca „repetiţii" cu anumite valori (gramaticale, lexicale, afective) şi nu locuţiuni (GA II: 407 – 408).

Unele dintre aceste construcţii, precum: *unul altuia, unii altora, unul cu (către, de, lângă, pe, faţă de) altul, unul împotriva (înaintea, în dreptul) altuia, noi între noi* etc. exprimă ideea de reciprocitate, care, uneori, se poate evidenţia prin prezenţa unui singur pronume personal precedat obligatoriu de prepoziţia *între*: Se omoară *între* ei.

- **Genitiv**, precedat de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale specifice (mai ales în stilul ştiinţific şi administrativ:

  Inoată *împotriva curentului.*

  Lucrează *pe baza unor instrucţiuni* clare. (ap. Bejan, 1995: 334).

- **Dativ**, cu prepoziţiile *asemenea*, şi, în stilul ştiinţific şi administrativ, *conform, contrar, potrivit*:

  „După câteva zile şi nopţi de necontenită ploaie deasă, pe albia gârlei a început să se prelingă, *asemeni unui şarpe* cenuşiu, lung, fără cap şi coadă un şuvoi tulbure." (Stancu, *Dulăii*).

  Procedează *conform regulamentului.* (ap. Bejan, 1995: 334).

(4) **Verbe şi locuţiuni verbale** la moduri nepersonale:

- **Infinitiv**, cu prepoziţia *fără*:

  „Nu, eu nu înţăleg călătoriile ca cei mai mulţi adică: ...a alerga ţintă pe linie dreaptă până la ţelul propus, *fără a se abate* din cale şi *fără a îndrăzni* de a ieşi din rolul de maşină drumeaţă." (Alecsandri, *Iaşii în 1844*).

  „Duşmănit vei fi de toate, *făr-a prinde* chiar *de veste*..." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

Scanned with OKEN Scanner

- **Gerunziu**[9]:

„Toți cei care știu de dânsul spun multe, dar *șoptind*." (Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*).

- **Supin**, cu prepoziția *pe*:

„Domnilor, persoana care e în capul unui stat
Și pe care-l ține țara *pe băut și pe mâncat*
Stă pe capul națiunii cum stau trântorii în stup
Și are adesea caracterul și năravul unui lup." (N. Orășanu, *Dicționarul politic*).

(5) **Interjecții**:

„Și odată pornesc ei, *teleap, teleap, teleap!*" (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Uneori făcea – *fi, fi, fi, tiha! tiha! tiha! chiau, chiau, chiau, clings*!"(Brătescu-Voinești, *Privighetoarea*).

Topica și punctuația

Locul circumstanțialului de mod este, de regulă, după regent, dar, din motive de ordin expresiv, el poate sta și în fața determinantului:

„Ciobanul intră *cu sfială*. *Abia* călca, ca să nu strice velințele. Se puse *binișor* în pat, ca să nu mototolească albiturile." (Ispirescu, *Ciobănașul cel isteț*).

„Zâmbii, căci în juru-mi mirosea *a primăvară*, ..."(Sadoveanu, *Strop de rouă*).

Punctuația lipsește, în general. Doar circumstanțialele de mod exprimate prin verbe la infinitiv, precum și cele intercalate, se despart prin virgulă de regent:

„Peste vârfuri trece luna,
Codru-și bate frunza *lin*,
Melancolic cornul sună..." (Eminescu, *Peste vîrfuri*).

„El, supărat, plecă înainte, *fără a băga de seamă* că barba și părul îi albise." (Ispirescu, *Basme*).

---

[9] Potrivit GA II: 211, sunt circumstanțiale gerunziile care aparțin aceleiași sfere semantice ca verbul regent. "Dacă e vorba de gerunzii ale unor verbe care pot caracteriza acțiunea verbului însoțit, ele sunt complemente circumstanțiale de mod: vine *alergând*; dacă gerunziul nu poate caracteriza verbul însoțit, ci arată doar o acțiune săvârșită simultan, el este element predicativ suplimentar: vine *plângând*. ", cf.și Vulișici, 1995: 112.

Scanned with OKEN Scanner

„Drumul, *ca într-o țară* nouă, merge *la-ntâmplare*, peste ogoare omenești, ocolind gropile, făgașurile și rovinele." (Sadoveanu, *Divanul persian*).

Tipuri structurale

- **Simplu:**

„Agripina strânse *cu entuziasm* la piept pe mama ei, schimbând o mulțimea de sărutări când pe dreapta, când pe stânga obrazului." (Sadoveanu, *Cazul Eugeniței Costea*).

„Grăind *așa*, pășea *mărunt*, și opincile-i nerase de porc fâșâiau prin bătătura uscată." (Sadoveanu, *Bordeienii*).

- **Multiplu:**

„Venea, măre, *ca vântul,*
Ca vântul și *ca gândul.*" (Folclor).

- **Dezvoltat:**

„Harap-Alb se puse de strajă chiar la ușa ei, iară ceilalți se înșirară *tot câte unul-unul.*" (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Ia auzi mămică, *ce frumos* cântă privighetoarea, – și colo și colo." (Brătescu Voinești, *În lumea dreptății*).

Identificarea complementului circumstanțial de mod:

Complementul circumstanțial de mod exprimat prin verb la gerunziu trebuie să exprime o acțiune care să poată caracteriza acțiunea principală, nu să exprime orice acțiune însoțitoare a acesteia:

„Vine *alergând* sau *țopăind*, *sărind* într-un picior, dar nu și vine cântând, râzând, plângând." (Avram, 1997: 385, v. și GA II: 211).

Subordonata circumstanțială de mod (CM)

Subordonata circumstanțială de mod arată felul în care se desfășoară acțiunea din regentă sau cum se prezintă o calitate ori o împrejurare. Fiind echivalentul complementului circumstanțial de mod, care se realizează în mai multe feluri, și propoziția circumstanțială de mod este diversificată:

- **Modală propriu-zisă**. Arată felul în care se desfășoară acțiunea din regentă, conformitatea calitativă.

Scanned with OKEN Scanner

„Drumul, *ca într-o țară* nouă, merge *la-ntâmplare*, peste ogoare omenești, ocolind gropile, făgașurile și rovinele." (Sadoveanu, *Divanul persian*).

Tipuri structurale

- **Simplu**:

„Agripina strânse *cu entuziasm* la piept pe mama ei, schimbând o mulțimea de sărutări când pe dreapta, când pe stânga obrazului." (Sadoveanu, *Cazul Eugeniței Costea*).

„Grăind *așa*, pășea *mărunt*, și opincile-i nerase de porc fâșâiau prin bătătura uscată." (Sadoveanu, *Bordeienii*).

- **Multiplu**:

„Venea, măre, *ca vântul*,
Ca vântul și *ca gândul*." (Folclor).

- **Dezvoltat**:

„Harap-Alb se puse de strajă chiar la ușa ei, iară ceilalți se înșirară *tot câte unul-unul*." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Ia auzi mămică, *ce frumos* cântă privighetoarea, – și colo și colo." (Brătescu Voinești, *În lumea dreptății*).

Identificarea complementului circumstanțial de mod:

Complementul circumstanțial de mod exprimat prin verb la gerunziu trebuie să exprime o acțiune care să poată caracteriza acțiunea principală, nu să exprime orice acțiune însoțitoare a acesteia:

„Vine *alergând* sau *țopăind*, *sărind* într-un picior, dar nu și vine cântând, râzând, plângând." (Avram, 1997: 385, v. și GA II: 211).

Subordonata circumstanțială de mod (CM)

Subordonata circumstanțială de mod arată felul în care se desfășoară acțiunea din regentă sau cum se prezintă o calitate ori o împrejurare. Fiind echivalentul complementului circumstanțial de mod, care se realizează în mai multe feluri, și propoziția circumstanțială de mod este diversificată:

- **Modală propriu-zisă**. Arată felul în care se desfășoară acțiunea din regentă, conformitatea calitativă.

Scanned with OKEN Scanner

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„Și-apoi când venea moșneagul, de pe unde era dus, gura babei *umbla* cum umblă melița…" (Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*).

„Și *surâzi*, cum râde visul într-o inimă-ndrăgită." (Eminescu, *Noaptea*).

(2) **Adjective:**

„Când mai încolo, numai iaca fântâna îngrijită de dânsa era plină până-n gură cu apă *limpede* cum îi lacrima, dulce și *rece*, cum îi gheața." (Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*).

„*Dreaptă* cum era stânca de parcă era trasă de cumpănă, avea totuși jos, și cam la mijloc, o scobitură destul de adâncă, în care cineva s-ar fi putut adăposti în larg pentru orice împrejurare." (Hogaș, *Pe drumuri de munte*).

Elemente de relație

(1) **Adverbe relative:** *cum, precum*:

„…la casa mea ai dus-o *cum* ai dus-o, c-a mai fost și mila părintească la mijloc, …, dar prin străini Dumnezeu știe peste ce soi de sămânță de oameni îi da, și nu ți-or putea răbda câte ți-am răbdat noi." (Creangă, *Poveşti şi povestiri*).

„Dar adeseori poeții lucrurile zugrăvesc
Nu *precum* sunt în ființă, ci *cum* și le-nchipuiesc." (Alexandrescu, *Poezii*).

„Prea ne pierdurăm tu și eu
În al ei farmec poate,
Prea am uitat de Dumnezeu,
Precum uitarăm toate." (Eminescu, *S-a dus amorul*).

(2) **Locuțiuni conjuncționale:** *după cum* și *fără (ca) să* (când exprimă lipsa unei acțiuni însoțitoare a acțiunii din regentă):

„Și l-am văzut pe Gheorghe Dicu, …, la care m-am uitat așa *cum* m-am uitat pînă mai ieri, ocărându-l ori lăudându-l, în gând, după *cum* s-a înnodat și s-au deznodat simțămintele în capul meu de om nestăpânit și pătimaș." (Lăncrănjan, *Cordovanii*).

„Cu bastonul, cu mâinile în buzunar, cu capul plecat în jos, adus de spate, tresărind din vreme în vreme, el mergea încetinel, *fără să* i se audă pașii și *fără să* arunce privirea în lături." (Delavrancea, *Povestind copiilor*).

Scanned with OKEN Scanner

(3) **Pronumele relativ** *ce*, după o calificare exprimată printr-un adjectiv sau adverb cu funcţiunea de circumstanţial de cauză:

„De rele *ce* sunt, nu pot să trăiască la un loc." (Ispirescu, *Basme*).

Corelative (uneori): adverbele *aşa, astfel:*

„Iar noi locului ne ţinem,
Cum am fost *aşa* rămânem." (Eminescu, *Revedere*).

Adesea corelativele precedă imediat adverbele modale şi atunci există tendinţa de a fi analizate împreună. Considerăm că formează locuţiuni conjuncţionale atunci când înaintea adverbului *aşa, astfel,* se află virgulă; în celelalte cazuri trebuie luate separat[10]:

„Mai-mai că aş face aşa *precum* zici tu." (Ispirescu, *Basme*).

„Convocaţi deci, neîntârziat, *aşa cum* am promis la Islaz, o Adunare Constituantă." (Camil Petrescu, *Un om între oameni*).

„Aceste acte fură cele din urmă făcute de Obşteştile Adunări, alcătuite de toate stările *astfel cum* era în vechime." (Bălcescu, în GA II: 307).

Modul în propoziţiile circumstanţiale de mod propriu-zise:

- **Indicativ:**

„Pe când însă, pe sub şure şi la vatra bordeiului, ospăţurile şi paturile se gătesc *după cum* pe fiecare-l *taie* capul, limbile se desmorţesc." (Odobescu, *Pseudo – kyneghetikos*).

„Şi vesel Mugur împărat
Ca cel dintâi s-a ridicat
Şi cu paharul plin în mâini
Precum e felul din bătrâni,
La orice chef între români,
El a-nchinat." (Coşbuc, *Nunta Zamfirei*).

„Şi s-aşează toţi la masă, *cum* li-*s* anii, *cum* li-*i* rangul." (Eminescu, *Călin*).

- **Conjunctiv**, cele introduse prin locuţiunea conjuncţională *fără să*:

---

[10] O astfel de interpretare găsim şi la Ion Popescu, *Limba română. Gramatică. Manual pentru clasa a VIII-a*, EDP, Bucureşti, 1993:.78. Pentru analiza separată a acestor elemente, vezi Dumitru Bejan, 1995: 383 şi Mircea Goga, 1995: 175.

Scanned with OKEN Scanner

„De mult acum, mergea cu praştia sărind peste gropi, peste moşoroaie, peste buşteni, fără *ca să*-l mai *pot* opri, fără *să cunosc* locurile şi fără *să ştiu* unde mă ducea." (Caragiale, *La hanul lui Mânjoală*).

- **Modală cantitativă**. Exprimă conformitatea cantitativă.

Elemente de relație

(1) **Adverbul relativ** *cât*, în corelaţie, uneori, cu adverbul *atât*:

„Pe urmă se mai învârte *cât* se mai învîrte prin casă doar a mai găsi ceva, dar nu găseşte nimic, căci iedul cel cuminte tăcea molcum în horn, cum tace peştele în borş la foc." (Creangă, *Capra cu trei iezi*).

„În vreme ce Agârbiceanu a rămas scriitorul rudimentar de la începutul acestui veac, închis între hotarele fără orizont ale provinciei sale, feciorul popii din Răşinari, *cât* era de micuţ de stat, *pe atât* creştea din zi în zi." (S. Puşcariu, *Călare pe două veacuri*).

(2) **Locuțiuni conjuncționale**: *după cât, (reg.) cât ce* (plus verbul *a putea* ca predicat; (GA II: 307), *din cât, pe cât, în cât, întru cât*:

„Băietul văd că are ţinere de minte; şi numai *după cât* a învăţat, cântă şi citeşte *cât se poate* de bine." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Caii spărieţi, se vede, de acel cântec, alergau *cât ce* puteau." (Alecsandri, *Călătorie în Africa*).

„Nădejdea caldă-n el slăbea
Pe cât creştea de rece gândul." (Coşbuc, *Trei, Doamne, şi toți trei*).

(3) **Pronumele relativ** *câte*, precedat de prepoziţiile *din, după, pe:*

„*Din câte* am auzit vorbindu-se, era un timid." (Călinescu, în GA II: 307).

- **Modală de măsură progresivă**. Exprimă proporţia progresivă în care se desfăşoară acţiunea din regentă.

Elemente de relație

Locuțiuni conjuncționale: *cu cât, pe cât, de ce, pe măsură ce,* aflate, în afara ultimei, în legătură cu corelative în propoziţia regentă, formând construcţii de tipul:

cu cât...cu atât(a) / cu atât...cu cât:

„Cu drept sau fără drept, găseam vinovaţi în gândul meu, pe toţi aceşti zgârâietori de copaci, care avuseră deşertăciunea vrednică de râs de a-şi eterniza numele în pustiu şi *cu atât* mai mult îi găseam vinovaţi, *cu cât* ni se părea mie că urma omului în aceste locuri răpea ceva din măreţia

Scanned with OKEN Scanner

singurătății și se amesteca jignitor în sublimul întregului." (Hogaș, *Pe drumuri de munte*).

„*Cu cât* oastea tăcută se apropia, *cu atât* gălăgia țărănească se învolbura ca un cor sălbatic, amețitor." (Rebreanu, *Răscoala*).

„Așa e la joc: cine a intrat o dată, e bine prins, și *cu cât* mai mult joacă, *cu atât* mai vârtos se simte pornit a da înainte." (Slavici, *Mara*).

de ce...de ce (reg. și pop.):

„Înăbușit însă de covârșitoarea mulțime a dușmanului ce părea că *de ce*-o tai, *de ce* sporește, românii se retrag, încet și cu rânduială, în strâmtoarea în care turcii nu îndrăznesc să se adâncească." (Vlahuță, *România pitorească*).

„Și într-una din sări, cum ședea spânul împreună cu moșul-său și cu verele sale sus într-un foișor, numai iaca ce zăresc în depărtare un sul de raze scînteietoare care veneau înspre dânșii, și *de ce* se apropia, *de ce* lumina mai tare, de li fura vederile." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

de ce...de aceea:

„Herdelea număra zilele ca școlarii venirea vacanțelor, dar el, *de ce* scădeau zilele, *de aceea* se întrista mai mult, muncit de presimțirea că i-e scris lui să fie înfierat și să-și piardă pensia pentru care a muncit ca robul peste treizeci de ani." (Rebreanu, *Opere alese I*).

pe cât...pe (cu) atât(a):

„*Pe cât* de justă era această observație, *pe atât* de problematică era etimologia pe care o pusese el, de la un tip latin presupus „exterrinus", adică cel care e „afară de țara mea." (S. Pușcariu, *Călare pe două veacuri*).

pe măsură ce:

„*Pe măsură ce* se apropia de strada lor, pașii îi deveneau tot mai șovăielnici." (P. Sălcudeanu, *Strada Lux*).

Modul în circumstanțiala de măsură progresivă:

- **Indicativ**:

„Orice viață caută drumul spre soare, cu atât mai puternic, cu cât *e* mai vie." (Iorga, *Cugetări*).

- **Modală comparativă**. Exprimă al doilea termen dintr-o comparație de egalitate sau de inegalitate.
  - **Comparativa de egalitate**

Scanned with OKEN Scanner

Elemente de relație

(1) **Adverbe relative:** *cum, precum:*

„Fetele împăratului însă priveau la verișor... *cum* privește cânele pe mâță și le era drag ca sarea-n ochi, pentru că le spunea inima ce om fără de lege este spânul." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Ei cu grăbire îi sar în cale,
Zicând: „Rodică, floare de crin,
În plin să-ți meargă vrerile tale,
precum tu, dragă, ne ieși cu plin!"(Alecsandri, *Rodica*).

(2) **Locuțiunea conjuncțională** *după cum*:

„*După cum* merge la stânga sau la dreapta, coboară sau urcă, oamenii au săpat galeriile." (G. Bogza, *Țara de piatră*).

Când modala comparativă precedă regenta, pot apărea și adverbe corelative: *așa, astfel, asemenea*:

„*Cum* îți vei așterne, *așa* vei dormi." (Proverb).

„*Cum* e bradul arătos
Așa-i badea de frumos." (Folclor)

- **Comparativa de inegalitate**

Elemente de relație

(1) **Adverbul** *decât*:

„Le-a povestit el toate câte le pătimise dincolo, mai cu șart și mai frumos *decât* vi le-am putut eu povesti dumneavoastră." (Caragiale, în GA II: 311).

(2) **Locuțiuni conjuncționale**: *de cum, față de cum, față de cât:*

„Îi cunosc bine pe amândoi, mai bine *de cum* mă cunosc ei pe mine." (Caragiale, *Opere*).

„*Față de cum* îi instruiesc pe alții, cu tine mă port destul de civilizat." (Stancu, în GA II: 311).

- **Comparativa condițională**. Arată, cu ajutorul unei comparații ipotetice, felul în care se desfășoară acțiunea din regentă. Acțiunea acestei propoziții este prezentată ca presupusă, nu ca reală.

Elemente de relație

(1) **Locuțiuni conjuncționale**: *ca și cum, ca și când, (de) parcă;* (pop. și înv.) *ca cum, ca când, ca în felul cum, (cu)chip că, în chip că*:

Scanned with OKEN Scanner

„Pe buza unei prăpăstii, un brad începe să se clatine, din ce în ce mai mult, până ce îl atinge pe cel din stânga, revine apoi spre cel din dreapta, *ca şi cum* şi-ar lua rămas bun de la fraţii cu care a copilărit..." (Bogza, *Cartea Oltului*).

„Dar tanti zice că o familie care s-a ilustrat în trecut şi a domnit nu trebuie să ţină seama de prezent, ci să se poarte *ca şi când* ar putea fi vreodată chemată la tron." (Călinescu, *Scrinul negru*).

„După orice poezie, ce mi-e dat s-o scriu, rămân înstrăinat mie însumi *ca şi cum* niciodată nu mă va mai cerceta nici un gând." (Blaga, *Hronicul*).

„Scoate-ţi sabia, i-a zis cu grăbire, şi, prinde a striga cu mare mânie, *chip că* m-ai mustra pe mine." (Sadoveanu, în GA II: 312).

(2) **Adverbul** *parcă*:

„Cânele...privea la stăpâni cu doi ochi aşa de deştepţi, *parcă* numai glasul îi lipsea." (Sadoveanu, în GA II: 13).

Modul în comparativa condiţională:

- **Condiţional-optativ**, care arată caracterul ireal al acţiunii:

„Ctitorul vorbea mereu, iar ceilalţi trei îi râdeau în obraz, *ca şi cum* mi-*ar fi spus*: „Dă-te prins, dă-te bătut, nu te pune cu ctitorul nostru, c-a văzut multe şi-a păţit şi mai multe." (Delavrancea, *Nuvele şi povestiri*).

„Îi era ruşine, *ca şi când* toţi *ar putea* să afle din faţa ei cele petrecute, se temea de ceva neştiut şi nu ştia cum să-şi ţină trupul, cum să-şi poarte capul şi ce să facă cu mâinile ei." (Slavici, *Mara*).

- **Indicativ**, *timpurile imperfect, prezent, şi perfect compus* (la comparativa condiţională introdusă prin adverbul *parcă*)[11]:

„Până să isprăvească ea, băiatul a pierit, *parc-a intrat* în pământ." (Caragiale, în GA II: 313).

„Şi eu trec de-a lung de maluri
Parc-ascult şi *parc-aştept*
Ea din trestii să răsară
Şi să-mi cadă lin pe piept." (Eminescu, *Lacul*).

Identificarea propoziţiei modale:

[11] Comparativele condiţionale introduse prin *de parcă*, uneori şi *parcă*, au nuanţă consecutivă. (GA II: 313).

Scanned with OKEN Scanner

Propoziţia circumstanţială de mod se identifică prin regent. Întotdeauna trebuie să existe o parte de vorbire – *adjectiv, adverb, verb* -, care îşi dezvăluie existenţa într-un anume „fel" (sau „mod").

„O, eşti frumos *cum* numa-n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată!"(Eminescu, *Luceafărul*).

„Gură fac ca roata morii,
Şi de-a valma se pornesc
Cum prin gard se gâlcevesc
Vrăbii gureşe, când norii
Ploi vestesc." (Coşbuc, *Iarna pe uliţă*).

Topica şi punctuaţia

În general, topica circumstanţialelor de mod este liberă, dar există şi unele preferinţe şi chiar restricţii pentru un anumit loc.

Comparativele introduse prin *de cum* şi comparativele condiţionale introduse prin *de parcă*, au topică fixă, fiind plasate numai după regentă.

Propoziţiile de mod propriu-zise, cele comparative şi comparative condiţionale stau mai des după regentă, în timp ce propoziţiile de măsură progresivă sunt mai frecvent antepuse.

Punctuaţia depinde de gradul de legătură al acestor circumstanţiale cu regenta şi de prezenţa şi locul unor corelative.

„N-am să am hodină, *cum* n-are părăul Tarcăului, pân'ce l-oi găsi pe Nechifor Lipan." (Sadoveanu, *Baltagul*).

„*Cum* îţi vei aşterne, aşa vei dormi." (*Proverb*).

„*Cum* măsori, ţi se măsoară: este un proverb ştiut." (Alexandrescu, *Epistolă Domnului Alexandru Donici*).

„Omul e dator să lupte cât *a putea* cu valurile vieţii." (*Creangă, Povestea lui Harap-Alb*).

Bibliografie

Fulvia Ciobanu, *Construcţia cauzală adverbială şi propoziţia modală explicativă*, în LR, 6, 1975, p. 567-572.

D. Craşoveanu, *În legătură cu circumstanţialul modal comparativ*, în LL, 3, 1980, p. 380-387.

Scanned with OKEN Scanner

Ion Diaconescu, *Complementul calității*, în LR 2, 1960, p. 14-18.
I. Rizescu, *Complementul circumstanțial de măsură și propoziția subordonată corespunzătoare*, în SCL, 3, 1959, p. 357-382.
V. N. Ribalka, *Substantive cu funcția de circumstanțial de mod*, în LR, 6, 1959, p. 21-28.
Ecaterina Teodorescu, *Comparația și complementul comparativ*, în LR, 6, 1980, p. 585-589.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de cauză (cz)

Complementul circumstanțial de cauză este partea secundară de propoziție care arată cauza (motivul) unei acțiuni sau a unei însușiri:

„Și abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium,
Codrul clocoti *de zgomot* și *de arme* și *de bucium*." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

„Și se proptea *de slab*, sărmanul,
Cu mâna pe pereți." (Coșbuc, *Trei, Doamne, și toți trei*).

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„De groază și durere, de muncă și bătaie
În jaf și-n umilință
Am tot *strigat*, dar glasul *se-neacă* și *se taie*
De-atâta suferință..." (Hașdeu, *Odă la boieri*).

(2) **Interjecții predicative:**

„Vrabia *zbrr*! de teamă pe o crenguță."

(3) **Adjective:**

„Din automobile, ofițeri mânioși scoteau obrazuri *roșii* de mânie." (E. Camilar, *Negura*).

Întrebări: *din ce cauză? , din ce pricină? , din ce motiv?*

Mijloace de realizare:

(1) **Substantive, pronume, numerale,** în cazurile:

- **Acuzativ**, precedat de prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *de, din, dintre, pentru; din cauză de, din pricină de*:

„Zi și noapte răsună vara frumoasele-i văi *de doinele* plutașilor." (Vlahuță, *România pitorească*).

„– Știi că are haz și asta! Voi să vă lăfăiți și să huzuriți *de căldură*, iar eu să crăp *de frig*." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Îl prefera pe Vasilică altor șoferi, *pentru firea* sa deschisă, optimistă." (H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).

„Și tocmai *din* acest *motiv* suferința din mine, care în nici un caz nu era totuna cu mustrarea de cuget, se împletea cu revolta." (Th. Constantin, *Fiul lui Monte Cristo*).

Scanned with OKEN Scanner

„Şi cică o mulţime de oameni şi de sălbăticiuni zac fără suflare în pădurea lui, numai *din* astă *pricină*..." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„*Din cauza aceasta,* mai ales, eram şi nu eram acelaşi." (Th. Constantin, *Fiul lui Monte Cristo*).

„Măriuca lui moş Andrei vine la noi c-o falcă-n cer şi cu una-n pământ şi se ia la ciondănit cu mama *din pricina mea.*" (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

- **Genitiv**, precedat de locuţiunile prepoziţionale: *din cauza, din pricina*[12]:

„Între camarazii pictori, Ion Ion era poreclit „Împăratul" sau "Pater Noster" nu *din pricina unui raport* de filiaţiune, ci *din pricina supremaţiei* fizice, unită cu o indiscutabiă autoritate morală." (I. Teodoreanu, *Turnul Milenei*).

- **Dativ**, cu prepoziţia *datorită*:

„În prietenia lor, *datorită forţei* pictorului, în opoziţie cu delicateţea, fie ea şi aparentă, a lui Fernando, era ceva din legătura dintre un bărbat şi o femeie la începutul fiecărei dragoste." (A. Ivasiuc, *Păsările*).

(2) **Adjective**, precedate de prepoziţia *de*:

„Să nu mai faci cum ai făcut
S-aduni la tine satul,
De veselă că ţi-ai văzut
Acasă iar băiatul." (Coşbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*).

„Tu tresari *de fericită*
Şi-mbătată de viaţă." (Coşbuc, *Prahova*).

(3) **Adverbe**, precedate de prepoziţia *de*, şi locuţiunile adverbiale: *de asta, pentru asta, de aceea, pentru aceea, de aia, pentru aia*[13]:

„*De încet* ce vorbeşte n-o aud." (ap. Avram, 1997: 383)[14].

„Lenea nu e odihnă şi *de aceea*-i lipseşte mulţumirea." (Iorga, *Cugetări*).

„Nu *de asta*-s tulburat,
Ci de câte văd mi-e milă,

---

[12] Nu toţi specialiştii le consideră locuţiuni prepoziţionale, cf. Avram, 1997: 383.
[13] cf. Bejan, 1995: 338; M. Avram, 1997: 383
[14] „Adverbele însoţite de prepoziţia *de* sunt urmate aproape totdeauna de o propoziţie modală introdusă prin *ce*, care subliniază însuşirile respective" (Avram, 1997: 384, cf. şi Vulişici, 1995: 125)

Scanned with OKEN Scanner

Maică, şi-i păcat!" (Coşbuc, *Dunărea şi Oltul*).

(4) **Verb la gerunziu:**

„Dar turturica, *fiind mai uşoară*, ajunge mai înainte." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„*Nemaiputându-se* duce la munte, Moromete, după oarecari ezitări, îi ceru bani feciorului, lui Niculaie." (Preda, *Morometii*).

„*Fiind singuri* aicea în sat şi fără neamuri, trebuie să te trimet pe tine, ca un bărbat ce eşti, să-l cauţi şi să-l afli." (Sadoveanu, *Baltagul*).

Tipuri structurale

- **Simplu**, când este exprimat printr-o singură unitate lexicală în regim prepoziţional sau printr-o locuţiune:

„Nu plâng că mi-e de Leana teamă;
De ciudă plâng eu numai, mamă..." (Coşbuc, *Duşmancele*).

- **Dezvoltat**, când este însoţit de determinanţi „indispensabili":

„De-ţi trimit o floare, floarea veştejeşte,
Şi-un rod pân' la tine până ce s-ajungă
Pe drum se usucă *de-aşa cale lungă*." (D. Anghel, *Poezii*).

- **Multiplu**, când se află într-un raport de coordonare copulativă:

„Meargă pictorii la ţară,
Ca să piară
De căldură şi *de praf*." (Topârceanu, *Versuri şi proză*).

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial de cauză stă, de regulă, după regent, dar, din motive de expresivitate, poate sta şi înaintea regentului:

„Vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul şi *de tropot* şi *de strigăt* de bătaie." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

„Hassan, *de mirare*, e negru-pământ." (Coşbuc, *Paşa Hassan*).

„Dar deodată, pe coline
Scade animaţia...
De mirare parcă-şi ţine
Vântul respiraţia." (Topârceanu, *Rapsodii de toamnă*).

Punctuaţia e în funcţie de topica pe care o are. Circumstanţialul de cauză aşezat după regent nu se desparte prin virgulă de acesta; cel aşezat înaintea regentului se desparte prin virgulă doar când este

Scanned with OKEN Scanner

exprimat prin gerunziu sau apare în expresie dezvoltată, iar cel intercalat se desparte totdeauna prin virgule.

Identificarea complementului circumstanțial de cauză:

Se poate face ţinând seama de raportul temporal faţă de regent: *cauza precedă acțiunea verbului* (scopul *urmează* acţiunea verbului, iar complementul indirect arată obiectul acţiunii exprimate de verb).

Subordonata circumstanțială de cauză (CZ)

Propoziția circumstanţială de cauză arată motivul care declanşează acţiunea din regentă.

„Voia să fie foarte exact la întâlnire, *căci omul civilizat întâi după exactitate se cunoaşte*." (Rebreanu, *Răscoala*).

Regenți

(1) **Verbe şi locuțiuni verbale**, la moduri personale şi nepersonale:

„Datoria *să* ţi-o *plăteşti* la timp, *căci* are şi ea rostul ei şi nu stă, dacă o laşi nebăgată în seamă, în amorțire, ci mişcă şi creşte de nu o mai poți stăpâni în cele din urmă." (Slavici, *Mara*).

„Fiind bâlci în Armadia, Ion a plecat laolaltă cu părinții săi, care duceau două mierțe de porumb să le vândă, ca *să* mai *plătească* din dări, *deoarece* primarul începuse a umbla prin sat, întovărăşit de practicantul notarului, luând zăloage de la cei ce erau rămaşi în urmă." (Rebreanu, *Ion*).

(2) **Interjecții:**

„Hai! Vorbi gazda mea către primar, *hai* mai iute, *că nu-i de chip altfel*." (Hogaş, *În munții Neamțului*).

(3) **Adjective:**

„...şi amândoi bătrânii aceştia erau albi ca iarna şi *posomărâți* ca vremea cea rea, *din pricină că n-aveau copii*." (Creangă, *Povestea porcului*).

Întrebări: *din ce cauză? , din ce pricină?*

Elemente de relație

(1) **Conjuncții şi locuțiuni conjuncționale:**

- **specifice**: *căci* (livresc), *deoarece, fiindcă, întrucât, din cauză că, din pricină că, de vreme ce, din moment ce, pentru că*;

Scanned with OKEN Scanner

➢ **nespecifice**: *că* (pop.), *de, dacă, o dată ce:*

„Pe fata împăratului o ferea calul de loviturile zmeului; *căci*, când vedea că ridică sabia să dea, o dată se ridica mai sus decât zmeul, şi el da în vânt;..." (P. Ispirescu, *Basme*).

„Acesta fu lucrul cel mai uşor, *de vreme ce* maica Filofteia *se părea* că nu are în mănăstire altă însărcinare decât pe cea de călăuză." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*). [15]

„De ce m-am logodit? *Pentru că* mi-a bătut ceasul! Şi *fiindcă* logodnicul îmi tot spune că nu poate trăi fără mine!" (L. Blaga, *Hronicul*).

„Sfatul din urmă al profesorului meu îmi era uşor să-l urmez, *întrucât* însufleţirea mea pentru tot ce făcusem dura prea puţin." (Sadoveanu, *Primele îndemnuri*).

„Aş vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit." (Coşbuc, *Vara*).

(2) **Adverbe relative**: *când, cum, unde*:

„*Cum* n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri-aminte." (Eminescu, *Mai am un singur dor*).

„Oare socotit-aţi voi că, *unde* a răposat ciobanul, o să rămână turma în ghearele voastre." (Odobescu, *Doamna Chiajna*).

Corelative:

Adverbele *apoi, atunci şi* locuţiuni adverbiale: *de aceea, pentru aceea, de asta, pentru asta.*

Fiindcă n-ai învăţat, *de aceea* nu ţi-ai luat examenul.

Modul în subordonata cauzală:

- **Indicativul** (fiindcă acţiunea din cauzală este arătată ca reală)[16]:

---

[15] Fraza este greşit analizată de Vulişici (1995: 126), care afirmă că „întâlnim fenomenul de dublă subordonare: propoziţia cauzală (*de vreme ce maica Filofteia nu are în mănăstire altă însărcinare decât pe cea de călăuză*) este şi subiectivă pe lângă impersonalul *se părea că*". Corect este: *de vreme ce ... se părea* = propoziţie cauzală, şi *că maica Filofteia nu are ...* = propoziţie subiectivă, cu subiectul aşezat înaintea verbului impersonal *se părea.*

Scanned with OKEN Scanner

„Nu se poate, vorbi Belciug cu o francheţe care-l înălţa, *pentru că* elevii *nu ştiau* rugăciunile pe ungureşte, *pentru că* eu i-*am învăţat* în limba lor maternă, *pentru că* nici eu *nu* le *ştiu* pe ungureşte, *căci* nici pe mine nu m-*a învăţat* nimeni să le zic pe ungureşte, cum n-am învăţat nici eu pe nimeni." (Rebreanu, *Ion*).

„Timpul mort şi-ntinde trupul, şi devine vecinicie,
Căci nimic *nu se întâmplă* în întinderea pustie
Şi în noaptea nefiinţei, totul *cade*, totul *tace*
Căci în sine împăcată *reîncep*-eterna pace..." (Eminescu, *Scrisoarea I*).

- **Condiţional-optativ** (rar):

„Şi *fiindcă* Pisicuţa *ar fi fost* în stare să zmulgă priponul şi să se ia după mine, apoi mă dusei şi dezrădăcinând din munte o stâncă uriaşă ce-mi căzu la îndemână, o răsturnai peste capătul priponului ieşit afară din pământ." (Hogaş, *Singur*).

- **Prezumtiv** (rar):

„N-a venit *pentru că n-o fi avut* bani." (în GA II: 303).

Identificarea subordonatei circumstanţiale cauzale. Se identifică prin conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale specifice şi prin faptul că acţiunea este anterioară regentei.

Topica şi punctuaţia

Topica propoziţiei cauzale este liberă, ea putându-se găsi în toate cele trei ipostaze: înaintea regentei, după regentă şi intercalată:

„Mama şi-a făcut din soţul ei un idol, pe care îl voia al ei. Şi *cum* asta nu prea mergea, ea căuta orice prilej să-şi amărască idolul cu câte-un cuvânt aruncat cu încruntare." (Blaga, *Hronicul*).

„Atunci copila părintelui, *cum* era sprinţară şi plină de incuri, a bufnit de râs." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

În privinţa punctuaţiei, subordonata cauzală se desparte întotdeauna prin virgulă de regenta ei.

---

[16] Subordonata cauzală nu poate avea predicatul la conjunctiv, fiindcă nu admite nici conjuncţia *să* şi nici locuţiunile formate cu *să*; nu se construieşte nici cu imperativul.

Scanned with OKEN Scanner

Bibliografie

Fulvia Ciobanu, *Construcţia cauzală adverbială şi propoziţia modală explicativă*, în LR, 6, 1975, p. 569-572.
Gh. N. Dragomirescu, *Structura gramaticală şi stilistică a coordonatei cauzale*, în LL, 1960, p. 39-63.
Gh. N. Dragomirescu, *Coordonata cauzală*, în LR, 6, 1985, p. 486-490.
D. D. Draşoveanu, *Cauzala augmentativă*, în CL, 2, 1981, p. 43-147.
D. D. Draşoveanu, *Prin „consecutio temporum" la un sistem al subordonatelor cauzale*, în CL, 1, 1981, p. 27-33.
Ştefan Munteanu, *Sintaxă şi semantică (Obsevaţii despre complementul circumstanţial de cauză)*, în CL, 2, 1972, p. 243-247.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de scop (sc)

Complementul circumstanțial de scop este partea secundară de propoziție care arată scopul unei acțiuni exprimate de un verb sau de o interjecție predicativă. El este mai slab reprezentat în vorbire, în comparație cu propoziția corespunzătoare.

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„Luau seamă însă că curtea era plină de lefecii înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că *sunt puse* pentru a serba după obicei, ceremonia prin salve." (Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*).

„Și-avea o fată – fata lui
Icoană-ntr-un altar *s*-o *pui*
La închinat." (Coșbuc, *Nunta Zamfirii*).

(2) **Interjecții predicative:**

„Cât ce auzi de vestea cu fânul, *hop* și ea la bancă după bani." (Agârbiceanu, *Darul lui Moș Miron*).

Întrebări: *în ce scop?, cu ce scop?*

Mijloace de exprimare

(1) **Substantive**[17]**, pronume, numerale,** în cazul:

- **Acuzativ**, precedate de prepozițiile: *după, în, pentru, spre*; (pop.) *de, drept*:

„La 7 iunie, lângă Drăgășani, ei potoliră în sânge frigurile eteriștilor și apoi se risipiră, pe plaiul românesc, cât *în vânătoare* după greci, *cât după haraci*, și *după plească*." (Galaction, *Lângă apa Vodislavei*).

„Herdelea, *pentru reluarea* școalei în primire, se răsese și se dichisise ca un petitor." (Rebreanu, *Ion*).

---

[17] Majoritatea substantivelor întrebuințate cu această funcție sintactică, sunt, în general, nume comune, abstracte sau care pornesc de la o temă verbală. Precedate de prepozițiile *în, cu*, formează îmbinări aflate la limită cu locuțiunile prepoziționale: *în (cu) scopul, în (cu) intenția, în ideea* etc. (Avram, 1997:384). Lucrările de specialitate avansează următoarele puncte de vedere: a) nu sunt locuțiuni: Șerban, 1970:264; Iordan, Robu, 1978:675; Constantinescu-Dobridor, 1994:224; Vulișici, 1995:127; b) sunt locuțiuni (analizabile): G.A.II: 179; Bulgăr, 1968:76; Dimitriu, 1982:291; *Sinteze*, 1984:226; Bejan, 1995:339; Irimia, 1997:451; c) este locuțiune numai *în vederea*: Metea, 1998:219.

Scanned with OKEN Scanner

„Nicoară Potcoavă cu tovarăşii ce-i avea pe lângă sine, se oprise în ajun *pentru odihna* omului şi calului cîteva ceasuri, la o pădure părăsită." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*).

„... el va putea influenţa spiritele sătenilor *întru restabilirea* liniştii şi a ordinii tradiţionale." (Rebreanu, *Răscoala*).

„Mă lungii într-un cot pe iarba moale şi *spre sărbătorirea* deplinei mele biruinţi (...) aprinsei o ţigară." (Hogaş, *În munţii Neamţului*).

- **Genitiv**, precedat de locuţiunea prepoziţională *în vederea*:

„A cercetat toate ediţiile anterioare şi manuscrise, *în vederea realizării* unei ediţii cât mai fidele." (ap. Irimia, 1997: 451).

(2) **Verbe şi locuţiuni verbale** la moduri nepersonale[18]:

- **Infinitiv** (mai ales precedat de prepoziţiile *pentru, spre*; întrebuinţat fără prepoziţie arată o exprimare arhaică):

„Moş Timofte făcu o pauză *pentru a*-şi *zgândări* luleaua şi *a*-şi *iscodi* musafirul, apoi mulţumit îşi reluă povestirea." (C. Chiriţă, *Teroarea neagră*).

„*Spre a evita* străzile simandicosului cartier, coboram malul până jos, în port." (Th. Constantin, *Fiul lui Monte Cristo*).

„Tânărul Bostandaki, om de spirit şi cu educaţiune distinsă, a fost parcă născut *a fi cronicar* high – life." (Caragiale, *High-life*).

Vânătorul poc! *pentru a*-l *speria*.

- **Supin**, precedat de prepoziţiile *pentru, după, în, la*:

„Se ducea cu tatăl său la munte *la făcut* ferestrea şi lucra toată săptămâna ca un bărbat pentru nimica toată." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„... atârna o bucată... de dimie *la uscat*." (P. Dumitriu, *Vânătoarea de lupi*).

- **Gerunziu**:

„Aceşti comisari vor merge în judeţele respective, vor străbate satele şi oraşele *adunând* poporul, *lămurindu*-l, *anunţând* măsurile bune pe care le vom lua, *luând* ei, pe loc, măsuri de îndreptare." (Camil Petrescu, *Bălcescu*).

(3) **Locuţiuni adverbiale de scop**: *de asta, pentru aceasta, de aceea, pentru aceea.*

---

[18] Ca frecvenţă, aceste mijloace de exprimare a circumstanţialului de scop ocupă primul loc.

Scanned with OKEN Scanner

De obicei ele apar în calitate de corelative ale subordonatelor circumstanţiale de scop:

„Vom face dreptate, căpitane, căci *pentru asta* am venit în Moldova." (Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor*).

Tipuri structurale

Ca şi alte unităţi sintactice, şi complementul circumstanţial de scop se poate realiza în structură:

- **Simplă,** când este exprimat printr-o singură unitate lexicală în regim prepoziţional:

  „*Pentru a merge* la Stânca-Căprioarelor furăm siliţi să ne întoarcem îndărăt." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*).

- **Dezvoltată**, când este însoţit de determinanţi „indispensabili":

  „În afară de asta, deoarece ieşise moda sobelor de teracotă scunde, mulţi, *pentru a se ţine în pas cu moda*, le dărâmau pe cele vechi, înlocuindu-le cu altele, scunde, sau cu cămine." (Th. Constantin, *Fiul lui Monte Cristo*).

  „Dar *pentru a fi frumos* orbul trebuie să fie liniştit." (Eminescu, *Despre cultură*).

- **Multiplă**, când se află într-un raport de coordonare copulativă:

  „De ce nu voi *pentru mine, pentru glorie* să scriu?
  Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?" (Eminescu, *Scrisoarea II*).

Topica şi punctuaţia

Topica circumstanţialului de scop este liberă, el putând sta atât înaintea cât şi în urma regentului. Punctuaţia este dependentă de topică: când stă înaintea regentului se desparte de acesta prin virgulă, iar când este în urma regentului nu se foloseşte virgula.

„Mihai cugeta în inima sa că împrejurarea cere neapărat vreo jertfă eroică *spre a descuraja* pe turci şi *a îmbărbăta* pe ai săi." (Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul*).

„Şi astăzi, *pentru a*-mi *preciza* mâhnirea nehotărâtă, o veste învechită şi târziu purtată de poştă prin aceste ţinuturi, mi-a întors gândurile îndărăt." (Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeş*).

Scanned with OKEN Scanner

Subordonata circumstanțială de scop sau finală (SC)

Propoziția circumstanțială de scop sau finală arată scopul în vederea căruia se îndeplinește acțiunea unui verb din propoziția regentă sau a unei interjecții predicative:

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„Budulea s-a gândit iar *să vie*, ca să-l ia pe Huțu și să-l ducă acasă." (Slavici, *Budulea Taichii*).

„...efortul la care mă supui este asemenea aceluia care e impus unui convoi obligat *să se abată* ca să ia un trecător izolat." (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*).

(2) **Interjecții predicative:**

„– Lup flămând cu trei cojoace,
Hai la maica să te joace." (Coșbuc, *Cântec*).

„Eu atunci *hați*! de sumanul moșneagului să-mi plătească pasărea." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Dar până atunci *na*-ți o palmă ca să ții minte ce ți-am spus." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„...*haidem*, amice, să căutăm împreună, prin largul domeniu al vânătoarei, un câmp pe care ne vom potrivi poate la gusturi." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

Întrebări: *în ce scop?, cu ce scop?*

Elemente de relație

Conjuncții și locuțiuni conjuncționale: *să, ca (...) să, pentru ca (...) să*, care, în cazul finalelor negative, pot fi întărite prin adverbul *cumva*, rezultând formele *să nu cumva, ca nu care cumva, pentru ca nu cumva să*; *de*, (pop.) *ca doar(-doar), ca doar de*:

„*Pentru ca să* nu fie cu supărare avea fiecare lumânarea sa." (Slavici, *Budulea Taichii*).

„– Frate Tabacule, ai murit *pentru ca* poporul român *să* fie liber..., *pentru ca* istoria acestei țări *să* fie alta..." (Camil Petrescu, *Bălcescu*).

„*Ca* în cămara ta *să* vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
Și m-am născut din ape." (Eminescu, *Luceafărul*).

Scanned with OKEN Scanner

„Multe şi de toate a încercat el în viaţa lui, *ca să* şi-o poată cârpi de azi pe mâine." (Caragiale, *Cănuţă, om sucit*).

„*Ca să* nu mai rămână repetent şi anul acesta mam'mare, mamiţica şi tanti Miţa au promis tânărului Goe să-l ducă la Bucureşti." (Caragiale, *D-l Goe*).

„Acum, dragă Doamnă, du-te *de*-ţi vezi copiii." (Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul*).

„Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am şterpelit-o de-acasă numai cu beşica cea de porc, *să nu cumva* să-mi ieie tata ciubotele şi *să* rămân de ruşine înaintea tovarăşilor." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Corelative

Uneori, circumstanţialele finale pot avea corelative, adverbe şi locuţiuni adverbiale: *anume, într-adins, de aceea, pentru aceea, de asta, pentru asta;* care, în regentă, au funcţia sintactică de complement circumstanţial de scop.

„Când am sosit morţi de frig de la Cocorăşti, îmi era frică să mă duc acasă; *pentru aceea* Huţu a venit la mine, *ca să* spună că el e de vină, că m-a luat şi pe mine, şi toate au fost bine, fiindcă mama se bucura că n-am degerat pe drum, iară tata zicea că aşa trebuie ca voinicii să umble pe ger şi pe frig." (Slavici, *Budulea Taichii*).

Modul în subordonata finală

- **Conjunctiv**, când sunt introduse prin conjuncţia să şi locuţiunile în care intră să:

„Dă, Doamne, pe lume,
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă şiroaie,
Apele *să crească*,
Mândra *să*-mi *oprească*,
S-o *oprească*-n vale,
S-o-*ntoarcă* din cale." (Folclor).

„Pentru ca ei *să nu găsească* noi ascunzători, *să se teamă* în permanenţă, în fiecare zi sunt luaţi câte zece oameni la întâmplare şi trecuţi într-o cameră alăturată, unde sunt percheziţionaţi până la piele." (G. Bogza, *Ţara de piatră*).

„Căci din patru ţări a lumii împăraţi şi-mpărătese

Scanned with OKEN Scanner

Au venit ca *să serbeze* nunta gingaşei mirese." (Eminescu, *Călin. File din poveste*).

- **Indicativ**, când sunt introduse prin *de*:

„Ai noştri tineri la Paris învaţă
La gât cravata cum se leagă, nodul,
Şi-apoi ne vin *de fericesc* norodul
Cu chipul lor isteţ de oaie creaţă." (Eminescu, *Ai noştri tineri*).

„Împăraţi pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit şi-n ţara noastră *de-au cerut* pământ şi apă." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

- **Imperativ**, când sunt introduse prin *de*, iar în regentă este tot imperativul:

„Dacă te prinzi aşa, apoi mergi *de*-ţi *adă* feciorul încoace!" (Creangă, *Povestea porcului*).

Identificarea subordonatei finale

Identificarea se face ţinând seamă de faptul că subordonata finală arată o acţiune realizabilă, posterioară acţiunii din regentă, chiar dacă este plasată înaintea acesteia. Cauza, în schimb, este reală şi precedă acţiunea din regentă, chiar dacă apare în poziţie postpusă.

Topica şi punctuaţia

Topica subordonatei circumstanţiale finale depinde de elementele relaţionale, astfel:

Finalele introduse prin *să, de* apar numai după regentă; celelalte finale, din motive de expresivitate, pot fi antepuse şi postpuse.

Virgula se foloseşte doar pentru finalele antepuse, atunci când autorul vrea să le scoată în relief.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial condițional (cdț)

Complementul circumstanțial condițional este partea secundară de propoziție care arată o condiție sau o ipoteză de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii din propoziție.

„Un altul *în locul lui Tic* ar fi urmărit cum se îndeplinește planul de răzbunare." (C. Chiriță, *Teroarea neagră*).

Circumstanțialul condițional este slab reprezentat în vorbire și ca frecvență și ca mijloace specifice de construcție.

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„Nu-i deci vorba de o prietenă, nu-i vorba de o colegă, dar trebuie să fie o fată de vârsta mea, *altfel n-am discuta* despre dânsa." (C. Chiriță, *Cireșarii*).

(2) **Adjective** (rar):

Echipament *utilizabil* în caz de incendiu.

Întrebări: *cu ce condiție?*

Mijloace de exprimare

(1) **Substantive, pronume, numerale,** în cazurile:

- **Acuzativ**, precedat de locuțiunea prepozițională *în caz de* (numai pentru substantive):

  „Jur să nu trădez nimănui această înțelegere. *În caz de neîndeplinire* sau *de trădare* a angajamentului, sunt de acord să fiu pedepsit." (H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).

- **Genitiv**, precedat de locuțiunile prepoziționale: *în locul, în cazul, în eventualitatea, în ipoteza*, cu condiția[19]:

  „Știa *că în cazul dezechilibrului* nervos al inginerului Stamatiad, îmbărbătările nu aveau o soartă mai bună..." (H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).

  „În ipoteza unei retrageri neprevăzute, grupa voastră va acoperi șoseaua cu foc intens." (Preda, în GA II: 196).

  „Eu, *în locul lui*, aș fi lăsat fetei celei mici împărăția." (Chiriță, *Teroarea neagră*).

---

[19] Mioara Avram (1997: 390) consideră abstractele *caz, eventualitate, ipoteză, condiție*, drept substantive însoțite de prepozițiile *în, cu*, cu valoare de complement circumstanțial condițional, cf. și GA II: 196.

Scanned with OKEN Scanner

(2) **Verbe la gerunziu:**

„*Citindu*-l integral pe Creangă îți dai seama că peste mijloacele generale, împrumutate de la rapsodul popular, revarsă fără întrerupere darurile sale personale..." (la Constantinescu, *Exerciții*).

(3) **Adverbele** *altfel, altminteri,* când exprimă o idee contrară celor afirmate înainte:

„... spuneți negustorilor că eu v-am dat-o cu porunca de a ni se schimba întocmai pe prețul ei. *Altminteri* va fi vai și amar de capul lor." (C. Chiriță, *Teroarea neagră*).

„Găsi că propunerea Angelei ascunde ceva. *Altfel* nu i-ar fi cerut să se lase consultat de acel prieten al ei, cu studiile făcute în Germania." (H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).

Topica și punctuația

Într-o topică obișnuită, complementul circumstanțial condițional stă înaintea regentului, deoarece condiția precedă efectul, dar, din motive afective, poate sta și în urma regentului. Ca punctuație, circumstanțialul condițional, de regulă, se desparte prin virgulă de regent.

Subordonata circumstanțială condițională (CDȚ)

Subordonata circumstanțială este propoziția care exprimă condiția sau ipoteza de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii din regentă. Ea este mult mai larg utilizată decât complementul circumstanțial condițional:

„*Dacă surâsul și-ar fi arătat numai calmul*, ar fi fost ca atunci când s-a uitat la mâna mea, ce acoperea pagina unei cărți." (Blaga, *Hronicul*).

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„Când ați ști câte a pătimit săraca, din pricina mea, i-*ați plânge* de milă." (Creangă, *Amintiri din copilărie)*.

(2) **Interjecții predicative:**

„–*Hai*, dacă-i cunoaște-o care-i a mea adevărată și ie-ți-o și duceți-vă de pe capul meu că mi-ați scos peri albi de când ați venit." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

Întrebări: *cu ce condiție?*

Scanned with OKEN Scanner

Elemente de relație[20]

(1) **Conjuncții și locuțiuni conjuncționale**: *dacă, de, să, când, în caz că* (cu variantele neliterare: *la caz că, în caz dacă, la caz când, în caz de*)[21], (pop.) *de unde* (numai în condiționalele negative eliptice, reduse la „*de unde nu*": „Dar să știi că la-ntoarcere trebuie să găsesc și copil în casă; *de unde nu*, pâine și sare cu mine nu mai mănânci." (Caragiale, în GA II: 322):

„Să luminăm dar poporul, *dacă* vrem să fim liberi, *dacă* vrem să intrăm în solidaritatea națiilor, *dacă* avem sentimentul datoriei, *dacă* vrem să împlinim în lume o misiune oarecare." (Bălcescu, *Trecutul și prezentul*).

„Fătul meu, bun tovarăș ți-ai ales; *de* te-a învățat cineva, bine ți-a priit, iară *de*-ai făcut-o din capul tău, bun cap ai avut." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

„Eu *să* nu fi știut a citi, de mult aș fi înnebunit." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Trămise despărțiri mici de arnăuți ca să cuprinză strâmtorile munților spre a se putea refugia *la caz când* oștirile turcești ar fi învins pe ale sale." (Filimon, în GA II: 322).

(2) **Adverbul relativ** *când* (înv.):

„*Când* m-aș potrivi eu babei, la toate cele, apoi aș lua câmpii!" (Creangă, *Povestea porcului*).

„*Când* ai un călăuz bun și altul vine să-ți spuie că e mai bun decât dânsul, întreabă-l în ce râpă vrea să te arunce..." (Iorga, *Cugetări*).

(3) **Pronume relative** precedate de locuțiunea prepozițională *în locul* (rar):

„*În locul cui* a vorbit, eu n-aș fi spus asta." (ap. Avram, 1997: 447).

Corelative: adverbele: *apoi, atunci*. În condiționalele ipotetice se folosește adverbul *numai*, considerat fie ca parte a regentei[22], fie grupat cu conjuncția: *numai dacă, numai să*: „... *numai dacă aș fi veșnic, aș dori să știu ce e moartea*." (Iorga, *Cugetări*). Caracterul ipotetic mai poate fi

---

[20] Raportul sintactic de subordonare condițională poate fi exprimat și prin juxtapunere. În această situație, propoziția condițională ocupă prima poziție. Rolul hotărâtor în stabilirea naturii ei îl are intonația: „[Ai carte], *ai parte.*"(Proverb), în GA II: 323; cf. și Avram, 197.

[21] Uneori sunt interpretate greșit, drept locuțiuni conjuncționale, construcțiile: *cu condiția (ca...) să, în cazul că, în cazul dacă, în cazul în care, în eventualitatea că, în ipoteza ca* etc., unde avem de fapt un complement condițional plus o subordonată atributivă.. (Avram, 1997: 448; Bejan, 1995: 388).

[22] Vezi GA II: 323

Scanned with OKEN Scanner

accentuat prin adverbul *cumva* sau prin adjectivele pronominale nehotărâte *vreun, vreo*: „Mai spune-i mămuchii că *dacă* a chemat-o *cumva* la târg la judecată cu grădină, să arate acolo la domni că eu mă aflu la război." (E. Camilar, în GA II: 323).

Modul în subordonata circumstanțială condițională

Spre deosebire de alte circumstanțiale, subordonata condițională se află cu regenta ei într-o foarte strânsă legătură, manifestată şi prin faptul că cele două propoziții sau cel puțin un mod echivalent. (cf. GA II: 324)

- **Indicativ:**
  - timpul *prezent* şi *viitor* pentru acțiuni realizabile:

„– Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scânteie pe lacuri,
Că *de-i* vremea *rea* sau *bună*,
Vântu-mi bate, frunza-mi sună;
Şi *de-i* vremea *bună, rea*,
Mie-mi curge Dunărea." (Eminescu, *Revedere*).

„– Mergi! şi *dacă-i fi meşter şi-i izbuti*, să ştii c-am să te fac mare." (Creangă, *Dănilă Prepeleac*).

„Nu ştiu ce mi-a dat de la început încredințarea că, *dacă va cânta* şi această domnişoară, va cânta bine." (Brătescu-Voineşti, *Nuvele şi schițe*).

  - timpul *imperfect* pentru acțiuni ireale:

„*Dacă eram jurat*, şi eu îl achitam." (Camil Petrescu, în GA II: 324).

- **Conjunctiv:**
  - timpul *prezent* exprimă acțiuni realizabile:

„*Să-l văd* venind
Aş mai trăi o viață." (Coşbuc, *Mama*).

  - timpul *perfect* exprimă acțiuni ireale:

„*Să fi fost* eu în locul lui Bozzari...nu atacam pe la aripa dreaptă." (Ghica, în GA II: 324).

- **Condițional-optativ:**
  - timpul *prezent* exprimă acțiuni realizabile:

„Mama, *dac-ar şti* că-s mort,
Şi-ar pierde mintea." (Coşbuc, *Rugămintea din urmă*).

Scanned with OKEN Scanner

➢ timpul *perfect* exprimă acţiuni irealizabile:

„N-aş putea, în adevăr, spune, cu câte picioare eram deasupra nourilor; dar *de-aş fi întins* mâna, aş fi prins stelele şi cu toate acestea Hălăuca se uita la mine tot de sus în jos." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*).

„Şi *de-ar fi fost lăsat*, prin lume
Să treci ca orice om de rând,
Ce lesne-ai fi pus frâu durerii
Şi răzvrătitului tău gând." (Vlahuţă, *Lui Eminescu*).

- **Prezumtiv:** *prezent* şi *perfect,* pentru acţiuni realizabile:

„Şi poate că şi acum a mai fi trăind, dacă *n-a fi murit.*" (Creangă, în GA II: 324).

Topica şi punctuaţia

În mod normal circumstanţiala condiţională trebuie să fie antepusă, dar, din motive de expresivitate, poate sta şi după regentă. Condiţionalele introduse prin locuţiunea conjuncţională *de unde*, ca şi cele juxtapuse stau numai înaintea regentei.

Punctuaţia este şi ea folosită în funcţie de topica condiţionalei. Cele postpuse nu se despart, de regulă, prin virgulă de regentă. Celelalte sunt despărţite prin virgulă.

Bibliografie

N. I. Barbu, *Condiţionalele la indicativ în greacă, latină, română*, în St. CL. , 2, 1960, p. 159-168.

N. I. Barbu, *Rémarques sur les propositions conditonnelles à l'indicatif en latin, roumain, italien, français*, în RCR, XII, 1968, p. 27-33, şi în ACILFR, XII, 2, 1971, p. 927-932.

Ştefan Munteanu, *Contribuţii la studiul propoziţiilor condiţionale,* în AUT, 1, 1963, p. 279-287.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial concesiv (cv)

Complementul circumstanțial concesiv este partea secundară de propoziție care arată obiectul sau situația care ar fi fost de așteptat să împiedice realizarea unei acțiuni sau existența unei însușiri, dar n-a împiedicat-o. El este puțin utilizat în limba română.

„Istrati a fost nevoit a ceda, *cu toată dragostea* lui de viață." (Aurel Leon, *Umbre*).

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„*Cu toate aceste*, pân-a nu mă face jertfa descoperirii mele, dați-mi voie *să* vă *istorisesc* și eu partea cea mai curioasă din călătoria mea." (Alecsandri, *Balta Albă*).

„A doua zi, *în ciuda promisiunii* sale, el *nu putu* să o vadă." (Breban, *Francisca*).

(2) **Adjective:**

„Echipă *victorioasă, în ciuda jocului* slab." (ap. Avram, 1997: 391).

Întrebări: *în ciuda cărui fapt?*

Mijloace de exprimare

(1) **Substantive,** (rar) **pronume, numerale,** în cazurile:

- **Acuzativ**, precedat de prepoziția *cu* + adjectivul nehotărât *tot, toată, toți, toate* (prepoziție + adjectiv nehotărât + substantiv în acuzativ):

„Dar surugiul era tare nemulțumit, *cu tot bacșișul* gras care-l aștepta." (P. Istrati, *Chira-Chiralina*).

„*Cu tot zăbunul* său gros pentru cojocelul care îi îmbrățișa cu căldură tot pieptul, de la o vreme însă vânătorul simți cele dintâi înfiorări ale frigului." (Al. Cazaban, *Chipuri și suflete*).

„Cu toată dreptatea și cu toată vitejia acestor apărători, statul român a stăruit în calea prigonirilor atroce și nu s-a dat învins și convins decât în fața forței." (G. Galaction, *O lume nouă*).

- **Genitiv**, precedat de prepoziția *împotriva* și locuțiunile prepoziționale *în ciuda, în pofida, în contra*

„*Împotriva obiceiului* său, Lăpușneanul în ziua aceea era îmbrăcat cu toată pompa domnească." (Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*).

Scanned with OKEN Scanner

„Acesta a încercat să-i țină piept, și atunci ne-am dat seama că, *în ciuda siguranței* sale de la început, *a gusturilor* sale măsurate, calculate..., *a independenței* sale aparente sau poate chiar *a fanatismului* său, el era mai slab." (A. Ivasiuc, *Păsările*).

„*Cu toate acestea* slujitorul lui, omul acela mare și pletos cu înfățișarea de dulău ciobănesc, făcea semnul cu smerenie dar avea și el o privire neprietenoasă pe care o păstra numai pentru el." (Sadoveanu, *Creanga de aur*).

„*Cu toate glumele și povestirile* de vânătoare ale unui tovarăș de al nostru, mă omorâse urâtul..." (Al. Cazaban, *Chipuri și suflete*).

- **Dativ**, precedat de prepozițiilor *contrar, datorită*:
  Contrar așteptărilor, n-a mai venit. (ap. Bejan, 1995: 342).
  Nici *datorită intervenției* mele nu l-a trecut.

(2) **Adjective,** precedate de adverbele *chiar (și), nici*:
Chiar (*și*) bolnav, tot nu se dă bătut.

(3) **Locuțiunea adverbială** *pentru nimic în lume* [23]:
„Nu l-aș fi primit în casă, în clipa aceea, *pentru nimic în lume*, dacă n-ar fi avut grijă, de la început, să-mi spună că a venit să-mi povestească o vânătoare." (Al. Cazaban, *Chipuri și suflete*).

(4) **Verbe la moduri nepersonale**:

- **Infinitiv,** cu prepoziția *fără*:
  „*Fără a face* zgomot mare, m-a trezit totuși din somn."
- **Gerunziu** (uneori întărit de adverbul *chiar*):
  „Prin zăpadă fac mătănii
  Vrând nevrând." (Coșbuc, *Iarna pe uliță*).

Corelative

Complementul circumstanțial concesiv are uneori, pe lângă termenul determinat un corelativ, unul din adverbele *tot, totuși*, care-i subliniază valoarea concesivă. Alteori, elementul prin care se exprimă este întărit prin adverbele *chiar (și), nici*, mai ales când este exprimat prin adjective sau gerunzii.

---

[23] După DEX, s.v. *lume* și DELR, s.v. *lume*, este expresie.

Scanned with OKEN Scanner

Topica şi punctuaţia

Topica complementului circumstanţial concesiv este liberă, el putând sta atât înaintea cât şi în urma regentului, iar virgula se foloseşte doar când este aşezat înaintea regentului.

Subordonata circumstanţială concesivă (CV)

Subordonata circumstanţială concesivă este propoziţia care arată o împrejurare care ar trebui să împiedice – dar nu împiedică – realizarea acţiunii din regentă.

„*Deşi trepte osebite le-au ieşit din urma sorţii,*
Deopotrivă-i stăpâneşte raza ta şi geniul morţii." (Eminescu, *Scrisoarea I*).

Regenţi

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale:**

„*Nu mă duc*, mamă; nu mă duc la Socola, măcar să mă omori, ziceam eu plângând cu zece rânduri de lacrimi." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Deşi vorbeşti pe înţeles
Eu *nu* te *pot* pricepe." (Eminescu, *Luceafărul*).

„Eu ascultam şi-i *sorbeam* vorbele, măcar că nu le prindeam înţelesul." (Cezar Petrescu, *Oameni de ieri,...*).

„Dar oricât sunt de liniştit *spun* drept că mă mişcă şi acum această pagină din viaţa mea." (Zamfirescu, *Spre mare*).

(2) **Interjecţii predicative:**

Hai, deşi n-ai fost invitat. (ap. Bejan, 1995: 389).

(3) **Adjective:**

Este o echipă *victorioasă*, deşi a jucat slab. (ap. Bejan, 1995: 389).

Întrebări: *în ciuda cărui fapt?*

Elemente de relaţie

(1) **Conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale:**

Scanned with OKEN Scanner

- **specifice:** *deşi*[24], *cu toate că, măcar că, măcar să, măcar de, chit că, chiar dacă, chiar de, chiar să;*
- **nespecifice:** *că, dacă, de,* (reg.) *batâr că, măcar; fără (ca) să,* (fam.) *de bine ce,* (recent) *indiferent că, indiferent dacă; în timp ce, în vreme ce, pe câtă vreme, tocmai de, după ce*

„*Deşi* ei vorbiseră încet şi mai ales Lică părea a voi să păstreze taina despre cele ce vorbeau, el rosti cuvintele *„jidovul"* şi *„grija mea de dânsul"* destul de tare, pentru ca oamenii de sub cerdac să le poată auzi, apoi privi cam speriat împrejurul său şi adause:..." (Slavici, *Moara cu noroc*).

„Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim,
Măcar că se află oameni care nu pricep deloc
Cum a putut să vorbească un sălbatic dobitoc." (Alexandrescu, *Epistolă marelui logofăt I. Văcărescu*).

„Nu căuta că-s mic, dar trebile pe care ţi le-oi face eu, nu le-a face altul, *măcar să* fie cu stea în frunte." (Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul*).

„Şi i-am făcut, măicuţă vânt
L-am scos de tot din ţară,
Măcar stătea pe sub pământ
Şi nu ieşea pe-afară." (Coşbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*).

„Şi *cu toate că* spre răsărit se-nroşea luna şi creştea lumina peste pâcla ogoarelor, în pădure o umbră tainică şi deasă se-ntindea izvorând din văi şi cotloane necunoscute." (Sadoveanu, *Dumbrava minunată*).

„*Dacă* voi nu mă vreţi, eu vă vreau, răspunse Lăpuşneanul, *dacă* voi nu mă iubiţi, eu vă iubesc pe voi." (Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul*).

---

[24] GA II: 328 atrage atenţia asupra faptului că „propoziţiile concesive, în special concesivele propriu-zise introduse prin *deşi*, apar uneori lipsite de un verb la un mod predicativ, încât conjuncţia concesivă pare că însoţeşte un adjectiv, un substantiv sau un adverb ca părţi de propoziţie:

„O văzusem atât de frumoasă, *deşi palidă.*" (Negruzzi)
„*Deşi despărţite*, lucrurile au unire" (Conachi).
„*Deşi copilandru*, puse ţara la cale ca şi un om matur." (Ispirescu).
„*Deşi fără voia lui*, dară ştia că a făcut un păcat de a călcat pe moşia slutului." (Ispiresu)

Prezenţa conjuncţiei subordonatoare este un indiciu că aceste construcţii nu sunt părţi de propoziţie, ci propoziţii concesive, fie eliptice de predicat, fie nominale, cu predicatul exprimat numai prin numele predicativ."

Scanned with OKEN Scanner

„Împăratul, *de* umbla în fruntea oştirilor, *de* sta la sfat mare, *de* se culca, *de* se scula, *de* mânca, *de*-şi mângâia coconii, un gând nu-l mai slăbea..." (Delavrancea, *Nuvele şi povestiri*).

„Mai mult, se judeca numărul de oi după suprafaţa de pământ, *chit că* Moromete, de pildă, mai rămăsese doar cu o oaie." (Preda, *Moromeţii*).

(2) **Adverbe relative şi nehotărâte**: *cât, unde, oricând, oricât, oriunde, oricum*:

„Eu, babei mele, – că merge pe douăzeci şi patru de ani de când m-am luat cu dânsa –, şi ce n-a făcut ea? şi *cât* nu m-a cehăit de cap să-i spun, şi tot nu i-am spus." (Creangă, *Moş Nichifor Coţcariul*).

„*Oricât* de tânără era Ileana, înţelesese că taică-său citea în sufletul ei tot aşa de bine ca-n cărţile lui." (Caragiale, *Păcat*).

(3) **Pronume şi adjective pronominale nehotărâte**: *oricare, oricine, orice, oricât(-ă,), oricâţi(e)*:

„Tu ai susţinut pe altcineva şi acela, *oricine* ar fi fost, nu avea nici o şansă." (Ivasiuc, *Păsările*).

„Nu vrea să plece, *orice* i-aş făgădui." (Arghezi, *Alba*).

„*Oricâte* stele ard în înălţime,
Oricâte unde aruncă-n faţa-i marea,
Cu-a lor lumină şi cu scânteiarea
Ce-ar fi-nsemnat, ce vor – nu ştie nime." (Eminescu, *Ori câte stele. . .*).

Corelative: locuţiunea adverbială *cu toate acestea* şi adverbele: *tot, totuşi, încă*, prezente mai ales în concesive propriu-zise, introduse prin *că, de, dacă,* (Avram, 1997: 449).

Clasificarea subordonatelor concesive

(1) **Circumstanţiale concesive propriu-zise,** caracterizate prin:

- caracterul real al piedicii,
- sunt exclusiv conjuncţionale,
- întrebuinţează, de regulă, indicativul.

(2) **Circumstanţiale concesive ipotetice** (sau **condiţionale**), caracterizate prin:

- caracterul ipotetic (sau presupus) al piedicii. Acesta este accentuat, uneori, prin adverbele: *cumva, încă şi, până şi, tocmai* sau prin pronume şi adjective pronominale nehotărâte,

Scanned with OKEN Scanner

- varietatea construcției,
- pot fi și juxtapuse:
  N-ai chef, eu tot vin.
  Ducă-se toți, eu nu mă duc.
  Omoară-mă, tot nu-ți spun!
- modul folosit cu predilecție: condițional-optativul.

Modul în subordonatele concesive

- **Indicativ,** pentru concesivele propriu-zise și pentru cele introduse prin elemente relaționale ce nu au conjuncția *să*:
  „Soarele *că e soare* și tot mai are pete." (Proverb, în GA II: 330).
  „*Orice gând ai, împărate*, și *oricum vei fi sosit*,
  Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!" (Eminescu, *Scrisoarea III*).
  „*Cu toate că Niculai dăduse toată ziua cu furca la spatele mașinii...*, când se făcu liniște peste sat el deschise din nou ochii lângă spinarea tatălui său..." (Preda, *Morometii*).
  „*Deși știa binișor ungurește*, avea oroare să vorbească mai ales în fața autorităților,..." (Rebreanu, *Ion*).
- **Conjunctiv,** pentru concesivele introduse prin *să*:
  „*Fără să fie esențială*, structura tipologică există în opera lui Caragiale ca un schelet susținător." (Călinescu, *Istoria literaturii române*).
  „Am început a-i spune cu lacrămi că nu mă mai duc la școală *măcar să știu bine* că m-ar omorî." (Creangă, în GA II: 330).
  „Și *chiar Mara să fii*, te moi când simți că e bine să fii om în lumea aceasta, să alergi de dimineață până seara și să știi că n-o faci degeaba." (Slavici, *Mara*).
- **Condițional-optativ:**
  „Dar *oricât s-ar fi lipit*, sub uriașa apăsare a propriei lor greutăți și a milioanelor de ani, între ele tot a rămas o fisură." (G. Bogza, *Țara de piatră*).
  „Și eu cred că mai bine ar fi să-i lăsați în plata Domnului, că de temniță, orice ai face, tot nu scapi, asta-i sfânt." (Rebreanu, *Ion*).
  „Omul vede cu ochii, aude cu urechile, dă cu socoteală și te scoate în cele din urmă cum ești, *orișicât de mult te-ai sili* să-i pari altfel." (Slavici, *Mara*).
- **Prezumtiv:**

Scanned with OKEN Scanner

„*Chiar de voi fi având* asemenea dragoste, fericit nu sunt." (Sadoveanu, în GA II: 331).

- **Imperativ,** pentru unele concesive juxtapuse:
  Omoară-mă, tot nu-ţi spun.
  „*Ucideţi*-mă, nu vă duc şi nu vă dau." (Sadoveanu, în GA II: 329).

Identificarea propoziţiei circumstanţiale concesive

Se poate face prin înlocuirea elementului relaţional nespecific, cu unul specific: *deşi, cu toate că*, şi prin introducerea corelativelor: *tot, totuşi*.

Întrebare: *în ciuda cărui fapt?*

Topica şi punctuaţia

Topica propoziţiei circumstanţiale concesive este, în general, liberă, ea putând fi aşezată înaintea sau în urma regentului, ori intercalată, iar în ceea ce priveşte punctuaţia, ea se desparte prin virgulă de regentă:

„*Deşi cuprins de lanţuri*, măreţ intră românul." (Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*).

„Ilie Barbu se trezi din somn cu ochii limpezi, uşor şi liniştit ca din nimic, *cu toate că se culcase seara frânt de oboseală*." (Preda, *Desfăşurarea*).

„– Ba, mă nene, *oricât de amară ar fi mămăliga* ce mi se dă, nu vreau s-o arunc în noroi." (Sadoveanu, la Constantinescu, *Exerciţii*).

Bibliografie

D. Craşoveanu, *Din sintaxa părţilor de propoziţie (în jurul complementului concesiv)*, în LR, 4, 1972, p. 279-284.
D. Craşoveanu, *Propoziţia circumstanţială concesivă*, în LLR, 3, 1986, p. 5-9.
Gh. N. Dragomirescu, *Coordonarea adversativă a concesivei cu regenta ei*, în LR, 6, 1984, p. 526-530.
Constantin Frâncu, *Formarea şi evoluţia complementului concesiv în limba română*, în SCL, 1, 1977, p. 15-28.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanţial consecutiv (cns)

Complementul circumstanţial consecutiv este partea secundară de propoziţie care arată urmarea (sau rezultatul) unei acţiuni sau a unei însuşiri.

„Copiii deştepţi ştiu *de minune* ce însemnează să tăinuieşti câteodată unele lucruri sfinte." (N. Bassarabescu, *Un om în toată firea*).

El reclamă, în general, ideea de mod[25], dar rezultată din acţiunea regentului. Este slab reprezentat în vorbire, iar atunci când apare este redat, în mare măsură, prin formule stereotipe.

Regenţi

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale:**

„Ş-apoi *plângea* mai mare mila
Şi-n nopţi apoi ea s-a pierdut." (Coşbuc, *Brâul Cosânzenei*).

(2) **Adjective:**

„Cu noi şedea şi moş Bodrângă, un moşneag fără căpătâi, însă *vesel* de tot hazul." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„(Piesele de ornament) sunt făcute *frumos*, de minune, la Viena şi sunt mai puţin costisitoare." (C. Gane, *Trecute vieţi de doamne şi domniţe*).

Mijloace de exprimare

(1) **Substantive**, de obicei abstracte, în cazul acuzativ cu prepoziţiile: *de, până la, spre*.

Multe dintre ele constituie îmbinări aproape consacrate ca expresii: *de minune, de moarte, de mai mare dragul, (de) mai mare mila, de mirare, de o frumuseţe, de nespus, până la lacrimi, până la sânge*. (Avram, 1997: 387).

„La curte se petrecea *de minune*; comandantul batalionului, căpitanii şi ofiţerii subalterni, găzduiţi în saloanele domnului Fanache Zanes, stăpânul moşiei,..., se desfătau în plăceri netulburate." (I. I. Mironescu, *Furtună veteranul*).

„Popa, în pat, se linişteşte, şi povesteşte cu el *de-a mai mare dragul*." (I. Agârbiceanu, la Constantinescu, *Exerciţii*).

(2) **Verbe la moduri nepersonale:**

---

[25] GA II: 180, 186 îl consideră o specie a circumstanţialului de mod, prezentat sub patru aspecte: modal propriu-zis, modal comparativ, modal de măsură şi modal consecutiv. cf. şi Bulgăr, 1968:

Scanned with OKEN Scanner

- **Infinitiv**, cu prepoziţiile *pentru, până la, spre*:
  „Un lucru avem însă de observat care mi se pare destul de însemnat *pentru a reveni* şi altădată asupra lui." (Eminescu, *Despre cultură*, ap. Irimia, 1997: 444).
- **Gerunziu:**
  „Cică-n munte, la povarnă,
  Plopii şi răsurile
  Spun că vine-un vânt de iarnă
  Răscolind pădurile." (Topârceanu, *Rapsodii de toamnă*).
- **Supin**:
  „Era la începutul primăverii şi cerul acoperit cu nori grei nu trimitea asupra pământului nici palida lumină a stelelor. *De nepătruns*, noaptea domnea pretutindeni." (G. Bogza, *Porţile măreţiei*).

Corelative: adverbele *atât, destul de, prea, suficient de*. Ele uşurează identificarea complementului circumstanţial consecutiv.

Topica şi punctuaţia

De regulă, complementul circumstanţial consecutiv stă după regent, dar, din motive de expresivitate, el poate sta şi înaintea regentului. Virgula se foloseşte doar când se află antepus.

Subordonata circumstanţială consecutivă (CNS)

Propoziţia circumstanţială consecutivă arată rezultatul unei acţiuni sau a unei însuşiri. În vorbire, ea are o frecvenţă mult mai mare decât complementul circumstanţial consecutiv.

Regenţi

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale:**
„Afară tot plouă, *de mi s-a urât*." (Sadoveanu, *Bordeienii*).

(2) **Adjective:**
„Acum femeia simţea că singurul sprijin ce-i rămăsese era calul acesta mare, alb, *slab*, să-i numeri toate coastele." (Agârbiceanu, *Fefeleaga*).

(3) **Adverbe:**
„E răcoare şi vuietul apei răsună aşa de *tare*, că nu-ţi mai auzi glasul." (Vlahuţă, *România pitorească*).

Elemente de relaţie

Scanned with OKEN Scanner

(1) **Conjuncții și locuțiuni conjuncționale**:

- specifice: *încât*;
- nespecifice: *că, să, ca (. . .) să, de, de să;* (reg.) *decât (să), cât (să), pentru ca (. . .) să,* (pop.) *de cât pe ce să*:

„Ba la un loc, mi-aduc aminte, ne-am grămădit așa de tare și am răsturnat masa omului cu bucate cu tot în mijlocul casei *de i-am dogorât* obrazul părintelui de rușine." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Nu știu cum se întâmplă, că aproape de Buna-Vestire, unde nu dă o căldură ca aceea, și se topește omătul, și curg pâraiele și se umflă Bistrița din mal în mal, *de cât pe ce să ieie* casa Irinucăi." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă." (Eminescu, *La steaua*).

„Începe a geme și a se văiera, *cât îți era mai mare mila* de dânsa." (Sbiera, în GA II: 315).

„Într-una îl ardea cu șfichiul limbii, *decât să turbe* băiatul, nu alta." (Sadoveanu, în GA II: 316).

„Eu, ca și Mirăuță, nu mă prea osteneam până-ntr-atâta, *să mor învățând.*" (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Modul în circumstanțialele consecutive

- **Indicativ** (cel mai frecvent)[26]:

„Și când a ajuns acasă era foarte vesel, *încât nu știa* baba lui ce l-a găsit *de-i așa* de cu chef, cum nu mai fusese de multă vreme." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

- **Conjunctiv**:

„...deodată s-a schimbat vremea cea frumoasă într-o vijelie cumplită, *să răstoarne* brazii la pământ, nu altă ceva." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Aici casele nu se-ncing peste zi, *ca să* te *frigă* noaptea." (Caragiale, în GA II: 316).

- **Condițional-optativ**:

[26] GA II: 317 și Avram, 1997: 444 menționează pentru această categorie de subordonate și modul prezumtiv, dar fără exemple.

Scanned with OKEN Scanner

„Dar vine o vreme când Natura te soarbe cu atâta putere neîndurată în adâncul sălbăticiei sale, *încât* ţi *s-ar părea* că sângele tău stricat şi păcătos a fost înlocuit în vinele tale cu sângele de vioaie şi ageră jivină a codrilor." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*).

- **Imperativ** (foarte rar):

„M-am săturat de tine, *încât pleacă* de aici!" (ap. Avram, 1997: 282).

Corelative: adverbele: *aşa, atât, astfel, destul; până acolo, până într-atâta, prea*, locuţiunile adjectivale: *în aşa fel, în aşa chip, în aşa măsură* şi adjectivele pronominale nehotărâte: *atât, atâta, atâţia, atâtea*:

„... dar cât pe ce să nu mai cunosc Tazlăul: într-o noapte *aşa* scăzuse, *că* i se vedeau pietrele, şi se limpezise *aşa, încât* te prevedeai printr-însul." (Hogaş, *Pe drumuri de munte*).

„Din jur mulţimea s-a grămădit *aşa de tare* ca să asculte cele două guri de aur ale cişmelelor, *încât* rândul întâi se prăvale peste Sahâu." (Sadoveanu, *Şoimii*).

„*Prea* v-aţi bătut joc de limbă, de străbuni şi obicei
Ca să nu s-arate-odată ce sunteţi – nişte mişei." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

„Lumea e destul de largă ca să poţi găsi un adăpost de orice ambiţie, dar nu *destul de bună pentru ca să* afli o mângâiere de orice suferinţă." (Iorga, *Cugetări*).

Topica şi punctuaţia

Topica propoziţiei consecutive este fixă, totdeauna este aşezată după regentă. În privinţa punctuaţiei, cu excepţia celor construite cu conjunctivul, care au corelativul *prea* şi a celor introduse prin *de*, care stau imediat după predicatul regentei, circumstanţiala consecutivă se desparte prin virgulă de regenta ei.

„Lumea mare se cheamă aceea în care sufletele sunt *prea* multe *ca să* se cunoască." (Iorga, *Cugetări*).

„Şi unde nu încep a fugi *de*-mi scăpărau picioarele. (...)
Şi bătea un vântişor subţire în ziua aceea *de*-ţi frigea obrazul." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Aşa e făcut omul, *încât* poate suferi multă murdărie, dar nu vorbele d-tale asupra murdăriei lui." (Iorga, *Cugetări*).

Bibliografie

Elena Berea-Găgeanu, *Complementul consecutiv*, în LR, 1, 1984, p. 3-13.
G. Gruiţă, *Subordonata consecutivă*, în LLR, 1, 1987, p. 8-11.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de relație (rel)

Complementul circumstanțial de relație este partea secundară de propoziție care arată obiectul la care se referă, prin limitare, o acțiune, o însușire ori o calitate.

„Fost-au acest Ștefan-vodă om nu mare *de stat*..."(Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*).

„Și-l găsirăm
În pai ca trestia
În spic ca vrabia
Și-*n bob* ca mazărea." (Teodorescu, *Poezii populare*).

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„Cât pentru mine unul, fieștecine *știe*
C-o am de bucurie
Când toată lighioana, măcar și cea mai proastă
Câne sadea îmi zice, iar nu domnia-voastră." (Alexandrescu, *Câinele și cățelul*).

„Dat-a frunza fagului,
Pus-am cruce satului
Și coadă baltagului
Că *am gândul* dracului
Asupra bogatului." (Folclor).

(2) **Adjective** (în special cele care arată însușiri ale ființei umane):

„Pisicuța, de altă parte, *nedumerită* asupra gălăgiei ce se făcea îndărătul său, întorcea capul din când în când și împungea cu botul în desagi." (Hogaș, *În munții Neamțului*).

„Era un moșneag *lung* la vorbă, care povestea istorii mâhnite despre morți și despre vii." (Cezar Petrescu, *Apostol*).

„Cucoana Catinca era o femeie bună, harnică și *cumpănită* la minte." (Vlahuță, *Versuri și proză*).

„Făcu aproape scandal în Muntenia de pe atunci, mai orientală *în port* și *obiceiuri* decât Moldova." (C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*).

Întrebări: *în ce privință?, din ce punct de vedere?*

Scanned with OKEN Scanner

Mijloace de exprimare

(1) **Substantive, pronume, numerale**, în cazurile:

- **Acuzativ**, precedat de prepoziţie şi locuţiuni prepoziţionale: *de, în, la, despre, cu, din, după, pentru, cât despre, cu privire la, referitor la, în materie de, în legătură cu, cât pentru.*

„*Cât despre ortoman* pare a proveni de la polonezul, cehul şi ucraineanul *ort* (o monedă) sau de la maghiarul *ort* (un sfert de florin)." (T. Vianu, *Scriitori români*).

„...*cât despre mine*, nu m-am îndoit niciodată de sinceritatea dumitale şi atâta îmi ajunge." (E. Lovinescu, *Mite Bălăuca*).

„Ba, zău, cum s-o părăsesc
Când ca ea nu mai găsesc,
La obraz ca rupiile,
Ochişori ca murele?" (Folclor).

„*Cât pentru doctor*, dacă mă veţi întreba, voi avea iarăşi onorul a răspunde că, deşi ar trebui să fie ca la alte băi, aici însă s-a socotit de prisos..." (Alecsandri, *Proză*).

„*În legătură cu o problemă* literară specială, acea a sentimentului naturii, istorie literară centrifugală au făcut aceia care au afirmat apariţia acestuia abia în romantism, negându-i existenţa în antichitate şi clasicism." (T. Vianu, *Scriitori români*).

„*Despre legătura* esteticii cu critica s-ar putea repeta fără multă exagerare afirmaţia făcută de Imanuel Kant *cu privire la raportul* general despre idee şi intenţie: estetica fără critică este vidă, critica fără estetică este oarbă." (T. Vianu, *Scriitori români*).

„*După mantaua* lui cea mare... se vedea că trebuie să fie stăpânul cantonului." (Al. Cazaban, *Chipuri şi suflete*).

„Străin *la vorbă* şi *la port*
Luceşti făr'de viaţă." (Eminescu, *Luceafărul*).

„...însă tot ai ştiut, chiar şi *în materie de vânătoare*, să urmezi părinteştile lui poveţe." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

- **Genitiv**, precedat de prepoziţia *asupra* şi locuţiunile prepoziţionale: *în privinţa, din punct(ul) de vedere.*

„Descoperirea de la Pietroasa atrăsese atenţia *asupra vestigiilor* istorice ce puteau fi găsite în pământul românesc, şi interesul pentru vechile

Scanned with OKEN Scanner

monumente, trezit de altfel mai dinainte, se intensifică acum." (T. Vianu, *Scriitori români*).

„Şi cum marea problemă a vieţii este moartea, inteligenţii sunt în inferioritate şi *în privinţa acestei probleme* capitale a existenţei noastre." (G. Ibrăileanu, *Adela*).

„*Din punctul de vedere al mentalităţii* şi *practicilor* unei epoci, şi partea strict personală a autorului din memoriile sale devine interesantă, căci e o mărturie vie, care reconstituie, ca o descoperire arheologică, ceva dintr-o epocă trecută." (D. Botez, *Memorii*).

- **Dativ**, cu prepoziţiile: *conform, potrivit* (mai ales în stilul administrativ):

Conform comunicatului, nu sunt prea multe victime.

(2) **Adjective**, însoţite de prepoziţia *de* sau de locuţiunea *din punct de vedere*:

„*Din punct de vedere psihic*, unii sunt zugrăviţi mai adânc, dar cum am zis, niciunul greşit." (Dobrogeanu-Gherea, *I. L. Caragiale*).

„Costea era tânăr, dar avea o nevastă şi mai tânără. *De frumoasă*, era frumoasă." (Th. Constantin, *Fiul lui Monte Cristo*).

„*De milostiv*, milostiv eşti, *de bun* la inimă, bun ai fost nu-i vorbă." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

(3) **Verbe la moduri nepersonale:**

- **Supin:**

„*De uitat*, n-am uitat nimica, tată, ..." (Creangă, Povestea lui *Harap-Alb*).

„*De surâs*, Emilia nu surâde, căci e prea gravă." (Camil Petrescu, *Patul lui Procust*).

„Dar *de vorbit*, numai Ursu putea să vorbească, Lucia şi Victor nu-şi puteau reţine gâfâitul sonor şi neprefăcut." (C. Chiriţă, *Teroarea neagră*).

- **Infinitiv** cu prepoziţia *în* (rar şi livresc).

Bun *în a organiza* asemenea spectacole.

(4) **Adverbe**, însoţite, în general, de prepoziţiile *de, în*:

De bine, e bine

Numeric, erau mai mulţi decât noi.

„Sâmburele crud al morţii e-n viaţă... Şi-n mărire

Scanned with OKEN Scanner

Afli germenii căderei. Astfel toate sunt în fire,
Astfel au căzut romanii, mari *în bine*, mari *în rău*.
Da-i cumplit să vezi un popor osândit să fie mare
Chiar în rău, că mereu creşte ruşinoasa-i degradare
Şi nici moartea nu-i trimite ne-nduratul Dumnezeu." (Eminescu, *Memento mori*).

Tipuri structurale

- **Simplu**

„*De folos* or *nefolos*,
El vrea-ntâi lucru frumos." (Arghezi, *Versuri*).
„Delavrancea a ajuns cel dintâi la Academie; iar Vlahuţă, poftit cu sâcâieli... a refuzat. *Cât despre Caragiale* pe care Delavrancea îl proorocise cap de listă, nici vorbă n-a fost." (P. Bujor, *În amintirea poetului A. Vlahuţă*).

- **Dezvoltat**

„*Despre partea închinării*, însă, Doamne, să ne ierţi." (Eminescu, *Scrisoarea III*).
„Mihai însă se feri de-a se apuca în bătălia generală cu duşmanul, dar fu neobosit *în hărţuiala armatei* şi *în cuprinderea liniilor de comunicaţii* şi proviziilor." (Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul*).

- **Multiplu**

„Căci azi le semeni tuturor
La umblet şi *la port*." (Eminescu, *Luceafărul*).

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial de relaţie are o topică liberă, putând sta atât înaintea cât şi în urma regentului.

În privinţa punctuaţiei, virgula se foloseşte pentru complementele de relaţie exprimate prin adverbe şi verbe la supin, pentru cele introduse prin locuţiuni prepoziţionale şi pentru cele antepuse, când se doreşte scoaterea lor în relief.

De învăţat, am învăţat.
Cât despre el, ce să mai zicem?
„*De meserie*, guşaţii erau olari." (Blaga, *Hronicul*).

Identificarea complementului circumstanţial de relaţie

Scanned with OKEN Scanner

Pentru o corectă precizare a complementului circumstanţial de relaţie trebuie reţinut că referirea unei acţiuni sau a unei calităţi la un obiect trebuie înţeleasă ca restrictivă. Pentru delimitarea acestui circumstanţial de un complement indirect trebuie făcută diferenţa dintre o acţiune restrictivă şi o alta care arată interesul, implicarea obiectului.

Subordonata circumstanţială de relaţie (REL)

Subordonata circumstanţială de relaţie este propoziţia care arată un obiect sau o acţiune la care se limitează afirmaţia sau negaţia unui verb regent ori existenţa unei însuşiri. Ea este slab reprezentată în comunicare.

„*În ce priveşte numele proprii româneşti*, scrierea lor respectă, de cele mai multe ori, regulile ortografice privitoare la numele comune." (Ciobanu, Sfârlea, *Cum scriem, cum pronunţăm corect*).

Regenţi

(1) **Verbe şi locuţiuni verbale:**

„Cât priveşte plăcerea noastră, ca şi în cazul pastelismului coşbucian, ea se naşte fără îndoială din contactul cu acea tinereţe naivă, atât de deosebită de ceea ce cunoaştem din viaţa de oraş şi din poezia modernă, dar având totdeauna un izvor principal, ştiinţa ritmică a poetului." (V. Streinu, *Clasicii noştri*).

„Folosind experienţa căpătată la Paris, prin redactarea în 1857 a unei cărţi româneşti cu acelaşi titlu, Bolliac a ştiut să-i dea „Buciumului" de la început o somptuoasă prezentare *în ceea ce* priveşte tehnica tipografică superioară tuturor gazetelor noastre de până la el, precum şi o vie mişcare interioară nu numai *în ceea ce* priveşte ideile şi informaţiile, dar chiar şi în structura grafică a fiecărei pagini." (Ov. Papadima, *Cezar Bolliac*).

(2) **Adjective:**

E om simplu *după cum* vorbeşte.

Întrebări: *în ce privinţă? din ce punct de vedere?*

Elemente de relaţie

(1) **Pronume relative şi nehotărâte,** precedate de prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale:

Scanned with OKEN Scanner

„Lăsați-mă încet, a zis el, că vă spun tot, cu toate că m-am jurat, am făcut așa un legământ față de mine să nu vorbesc defel *de ce*-am văzut și *prin ce*-am trecut!" (Lăncrănjan, *Cordovanii*).

„Autorul renunță, *în ceea ce* privește acești copii, să respecte adevărul istoric, dar nu se vede cu ce scop, mai ales că Preda ar fi fost mult mai expresiv, din pricina rolului pe care îl va juca mai târziu." (Odobescu, *Doamna Chiajna*).

„*În ceea ce privește* pe Titu Maiorescu, portretul său moral se bucură, cum se zice, de o opinie publică, în care marele nostru critic se oglindește cu trăsături de sumar și distant academism." (Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*).

„Dar *întru ce te privește* pe dumneata necăjita viață a birtașului literat, care te stimulează și vorbește totdeauna cu admirație de meritele d-tale?" (V. Streinu, *Clasicii noștri*).

„Fără îndoială că spiritul poetului n-ar fi cultivat și propagat niciodată poziții atât de constant radicale dacă n-ar fi fost agitat, *în ceea ce-l privește*, de resentimente foarte puternice, legate în special de condiția sa de "geniu" neînțeles, disprețuit, exclus de propria sa clasă." (Al. Macedonski, *Opere I*).

(2) **Adverbe relative**: *cât, cum.*

„Altfel nu m-aș fi putut lămuri *cum*, fără să-mi pierd cumpăneala o singură clipă, *mă trezii* deodată, acățat pe o aschie de stâncă între cer și pământ, ..." (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*).

„*Cât* privește înfățișarea versului, el spune direct ce are de spus, ca în proză, fără preocuparea de a scoate din cuvinte înțelesuri necunoscute întrebuințării zilnice." (V. Streinu, *Clasicii noștri*).

(3) **Conjuncții și locuțiuni conjuncționale**: *dacă, de, să,* (rar) *după cum; cum că*:

„Stătu un moment la îndoială *dacă* nu era mai bine să întrebe pe Silvestru de rostul banilor sau nu era mai bine să înțeleagă ceea ce era firesc: că banii ei fuseseră dăruiți lui, evitând darea în vileag a gestului față de mătuși." (Călinescu, *Cartea nunții*).

„Și era îndreptățit să creadă, *întrucât* privește epoca sa, dacă nu că însești orientările lui determinaseră progresul constant, cel puțin că fundamentele teoretice, așezate de el, nu mai suportau controversa." (V. Streinu, *Clasicii noștri*).

Scanned with OKEN Scanner

„Puiculiță, pui păun,
Treci la badea peste drum,
Să cercăm vinul *de*-i bun." (Jarnik-Bârseanu, *Doine*).

Modul în circumstanțiala de relație

- **Indicativul** (în exclusivitate):

„Cât *privește* locul povestitorului, nu-l vom afla nici unde pare a-l așeza denumirea de „scriitor popular", nici între cărturari, unde timpul nostru se încearcă a-l fixa cu eticheta de „scriitor erudit." (V. Streinu, *Clasicii noștri*).

Identitatea circumstanțialei de relație

Tipurile cele mai frecvente și mai clare de propoziții de relație sunt constituite de îmbinările fixe: *în ce privește, în ceea ce privește, cât privește* plus un complement direct, care devin astfel echivalente cu locuțiunile prepoziționale *în privința, cu privire la*, care introduc un complement de relație. (GA II: 321; Avram, 1956: 146; Avram, 1997: 446; Bejan, 1995: 396).

Topica și punctuația

Subordonata circumstanțială de relație stă, de obicei, după propoziția regentă, dar, într-o topică afectivă, ea poate sta și înaintea regentei.

Subordonata circumstanțială de relație așezată după propoziția regentă nu se desparte prin virgulă de aceasta; cea așezată înaintea regentei se desparte prin virgulă.

Bibliografie

D. D. Drașoveanu, *Categoriile gramaticale de relație și de opoziție ale limbii române*, în CL, 1, 1975, p. 67-79.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanţial instrumental (instr)

Complementul circumstanţial instrumental este parte secundară de propoziţie care arată mijlocul – lucru sau fiinţă – prin care se săvârşeşte o acţiune sau se manifestă o însuşire:

„După aceea aşază ţepuşi într-însul, îl frecă pe dinăuntru cu cătuşnică, cu sulcină, cu mătăciune, cu poala Sfintei Măriei şi cu alte buruieni mirositoare şi prielnice albinelor." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Regenţi

(1)**Verbe şi locuţiuni verbale**[27]:

„De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către tine
Nu *din gură*, ci *din carte*..." (Eminescu, *Scrisoarea III*).
„Voi *aţi cântat* cu glas fierbinte
Naturii calde imnuri sfinte." (Coşbuc, *Vestitorii primăverii*).

(2) **Interjecţii**:

„Iar el *zvârr*! cu o scurtătură în urma noastră..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

(3) **Adjective**:

„O frumuseţe *inexprimabilă prin cuvinte*." (ap. Avram, 1997: 388).

Întrebări: *cu ce?, din ce?, prin ce?, prin cine?*.

Mijloace de exprimare

(1) **Substantive, pronume, numerale**, în cazurile:

- **Acuzativ**, precedat de prepoziţiile: *cu* (cea mai frecventă), *din*, *fără* (pentru aspectul negativ al instrumentalului), *prin*, (pop.) *pe*, *la*[28]:

„Mama-i dusă-n sat! Cu dorul
Azi e singur puişorul,
Şi-am închis uşa la tindă
Cu zăvorul." (Coşbuc, *La oglindă*).

---

[27] Adesea, complementul circumstanţial instrumental alcătuieşte împreună cu un verb locuţiuni verbale: *a face cu ochiul, a trage cu urechea, a da cu gura, a da cu piciorul, a duce cu vorba*. Alteori, stă la baza unor locuţiuni adjectivale: *din topor*. (GA II: 189).

[28] Prepoziţia *la* este specializată pentru anumite instrumente muzicale (*chitară, clarinet, pian, trombon, vioară*, dar se zice *din cimpoi, din fluier, din clavir* etc. (Avram, 1997: 388).

Scanned with OKEN Scanner

„Lumea – el o vede în tablouri. Picta *cu ochii, cu gândul,* când nu picta cu mâna." (Vlahuță, *Pictorul N. I. Grigorescu*).
„Și câte și mai câte nu cânta Mihai Lăutariul *din gură* și *din scripca* sa răsunătoare." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).
„Însă tu îmi vei răspunde că e bine ca în lume
Prin frumoasa *stihuire* să pătrunză al meu nume." (Eminescu, *Scrisoarea II*).
„Ziua de ieri s-a ținut după mine, crezând,
Ca un câine flămând,
Că e legată *cu ceva, cu* vreo *curea,*
Cu vreo *frânghie,* de viața mea." (Arghezi, *Versuri*).
„Poruncitu-mi-a mândra
Pe un pui de rândunea
Să mă duc până la ea." (Jarmik-Bârseanu, *Doine*).
„Iubita cânta *la clavir.*" (Bacovia, *Plumb*).

- **Genitiv**, precedat de locuțiunile prepoziționale: *prin intermediul, prin mijlocirea, cu ajutorul*[29]
„Se făcuseră arestări dar autoritățile nu reușiseră să găsească oameni *cu ajutorul cărora* să pornească vagoanele." (Barbu, *Groapa*).
„*Prin mijlocirea fetei* el află multe." (Popescu, în GA II: 189).
- **Dativ**, cu prepozițiile *datorită, grație, mulțumită* (mai ales în stilul științific și în publicistică):
„*Grație ei* i-a revenit inspirația poetică." (Rebreanu, *Răscoala*).
„Știm, *mulțumită lor,* cine era Zulnia." (Iorga, în GA II: 189).
„*Datorită unor foi* de învălit marfa ale negustorului meu de cafea. . . am descoperit versiunea cea bună a acestei povestiri." (Sadoveanu, în GA II: 189).

(2) **Verbe la moduri nepersonale:**

- **Infinitiv**, cu prepoziția *prin* sau cu locuțiunea prepozițională *cu (în) scopul de*:
„*În scopul de a reface* pe căi practicabile drumul lui Creangă de la Pipirig la Broșteni, pornim din nou la Piatra și de aici, pe valea Bistriței, la Bicaz." (Călinescu, *Scrieri despre artă*).

[29] GA II: 189 nu consideră aceste expresii locuțiuni, ci substantive cu prepoziție care arată instrumentul, urmate de un atribut.

Scanned with OKEN Scanner

- **Gerunziu:**

„Şi gândurilor *dând* viaţă, suferinţele întuneci." (Eminescu, *Scrisoarea I*).

Topica şi punctuaţia

Topica complementului circumstanţial instrumental este liberă, el putând sta atât înaintea, cât şi în urma regentului, şi nu se desparte de acesta prin virgulă:

„Şi-acel rege-al poeziei, vecinic tânăr şi ferice,
Ce *din frunze* îţi doineşte, ce *cu fluierul* îţi zice,
Ce *cu basmul* povesteşte-veselul Alecsandri." (Eminescu, *Epigonii*).

„Astfel fu acea vrednică de o neştearsă aducere aminte zi de bătaie de la Călugăreni, în care românii scriseră *cu sabie* şi *cu sânge* pagina cea mai strălucită din analele lor." (Bălcescu, *Istoria românilor*).

Subordonata circumstanţială instrumentală (INSTR)

Subordonata circumstanţială instrumentală arată mijlocul prin care se realizează acţiunea unui verb din regentă. Ea este mai puţin uzuală decât circumstanţialul instrumental cu care este echivalentă.

„Cu ceea ce-i mai vine din arenda pământului, de abia dacă-şi plăteşte datoriile." (Galaction, *O lume nouă*).

Elemente de relaţie

(1) **Pronume şi adjective pronominale relative şi nehotărâte,** precedate de prepoziţiile *cu, din*:

„Apoi la urma urmelor năpădiră asupra lui şi-i mai trântiră în cap cu bolovani şi *cu ce au apucat* până-l omorâră de tot." (Creangă, *Capra cu trei iezi*).

„*Din ce a lăsat*, Gârleanu, chinuit de acea dorinţă a perfecţiunii formale, fără a înăbuşi spontaneitatea sentimentală, a dat literaturii româneşti câteva din cele mai mari pagini ale ei..." (Iorga, *Pagini alese*).

„*Cu ceea ce câştigă la Timpul* nu poate trăi,...; trebuie să-l ajutăm." (Lovinescu, *Mite Bălăuca*).

„Şi *cu câtă carte ştiu, cu câtă nu ştiu*, peste câţiva ani pot s-ajung dichiu la vreun mitoc şi să strâng un ştiubei plin de galbeni." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

Scanned with OKEN Scanner

(2) **Conjuncţia** *de* (rar, în vorbirea populară):

„Ştia că a făcut un păcat *de a călcat pe moşia slutului.*" (Ispirescu, în GA II: 318).

Modurile în circumstanţiala instrumentală[30]

- **Indicativul** (cu toate timpurile); (rar) **condiţional-optativul şi prezumtivul:**

„Tăcut, pururea gânditor, având nu numai pasiunea de a observa, dar şi darul de a vedea, omul acesta era cu neputinţă să se mulţumească *numai cu ce spun* vorbele la suprafaţă." (Vlahuţă, *Opere alese*).

„Trăia acum din vânzarea vânatului şi mai ales *din ce-i da* procurorul." (Al. Cazaban, *Chipuri şi suflete*).

„*Cu ceea ce am aflat* de la dânsul m-aş face forte dacă Ministerul de Război mi-ar da pe mână controlul general al gestiunii acestui departament." (N. D. Cocea, *Articole şi pamflete*).

Topica şi punctuaţia

Topica propoziţiei instrumentale este liberă, ea putând sta atât înaintea cât şi în urma regentei. Ca punctuaţie, se foloseşte virgula numai atunci când instrumentala este antepusă.

Bibliografie

D. Craşoveanu, *Consideraţii privind circumstanţialul instrumental*, în LR, 6, 1980, p. 591-596.

[30] Nu pot apărea niciodată conjunctivul şi imperativul (GA II: 319).

Scanned with OKEN Scanner

Părți de propoziție cu dublă determinare

Complementul sociativ (soc)

Complementul sociativ este partea secundară de propoziție care arată ființa sau lucrul ce însoțește subiectul sau un complement necircumstanțial (de obicei un complement direct) în desfășurarea unei acțiuni. Asocierea lui la acțiunea săvârșită de subiect îl prezintă ca pe un al doilea subiect al propoziției (GA II: 152; Iordan, 1956: 641). Deosebirea constă în aceea că subiectul declanșează și susține acțiunea, pe când complementul sociativ e numai însoțitor la acțiune: [31]

„Cocoșul alb, *cu găinile* lui, ieșise pe tăpșanul de din dosul casei, la scurmat." (Emil Gârleanu, *Scrieri alese*).

„În sfârșit, mai merge Harap-Alb *cu fata* împăratului cât mai merge, și de la o vreme ajunge și el la împărăție..." (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

Regenți

(1) **Verbe și locuțiuni verbale:**

„Noroc bun! ...Pe câmpul neted *ies* românii *cu*-a lor *pluguri!*" (Alecsandri, *Plugurile*).

„Ne-am dus noi la țară, unde tatăl meu, în tovărășie *cu un frate* al mamei și *cu altă rudă, a luat* în arendă o moșioară." (G. Ibrăileanu, *Amintiri din copilărie și adolescență*).

„El a afirmat că m-*a văzut împreună cu Chelaru*, îndreptându-mă spre pădure." (H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).

(2) **Interjecții predicative:**

Hai cu noi. (Avram, 1997: 389).

(3) **Adjective (rar):**

Casă *eliberabilă* cu dependințe cu tot.

Partea de propoziție cu care se face asocierea:

- **subiect:**

[31] Cf. Și Gh.Trandafir, *Contribuții la definirea complementului sociativ în limba română*, în LR, 2, 1968, p.175-177.

Scanned with OKEN Scanner

„*Împreună cu soțul* ei, Smaranda doamna a părăsit carantina de la Galați în ziua de 23 iulie 1834." (C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*).

- **complement direct:**

„*Cu douăzeci* deodată-n car,
La groapă mă vor duce." (Coşbuc,).

- **complementul de agent:**

Studenții sunt examinați de profesor *împreună cu asistenții* săi.

- **complementul cumulativ:**

Pe lângă Ion *cu Maria* au venit mulți alții.

- **complement de excepție:**

Au venit toți afară de Ion *cu Maria*.

Mijloace de exprimare

(1) **Substantive, pronume, numerale,** în cazul acuzativ cu prepozițiile *cu, fără* (pentru aspectul negativ) și **locuțiunile prepoziționale** care conțin prepoziția *cu, împreună cu, laolaltă cu, dimpreună cu, cu tot cu, (de) odată cu*:

„Ar fi bine dacă ți-ai lua un concediu și ai pleca undeva ... *cu mine* sau *fără mine*, n-are importanță." (H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).

„Între țăranii fruntași care au luat parte *împreună cu boierii, cu episcopii* și *cu mitropolitul* țării la Divanul Ad-hoc din Moldova, era și moș Ion Roată..." (Creangă, *Moș Ion Roată*).

„Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?" (Eminescu, *O, rămâi*).

„Iar eu străbat bugeagul des
Cu gândurile mele." (G. Topârceanu, *Versuri și proză*).

„Uriașa cabană, cocoțată temerar deasupra vechiului burg, *cu toate camerele, cu toate paturile, cu restaurantul, bucătăria, holurile* și *sălile de distracție*, dar mai ales *cu spațiile albe* și *cu pârtiile* de schi dimprejur, fusese reținută pentru elevi, ... " (C. Chiriță, *Teroarea albă*).

„Pe urmă, *cu argații* și *vătafii* și *administratorul* trecu la grajduri, la șoproane, la ocoale și hambare, să socotească din ochi convoaiele care trebuiau să plece." (Cezar Petrescu, *Întunecare*).

Confuzii cu alte unități sintactice:

- **cu subiectul**

Scanned with OKEN Scanner

În calitate de însoţitor al subiectului se poate confunda cu acesta. Criteriul de recunoaştere îl constituie acordul. Face parte din subiectul multiplu când participarea la acţiune este intensă, iar prepoziţia *cu* sau locuţiunea prepoziţională *împreună (laolaltă) cu* are valoarea conjuncţiei coordonatoare copulative *şi*. Ca topică, elementele subiectului multiplu se află alăturate:

„Dragoş *cu Herdelea* îşi urmară calea..." (Rebreanu, *Ion*).

„Iar Vidra *cu cei patru* au să dea atâta dezbin dihăniilor." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*).

„Toată hora *împreună cu privitorii* izbucniră într-un râs gălăgios." (Rebreanu, *Ion*).

Legătura prin *şi cu* exclude, de obicei, interpretarea sociativă, deci impune acordul la plural: „X *şi cu* Y au vizitat" (nu a vizitat). (Avram, 1997: 342).

O precizare aparte impune structura El *şi cu mine* am plecat. , în care *şi cu mine* se include, prin participarea intensă la acţiune şi prin acord, în subiect, devenind membru al subiectului multiplu: ele *şi eu* am plecat. (Şerban, 1970: 243). Acuzativul trebuie explicat prin regimul prepoziţiei *cu*: „Cu trăsura ce ne adusese, mama *şi cu mine* ne-am întors" (Blaga, *Hronicul*, 153), cf. şi situaţia din latină: „Romulus *cum fratre* Remus Reae Silviae filii erant" (Romulus cu fratele (său) Remus erau fiii Reei Silvia).

În calitate de complement sociativ se află, de regulă, situat la distanţă de subiect:

„E autentică şi o puneam la punct *cu aceşti prieteni* ai mei." (Sadoveanu, *Locul unde nu s-a întâmplat nimic*).

„– Dar hai să mai mergem şi pe-acasă, mamă, că am zăbovit destul *cu dumnealor*." (Rebreanu, *Ion*).

➢ **cu circumstanţialul de mod**:

Complementul sociativ, mai ales sub formă negativă, ca şi cele introduse prin: *la rând cu, cot la cot cu, umăr la umăr cu*, exprimă o nuanţă modală:

„Simţi că de aici înainte, fără dânsa nu va putea trăi." (Ispirescu, *Legende*).

➢ **cu circumstanţialul instrumental**:

Scanned with OKEN Scanner

„Vornicul, părintele, fruntaşii au năvălit *cu furci* şi *topoare* la han." (Sadoveanu, în GA II: 192).

Sociativ: au năvălit *însoţiţi de* furci şi topoare.

Instrumental: au năvălit *cu gândul de a distruge* cu furci şi topoare.

Pentru o corectă precizare trebuie stabilit bine sensul verbului.

Subordonata circumstanţială sociativă (SOC)

Subordonata circumstanţială sociativă arată o acţiune care, determinând un verb, se asociază unui nume cu funcţiune de subiect sau complement direct din propoziţia regentă. Ea este mai slab reprezentată în planul frazei decât complementul sociativ la nivelul propoziţiei:

Elemente de relaţie

(1) **Pronume şi adjective pronominale relative şi nehotărâte:** *care, cine, ce, cât, -ă, cel ce, ceea ce, oricare, oricine, orice, oricâţi, oricâte,* precedate de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale: *cu, fără, împreună cu, laolată cu.*

„Casa împreună cu grădina, heleşteul, moara şi *cu ce se găsesc pe moşie*, să fie îngrijite fără întrerupere şi să fie reparate din vreme după trebuinţele ivite..." (C. Gane, *Trecute vieţi de doamne şi domniţe*).

„Aide, pleacă acasă! Du-te dracului *cu cine mi te-a trimis*..." (Rebreanu, *Ion*).

Întrebări: *împreună cu cine? , împreună cu ce?*

Topica şi punctuaţia

Subordonata circumstanţială sociativă are o topică liberă, putând sta atât înaintea cât şi în urma regentei:

Cu cine a venit, a şi plecat.

Pleacă în excursie *împreună cu cine a dorit*.

Punctuaţia încă este facultativă. Se pot despărţi prin virgulă subordonatele sociative aflate înaintea regentei.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial cumulativ (cum)

Complementul circumstanțial cumulativ este partea secundară de propoziție care, determinând un verb sau o interjecție predicativă, arată ființa sau lucrul care se adaugă conținutului exprimat printr-o altă parte de propoziție.

„Dar *afară de acestea* să adăugăm că ceea ce Gherea socotea drept un contrast ascunde de fapt o armonie lăuntrică de a cărei posibilitate modelele literare... alcătuiesc o limpede mărturie." (T. Vianu, *Scriitori români*).

„*Pe lângă faptul* de a fi foarte cunoscută, mai avea și o înfățișare care impunea respect și ascultare." (Damian Stănoiu, *Alegere de stareță*).

Părțile de propoziție determinate de un complement circumstanțial cumulativ sunt numeroase: *subiect, nume predicativ* (și chiar *predicat*), *element predicativ suplimentar*, *atribut*, complemente necircumstanțiale – *direct, indirect, de agent* -, complemente circumstanțiale.

Partea de vorbire prin care acestea sunt exprimate impune, adesea, și utilizarea mijloacelor de exprimare a acestei unități sintactice.

Mijloace de exprimare

Indiferent de felul părții de vorbire prin care se exprimă, aceasta este precedată de prepoziția compusă *pe lângă* sau locuțiunea prepozițională *(în) afară de*. La nume, în funcție de caz, mai pot fi folosite și alte prepoziții ori locuțiuni prepoziționale sau adverbul *decât*.

(1) **Substantive, pronume, numerale,** în cazurile:

- **Acuzativ**, precedat de: *(în) afară de, pe lângă, alături de*:

„*Afară de aceasta,* simțise că maica Irina, o călugăriță tânără, cu frumoase însușiri sufletești, la care ținea nespus de mult, va fi expusă loviturilor celor două mari intrigante." (Damian Stănoiu, *Alegere de stareță*).

„Patriarhul de la Copou, *în afară de* darul său poetic, are o minte limpede și înțeleaptă, descurcând și disecând stările actuale ale lucrurilor și dând soluții cuminți." (Profira Sadoveanu, *Stele și luceferi*).

„Și totuși simțeam, *alăturea de fericire*, ceva dureros, ca un fel de sentiment că ființa mea nu-mi este de ajuns pentru evenimentul acesta nemaipomenit." (G. Ibrăileanu, *Adela*).

Scanned with OKEN Scanner

„Aflăm din teatrul lui Lope, *pe lângă imagini* contemporane, şi numeroase altele, reprezentând o adevărată universalitate umană." (I. Zamfirescu, *Istoria universală a teatrului*).

- **Genitiv**, precedat de locuţiunea prepoziţională *în afara*:

„*În afara unor capodopere* ale dramaturgiei universale, repertoriul alcătuit de Rosetti a reflectat într-o mare măsură utopia „armoniei sociale..." (I. Massoff, *Teatrul românesc*).

„*În afara acestora,* scriitorul publicase un număr impresionant de articole în ziare şi reviste, el însuşi socotindu-le, ceva mai târziu, la vreo cinci mii." (Cezar Petrescu, *Apostol*).

(2) **Adjective**:

Pe lângă albi, am cumpărat şi pantofi negri. (ap. Avram, 1997: 393).

(3) **Adverbe:**

În afară de ieri, a venit şi azi.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial cumulativ are o topică liberă, putând apărea atât înaintea regenţilor cât şi în urma lor.

În privinţa puctuaţiei, el se desparte prin virgulă doar când are o poziţie antepusă.

Identificarea complementului cumulativ

Complementul cumulativ poate fi relevat prin dubla sa raportare sau prin analogia cu un raport de coordonare copulativă realizat prin conjuncţia *şi* sau prin formula corelativă: *nu numai... ci şi*. Astfel, dacă înlăturăm prepoziţiile din faţa numelui care are această funcţie sintactică, ajungem la raportul sintactic amintit:

Pe lângă Ovidiu, a venit şi Stela. / A venit şi Stela şi Ovidiu.

Pe lângă deştepţi, trăiesc şi mulţi proşti. / Trăiesc şi mulţi proşti şi deştepţi.

Pe lângă haine, şi-a cumpărat şi cărţi. / Şi-a cumpărat şi cărţi şi haine.

În afară de autor este şi interpret. / Este şi interpret şi autor.

Pe lângă frigul de afară, mai şi plouă. / Este frig şi plouă.

În afară de primar, a fost numit şi prim-ministru. / A fost numit şi prim-ministru şi primar.

Pe lângă albe, am cumpărat şi cămăşi colorate / Am cumpărat şi cămăşi colorate şi albe.

În afară de ieri, a venit şi azi / A venit şi ieri şi azi.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanţial cumulativ este apropiat ca sens de cel sociativ, dar nu se poate confunda cu acesta datorită mijloacelor de construcţie diferite. Nu se confundă nici cu complementul circumstanţial de excepţie, fiindcă acesta arată „desprinderea" din conţinutul exprimat de o altă parte de propoziţie, în timp ce cumulativul se prezintă ca un existent căruia i se adaugă conţinutul „exprimat" de o altă parte de propoziţie.

Subordonata circumstanţială cumulativă (CUM)

Propoziţia circumstanţială cumulativă, determinând un verb, arată o adăugare, o alăturare la cele exprimate de o parte de propoziţie sau de întreaga propoziţie.

„Profesiunea gazetărească, *pe lângă că m-a constrâns la o disciplină de muncă*, în zece ani m-a pus faţă în faţă cu atâta experienţă." (C. Petrescu, *Monografie*).

Elemente de relaţie

(1) **Locuţiuni conjuncţionale**: *după ce (că), pe lângă că, în afară că,* (fam.) *în plus că* (înv. şi reg.) *las(ă) că;* (pop.) *necum să:*

„*După ce că* trăiesc după spinarea voastră..., apoi aceşti străini nici n-au măcar cuvinte s-aştepte să strângem pâinile, ..." (Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*).

„Şi *în afară că* era micuţă, mai era şi supraîncărcată de mobilă." (Z. Stancu, *Rădăcinile sunt amare*).

„*Lasă că* Stan era om făcut în felul său, dar şi când da câte o vorbă dintr-însul, vorba era vorbă la locul ei şi nu-l putea răpune te miri cine." (Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul*).

(2) **Pronume relative**, precedate de prepoziţia compusă *pe lângă*, locuţiunea prepoziţională *în afară de*, ori de adverbul *decât*:

Pe lângă cine s-a înscris în excursie, a mai venit unul.

În afară de câte sunt clarificate, mai sunt destule de lămurit.

Am constatat şi altceva *decât ce* presupuneam.

Corelative

Scanned with OKEN Scanner

Adeseori, subordonata circumstanţială cumulativă are în propoziţia regentă un corelativ, care este unul din adverbele: *şi, mai* (...) *şi, nici, încă (şi), apoi, acum:*

În afară că ninge, *mai şi* viscoleşte.

„Şi *după ce că* ne-aţi calicit, luându-ne moşia şi închizându-ne biserica cu zid, închideţi *acum* în ciudă şi poarta spitalului." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„*Pe lângă că* este un mare artist, N. Herlea are *şi* o prezenţă scenică de mare autoritate şi un simţ înnăscut..." (C. 13/63).

„*Pe lângă că* era urât, *apoi* obişnuia să se îmbrace foarte elegant." (Caragiale, *Opere II).*

„*În afară că* nu lucrase decât un exerciţiu, *nici* nu-l scrisese pe caiet." (R. P, nr. 3, 1961).

Topica şi punctuaţia

Topica propoziţiilor cumulative este, în general, liberă, majoritatea lor putând sta atât înaintea regentei, cât şi după ea. Cumulativele introduse prin *plus că, decât* şi *necum să*, stau numai după regentă.

În ceea ce priveşte punctuaţia, propoziţiile cumulative conjuncţionale se despart totdeauna prin virgulă de regentă. La cumulativele pronominale folosirea virgulei depinde, în general, de gradul legăturii cu regenta iar cele precedate de adverbul *decât* nu sunt despărţite prin virgulă.

Identificarea subordonatei cumulative

Raportul sintactic dintre circumstanţiala cumulativă şi regenta ei este echivalent, din punctul de vedere al conţinutului, cu raportul sintactic de coordonare copulativă dintre două propoziţii principale:

După ce că eşti chior, nici n-auzi bine. / Eşti chior şi nici n-auzi bine.

Această echivalenţă de conţinut se explică prin faptul că atât în raportul de subordonare cumulativă, cât şi în raportul de coordonare copulativă există ideea de alăturare, de acumulare.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de excepție (exc)

Complementul circumstanțial de excepție este partea secundară de propoziție care, determinând un verb, arată persoana sau lucrul care constituie o excepție față de cele exprimate prin alte părți de propoziție:

„Vila lui Negoiță are două camere, iar în curte, *în afară de un coteț* pentru păsări, *de magazia* vopsită cu var și *de un șopron* pentru lemne, nu se mai afla nimic." (P. Sălcudeanu, *Strada Lux*).

Părțile de propoziție la care se referă excepția sunt numeroase: *subiect, nume predicativ, atribut, element predicativ suplimentar, complemente necircumstanțiale și circumstanțiale*, dar importanță are partea de vorbire prin care acestea sunt exprimate. De obicei, este vorba despre:

- substantive însoțite de un adjectiv pronominal nehotărât sau negativ: *alt, vreun, nici un;*
- pronume și adjective pronominale: *oricare, oricine, orice, alt(ul), altceva, altcineva, fiecare, vreun(ul), nici un(ul), nimeni, nimic;*
- adverbe pronominale nehotărâte și negative: *oricând, oriunde, altundeva, vreodată, nicăieri, niciodată, nicicând;*
- cuvinte care exprimă totalitatea: *întreg, tot, totdeauna.*

Exprimarea complementului circumstanțial de excepție:

(1) **Substantive și înlocuitori ai substantivului**, în cazurile:

- **Acuzativ**, precedat de locuțiunile prepoziționale: *afară de, în afară de*, sau de adverbul *decât* (limitat la propoziții negative):

„Iar drumul său plin e de miroase
Afar'de el nu-l știe-n lume nime." (Eminescu, *Basme*).

„Dar *în afară de* aceste *concluzii* epistemologice și metafizice, fenomene ca acelea amintite mai sus, ..., aveau darul să facă mai sensibile legăturile dintre suflet și sistemul nervos." (T. Vianu, *Scriitori români*).

„... atitudinea lui în sentimente, *în afară de femei*, ieșea numai din reflecție; de aceea era și mai solid." (E. Lovinescu, *Mite Bălăuca*).

„Nimic mai curat, mai igienic, mai responsabil *decât calitatea* de martor." (A. Blandiana, *Calitatea de martor*).

Scanned with OKEN Scanner

„Nici o problemă nu este mai mare şi mai legitimă – arătă el – *decât nevoia* învăţăturii." (G. Galaction, *O lume nouă*).

„În sălile lungi nu răsună altceva *decât zbârnâitul* soneriei, care răspundea în odaia din fund a servitorilor." (C. Gane, *Trecute vieţi de doamne şi domniţe*).

- **Genitiv**, precedat de locuţiunile prepoziţionale: *în afara, cu excepţia*:

„*Cu excepţia lui Hasdeu*, nimeni dintre contemporanii lui Odobescu nu arătase un orizont mai larg al culturii..." (T. Vianu, *Scriitori români I*).

(2) **Adjective**, precedate de locuţiunea prepoziţională *(în) afară de*:

Am pulovere de diverse culori, *afară de albe*.

(3) **Verbe la infinitiv**, precedate de locuţiunea prepoziţională *(în) afară de*:

Nu ştie altceva, *afară de a cânta*.

(4) **Adverbe**, precedate şi ele de acceaşi locuţiune prepoziţională *(în) afară de*:

A venit zilnic, *afară de ieri*.

Vino când vrei *în afară de mâine*.

Întrebări

Complementul circumstanţial de excepţie se dezvăluie prin contextul în care apare: o excepţie faţă de cele afirmate printr-o parte de propoziţie. Se pot folosi şi întrebările: *(în) afară de ce?, în afara cui?, cu excepţia cui?*.

Topica şi punctuaţia

Complementul circumstanţial de excepţie poate sta după sau înaintea regentului:

Au venit toţi, *cu excepţia unuia*. / *Cu excepţia unuia*, au venit toţi.

Complementul circumstanţial de excepţie introdus prin adverbul *decât* nu se desparte prin virgulă; în celelalte situaţii se desparte prin virgulă.

Confuzii cu alte complemente

Complementul de excepţie din propoziţii negative este apropiat de cel cumulativ prin unele elemente introductive comune şi prin folosirea corelativului adverbial *mai*.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul de excepţie construit cu *decât* poate fi apropiat uneori de un complement de mod comparativ de inegalitate.

Subordonata circumstanţială de excepţie (EXC)

Propoziţia circumstanţială de excepţie, întocmai ca circumstanţialul de excepţie, determinând un verb, arată o excepţie faţă de una din unităţile sintactice ale propoziţiei regente. Ele sunt aceleaşi ca şi în cazul complementului circumstanţial de excepţie: substantive însoţite de un adjectiv pronominal nehotărât sau negativ (*alt, vreun, nici un*), pronume şi adjective pronominale, adverbe pronominale sau cuvinte care exprimă totalitatea:

Cred orice, *afară de ce mi-ai spus acum.*

Elemente de relaţie

(1) **Conjuncţii şi locuţiuni conjuncţinale**: *(în) afară că, decât că, decât să, decât dacă:*

„Barocul nu face altceva *decât să* dezvolte datele prime ale clasicismului." (Călinescu, în GA II: 338).

„Dar, căutându-l în mai multe rânduri pe Burat şi neputând căpăta de la el nici un alt răspuns *decât că* nu ştie nimic, beizadea se hotărî pe de o parte să denunţe Parchetului din Paris pe necunoscuţii..." (C. Ganea, *Trecute vieţi de doamne şi domniţe*).

(2) **Pronume relative şi nehotărâte** precedate de adverbul *decât*:

Nu telefonează altcuiva *decât cui* vrea.

(3) **Adverbe relative**, precedate de adverbul *decât*, *decât când, decât cum, decât unde* (îndeosebi când referirea se face la un adverb):

Nu găseşti nicăieri asemenea fructe *decât unde* se ocupă de ele.

Nu eşti altcumva *decât cum* sunt şi ai săi.

Modul în subordonata de excepţie[32]

- **Indicativ**

[32] GA (II: 340) menţionează ca predicat şi modurile condiţional optativ şi prezumtiv, pentru care nu oferă nici un exemplu.

Scanned with OKEN Scanner

„După cât se pare, aici nu se făcea nimic mai interesant *decât că se strângeau* bani cu duiumul şi că locatarii se închinau la doi dumnezei în trei limbi diferite." (P. Istrati, *Chira-Chiralina*).

- **Conjunctiv**

„De ce nu e posibil să fiu uitată, să mă topesc în propria mea viaţă, care nu vrea altceva *decât să fie* cât mai obişnuită, să dispar în propria mea fiinţă, care nu vrea altceva *decât să nu fie observată*, să nu exist mai mult decât în versurile mele, să nu fiu supusă reflectoarelor lacome să proiecteze peste pagina mea umbra-mi stângace, profanatoare." (Ana Blandiana, *Calitatea de martor*).

„Şi când ziceam că-i gata, fiindcă eu spusesem tot ce ştiam, de la început, ei o luau de la capăt cu toate, altfel şi cu alte întrebări, cu aceeaşi şi aceeaşi stăruinţă însă, să afle tot, de parcă eu n-aş fi avut alte scopuri în viaţă *decât să*-i *mint* şi *să*-i *înşel* pe ei, *să* le *îndrept* atenţia în altă parte." (I. Lăncrănjan, *Cordovanii*)

Topica şi punctuaţia

Topica subordonatelor de excepţie depinde şi ea de construcţia lor. Cele construite cu *(în) afară că,* pot sta atât înainte cât şi după regentă. Cele construite cu *decât* sunt întotdeauna postpuse.

Punctuaţia depinde şi ea de construcţia folosită şi de elementul relaţional. Folosirea virgulei se întâlneşte la propoziţiile construite cu *(în) afară că,* şi nu este complet exclusă la cele construite cu *decât*.

Bibliografie

D. Bejan, *Observaţii asupra propoziţiei de excepţie*, în CL, 1, 1969, p. 91-94.

Fulvia Ciobanu, *Cu privire la construcţiile care exprimă cumulul şi excepţia*, în LR, 4, 1962, p. 375-386.

D. Craşoveanu, *Sunt circumstanţiale complementele opoziţional, cumulativ şi de excepţie, precum şi subordonatele corespunzătoare*? , în LR, 2, 1969, p. 147-155.

D. Craşoveanu, *Observaţii asupra complementului de excepţie şi a subordonatei corespunzătoare*, în LR, 2, 1971, p. 151-158.

Constantin Frâncu, *Complementele circumstanţiale de excepţie şi cumulativ în limba română din secolul al XVI-lea*, în AnL, 24, 1974, p. 5-16.

G. Gruiţă, *Despre aşa-zisul complement de excepţie introdus prin decât (şi subordonata corespunzătoare)*, în CL, 1, 1976, p. 83-89.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial opozițional (op)

Complementul circumstanțial opozițional este partea secundară de propoziție care, determinând un verb sau o interjecție, arată persoana, lucrul sau situația care se opune celor exprimate prin altă parte de propoziție.

„Dar împăratul, *în loc de a* o *primi* fericit și cu brațele deschise, numai ce o zări și se mânie crunt." (Constantin Chiriță, *Teroarea neagră*).

„Și sperând de-o zi pe alta
Văz că sper tot în zadar
Căci *în loc de vreun bine*
Chinul meu e mai amar." (V. Micle, *Poezii*).

Părțile de propoziție determinate de un complement circumstanțial opozițional sunt numeroase: *subiect, nume predicativ, atribut, complement direct, complement indirect, complement de agent, element predicativ suplimentar, complemente circumstanțiale*. Partea de vorbire prin care acestea sunt exprimate, conduce și la utilizarea mijloacelor de redare ale circumstanțialului opozițional.

Mijloace de exprimare

Indiferent de natura părții de vorbire prin care se exprimă, complementul opozițional este precedat de locuțiunea prepozițională *în loc de*.

La substantive și înlocuitori ai substantivului, în funcție de caz, mai pot fi folosite și alte prepoziții și locuțiuni prepoziționale.

(1) **Substantive, pronume, numerale,** în cazul:

- **Acuzativ:**

„... Și având *în loc de paloș*, fus,
Și-*n loc de coif*, năframă,
Pe pieptul tânăr el și-a pus
Altiță-*n loc de-aramă*." (Coșbuc, *Crăiasa zânelor*).

„Și-*n loc de flori* – lacrimi de sânge
Lucind, din vas s-au risipit
Și nu știu de ce-mi vine-a plânge:
De-atunci mereu parc-ai murit." (D. Anghel, *Poezii*).

„*În loc de doi*, am avut zece musafiri."

Scanned with OKEN Scanner

- **Genitiv**, precedat de locuţiunea prepoziţională *în locul*:

„*În locul unui repertoriu* alcătuit din piese clasice şi originale ... s-au reluat mai întâi dintre vechile „succese”.” (I. Massoff, *Teatrul românesc*).

„Mergeţi acasă şi vă împăcaţi. Că de se aude că *în locul Anei* am dus la lege pe sora ei..., ne închid pe toţi.” (Pavel Dan, *Scrieri*).

Am venit eu *în locul lui*.

- **Dativ**, precedat de prepoziţia *contrar*:

„Stavru, *contrar obiceiului* său, fu scump la vorbă de data aceasta, ceea ce îi făcu şi mai multă plăcere lui Adrian.” (P. Istrati, *Chira-Chiralina*).

„Dacă inginerul Stamatiad, *contrar celor declarate* ieri, a trăncănit totuşi...” (H. Zincă, *Moartea vine pe bandă de magnetofon*).

(2) **Adjective**, precedate de locuţiunea prepoziţională *în loc de*:

Este o echipă codaşă *în loc de fruntaşă*.

Şi-a luat pantofi negri *în loc de albi*.

(3) **Verbe şi locuţiuni verbale la infinitiv**:

„Ori de câte ori în societate, *în loc de a-ţi da pe faţă ideile* şi sentimentele, ai reuşit să spui o vorbă banală, lipsită de orice culoare personală, ai câştigat o victorie împotriva vulgarităţii.” (G. Ibrăileanu, *Adela*).

„... romanitatea, *în loc de a fi înfrântă* din nou, se dovedi mai tare decât se crezuse în ţară, iar studiile sale predilecte începură să fie prezentate în altă lumină.” (S. Puşcariu, *Călare pe două veacuri*).

(4) **Adverbe**:

În loc de ieri, a sosit azi.

Întrebări

Ca şi celelate complemente cu dublă determinare, şi acesta se deduce din context. Pentru siguranţă se pot folosi şi întrebările *în loc de cine?, în loc de ce?, în locul cui?, contrar cui?*.

Topica şi punctuaţia

Topica complementului circumstanţial opoziţional este liberă, el putând sta atât înaintea, cât şi în urma regenţilor.

Ca punctuaţie se întâlnesc câteva situaţii distincte:

Scanned with OKEN Scanner

Complementele circumstanţiale opoziţionale exprimate prin nume în acuzativ şi dativ, prin verbe la infinitiv şi adverbe, se despart prin virgulă de restul propoziţiei.

Cele exprimate prin nume în genitiv şi cele redate prin adjective nu se separă prin virgulă.

Subordonata circumstanţială opoziţională (OP)

Propoziţia circumstanţială opoziţională determină un verb sau o interjecţie predicativă, marcând în acelaşi timp o opoziţie faţă de o anumită parte de propoziţie:

„Cam încurcată, doamna Tănăsescu furişă o privire întrebătoare spre bărbatul ei şi, *în loc să răspundă*, îşi plecă uşor capul pe umărul stâng." (Al. Cazaban, *Chipuri şi suflete*).

Elemente de relaţie

(1) **Conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale**

- **specifice**: locuţiunile conjuncţionale *în loc să, în loc ca să*:

„Ce-ţi pasă când faci un lucru bun, că altul, *în loc să* facă şi el aşa, te vorbeşte de rău?" (Al. Cazaban, *Chipuri şi suflete*).

„Ce grozăvii sunt stelele, care, *în loc să* ne înspăimânte, se prefac ca florile de lumină ale unui ogor albăstrui!" (N. Iorga, *Cugetări*).

„Cântecul pe care-l ascultam, ca să recunosc, după un efort, glasul Fanei, *în loc să* mă înviioreze, mărise şi mai mult dezgustul din mine şi refuzul întoarcerii în casa cu nebuni." (G. M. Zamfirescu, *Maidanul cu dragoste*).

- **nespecifice**: *ca (...) să, pentru ca (...) să, dacă* (cu corelativ în regentă: *apoi, dimpotrivă, în schimb*), *decât să, când, pe când, în timp ce, în vreme ce, (pe) câtă vreme*:

„Împrejurarea este explicabilă dacă ne gândim că formele sunt mai mult sau mai puţin statornice, *în timp ce* vocabularul reprezintă partea mai nobilă, aceea care stă în legătură cu dezvoltarea societăţii, cu noţiunile noi pe care le primeşte, cu influenţele cărora li se deschide!" (T. Vianu, *Studii de stilistică*).

„*Dacă* studiul limbilor vechi este de mare folos pentru istorie, căci permite descifrarea documentelor, care constituie materialul principal al

Scanned with OKEN Scanner

istoriei, apoi istoria limbii vine să suplinească adesea direct istoria." (Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*).

„S-ar părea că dându-şi fiecare seama de esenţa propriei vieţi, încearcă să se influenţeze reciproc, apa vorbind pietrelor despre frumuseţea mişcării şi căutând să le tragă cu ea la vale, *pe când* pietrele, lăsându-se greu la fund, se străduie să o convingă de vastitatea pe care o capătă lumea când nu-i străbătută ci contemplată." (Geo Bogza, *Cartea Oltului*).

„*Pe când* eu căutam să ascund oarecum dragostea noastră, ea ţinea s-o afişeze cu ostentaţie, cu mândrie." (C. Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*).

(2) **Pronume şi adjective pronominale relative** precedate de locuţiunea prepoziţională *în loc de*:

„Dar de vreme ce, pornindu-mă a-ţi vorbi despre vânătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzoarele literaturii, ..., *în loc de ceea ce* mi-ai cerut, mulţumeşte-te, zic, să-ţi spun aici numai în ce chip, cum şi în ce fel imaginaţiunea, sufletul şi mintea mea au putut aievea să-şi însuşească plăcerile şi farmecul artei pe care tu cel dintâi, o predai astăzi cititorilor români, înjghebate în regule mai mult sau mai puţin riguroase." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

(3) **Adverbe relative**, uneori precedate de prepoziţia *de* sau de locuţiunea prepoziţională *în loc de*:

„Vezi să nu paţi şi tu ca simigiul şi *de unde*, cu drept cuvânt te aşteptai să fii răsplătit, chiar de la început, prin laude meritate pentru toate cercetările serioase, ..., să nu capeţi de la mine decât un eucomion fluturatic şi fără temei, psalmodiat şi acela pe drâng sau cântat din frunză." (Odobescu, *Pseudo-kyneghetikos*).

Identificarea subordonatei opoziţionale

În afara opoziţionalelor introduse prin locuţiunea conjuncţională specifică, *în loc (ca) să*, celelalte au şi sensuri secundare, de timp, loc, scop, mod, condiţie, în funcţie de elementul relaţional (Avram, 1997: 450), ceea ce îngreunează precizarea naturii lor, uneori fiind considerate ca făcând parte din categoriile circumstanţiale amintite.

Scanned with OKEN Scanner

Topica şi punctuaţia

Subordonatele opoziţionale au, în general, o topică fixă. Restricţii cunosc cele introduse prin *când*, care stau numai după regentă şi cele introduse prin *dacă, de unde*, care sunt aşezate numai înaintea regentei.

Ca punctuaţie, ele sunt izolate de regentă prin virgulă.

Bibliografie

Al. Diaconu, *Contribuţii la descrierea propoziţiei circumstanţiale opoziţionale*, în LL, 3, 1980, p. 377-379.

D. D. Draşoveanu, *Categoriile gramaticale de relaţie şi de opoziţie în limba română*, în CL, 1, 1975, p. 67-79.

Scanned with OKEN Scanner

Elementul predicativ suplimentar (eps)

Este o parte de propoziţie despre care se vorbeşte abia după anul 1955. Până atunci era considerat, după model latin sau pe baza procedeului întrebării, drept complement circumstanţial de mod, atribut sau nume predicativ. Având, atât o nuanţă circumstanţială, cât şi una atributivă, a fost numit, rând pe rând: *nume predicativ circumstanţial* (Rădulescu, 1957; 1958), *predicat circumstanţial* (Niţă, 1958), *complement al calităţii* (Diaconescu, 1960), *atribut predicativ* (Dragomirescu, 1960), *element predicativ suplimentar* (GA II, 1963; Hodiş, 1967), *complement de mod acordat* sau *circumstanţial al stării* (Házy, 1964); *nume predicativ de gradul III* (Draşoveanu, 1967), *element predicativ necesar* (Draşoveanu, 1970), *predicativ suplimentar* (Guţu Romalo, 1973; Iordan, Robu, 1978), *atribut circumstanţial* (Dimitriu, 1982: 364-368), *complement predicativ* (Irimia, 1997: 486-491).

Definiţie

Elementul predicativ suplimentar este partea secundară de propoziţie care, însoţind un verb, exprimă o caracteristică, o calitate ori o acţiune referitoare la un nume, cu funcţiunea sintactică de subiect sau de complement.

Prin urmare, elementul predicativ suplimentar are doi regenţi: un verb sau, mai rar, o interjecţie predicativă şi un nume. Având însuşiri asemănătoare cu ale atributului, dar şi cu ale complementului ori cu ale numelui predicativ, el nu beneficiază de întrebări speciale. Pentru identificare se cer reliefate trei caracteristici: dubla determinare (verb şi nume), acţiune simultană cu regenţii şi posibilitatea de disociere a enunţului în două construcţii, una verbală şi alta nominală sau ambele verbale:

A venit *supărat(ă)*. → A venit şi era supărat(ă).
A venit *râzând*. → A venit şi râdea.

Regenţii verbali

(1) **Verbe de apreciere, percepţie, simţire**[33]:

[33] Majoritatea dintre ele cer cu obligativitate un element predicativ suplimentar (Bogza, 1989: 13; vezi şi Avram, 1986: 264).

Scanned with OKEN Scanner

a boteza: A fost botezat *Ioan*.
a porecli: Este poreclit *Trăsnea*.
a (se) chema: Îl cheamă *Gheorghe*. Se cheamă *progres*.
a (-i) zice: Îi zice *Neli*.
a (se) numi: L-a numit *preşedinte*. Se numeşte *Maria*.
a alege: L-a ales *preşedinte*.
a delega: A fost delegat *observator*.
a promova: A fost promovat *director*.
a propune: A fost propus *viceprimar*.
a (se) considera: Toţi îl consideră *descurcăreţ*. Se consideră *deştept*.
a (se) simţi: Se simte *vinovat*.
a (se) crede: Se crede un *donjuan*.
a (se) şti: Îl ştiu *profesor*. Se ştie *descurcăreţ*.
a (se) socoti: „Milogea sprijinul unui om şi pe omul acela nu-l socotea *vrednic* de stimă." (C. Petrescu, *Apostol*).
a (se) arăta: Se arăta *vrednic de* înaintaşii săi.
a (se) auzi: Îl aud *tuşind*.
a vedea: „Dar n-a fost el!
Să-l văd *venind*.
Aş mai trăi o viaţă."
(Coşbuc, *Mama*).
a (se) interesa: S-a interesat *ca părinte*.
a lua: L-a luat *de bărbat*.
a primi: L-a primit *ca premiu*.
a se naşte: Românul s-a născut *poet*.

(2) **Verbe de mişcare:**

a curge: „Şi când gândesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură
Încet *repovestită* de o străină gură." (Eminescu, *Melancolie*).
a (se) înălţa: „Iat-o! Plină, despre munte,
Iese luna din brădet
Şi se nalţă, – ncet – încet,
Gânditoare ca o frunte
De poet." (Coşbuc, *Noapte de vară*).
a se întoarce: El s-a întors *entuziasmat*.

Scanned with OKEN Scanner

a sări: „Sunt copii. Cu multe sănii
De pe coastă vin țipând,
Și se-mping, și *sar râzând.*" (Coșbuc, *Iarna pe uliță*).

a trece: Ea trece *indiferentă.*
„Prin liniștea ferestrelor boltite
Înfiorată a trecut o rază." (Goga, *Lăcaș străbun*).

a veni: „De la gârlă-n pâlcuri dese
Zgomotoși copiii vin." (Coșbuc, *Noapte de vară*).

(3) **Interjecții predicative:**

Vrabia zbrr! *bucuroasă.*
El țuști! *sprinten.*

Mijloace de exprimare

(1) **Substantive, pronume, numerale**, în cazurile:

- **Nominativ**, indiferent de cazul numelui regent:

„Cartea mea-i, fiule, o treaptă.
Așeaz-o cu credință *căpătâi.*" (Arghezi, *Testament*).
Pe acesta îl trimite *profesor* la noi.
Acesteia îi spune *Elena.*
„Plecat-am *nouă* din Vaslui." (Alecsandri, *Peneș Curcanul*).
„Tu vrei *un om* să te socoți,
Cu ei să te asemeni?" (Eminescu, *Luceafărul*).

Observație

Pe baza acestor exemple, în care elementul predicativ suplimentar este considerat a fi în nominativ, dar și datorită posibilității de disociere a enunțului în două secvențe (*eps* devine nume predicativ în nominativ), credem că suntem îndreptățiți a-l considera în nominativ și atunci când se referă la un nume în acuzativ[34]:

„Așeaz-o cu credință căpătâi." → Așeaz-o cu credință + Ea este căpătâi.
Pe acesta îl trimite profesor la noi → Pe acesta îl trimite la noi + El este profesor.

[34] Vezi în acest sens și Avram, 1997: 347: „Dacă în situațiile în care se referă la un complement direct sau la unul de agent forma cazuală este neconcludentă (datorită omonimiei dintre nominativ și acuzativ), situațiile în care elementul predicativ suplimentar fără prepoziție se referă la un complement indirect în dativ demonstrează clar absența acordului în caz la această parte de propoziție."

Scanned with OKEN Scanner

Plecat-am nouă din Vaslui → Plecat-am din Vaslui + Noi eram nouă.
Te văd alt om → Te văd pe tine + Tu eşti alt om.
Te văd alta → Te văd pe tine + Tu eşti alta.

- **Acuzativ** cu prepoziţie, locuţiune prepoziţională sau adverb: *ca* „în calitate de", *de, dintre, drept, fără, în, în calitate de, în chip de, printre,* (rar: *cu, contra*); adverbe de comparaţie: *ca, cât*:

A venit *ca doctor*.
A venit *cu capul gol* (*cu inima strânsă*, cu ochii strălucind etc.)
A venit *în chip de înger*.
„*Drept preot* toarce-un greier un gând fin şi obscur,
Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur." (Eminescu, *Melancolie*).

(2) **Adjective**, cu sau fără prepoziţie:

Îl ştiu *inteligent*.
O ştiu *deşteaptă*.
A luat-o *de bună*.
„Luna pe cer trece-aşa *sfântă* şi *clară*." (Eminescu, *Sara pe deal*).
„Existenţa Adelei, dispărută din conştiinţă de câtva timp, îmi reveni, *copleşitoare* şi *dureroasă*, cu toată forţa compensatorie pentru timpul pierdut,..." (G. Ibrăileanu, *Adela*).
„Poetul se găsi în uliţă, *uşurat, voios*, aproape că păşi cadenţat ca după un regiment cu muzică militară." (E. Lovinescu, *Mite Bălăuca*).

Observaţie

Considerăm că şi în enunţul „Îl ştiam *al dracului*", expresia *al dracului* are funcţiunea de eps şi trebuie încadrată la adjective, fiindcă *al dracului* poate fi echivalat cu o locuţiune adjectivală în sensul „*rău*", „*obtuz*", „*dificil*" etc.

(3) **Verbe la moduri nepersonale**

- **Gerunziu** (foarte frecvent):

El umblă *cântând*.
Înainta spre noi *gesticulând*

- **Infinitiv** (rar):

Nu-l cred *a face* una ca asta.

(4) **Adverbe**:

Nu te ştiam *aşa*.
Îl (o) consider *altfel*.

(5) **Interjecţii**:

M-a făcut *paf*.

Scanned with OKEN Scanner

Funcția sintactică a regentului nominal

- **subiect:**
  Copiii se joacă *bucuroşi.*
  Ea se plimbă *supărată.*
  Doi se joacă *bucuroşi.*
- **complement direct:**
  Văzându-*l supărat*, am încercat să-l consolez
  L-am văzut *râzând.*
- **complement indirect** (rar):
  Acesteia îi spunem *Maria.*
- **complement de agent** (rar):
  Era o întâmplare povestită *de ea râzând.*

Trăsăturile elementului predicativ suplimentar

Bazându-se pe o relaţie de dublă dependenţă, elementul predicativ suplimentar se caracterizează prin trăsături ce vizează atât dependenţa faţă de nume (flexiune, acord), cât şi faţă de verb (topică), şi anume:

- *Substantivul*, ca element predicativ suplimentar, nu primeşte articol hotărât[35] şi stă, cel mai adesea în nominativ[36]:
  Ion mă crede *inginer.*
  S-a întors *doctor.*
  Ei i se spune *Maria.*
- *Adjectivul*, ca element predicativ suplimentar, se acordă cu regentul nominal în gen şi număr. De asemenea, nu preia articolul de la substantivul pe care îl precedă şi nici nu acceptă articol demonstrativ, chiar dacă ocupă o poziţie în imediata vecinătate a substantivului:

  „Baba, de venin se smulse odată din jos până-n sus şi rupse lanţurile, lungindu-se *slabă* şi *mare* până-n nori." (Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*).

  „Pe de lături, de jur împrejur, miriştea arămie se întindea *nesfârşită*, *tăcută* şi *netedă*." (Rebreanu, *Răscoala*).

  „Tac sirepii mâlc, şi-n urmă cârd pe şesul luminat,

[35] Rar, dacă substantivul cu funcţia de eps este însoţit de un atribut, poate primi articol hotărât: „Şi iată cum în sfânta zi de Duminica mare mă trezii stăpânul în regulă al unei iepe mici şi slabe" (Hogaş, la Irimia, 1997: 491).

[36] În acuzativ, substantivul e precedat întotdeauna de o prepoziţie sau de un adverb.

Scanned with OKEN Scanner

Ruşinaţi merg să-şi reia întreruptul păşunat." (D. Anghel, *Poezii*).

„De la gârlă-n pâlcuri dese
Zgomotoşi copiii vin." (Coşbuc, *Noapte de vară*).

„În acelaşi timp simţea că, *îmbujoraţi* obrajii ardeau..." (I. Grigorescu, *Unde vântul miroase a petrol*).

Elementul predicativ suplimentar urmează, de regulă, verbului predicativ (sau interjecţiei predicative), care i se impune ca regent:

„Paul se vedea *prăbuşit* într-un compartiment de clasa a treia, *legănat* de zgomotul soţilor, *ameţit*, călătorind fără ţintă,..." (M. Sebastian, *Amintiri*).

Similitudini cu alte unităţi sintactice

Ţinând seama de trăsăturile menţionate, care vizează topica şi acordul, elementul predicativ suplimentar poate fi uşor delimitat de alte unităţi sintactice. De pildă, în enunţurile:

„Tâmpla bate *liniştită*, ca o umbră viorie." (Eminescu)
(*liniştită = eps*).

„Răsare luna *liniştit* şi tremurând din apă." (Eminescu, *Luceafărul*).
(*liniştit = circumstanţial de mod*).

Gabriela, *liniştită*, l-a privit cu mai multă încredere.
(*liniştită = atribut circumstanţial*).

S-a întors *doctor*. (***doctor = eps***).

S-a întors *doctorul*. (*doctorul = subiect*).

Vorbeşte *ca un doctor*. (*ca un doctor = circumstanţial de mod*).

Topica şi punctuaţia

Într-o topică obiectivă elementul predicativ suplimentar stă după regentul verbal (vezi exemplele date). Există însă situaţii când, într-o comunicare afectivă, are o poziţie antepusă:

„*Risipite* se-mprăştie a duşmanilor şireaguri." (Eminescu, *Scrisoarea III*).

„Prin liniştea ferestrelor boltite
Înfiorată a trecut o rază." (Goga).

De asemeni în propoziţiile interogative, când elementul predicativ suplimentar este exprimat prin pronume interogativ sau în subordonatele introduse prin pronume relative, el stă, obligatoriu, înaintea regenţilor:

Scanned with OKEN Scanner

„*Începător*, el se voia cu orice preț un avocat al dreptății și atât." (Blaga, *Hronicul*).

Propoziția predicativă suplimentară (PRS)

Definiție

Subordonata predicativă suplimentară are, în planul frazei, valoarea elementului predicativ suplimentar din planul propoziției, adică ea exprimă o caracteristică, o calitate ori o acțiune simultană cu cea a regentei, dar referitoare la un nume cu funcțiunea sintactică de subiect, complement direct sau indirect.

Ea nu se află cu întrebări specifice. Valoarea ei este dictată de natura relației sale cu elementele determinate la care se referă simultan:

„Iar dacă ochii ei albaștri,
Citind se vor întuneca,
Și pe obrazu-i trist și palid
O lacrimă va luneca,
Tu fă-te că n-o vezi,... și las-o
De tine fața *să-și ascundă*." (Vlahuță, *Versuri și proză*).

Și-a adus aminte de ei *că locuiau undeva pe aproape*.

Elementele de relație

(1) **Conjuncții**: *că, să, (*rar): *dacă, de*:

„Am lăsat-o în plata lui Dumnezeu, pentru că am văzut-o *că* este pidosnică..." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Auzisem din oameni, că dacă vrei să nu te muște câinii și să te lase în pace, cum îi vezi *că* sar la tine, să te tupilezi jos la pământ și să-i lași *să* te latre cât le place fără să te urnești din loc, căci ei bat cât bat și de la o vreme te părăsesc și se duc." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

„Să nu te socotești *că* ai să te îndeletnicești... cu alte trebi." (Ispirescu, *Basme*).

(2) **Pronume și adjective pronominale relative ori nehotărâte**

Te știu *cine* ești.
Te știu *ce* faci.
Te știu *cui* îi duci dorul.
Te știu *la cine* ți-e gândul.

Scanned with OKEN Scanner

Observație

Se observă că pronumele ia forma cazuală sau prepoziţională cerută de funcţia sintactică pe care o are în cadrul predicativei suplimentare.

(3) **Adverbe relative**: *cum, precum, cât, ce cât*:

Te ştiu *cum* lucrezi.
Îi văd *cât* sunt de răi.
Te ştiu *ce* mult lucrezi.
L-am văzut *cum* încerca să plece neobservat.

Topica şi punctuaţia

Subordonata predicativă suplimentară este aşezată aproape totdeauna după propoziţia regentă (vezi exemplele date). Totuşi, într-o topică afectivă, ea poate sta şi înaintea regentei:

Cum se găsea a intrat în primărie.

Propoziţia predicativă suplimentară nu se desparte niciodată prin virgulă de regenta sa.

Criterii de identificare

Ca şi elementul predicativ suplimentar, propoziţia predicativă suplimentară nu se află prin întrebări specifice. Singura posibilitate de identificare rămâne contragerea şi statutul ei de dublă determinare. Astfel:

Am plecat *cum mă găseam.* → Am plecat *obosit* (*supărat, fără bani etc.*)
Îl aud *cum mormăie.* → Îl aud *mormăind.*
Îl ştiu *ce poate.* → Îl ştiu *capabil* de orice.

Bibliografie

Mioara Avram, *În legătură cu discuţia asupra numelui predicativ circumstanţial*, în LR, 6, 1961, p. 539-551.
D. Craşoveanu, *Consideraţii asupra elementului predicativ suplimentar*, în AUT, 8, 1970, p. 225, 230.
Gh. N. Dragomirescu, *Atributul predicativ în limba română*, în, LL, 1962, p. 99-121.
D. D. Draşoveanu, *Despre elementul predicativ suplimentar*, în CL, 2, 1967, p. 235-242.

Scanned with OKEN Scanner

D. D. Drașoveanu, *Adjectivul în zona complementului – „un călător fraudulos"* în Excelsior, IV, 8, 1995, p. 10-12.
G. Gruiță, *O construcție specializată în funcție sintactică de element predicativ suplimentar*, în Studia, fasc. 2, 1970, p. 127-130.
Ștefan Hazy, *O parte de propoziție în discuție (numele predicativ suplimentar)*, în CL, 2, 1964, p. 233-238.
V. Hodiș, *Elementul predicativ suplimentar, Contribuții* I, în LR, 6, 1967, p. 485-489; II, în LR, 2, 1969, p. 139-146.
Silvia Niță, *Predicatul circumstanțial*, în LR, 4, 1958, p. 93-98.
Maria Rădulescu, *Numele predicativ circumstanțial*, în SG II, 1957, p. 121-129.
Maria Rădulescu, *Tot despre numele predicativ circumstanțial*, în LR, 6, 1958, p. 76-80.

Scanned with OKEN Scanner

Repere ale analizei sintactice

Analiza gramaticală trebuie văzută ca o componentă sine qua non a învăţării limbii. În general, ea urmăreşte cel puţin două obiective: (1) aprofundarea noţiunilor de gramatică, şi (2) însuşirea structurilor sintactice, indispensabile performanţei lingvistice. Din această perspectivă, analiza sintactică devine hotărâtoare în formarea deprinderilor de exprimare corectă. Dar, a te exprima corect înseamnă a te conforma unui sistem de norme nu numai sintactice, ci şi ortografice, ortoepice, lexicale, gramaticale şi chiar sociolingvistice (determinate de aşa zisul „context situaţional"). (Hristea, 1998: 10).

În acest sens, analiza gramaticală porneşte, de regulă, de la texte existente (literare, ştiinţifice, administrative etc.), prima etapă a analizei trebuie să fie cea sintactică: un substantiv e subiect numai în corelaţie cu un predicat, atributul presupune întotdeauna prezenţa unui nume ca determinat, iar complementul prezenţa unui verb, adjectiv, adverb sau interjecţie. Din acest motiv, considerăm că fraza implică doar analiza sintactică, desfăşurată într-o succesiune de etape, iar propoziţia impune continuarea demersului cu analiza morfologică, lexicală şi stilistică, putându-se opri la oricare din aceste nivele, în funcţie de cerinţele urmărite.

Etapele analizei unei fraze

Analiza sintactică a unei fraze are ca finalitate precizarea numărului de propoziţii, a felului lor şi a raporturilor dintre ele. Pentru aceasta este nevoie, didactic vorbind, de parcurgerea următoarelor etape:

(1) **Identificarea predicatelor**

Operaţia de identificare (realizată, în scris, prin subliniere), aparent simplă, poate fi îngreunată de *inexprimarea unui predicat, confuzia între un predicat verbal* exprimat printr-o formă verbală compusă şi *unul nominal*, cu un nume predicativ exprimat prin participiu, *confuzia între valoarea copulativă şi cea predicativă* a unor verbe. De corectitudinea acestui demers depinde succesul analizei în etapele următoare, fiindcă numărul propoziţiilor din frază este egal cu numărul predicatelor. Pe de altă parte, tot predicatul este acela care facilitează

Scanned with OKEN Scanner

descoperirea subiectului (sau a subiectivei), dar şi natura unui complement (sau a unei subordonate).

(2) **Evidenţierea elementelor de relaţie subordonatoare** prin încercuire (cele coordonatoare pot fi marcate printr-un dreptunghi).

Această etapă e importantă fiindcă uşurează delimitarea propoziţiilor. Orice subordonată începe cu elementul relaţional, în afara câtorva situaţii datorate flexiunii, nevoii de „întărire" semantică sau unor particularităţi ale vorbirii populare. De pildă:

- pronumele sau adjectivul pronominal relativ sau nehotărât în cazul genitiv poate fi precedat, datorită acordului, de un substantiv:
  Râul, *pe malul căruia ne plimbăm*, are o apă cristalină.
- elementul joncţional este precedat de un adverb cu valoare de auxiliar semantic (de întărire sau de restricţie), care trebuie luat cu propoziţia subordonată:
  Mă prezint la examen, *numai dacă parcurg întreaga materie*.
- în vorbirea populară concesivele introduse prin *de*, pot avea numele predicativ plasat înaintea conectivului:
  „De piatră de-ai fi fost, şi nu putea să nu-ţi salte inima de bucurie." (Creangă, *Amintiri din copilărie*).

(3) **Delimitarea propoziţiilor**

Pentru a realiza o imagine foarte clară a acestora, recomandăm ca delimitarea să se facă astfel:

- propoziţiile principale să fie marcate prin bare drepte /.../,
- propoziţiile subordonate prin paranteze drepte [...],
- propoziţiile incidente prin acoladă {...}.

De exemplu:

„/Menirea mea este/ [să trăiesc în mijlocul neamului vitregit de soartă], [să-i alin suferinţele], [să-i simt durerile], [să fiu sprijinul lui], {zicea dânsul cu mândrie în clipele de însufleţire}." (Rebreanu)

În situaţia în care fraza este mai amplă, constituind ceea ce în latină se numeşte perioadă, şi are la un moment dat, consecutiv, mai

Scanned with OKEN Scanner

multe conective subordonatoare, delimitarea o vom face ţinând seama de următoarele aspecte:

- fiecare conectiv e în legătură cu un predicat,
- legătura dintre relaţional şi predicat trebuie să fie de „vecinătate", ceea ce înseamnă că ultimul conectiv se ia cu primul predicat, penultimul cu al doilea, antepenultimul cu al treilea şi aşa mai departe. Unirea celor două elemente, conectiv şi predicat, trebuie să formeze cercuri concentrice.

„/Stăm noi oamenii în căile vieţii adeseori cuprinşi de îndoială în loc/ şi /nu putem / [să ne dumirim] [dacă [ceea ce înşine facem] ori [păţim] e lucru în aievea petrecut] ori [numai un vis deşart şi fără de fiinţă adevărată..."] (Slavici).

„/Mai întâi i se păru/ [c-aude şoptirea acelor moşnegi bătrâni [care, [pe când era mic,] îi povesteau în timp de iarnă, ..., poveşti fantastice...]" (Eminescu)

„/Se zice/ [că [dacă moare cineva], [după ce n-a mai fost caz de moarte de multă vreme], trage după sine şi alţi oameni], ..." (I. Agârbiceanu)

(4) **Numerotarea propoziţiilor**

Numerotarea propoziţiilor se face în orice moment al analizei: o dată cu identificarea predicatelor (numerotând predicatele), o dată cu evidenţierea elementelor raţionale (atunci când se numerotează primul cuvânt cu care începe o propoziţie) ori împreună cu delimitarea propoziţiilor (în acest caz se numerotează, de obicei, sfârşitul propoziţiei). În principiu, oricare din aceste procedee este corect şi nu poate fi cerut, cu insistenţă, unul sau altul.

Mult mai importante decât numerotarea propoziţiilor după un procedeu sau altul sunt segmentarea corectă a frazei, identificarea exactă a propoziţiilor şi stabilirea raporturilor dintre ele.

(5) **Stabilirea felului propoziţiilor şi a raporturilor dintre ele**

Această operaţie este cea mai importantă întrucât constituie însuşi scopul analizei sintactice a frazei. Ea începe, de regulă, cu identificarea propoziţiei (propoziţiilor) principale.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziţiile principale se evidenţiază prin lipsa elementului joncţional subordonator (criteriul cel mai sigur) şi prin înţelesul (deplin) pe care-l au[37].

Propoziţiile subordonate se identifică prin prezenţa elementului joncţional subordonator[38]. În stabilirea felului subordonatei este absolut necesar să se ţină seama de regent (de particularităţile lui morfologice), de elementul de relaţie şi de conţinutul semantic al subordonatei.

Elementul regent este hotărâtor în precizarea subiectivei, predicativei, atributivei, completivei directe, completivei indirecte. Completiva de agent are realizări restrânse şi urmează numai după verbe la diateza pasivă, la care se adaugă câteva adjective. Propoziţii diferite, introduse prin acelaşi conectiv trimit, în funcţie de regent, la alte subordonate:

Nu se ştia *că vine*. (SB)
Adevărul este *că vine*. (PR)
Mă bucură ştirea *că vine*. (AT)
El nu ştia *că vine*. (CD)
Eu nu sunt sigur *că vine*. (CI)
El este chemat *de către cine* nu se aştepta. (AG)
„Dar şi noi încă o pândeam
Cum se pândeşte-o fiară (M)
Şi tot chiteam şi ne gândeam
Cum să ne cadă-n ghiară." (Alecsandri, *Peneş Curcanul*). (CI).
„Într-o dimineaţă plecând la pădure..., văzu într-un copac un cuib de pasăre *cum nu mai văzuse el până atunci*." (Ispirescu, *Cei trei fraţi împăraţi*). (AT).
„Ş-apoi lumea asta nu este *cum o vezi* (PR), ci *cum o ştii* (PR) că este." (PRS) (Delavrancea, *Nu e „giaba" cafea*).

Elementul de relaţie şi conţinutul semantic al subordonatei poate fi hotărâtor pentru stabilirea naturii propoziţiilor circumstanţiale, care au o

[37] Există situaţii în care propoziţii principale, regente ale unor subiective, predicative sau completive directe, nu cuprind o comunicare completă. Conţinutul lor se întregeşte numai împreună cu subordonata.
[38] Uneori, raportul de subordonare se poate realiza şi prin juxtapunere. Topica şi intonaţia clarifică însă aceste situaţii.

Scanned with OKEN Scanner

oarecare independenţă faţă de regentele lor. Dovada este faptul că aceeaşi propoziţie poate fi regenta unor circumstanţiale diferite:

Plecăm *unde am hotărât*. (CL)
Plecăm *după ce se termină sesiunea*. (CT)
Plecăm *cum au plecat şi ceilalţi*. (CM)
Plecăm, *fiindcă a început vacanţa*. (CZ)
Plecăm *ca să ne odihnim*. (SC)
Plecăm, *deşi plouă*. (CV)
Plecăm, *dacă vine şi el cu noi*. (CDŢ)
Plecăm *cu oricine vrem*. (SOC.)
Plecăm, *în loc să rămânem acasă*. (OP)
Plecăm *cu orice se nimereşte*. (INSTR.)

Pentru simplificarea analizei şi pentru economisire de timp şi spaţiu, recomandăm folosirea simbolurilor corespunzătoare fiecărei propoziţii. Raporturile sintactice le redăm prin paranteze rotunde aşezate după simbolul propozitiei, în care notăm prin cifră arabă numărul propozitiei regente şi elementul determinat, atunci când o subordonată determină doar un cuvânt din regentă.

1 2
/Mă bucură vestea/ [că va veni].
1. P
2. AT (1 vestea)

Raportul de coordonare îl marcăm tot prin paranteze, dar scriem întâi conjuncţia coordonatoare sau semnul de punctuatie, care marchează acest raport, şi pe urmă cifra care indică propoziţia cu care este coordonată.

1 2
„/Soarele se ivise de pe la prânz/,..., şi/ împrăştia raze palide,.../"(Agârbiceanu).
1. P
2. P (şi 1)

În cazul în care două subordonate realizează şi un raport de coordonare şi unul de subordonare, notăm fiecare raport sintactic în felul arătat mai sus, iar între ele punem o bară dreaptă.

Scanned with OKEN Scanner

„[Cel ce dezrobise atâtea zvonuri] şi [le dăduse drumul în lume] ... /privea la râul tulbure stropit de lumini/ [fără să-l vadă parcă], / privea mai departe, dincolo de lume/, [ca şi cum ar fi fost deprins cu extazul pământesc], şi /aştepta/ [să vadă altceva], [ce nu văzuse încă]. . . [ce nu se poate vedea, {desigur}, decât după moarte]." (D. Anghel,).

1. SB (3)
2. SB (3 / şi 1)
3. P
4. CM (3)
5. P (, 3)
6. CM (5)
7. P (şi 5)
8. CD (7 aştepta, vb. tr.)
9. AT (8 altceva)
10. AT (8 altceva / 9)
11. I

Acest mod de analiză este clar şi evidenţiază suficient de bine atât propoziţiile, cât şi raporturile sintactice dintre ele.

Analiza gramaticală a propoziţiei

Analiza gramaticală a propoziţiei este, de regulă, mai complexă, fiindcă, în atingerea scopului, ea trebuie să se realizeze cel puţin din punct de vedere morfo-sintactic. Dar poate fi completată cu analiza fonologică, stilistică, ortoepică şi ortografică.

Analiza morfo-sintactică (numită şi sintactico-morfologică) poate începe fie cu analiza morfologică, fie cu cea sintactică.

Analiza sintactică presupune stabilirea corectă a părţilor de propoziţiei existente pe baza raporturilor dintre ele.

Analiza morfologică trebuie să cuprindă trăsăturile morfologice specifice fiecărei părţi de vorbire, după cum urmează:

Scanned with OKEN Scanner

- **pentru verb**: predicativ/nepredicativ, tranzitiv/intranzitiv, personal/impersonal, conjugarea, diateza modul, timpul, persoana, numărul;
- **pentru substantiv**: comun/propriu, simplu/compus, gen, număr, caz, articulat (felul articolului) /nearticulat;
- **pentru adjectiv:** felul, variabil (cu o terminaţie, cu două terminaţii) /invariabil, acordat cu substantivul (în categoriile morfologice ale acestuia: gen, număr, caz), gradul de comparaţie (se precizează şi inexistenţa gradelor de comparaţie);
- **pentru pronume**: felul pronumelui, forma (accentuată/ neaccentuată sau lungă/scurtă, acolo unde există), persoana (pentru pronumele personal), genul, numărul, cazul.

Bibliografie

Mioara Avram, *Despre analizele gramaticale cu mai multe soluţii*, în LR, 1983, 2, p. 143-146.
Grigore Brâncuş, Ştefan Găitănaru, *Limba română. Metode de analiză gramaticală*, Bucureşti, 1994.
Constantin Dominte, *Analiza gramaticală integrală – etape, principii şi criterii*, în LLR, 4, 2001, p. 9-15.
Al. Metea, Sergiu Dincu, *Analize gramaticale*, Timişoara, Editura Facla, 1974.
Gabriela Pană Dindelegan, *Dificultăţi în analiza sintactică a frazei*, (I), în LLR, 4, 2000, p. 3-9; (II), LLR, 1, 2001, p. 3-12.

Scanned with OKEN Scanner

Texte analizate

Textul nr. 1

„Mai mult chiar decât muzeele de istorie, casele memoriale sunt templele unui popor.

...Bojdeuca lui Creangă, cu pereţii sprijiniţi în cârje, cu odăile joase şi săliţa îngustă, cu mirosul acela ţărănesc de pământ bătrân şi de var proaspăt izvorând din zidurile de paiantă şi din pardoseala muruită cu lut, din prispa întoarsă spre soare şi deschisă deasupra întregii împărăţii de pomi a Ţicăului..." (Ana Blandiana, *Oraşe de silabe*).

- **Consideraţii gramaticale**

Textul cuprinde două propoziţii, prima cu predicat nominal, (*sunt templele*) a doua eliptică de predicat.

În propoziţia a doua s-ar putea subînţelege predicatul nominal *este o casă*, sau numai verbul copulativ *este*: Bojdeuca lui Creangă este (o casă) cu pereţii sprijiniţi în cârje..., dar poate fi subînţeles şi un predicat dintr-o propoziţie anterioară, *sunt importante* („Ele, casele acelea, ..., *sunt importante* ...") şi enunţul ar arăta: Este importantă bojdeuca lui Creangă, ...

Întrucât toate soluţiile sunt acceptabile, alegerea uneia dintre ele ţine de opţiunea individuală. Noi optăm pentru varianta ultimă, convinşi că accentul cade pe „importanţa" bojdeucii aşa cum este ea prezentată.

Ca structură această propoziţie se caracterizează printr-un număr mare de determinanţi, 29, dintre care 23 de atribute şi numai 6 complemente, toate organizate pe nouă nivele.

Textul nr. 2

„Am înţeles deodată, stând fără cuvânt, cu ochii la ţărâna ondulată cald între margini de codri, ..., că nu numai Eminescu semăna dealurilor de la Ipoteşti, ci şi dealurile de la Ipoteşti îi semănau lui Eminescu, că dacă Eminescu nu s-a putut naşte decât între dealuri era pentru că dealurile erau de la facerea lumii eminesciene." (Ana Blandiana, *Oraşe de silabe*).

Scanned with OKEN Scanner

- **Consideraţii gramaticale**

Fraza numără între predicatele sale, de două ori verbul *a fi*, care, în contextele date, nu este copulativ.

În propoziţia nr. 4 apare ca un predicativ impersonal cu sensul „*se întâmpla*". Propoziţia intercalată, introdusă prin *dacă*, (*dacă Eminescu nu s-a putut naşte decât între dealuri*), este o subiectivă cerută de verbul *era*. Pentru aceasta pledează posibilitatea reluării subordonatei printr-un substitut propoziţional: *asta, acesta, faptul, totul,* substitut care ocupă în regentă funcţia de *subiect*. (*Dacă Eminescu nu s-a putut naşte decât între dealuri,* asta (faptul) *era pentru că* ...) Fiind deci un verb predicativ, *era* este urmat de o circumstanţială cauzală, care arată o acţiune ce precedă acţiunea din regentă.

Tot în această propoziţie subiectivă este de semnalat faptul că pronumele reflexiv ataşat verbului *a putut* (*s-a putut*) aparţine, de fapt, infinitivului *naşte* (*Eminescu nu a putut* a se naşte *decât între dealuri*), astfel n-ar fi posibilă prezenţa subiectului *Eminescu*.

În ultima propoziţie, *erau* are tot valoare predicativă, având sensul „*se aflau*", „*existau*" iar subordonata este o cauzală, introdusă prin locuţiunea conjuncţională *pentru că*.

- **Analiza sintactică a frazei**

1. Am înţeles deodată, stând fără cuvânt, cu ochii la ţărâna ondulată cald între margini de codri	P
2. că nu numai Eminescu semăna dealurilor de la Ipoteşti,	CD (1 am înţeles, vb. tr.).
3. ci şi dealurile de la Ipoteşti îi semănau lui Eminescu	CD (1 am înţeles / ci şi 2).
4. că ... era...	CD (1 am înţeles/, 3).
5. dacă Eminescu nu s-a putut naşte decât între dealuri	SB (4 era, vb. predicativ, impersonal).
6. pentru că dealurile erau de la facerea lumii eminesciene	CZ (4 era, vb. predicativ)

Scanned with OKEN Scanner

Textul nr. 3

„Astăzi, când copiii umblă pe toate drumurile şi când visul fiecăruia e să se desfacă pe cât se poate mai iute din casa părinţilor, a căror vedere singură pare că le stăvileşte libertatea şi înseamnă o umilinţă, nu-şi închipuie cineva din generaţiile noi cât de pe încetul ajungea un copil de atunci să cunoască lumea din jurul său." (N. Iorga, *O viaţă de om aşa cum a fost*).

- **Consideraţii gramaticale**

Fraza conţine trei verbe copulative: *e, pare, înseamnă.*

Primul, *e*, din propoziţia a treia, are un subiect nominal, *visul*, şi selectează, după el, o predicativă introdusă prin conjuncţia *să* (*să se desfacă*).

Al doilea, *pare*, din propoziţia a şasea, are şi el un subiect exprimat prin substantivul de origine verbală, *vedere*, şi o predicativă introdusă prin conjuncţia *că* (*că le stăvileşte libertatea*).

Cel de al treilea copulativ, *înseamnă*, din propoziţia a opta, se află într-un raport de coordonare cu *pare* şi are acelaşi subiect cu acesta, substantivul *vedere*. După el nu apare o predicativă, ci are un nume predicativ, substantivul *o umilinţă*.

În propoziţia a noua, verbul *ajungea* este predicativ. Dovada o găsim în propoziţia conjuncţională, *să cunoască lumea din jurul său*, care nu este o predicativă, ci o completivă indirectă introdusă prin conjuncţia *să*. Ea satisface o formulă sintactică cu un obiect indirect prepoziţional (cu prepoziţia *la*), dar şi substituţia cu infinitivul:

Un copil ajungea atunci pe încetul *să cunoască lumea din jurul său.*
Un copil ajungea atunci pe încetul *la cunoaşterea lumii din jurul său.*
Un copil ajungea atunci pe încetul *a cunoaşte lumea din jurul său.* (cf. Pană Dindelegan, 1994: 57)

În propoziţia principală, predicatul *nu-şi închipuie*, exprimat prin verb predicativ, diateza reflexivă, modul indicativ, timpul prezent, persoana a III-a, numărul singular, forma negativă, este în acest context, tranzitiv, având pronumele reflexiv în dativ („dativul şi acuzativul fiind aici cazuri coocurente", cf. Pană Dindelegan, 1994: 76).

Scanned with OKEN Scanner

- **Analiza sintactică a frazei**

1. Astăzi, …, nu-şi închipuie cineva din generaţiile noi	P
2. când copiii umblă pe toate drumurile	CT (1 astăzi)
3. când visul fiecăruia e	CT (1 astăzi/ şi 2)
4. să se desfacă din casa părinţilor	PR (3 e, vb. copulativ)
5. pe cât se poate mai iute	CM (4)
6. a căror vedere singură pare	AT (5 părinţilor)
7. că le stăvileşte libertatea	PR(6 pare, vb. copulativ)
8. şi (a căror vedere) înseamnă o umilinţă	AT (5 părinţilor /şi 6)
9. cât de pe începutul ajungea un copil de atunci	CD (1 nu-şi închipuie, vb. tr.)
10. să cunoască lumea din jurul său	CI (9 ajungea, vb. predicativ)

Textul nr. 4

„… un om s-a strecurat de-afară…
Un biet moşneag cu barba albă, frumos în portul de la ţară…
El s-a oprit în prag o clipă. Mi-a zis apoi sfios pe nume,
Când ochii-ntrebători, albaştri, mă cercetau în faţ-anume.
Juca un zâmbet de lumină pe fruntea lui brăzdată-n creţe,
Şi când m-a cunoscut bătrânul, ca-ntinerit, mi-a dat bineţe."

(O. Goga, *Prăpastie).*

- **Consideraţii gramaticale**

Textul redat prin aceste versuri ale lui Octavian Goga conţine două propoziţii independente (A, B) şi două fraze (C, D) alcătuite din două, respectiv din trei propoziţii.

Prima propoziţie e interesantă prin apoziţia dezvoltată pe care o conţine şi care evidenţiază trăsăturile esenţiale ale omului „strecurat de afară": „un biet moşneag, cu barba albă, dar frumos în portul de la ţară."

Propoziţia a doua (B), dezvoltată, este alcătuită din subiect (*el*), predicat (*s-a oprit*), un circumstanţial de loc (în prag) şi un circumstanţial de timp (*o clipă*).

În prima frază (C), propoziţia principală conţine un element predicativ suplimentar (*pe nume*) ce se referă la un complement indirect, exprimat

Scanned with OKEN Scanner

prin pronume personal de persoana I, cazul dativ, formă neaccentuată, *mi* –, construcţie rară în româna literară.

- **Analiza sintactică**

A. 1. un om s-a strecurat de-afară.		
Un biet moşneg cu barba albă, frumos în portul de la ţară.	P	
B. 2. El s-a oprit în prag o clipă	P	
C. 1. Mi-a zis apoi sfios pe nume,	P	
2. Când ochii-ntrebători, albaştri, mă cercetau în faţ-anume		CT(1)
D. 1. Juca un zâmbet de lumină pe fruntea lui brăzdată-n creţe	P	
2. şi…, ca-ntinerit, mi-a dat bineţe	P (şi 1)	
3. Când m-a cunoscut bătrânul	CT (2)	

Textul nr. 5

„O, de-ai şti cum şoapta ta divină
Deschide-al visurilor labirint,
Că ce văd eu în privirea-ţi senină
N-a văzut nimeni, nimeni pe pământ.
E-atâta scris şi – atât nu-i scris în sine,
Încât ar trebui un trai de sfânt
Ca să-nţeleagă şoapta ta surprinsă,
Privirea ta cea dulce şi aprinsă."

(M. Eminescu, *O, de-ai şti cum şoapta ta divină*).

- **Consideraţii gramaticale**

Textul eminescian propus analizei cuprinde două fraze, fiecare având câte patru propoziţii. Din text merită reţinute următoarele fapte: *de*, aici conjuncţie nesubordonatoare cu caracter ipotetic. Este marcă optativă într-o propoziţie principală.

Repetarea subiectului *nimeni*, în propoziţia a treia, are un rol stilistic, de a reliefa semnificaţia termenului repetat, chiar dacă fenomenul poate fi atribuit şi necesităţilor de ritm şi rimă.

Verbul impersonal *ar trebui*, din propoziţia a treia, fraza a doua, are subiect substantivul *un trai* aşezat la dreapta.

- **Analiza sintactică a frazei**

Scanned with OKEN Scanner

1. O, de-ai şti	P
2. cum şoapta ta divină deschide-al visurilor labirint	CD (1 ai şti, vb. tr.)
3. că…n-a văzut nimeni, nimeni pe pământ	CD (1 ai şti /, 2)
4. ce văd eu în privirea-ţi senină	CD (3 n-a văzut, vb. tr.)
1. E-atâta scris	P
2. şi-atât nu-i scris în sine	P (şi 1)
3. Încât ar trebui un trai de sfânt	CNS (2)
4. ca să-nţeleagă şoapta ta surprinsă, privirea ta cea dulce şi aprinsă	SC (3)

Textul nr. 6

„Înaintea judecătorului, faţă în faţă cu crucea şi cu lumânările aprinse, el nu putea tăgădui c-a avut daraveri cu Lică şi trebuia să spună toate cele petrecute, şi din două una: ori Lică ajungea să fie dovedit şi pus la pedeapsă, şi atunci nici el, Ghiţă, ca om însoţit cu un făcător de rele, nu putea să scape cu obrazul curat, ori Lică scăpa, şi atunci Ghiţă trebuia să se teamă de răzbunarea lui." (I. Slavici, *Moara cu noroc*).

- **Consideraţii gramaticale**

Remarcăm prezenţa de două ori a impersonalului *trebuia*. Prima dată apare singur într-o propoziţie principală coordonată prin conjuncţia copulativă *şi*, urmat de o subiectivă introdusă prin *să*. A doua oară se află într-o propoziţie apozitivă, şi ea coordonată prin *şi*, dar prezintă în plus fenomenul de împletire a regentei cu subordonata, în sensul că subiectiva cerută de *trebuia* şi plasată la dreapta sa are subiect substantivul propriu *Ghiţă,* aşezat în faţa verbului *trebuia,* ceea ce poate duce, pentru unii, la ideea că acest impersonal are subiect.

Propoziţia *şi din două una* are predicatul subînţeles, o formă a verbului *a fi* cu valoare de impersonal „se întâmplă", „există" (*şi din două (este) una*).

In propoziţia *pus la pedeapsă* lipseşte morfemul conjunctivului *să* şi auxiliarul *fie*, datorită coordonării cu predicatul anterior *să fie dovedit* (cf. GA II: 98).

Scanned with OKEN Scanner

Problema cea mai delicată a frazei ține de stabilirea valorii copulative sau predicative a verbului *ajungea* urmat de o subordonată. În concordanță cu precizările gramaticale, potrivit cărora verbul *a ajunge* este copulativ când este sinonim cu *a deveni* și predicativ în celelalte situații, trebuie să constatăm că în contextul dat, subordonata care depinde de el, nu arată o „țintă" care să reprezinte atingerea unei calități. Ea este „ținta" abstractă, echivalentă cu o construcție prepozițională sau cu un infinitiv (cf. Pană Dindelegan, 1994: 57). Prin urmare propozițiile *să fie dovedit* și *să fie pus la pedeapsă* nu pot fi interpretate decât completive indirecte.

- **Analiza sintactică a frazei**

1. Înaintea judecătorului, față în față cu crucea și cu lumânările aprinse, el nu putea tăgădui	P
2. c-a avut daraveri cu Licã	CD (1 tăgădui, vb. tr.)
3. și trebuia	P (și 1)
4. să spună toate cele petrecute	SB(3 trebuia, vb. impersonal)
5. și din două (este) una	P (și 3)
6. ori Licã ajungea	AP (5 una)
7. să fie dovedit	CI(6 ajungea, vb. predicativ)
8. și (să fie) pus la pedeapsă	CI (6 / și 7)
9. și atunci nici el, Ghiță, ca om însoțit cu un făcător de rele, nu putea	AP (5 / și 6)
10. să scape cu obrazul curat	CD (9 nu putea, vb. tr.)
11. ori Licã scăpa	AP (5 una / ori 6)
12. și... trebuia	AP (5 / și 11)
13. atunci Ghiță ... să se teamă de răzbunarea lui.	SB (12 trebuia, vb. impers.)

Textul nr. 7

„Florica, fata vădanei lui Maxim Oprea, care se nimerise a fi cea dintâi când a început bătaia, văzând acum că nimeni nu e în stare să scape pe Ana din ghearele tatălui său, dădu fuga până la domnul învățător și-l rugă să vie mai degrabă să potolească dumnealui pe Vasile Baciu, că de ceilalți oameni nu mai vrea să asculte, atâta-i de păgân." (Rebreanu, *Ion*).

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

- **Consideraţii gramaticale**

Particularităţile sintactice ale frazei trebuie urmărite în funcţie de cele două propoziţii principale, ale căror predicate sunt exprimate printr-o locuţiune verbală (*dădu fuga*) în prima propoziţie, şi printr-un verb dublu tranzitiv (*rugă*) în cea de a doua. În prima propoziţie principală sunt intercalate patru subordonate, două depinzând direct de elemente ale acestora, iar celelalte două sunt compliniri ale subordonatelor respective, realizând relaţii sintactice în lanţ.

În cea de a doua principală sunt de remarcat următoarele aspecte:

Construcţia verbului *rugă* cu doi determinanţi: un complement direct exprimat prin pronumele personal de persoana a III-a singular, genul masculin, cazul acuzativ, forma neaccentuată (*-l*) şi o completivă directă introdusă prin conjuncţia *să*.

Propoziţia *atâta-i de păgân*, plasată la sfârşitul frazei dă impresia unei propoziţii principale conclusive. În realitate, ea este o subordonată eliptică de elementul relator, care ar putea fi pronumele relativ *care* şi propoziţia să fie atributivă, întrucât se referă la Vasile Baciu, dar cu o nuanţă cauzală. *Să potolească dumnealui pe Vasile Baciu, ... care atâta-i de păgân... că (încât)...).*

Este posibilă şi interpretarea ei ca propoziţie circumstanţială de cauză introdusă prin *fiindcă, deoarece, pentru că.*

Propoziţiile *că de ceilalţi oameni nu mai vrea să asculte* prezintă fenomenul binecunoscut de împletire a regentei cu subordonata. Conţinutul semantic al lor impune următoarea delimitare: *că ... nu mai vrea* şi *să asculte... de ceilalţi oameni.*

Analiza sintactică a frazei

1. Florica, fata văduvei lui Maxim Oprea, văzând acum...dădu fuga până la domnul învăţător	P
2. care se nimerise a fi cea dintâi	AT (1 Florica)
3. când a început bătaia	CT (2)
4. că nimeni nu e în stare	CD (1 văzând, vb. tr.)
5. să scape pe Ana din ghearele lui	CI (4 nu e în stare)
6. şi-l rugă	P (şi 1)
7. să vie mai degrabă	CD (6 rugă)
8. să potolească dumnealui pe Vasile Baciu	SC (7)
9. (care) atâta-i de păgân	AT (8 pe Vasile Baciu)

10. că ... nu mai vrea	CNS (9)
11. de ceilalţi oameni... să asculte	CD (10 nu mai vrea)

Textul nr. 8

„Nu se ştie când şi în ce fel se stabilise în familie că decât să iasă toţi în lume şi să se facă de râs că sunt rău îmbrăcaţi, mai bine să iasă unul, iar ceilalţi să stea şi să nu se ducă nicăieri." (Preda, *Moromeții*).

- **Consideraţii gramaticale**

În această frază se cuvine a evidenţia predicatele impersonale *nu se ştie, se stabilise, (e) mai bine*, care sunt însoţite de propoziţii subiective aşezate la dreapta lor. Elementele relaţionale selectate de ele sunt adverbul *când*, care are şi funcţiunea de circumstanţial de timp, adjectivul pronominal relativ *ce* (*în ce fel*), circumstanţial de mod (*cândva şi într-un anume fel* se stabilise în familie ...), conjuncţiile *că* şi *să*. .

De remarcat şi lipsa predicatului după adverbul relativ *când*, explicabilă datorită coordonării a două propoziţii subiective (*când se stabilise* şi *în ce fel se stabilise în familie*).

Un alt aspect ce merită relevat se referă la natura propoziţiilor *decât să iasă toţi în lume* şi *să se facă de râs*. Clarificarea lor trebuie să pornească de la elementul regent care este adverbul *mai bine*. Din acest punct de vedere, GA consideră o astfel de construcţie, fie ca o comparativă care „exprimă excluderea unei acţiuni" (GA II: 315), fie ca o „propoziţie opoziţională comparativă ... căreia îi corespunde în regentă ideea de „mai bine" exprimată prin adverbe la gradul comparativ: *mai bine, mai degrabă, mai curând* sau subînţeleasă." (GA II: 335). Pentru ideea de propoziţie opoziţională, deci de „falsă comparativă", pledează şi Mioara Avram, care propune pentru identificare, „echivalarea cu un raport de coordonare adversativă (negativă în cazul falselor morale) introduse prin *dar, însă*, mai rar, şi prin *iar, ...ci*." (Avram, 1997: 450-451). (*Decât să iasă toţi în lume ... mai bine să iasă unul >... să (nu) iasă toţi în lume..., ci* să iasă unul...

Scanned with OKEN Scanner

- **Analiza sintactică a frazei**

1. Nu se ştie	P
2. când (se stabilise)	SB (1 nu se ştie, vb. impersonal)
3. în ce fel se stabilise în familie	SB (1 nu se ştie / şi 2)
4. că... (e) mai bine)	SB (2, 3 se stabilise, vb. impersonal)
5. decât să iasă toţi în lume	OP (4)
6. şi (decât) să se facă de râs	OP (4 / şi 5)
7. că sunt rău îmbrăcaţi	CZ (6)
8. să iasă unul	SB (4 (e) mai bine, expr. vb. impers)
9. iar ceilalţi să stea	SB (4 (e) mai bine / iar 8)
10. şi să nu se ducă nicăieri	SB (4 (e) mai bine / şi 9).

Textul nr. 9

„Eu eram cum eram, copilăroasă cum să vă spun, dar bunica şi mama nu gândeau la fel ca mine; ele altceva nu mai aveau în cap decât măritişul meu, şi nu atât mama, căci ei i se mai întâmplase să se uite la mine ca la un copil, ci mai ales bătrâna era cea mai nerăbdătoare să mă ştie căpătuită." (S. Titel, *Femeie, iată fiul tău*).

- **Consideraţii gramaticale**

Problema cea mai sensibilă a frazei este construcţia *copilăroasă cum să vă spun*. În context, *copilăroasă* apare ca o apoziţie faţă de adverbul *cum* din propoziţia predicativă *cum eram* (*eu eram cum eram, adică copilăroasă*), iar propoziţia *cum să vă spun* ar avea, dacă ar fi delimitată prin virgule, statut de incidentă. Rămâne deci să explicăm punctuaţia. Adjectivul *copilăroasă* are, indiscutabil, statutul de apoziţie, explicitând adverbul *cum* (*eram cumva, adică copilăroasă*), şi nu se leagă semantic de propoziţia *cum să vă spun*. Prin urmare, *cum să vă spun* nu este o incidentă propriu-zisă, ci „o secvenţă" care precizează valoarea sintactică a adjectivului *copilăroasă*, întocmai ca şi adverbele *anume, adică*, numite „apozeme", în loc de „relatori", sau „elemente de relaţie". Ion Diaconescu, detaliind raportul apozitiv, vorbeşte şi de „apozeme" propoziţionale: „Printr-un verb direct (*a spune, a a zice*) vorbitorul transpune baza, care aparţine unui alt registru stilistic, în propriul său registru sau într-un

Scanned with OKEN Scanner

registru impersonal: *aş zice, aş fi zis, aş spune, s-ar putea spune, cum se zice, cum s-ar spune, ca să zic aşa,* şi altele. Prezenţa apozemelor propoziţionale constituie o caracteristică a sintaxei limbii vorbite ..." (Diaconescu, 1993: 89-90). Pe baza acestor precizări, suntem îndreptăţiţi să considerăm adjectivul copilăroasă drept o apoziţie, iar propoziţia *cum să vă spun* un apozem propoziţional, în propoziţie incidentă (Diaconescu, 1993: 89).

O a doua problemă care trebuie semnalată este propoziţia *şi nu atât mama*, cu un predicat subînţeles, acelaşi cu al propoziţiei *ci mai ales bătrâna era cea mai nerăbdătoare*, cu care realizează un raport de coordonare adversativă, prin conjuncţia coordonatoare adversativă *ci* şi corelativul *nu atât*. (*şi nu atât mama era nerăbdătoare, ...ci mai ales bătrâna era cea mai nerăbdătoare...*).

- **Analiza sintactică a frazei**

1. Eu eram	P
2. cum eram	PR (eram, vb. copulativ)
3. copilăroasă cum să vă spun	AP (2 cum)
4. dar bunica şi mama nu gândeau la fel ca mine,	P (dar 1)
5. ele altceva nu mai aveau în cap decât măritişul meu	P (; 4)
6. şi nu atât mama (era nerăbdătoare)	P (şi 5)
7. căci ei i se mai întâmpla	CZ (6)
8. să se uite la mine ca la un copil	SB (7 se întâmpla, vb. impers.)
9. ci mai ales bătrâna era cea mai nerăbdătoare	P (ci 6)
10. să mă ştie căpătuită	REL (9)

Textul nr. 10

„Ba simţi în curând că ele vor refuza chiar să-l mai susţină, oricât de uşor ar fi fost trupul lui şi, aproape plângând, că nu-l poate urma pe Petcu, care o luase înainte atât de încrezător că are în urmă un bărbat care îl va însoţi, vru să se aşeze pe unul din paturile de la intrare, dar toate erau ocupate şi atunci să lăsă să alunece încet, jos, lângă perete." (N. Breban, *Animale bolnave*).

- **Consideraţii gramaticale**

Scanned with OKEN Scanner

Între problemele pe care le ridică această frază, merită atenţie stabilirea naturii propoziţiei *că are în urmă un bărbat…* Fiind o subordonată introdusă prin conjuncţia, cu valoare generală, *că,* se impune precizarea regentului, care poate fi propoziţia *care o luase înainte atât de încrezător* sau numai adjectivul *încrezător.*

Dacă acceptăm ca regent întreaga propoziţie, subordonata ar trebui să fie o cauzală (*din ce cauză o luase înainte atât de încrezător*?): că (*fiindcă) are în urmă un bărbat* … Numai că circumstanţiala cauzală arată o acţiune anterioară celei din regentă (cauza preceda efectul), iar în cazul de faţă predicatul regentei este la indicativ mai mult ca perfect, iar al cauzalei la prezent. Rămâne deci să acceptăm adjectivul *încrezător* drept regent, şi atunci ne gândim la o completivă indirectă sau la o circumstanţială de relaţie. Prima variantă cade, întrucât conţinutul adjectivului *încrezător* nu se răsfrânge asupra unui obiect indirect. Prin urmare, trebuie să acceptăm soluţia unei circumstanţiale de relaţie (*în ce privinţă o luase înainte atât de încrezător?)*

(că are în urmă un bărbat)

- **Analiza sintactică a frazei**

1. Ba simţi în curând	P
2. că ele vor refuza	CD (1 simţi, vb. tranzitiv)
3. chiar să-l mai susţină	CD (2 vor refuza, vb. tranzitiv)
4. oricât de uşor ar fi fost trupul lui	CV (3)
5. şi, aproape plângând, … vru	P (şi 1)
6. că nu-l poate urma pe Petru	CZ (5 plângând)
7. care o luase înainte atât de încrezător	AT (6 pe Petcu)
8. că are în urmă un bărbat	REL (7 încrezător)
9. care îl va însoţi	AT (8 un bărbat)
10. să se aşeze pe unul din paturile de la intrare	CD (5 vru, vb. tranzitiv)
11. dar toate erau ocupate	P (dar 5)
12. şi atunci să lăsă	P (şi 11)
13. să alunece încet, jos, lângă perete	PRS (12)

Scanned with OKEN Scanner

Tabele sinoptice

Funcțiile sintactice ale părților de vorbire nenominale

	adjectiv	adverb	interjecție	infinitiv	supin	gerunziu
sb			+(rar)	+	+	+(rar)
pr		+	+	+	+	
n. pr	+	+	+	+	+	+(rar)
at	+	+	+	+	+	+
ap	+	+	+	+	+	+(rar)
cd			+	+	+	+
ci	+			+	+	+
cg						
cl		+			+	
ct	+	+		+		+
cm	+	+	+	+	+	+
cz	+	+		+(rar)	+	+
sc		+		+	+	+
cdț		+				+
cns				+		+
cv		+		+		+
instr						+
rel	+	+			+	+
soc						
cum	+	+				+
op				+		
exc	+	+				+
eps	+	+	+	+(rar)		+
Total	11	15	8	15	12	18

Scanned with OKEN Scanner

Funcțiile sintactice ale adjectivului

Nr. crt.	Funcția sintactică	Exemple
1.	Nume predicativ	„*Verzi* sunt dealurile tale, *frumoase* pădurile şi dumbrăvile spânzurate de coastele dealurilor, *limpede* şi *senin* cerul tău." (Al. Russo).
2.	Atribut	„Asemenea unor aripi de vultur *sălbatic* cuprindea, ca un privaz, părul *negru* şi *uscat*, acea *frumoasă* şi *ostenită* faţă de marmură de Paros." (Eminescu).
3.	Apoziţie	Ea este abătută, adică *descurajată*. Era o zi de iarnă 2001-2002, *adică foarte geroasă*.
4.	Complement indirect	*Din negru*, a devenit alb.
5.	Circumstanţial de timp	„Asta vine cu vârsta la copiii care sunt răi *de mici*." (Slavici). „Încă *de mic* Te cunoşteam pe tine, Şi guraliv şi de nimic, Te-ai potrivi cu mine..." (Eminescu).
6.	Circumstanţial de mod	Fata era mai mult interesantă *decât frumoasă*.
7.	Circumstanţial de cauză	„Să nu mai faci cum ai făcut S-aduni la tine satul *De veselă* că ţi-ai văzut Acasă iar băiatul!" (Coşbuc).
8.	Circumstanţial de relaţie	„*De milostiv*, milostiv eşti, *de bun* la inimă, bun ai fost, nu-i vorbă." (Creangă).
9.	Circumstanţial cumulativ	*În afară de albi* şi-a cumpărat şi pantofi roşii.
10.	Circumstanţial de excepţie	Are diverse rochii, *afară de albe*.
11.	Element predicativ suplimentar	„...dar sosind în dreptul bisericii ce stătea *singură* şi *părăsită* la câteva împuşcături deasupra satului, el îşi opri calul şi privi cu veselia gândului bun la uşa cea mare." (Slavici).

Scanned with OKEN Scanner

Funcțiile sintactice ale adverbului și ale locuțiunilor adverbiale

Nr. crt.	Funcția sintactică	Exemple
1.	Predicat	„*Pesemne* c-aista-i Flămânzilă ...” (Creangă). „De-aș fi putut atunci să o retez de la curmătura ei, *negreșit* că aș fi păstrat-o și până acum.” (Odobescu).
2.	Nume predicativ	„Iar noi locului ne ținem, *Cum* am fost, *așa* rămânem.” (Eminescu).
3.	Atribut	„Va porni zadarnic, rătăcind pe drum Să sărute urma pașilor *de-acum*.” (Topârceanu).
4.	Apoziție	A adormit după miezul nopții, *adică foarte târziu*.
5.	Circumstanțial de loc	„Ar fi fost cuminte să se abată *în dreapta* ori *în stânga*...” (Galaction). „*Orincotro* te-ai uita, vezi colori felurite...” (Bălcescu).
6.	Circumstanțial de timp	„Și *de azi înainte*, eu să fiu în locul tău nepotul împăratului”. (Creangă).
7.	Circumstanțial de mod	„Mă trezește mama *cu vai-nevoie*...” (Creangă).
8.	Circumstanțial de cauză	*De încet* ce vorbește n-o aud. *De aceea* nu-ți vorbesc.
9.	Circumstanțial de scop	*De asta* a venit la noi.
10.	Circumstanțial condițional	„...trebuie să fie o fată de vârsta mea, *altfel* n-am discuta despre dânsa.” (C. Chiriță).
11.	Circumstanțial concesiv	A suferit mult, *cu toate acestea* și-a păstrat optimismul.
12.	Circumstanțial de relație	*De bine*, e bine.
13.	Circumstanțial cumulativ	*În afară de ieri*, a venit și azi.
14.	Circumstanțial de excepție	A venit zilnic, *afară de ieri*.
15.	Element predicativ suplimentar	Nu te știam *așa*.

Scanned with OKEN Scanner

Funcțiile sintactice ale interjecției

Nr. crt.	Funcția sintactică	Exemple
1.	Subiect (rar)	„E tăcere – nu se aude decât ronțăitul oilor care pasc mai prin apropiere și, din când în când – (se aude) *cling, clang* – tilinca sutașelor." (Vlahuță).
2.	Predicat	„Și bunica spunea, spunea înainte; și fusul *sfâr! sfâr!* pe la urechi, ca un bondar, ca o lăcustă, ca acele cântece ale buruienilor, în care adormisem de atâtea ori." (Delavrancea). „*Iată* vin în cale Se cobor la vale...." (Miorița).
3.	Nume predicativ	E *vai* de cel ce nu muncește.
4.	Atribut	*Halal* răspuns!
5.	Apoziție	„Iar din gangul care fu Zboară peste-adâncul văii Tristul vai al cucuvăii – *uhu, hu*!"(Coșbuc).
6.	Complement direct	Generalii trăgeau straşnic. De câte ori auzeam „*jart*", auzeam și „*aoleu*". (Delavrancea).
7.	Circumstanțial de mod	„Și *gogâlț, gogâlț,* lunecau sarmalele pe gâtul lupului." (Creangă).
8.	Element predicativ suplimentar	M-a lăsat *paf*.

Scanned with OKEN Scanner

Funcțiile sintactice ale infinitivului

Nr. crt.	Funcția sintactică	Exemple
1.	Subiect (după expresii verbale impersonale)	„E ușor *a scrie* versuri. Când nimic nu ai a spune." (Eminescu).
2.	Predicat (în propoziții principale independente, cu valoare de imperativ)	*A nu călca* iarba! *A nu se fuma* pe stradă!
3.	Nume predicativ	Datoria noastră este *de a învăța*. „Într-un loc pădurile par *a se stinge*, împrejmuind cu totul zările." (Iorga).
4.	Atribut	Tu ai obligația *de a rezolva* această problemă.
5.	Apoziție	A nu renunța, *adică a persevera*, este calitatea lui.
6.	Complement direct	Numai el poate *relata* întâmplarea.
7.	Complement indirect	Este pregătit *a răspunde* la orice întrebare.
8.	Circumstanțial de timp	A sosit *înainte de a pleca* noi.
9.	Circumstanțial de mod	Mergea *fără a privi* în jur E mai bine a te plimba *decât a nu face* nimic.
10.	Circumstanțial de cauză (rar)	A fost condamnat *pentru a fi spart* casa de bani. (ap. Bejan, 1995: 235)
11.	Circumstanțial de scop	Ti-am scris *pentru a* te *ruga* ceva.
12.	Circumstanțial consecutiv	E prea isteț *pentru a face* o asemenea greșeală.
13.	Circumstanțial concesiv	*Fără a cunoaște* orașul, s-a descurcat foarte bine.
14.	Circumstanțial opozițional	*În loc de a învăța*, el se plimbă.
15.	Eps (rar)	Nu-l cred *a fi scris* una ca asta.

Scanned with OKEN Scanner

Funcţiile sintactice ale supinului

Nr. crt.	Funcţia sintactică	Exemple
1.	Subiect (după verbe şi expresii impersonale)	Rămâne *de văzut*. E uşor *de spus*, dar greu *de făcut*.
2.	Predicat (în propoziţii independente, sau, în frază, ca propoziţie regentă)	*De consultat* toată bibliografia. *De notat* că nimeni n-a lipsit.
3.	Nume predicativ	Cartea este *de citit*. Viaţa este *de trăit*. „Nimic nu-i mai *de râs* ca plânsul În ochii unui luptător." (Coşbuc).
4.	Atribut	Am cumpărat o maşină *de scris* electrică.
5.	Apoziţie	Rămâne de văzut, *mai bine-zis de studiat* cu atenţie acest caz.
6.	Complement direct	El are *de rezolvat* o problemă dificilă.
7.	Complement indirect	Ne-am pregătit *de semănat*.
8.	Circumstanţial de loc	Vine *de la pescuit*.
9.	Circumstanţial de mod	Omul când e necăjit se cunoaşte *pe păşit*.
10.	Circumstanţial de cauză	A obosit *de umblat*.
11.	Circumstanţial de scop	A venit *pentru arat*.
12.	Circumstanţial de relaţie	*De înţeles*, am înţeles.

Scanned with OKEN Scanner

Funcțiile sintactice ale gerunziului

Nr. crt.	Funcția sintactică	Exemple
1.	Subiect (rar, după forme verbale impersonale).	Se aude *țipând* un copil.
2.	Nume predicativ (rar).	„*Se par căzând* din ceruri cununi de stele albe." (Alecsandri). „Rămase cuprins de uimire și *uitându-se* la ea ca la o arătare." (Slavici).
3.	Atribut verbal	„Cu obrajii îmbujorați, cu ochii *luncind* (Magda) părea îmbătată de fuga calului." (Sadoveanu). „Puii...aud o căruță *venind* și *oprindu-se* în drumeagul de la marginea lăstarului." (Brătescu-Voinești).
4.	Apoziție	„Mulți în multe chipuri de multe ori sufletele-ș pierd; sau *tâlhărindu* sau *ucigându*, sau *furându*." (Coresi).
5.	Element predicativ suplimentar (frecvență mare în limba populară).	„Să vedem...răspunse Bârnoavă *râzând* înăbușit." (Sadoveanu). Se uita la el *zâmbind*.
6.	Complement direct (rar, după verbe ce exprimă o percepție senzorială).	„Dar aud *chemându*-mă." (Negruzzi). „Auzim foarte adeseori *rostindu-se*: tuot, tuoată." (Zbiera).
7.	Complement indirect	„Și nu ne mai săturam *privindu*-l." (Creangă).
8.	Circumstanțial de timp	„*Ridicând* ochii văzu pe Isac." (*Palia de la Orăștie*). „*Arătându*-l boierii, l-au îmbrăcat cu caftan." (Neculce). „*Plecând* Iorgovan, Busuioc făcu rânduială." (Slavici).

Scanned with OKEN Scanner

9.	Circumstanţial de cauză	„Dar *lunecând* pe iarba udă, *fiind şi slab*, căzu-n curând." (Coşbuc).
10.	Circumstanţial de mod	„O mică intrare, pe care o putea trece *târându-se*." (Eminescu).
11.	Circumstanţial de scop	„Iar deasupra tuturor va vorbi vreun mititel, Nu *slăvindu-te* pe tine...*lustruindu-se* pe el." (Eminescu). „Un fluture dă ocol *Cătând* o floare." (Iosif).
12.	Circumstanţial consecutiv	„Şi iar mă răbuia, *făcându*-mă de râs." (Creangă).
13.	Circumstanţial instrumental	„Şi *adunând* la Nichea săborul cel lăudat, am potolit turburarea besăricii." (Antim). „În bălţile Dunării, ar fi rupt o frunză de pe margini şi i-ar fi desluşit inima *cântând*." (Postelnicu).
14.	Circumstanţial concesiv (are un caracter mai mult livresc).	„Şi se-nvrăjbiră şi domnii foarte tari, *fiind veri* primari." (Neculce). „*Nedând* nici o crezare băiatului, cucoana Raluca totuşi se scoborî la spălătorie." (Mille).
15.	Circumstanţial condiţional	„*Fierbându*-l bine pua-să stea şi doi ani." (Petrovici). „Nu vei şti *necitind* acolo." *(Palia de la Orăştie)*.
16.	Circumstanţial de relaţie	„Dacă ei grăiesc toţi la fel cu Neculai Racoviţă, atuncea-i lăsăm în pace, şi nu mergem mai departe *cercetând*." (Sadoveanu). „Mai puţin inspirat s-a dovedit însă, *traducând* piesa lui Murger." (Şoimaru).
17.	Circumstanţial cumulativ (la forma negativă).	„Ilie n-a dat dovadă nici măcar de bună cuviinţă *nemaivorbind* de politeţă." (Novicov).
18.	Circumstanţial de excepţie	„Nu-i altă cale să scapi de nenorocire, *decât fugând* de această casă." (Eminescu).

Scanned with OKEN Scanner

Funcțiile sintactice ale cazurilor

Cazul Funcția sintactică	Nominativ	Acuzativ		Genitiv		Dativ		Vocativ
		fără prep.	cu prep.	fără prep.	cu prep.	fără prep.	cu prep.	
sb	+							
n. pr	+		+	+	+		+	
at			+	+	+	+	+	
ap	+		+	+		+		
cd		+						
ci			+		+	+		
ag			+					
cl			+		+	+		
ct		+[39]	+		+			
cm		+[40]	+		+		+	
cz			+		+		+	
sc			+		+			
cdț			+		+			
cns			+					
cv			+		+		+	
instr			+		+		+	
rel			+		+			
soc			+					
cum			+		+			
op			+		+			
exc			+		+			
eps	+		+					

[39] Intră aici substantive care au o accepțiune temporală, *an, lună, zi,* precum și cele articulate cu articol hotărât, considerate adverbe: *iarna, vara, dimineața, seara* etc., folosite adverbial.

[40] E vorba de substantive folosite adverbial, pe lângă adjective sau verbe: *bâtă, bocnă, brici, buluc, buștean, butuc, chitic, cobză, covrig, colilie, criță, cuc, fedeleș, foc, furcă, gârlă, glonț, lacrimă, lulea, lună, mănușă, măr, ochi, ocnă, pușcă, scai, scândură, strună, tun, turtă.* (Hristea, 1998: 69).

Scanned with OKEN Scanner

Conjuncții și locuțiuni conjuncționale nespecializate

Elemente de relație	SB	PR	AT	CD	CI	CT	CM	CZ	CS	CDT
ca (…) să	+	+	+	+	+		+		+	
că	+	+	+	+	+	+		+		+ (pop)
dacă	+	+	+	+		+		+ (pop)		+
de	+	+	+	+	+	+			+	+
să	+	+	+	+	+		+		+	+
fără (ca) să							+			
pentru ca (…) să							+		+	
pentru că					+			+		
după ce (că)						+				
după cum							+			
de cum						+	+			
ca și cum							+			
ca și când							+			
decât (că, să)										
întrucât							+	+		
pe măsură ce						+	+			
în vreme ce						+				
(pe) câtă vreme						+		+		
în afară că										

Scanned with OKEN Scanner

Elemente de relație	CNS	CV	IN-STR	REL	SOC	CUM	OP	EXC	To tal
ca (…) să	+	+		+			+		11
că	+	+	+ (pop)						11
dacă	+	+					+		10
de	+	+	+ (pop)						11
să	+	+		+					11
fără (ca) să	+	+	+			+			5
pentru ca (…) să	+	+					+		5
pentru că									2
după ce (că)		+				+			3
după cum									2
de cum									2
ca şi cum									2
ca şi când									2
decât (că, să)	+ (reg)					+	+	+	4
întrucât									2
pe măsură ce									2
în vreme ce		+							2
(pe) câtă vreme		+							3
în afară că						+ (fam)		+	2

Scanned with OKEN Scanner

Sigle şi abrevieri

A – acuzativ
adj. – adjectiv (-al)
adv. – adverb (-ial)
ag – complement de agent
AG – completivă de agent
ap – apoziţie
AP – propoziţie apozitivă
art. – articol (articulat)
at – atribut
AT – propoziţie atributivă
c – complement (circumstanţial)
cd – complement direct
CD – completivă directă
cdţ – circumstanţial condiţional
CDŢ – circumstanţială condiţională
ci – complement indirect
CI – completivă indirectă
cl – circumstanţial de loc
CL – circumstanţială de loc
cm – circumstanţial de mod
CM – circumstanţială de mod
cond. -opt. – condiţional-optativ
cns – circumstanţial consecutiv
CNS – circumstanţială consecutivă
conj. – conjuncţie(conjuncţional, -ă)
cop. – copulativ
ct – circumstanţial de timp
CT – circumstanţială de timp
ctiv. – conjunctiv
cum – circumstanţial cumulativ
CUM – circumstanţială cumulativă
cv – circumstanţial concesiv

Scanned with OKEN Scanner

CV- circumstanţială concesivă
cz – circumstanţial de cauză
CZ – circumstanţială de cauză
D – dativ
eps – element predicativ suplimentar
exc – circumstanţial de excepţie
EXC – circumstanţială de excepţie
f – feminin
G – genitiv
hot. – hotărât
I – propoziţie incidentă
imp. – imperativ
impf. – imperfect
ind. – indicativ
inf. – infinitiv
interj. – interjecţie
instr – circumstanţial instrumental
INSTR – circumstanţială instrumentală
intr. – intranzitiv
invar. – invariabil
înv. – învechit
loc. – locuţiune
m – masculin
n – neutru
N – nominativ
neart. – nearticulat
nehot. – nehotărât
nr. – număr
num. – numeral
op – circumstanţial opoziţional
OP – circumstanţială opoziţională
ord. – ordinal
P – propoziţie principală
part. – participiu

Scanned with OKEN Scanner

pers. – persoană
pf. – perfect
pl. – plural
pop. – popular
pos. – posesiv
pr – predicat
PR – propoziţie predicativă
prep. – prepoziţie
pron. – pronume
PRS – propoziţie predicativă suplimentară
pz. – prezent
refl. – reflexiv
reg. – regional
rel – circumstanţial de relaţie
REL – circumstanţială de relaţie
s – substantiv
sb – subiect
SB – propoziţie subiectivă
sc – circumstanţial de scop
SC – circumstanţială de scop (sau finală)
sg – singular
soc – circumstanţial sociativ
SOC – circumstanţială sociativă
tr. – tranzitiv
V – vocativ
v. – vezi
vb. – verb

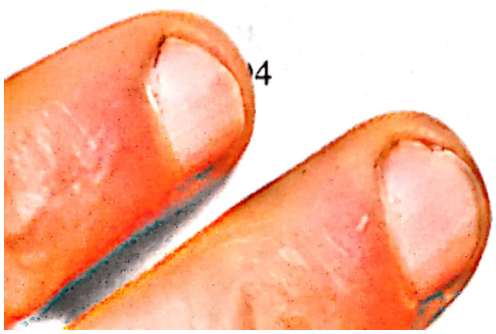

Scanned with OKEN Scanner

Bibliografie*

Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei, București, 1986; ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 1997.

Dumitru Bejan, *Gramatica limbii române. Compendiu*, Editura Echinox, Cluj, 1995.

B. B. Berceanu, *Sistemul gramatical al limbii române*, București, 1971.

Rodica Bogza-Irimie, *Gramatică practică în texte literare românești*, București, 1989.

Gheorghe Bulgăr, *Limba română. Fonetică, lexic, morfologie, sintaxă, stilistică*, Editura Vox, București, 1995; (ediția I, 1968).

Gh. Constantinescu-Dobridor, *Sintaxa limbii române*, București, 1994.

Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, 1982.

Ion Coteanu, *Gramatică, stilistică, compoziție*, București, 1990.

Alexandru Crișan, Sofia Dobra, Florentina Sânmihăianu, *Limba română. Manual pentru clasa a VIII-a*, Editura Humanitas Educațional, București, 2000.

Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, București, 1989.

Ion Diaconescu, *Sintaxa limbii române, I. Unitățile sintactice*, București, 1992.

Ion Diaconescu, *Sintaxa limbii române. II. Relațiile sintactice*, București, 1993.

C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, 1982.

D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, [Cluj], 1997.

Mircea Goga, *Gramatica limbii române fără profesor*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1995.

---

* Sunt inserate doar lucrările fundamentale de sintaxa limbii române apărute, în special în ultimele două decenii. Studii, articole și chiar volume de gramatică, mai vechi și mai noi, apar la Bibliografia pe capitole, pe motiv că ele au servit, cu precădere, în clarificarea problemelor respective.

Scanned with OKEN Scanner

Marin Emilia Goian, *Probleme de sintaxă. Limba română – fişe de muncă individuală*, Editura Recif, 1992.
Gramatica limbii române, vol. I-II, Editura Academiei, Bucureşti, 1966.
Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti 1968.
G. Gruiţă, *Gramatică normativă. 77 de întrebări, 77 de răspunsuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994.
Valeria Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti, 1973.
Theodor Hristea, *Limba română*, Editura Petrion, Bucureşti 1998.
Theodor Hristea, coordonator, *Sinteze de limba română*, Ediţia a III-a, Bucureşti, 1984.
Cristian Ionescu, Matei Cerkez, *Exerciţii de gramatica limbii române*, Bucureşti, 1993.
Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1978.
Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române. Morfologie. Sintaxă*, Editura Polirom, Iaşi, 1997.
Alexandru Metea, *Limba română de la A la Z*, Editura Helicon, Timişoara, 1998.
G. G. Neamţu, *Predicatul în limba română*, Bucureşti, 1986.
G. G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale*, Editura Excelsior, Cluj Napoca, 1999.
Aurel Nicolescu, *Probleme de analiză a frazei*, Bucureşti, 1969.
Aurel Nicolescu, *Probleme de sintaxă a propoziţiei*, Bucureşti, 1970.
Gabriela Pană Dindelegan, *Teorie şi analiză gramaticală*, Editura Coresi, Bucureşti, 1994.
Florin Popescu, *Limba română, Manual pentru clasa a XI şi a XII, (Şcoli normale, Licee şi clase cu profil umanistic)*, Bucureşti, 1991.
Sorin Stati, *Teorie şi metodă în sintaxă*, Bucureşti, 1967.
Sorin Stati, *Elemente de analiză sintactică*, Bucureşti, 1972.
Vasile Şerban, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, Bucureşti, 1970.
Gh. D. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, 1982.

Scanned with OKEN Scanner

Maria Vulişici Alexandrescu, *Sintaxa limbii române*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1995.

Izvoare

I. Agârbiceanu, *Arhanghelii*, Bucureşti, 1956.
Vasile Alecsandri, *Ostaşii noştri*, Bucureşti, Editura pentru literartură, 1967.
Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor, I, II*, Bucureşti, 1965.
Grigore Alexandrescu, *Opere I*, Bucureşti, 1957.
Ioan Andrei, *Cruci de gratii, Versuri din închisoare*, Timişoara, Editura Helicon, 1993.
Mihail Andrei, Iulian Ghiţă, *Culegere de exerciţii lexicale, fonetice, gramaticale şi stilistice*, Bucureşti, 1971.
Dimitrie Anghel, *În grădină*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1966.
Tudor Arghezi, *Versuri, I, II*, Bucureşti, 1966.
Eugen Barbu, *Groapa*, Bucureşti, 1957.
Lucian Blaga, *Hronicul şi cântecul vârstelor*, Bucureşti, 1965.
Lucian Blaga, *Opere 1, 2*, Bucureşti, Editura Minerva, 1982.
Lucian Blaga, *Poezii*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1966.
Lucian Blaga, *Poemele luminii. Poezii*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968.
Ana Blandiana, *Sertarul cu aplauze*, Bucureşti, Editura Tinerama, 1992.
Ana Blandiana, *Oraşe de silabe*, Bucureşti, 1987.
Geo Bogza, *Cartea Oltului*, Bucureşti, 1985.
Emil Botta, *Scrieri 1, 2*, Bucureşti, 1980.
N. Breban, *Animale bolnave*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1969.
I. L. Caragiale, *Momente şi schiţe*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1985.
G. Călinescu, *Scrinul negru*, Bucureşti, 1960.
Silviu Constantinescu, *Exerciţii şi analize gramaticale*, Bucureşti, 1976.

Scanned with OKEN Scanner

George Coşbuc, *Poezii*, vol. I-II, Bucureşti, 1958.
Ion Creangă, *Opere*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972.
Pavel Dan, *Scrieri*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1965.
B. Delavrancea, *Opere*, Bucureşti, 1954.
Mihai Eminescu, *Poezii*, ediţia a II-a bibliofilă, Bucureşti, 1960.
Mihai Eminescu, *Proză literară*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964.
Mihai Eminescu, *Despre cultură şi artă*, Iaşi, Editura Junimea, 1970.
N. Filimon, *Ciocoii vechi şi noi*, Bucureşti
G. Galaction, *Chipuri şi popasuri*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969.
Octavian Goga, *Poezii*, Bucureşti, Editura Albatros, 1980.
C. Hogaş, *Pe drumuri de munte*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967.
N. Iorga, *Orizonturile mele, O viaţă de om aşa cum a fost*, Bucureşti, Editura Minerva, 1976.
N. Iorga, *Cugetări*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1968.
Şt. O. Iosif, *Versuri originale şi tălmăciri*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1965.
Petre Ispirescu, *Zâna Zânelor. Basme, legende, snoave*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1966.
Alexandru Ivasiuc, *Păsările*, Bucureşti, 1971.
Jarnik, I. U. , Bârseanu, A. , *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, 1985.
I. Lăncrănjan, *Cordovanii*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1963.
Literatura diasporei (Antologie comentată), Craiova, Editura Poesis, 1994.
Al. Metea, Sergiu Drincu, *Analize gramaticale*, Timişoara, Editura Facla, 1974.
Ion Minulescu, *Scrieri, I, II*, Bucureşti, 1966.
F. Neagu, *Îngerul a strigat*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1991.
C. Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1987.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Cuvânt înainte 5
Obiectul de studiu al sintaxei 7
Unitățile sintactice 9
Enunțul 9
Fraza 10
Propoziția 10
Sintagma 12
Partea de propoziție 12
Raporturile sintactice 17
Raportul de coordonare 17
Raportul de dependență sau de subordonare 29
Raportul de interdependență 35
Raportul apozițional 36
Raportul de incidență 38
Părțile principale ale propoziției 44
Subiectul 44
Propoziția subordonată subiectivă 55
Predicatul 63
Propoziția subordonată predicativă 90
Părțile secundare ale propoziției 94
Atributul 94
Propoziția subordonată atributivă 110
Apoziția 116
Propoziția apozitivă 126
Complementul 132
Complementul direct 137
Propoziția completivă directă 146
Complementul indirect 150
Propoziția completivă indirectă 161
Complementul de agent 165

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția completivă de agent.....167
Complementul circumstanțial de loc.....174
Subordonata circumstanțială de loc.....178
Complementul circumstanțial de timp.....181
Subordonata circumstanțială de timp.....185
Complementul circumstanțial de mod.....191
Subordonata circumstanțială de mod.....197
Complementul circumstanțial de cauză.....206
Subordonata circumstanțială de cauză.....209
Complementul circumstanțial de scop.....213
Subordonata circumstanțială de scop.....216
Complementul circumstanțial condițional.....219
Subordonata circumstanțială condițională.....220
Complementul circumstanțial concesiv.....224
Subordonata circumstanțială concesivă.....226
Complementul circumstanțial consecutiv.....231
Subordonata circumstanțială consecutivă.....232
Complementul circumstanțial de relație.....235
Subordonata circumstanțială de relație.....239
Complementul circumstanțial instrumental.....242
Subordonata circumstanțială instrumentală.....244
Părțile de propoziție cu dublă determinare..... 246
Complementul circumstanțial sociativ.....246
Subordonata circumstanțială sociativă.....249
Complementul circumstanțial cumulativ..... 250
Subordonata circumstanțială cumulativă.....252
Complementul circumstanțial de excepție..... 254
Subordonata circumstanțială de excepție.....256
Complementul circumstanțial apozițional.....258
Subordonata circumstanțială apozițională.....260
Elementul predicativ suplimentar.....263
Propoziția predicativă suplimentară.....269
Repere ale analizei sintactice..... 272
Texte analizate..... 279

Scanned with OKEN Scanner

Tabele sinoptice..... 291
Funcțiile sintactice ale părților de vorbire nenominale..... 291
Funcțiile sintactice ale adjectivului..... 292
Funcțiile sintactice ale adverbului..... 293
Funcțiile sintactice ale interjecției..... 294
Funcțiile sintactice ale infinitivului..... 295
Funcțiile sintactice ale supinului..... 296
Funcțiile sintactice ale gerunziului..... 297
Funcțiile sintactice ale cazurilor..... 299
Conjuncții și locuțiuni conjuncționale nespecializate..... 300
Sigle și abrevieri..... 302
Bibliografie..... 305

Scanned with OKEN Scanner

Întemeiată pe bibliografia fundamentală tradiţională, *Sintaxa* domnului N. Felecan învederează şi o profundă cunoaştere a studiilor de specialitate actuale, cu orientări metodologice diferite, din care autorul preia definiţiile şi părerile cele mai semnificative. Supuse unui examen critic riguros şi îmbinate cu propriile opinii, izvorâte dintr-o aprofundată cunoaştere şi îndelungată investigaţie a sistemului sintactic românesc, aceste păreri se constituie într-un suport teoretic solid, bine argumentat şi ilustrat cu exemple convingătoare, alese cu grijă din literatura clasică şi contemporană.

Scrisă cu acribie şi claritate exemplară, cartea domnului prof. univ. dr. Nicolae Felecan se citeşte cu uşurinţă şi, mai ales, cu deosebit folos pentru cei interesaţi de problemele vechi şi noi ale sintaxei limbii române.

Vasile D. Ţâra

EDITURA DACIA

ISBN 973-35-1421-7

Scanned with OKEN Scanner